

SILMARILLION

AINULINDALĚ

AINULINDALĚ

PJEV AINURA

Bje Eru, Jedini, kojega na Ardi zazivlju imenom Ilúvatar; a on ponajprije stvori Ainure, Blažene, koji bijahu izdanci njegove misli i postojahu s njime prije nego što je išta drugo bilo stvoreno. On im se obrati, predlažući im glazbene napjeve; a oni zapjevaše pred njim, na radost njegovu. No dugo je svaki od njih pjevao sam, ili tek nekolicina zajedno, dok su ostali slušali; jer nisu poznavali drugo doli onaj djelić Ilúvatarova uma iz kojeg su postali, a tek su polako počinjali razumijevati vlastitu braću. Ipak, što su dulje slušali, to su bolje razumjeli i sve ih je više i skladnije pjevalo.

Uto dođe čas u kojem Ilúvatar okupi sve Ainure i objavi im silovit i moćan napjev, u kojem im ukaza krasnije i veličajnije stvari nego ikad dotada; a slava je njegova početka i divota njegova kraja zadivila Ainure, pa su se oni poklonili pred Ilúvatarom i ušutjeli.

Tad im Ilúvatar reče:

"Od ovog napjeva koji sam vam razotkrio, želja mi je da skladnim jedinstvom načinite Velebnu glazbu. A kako sam u svakom od vas raspirio Oganj neugasivi, na vama je da ga svojim moćima ukasite, svaki prema vlastitom znanju i umijeću i kako držite da je pravo. Ja ću zatim sjesti i slušati, radostan što ste pjesmom probudili veliku ljepotu.

Nato glasovi Ainura, nalik na harfe i lutnje, svirale i trublje, viole i orgulje i nalik na nebrojene zborove što su pjevali riječima, stadoše oblikovati Ilúvatarov napjev u divotnu glazbu; a zvuk se bezbrojnih, skladno isprepletenih melodija vinu u vis, prekorači uhom čujne dubine i visine i preplavi Ilúvatarov nastan, a glazba i njezin odjek dospješe u Prazninu i ispuniše je cijelu. Nikad više nisu Ainuri složili glazbu sličnu ovoj, iako je kazano da će još krasniju pred Ilúvatarom zapjevati zborovi Ainura i Ilúvatarove djece, po svršetku svijeta. Tad će svaki Ilúvatarov napjev pravo otpjevati, a kako im koji preko usana prijeđe, umah će se ostvariti, jer svi će do kraja spoznati kakav im je udio namijenio, a znat će i smisao ostalih, a Ilúvatar će, zadovoljan, njihove misli pozlatiti tajnim plamom.

Sad je, međutim, Ilúvatar sjeo i slušao i dugo mu se činilo da je dobro, jer je glazba bila bez mane. No netom se napjev stao razvijati, kadli se Melkor dosjeti uplesti u glazbu neke od svojih zamisli koje se nisu slagale s Ilúvatarovim napjevom, jer je htio povećati moć i slavu svojeg udjela. Melkoru su pak od svih Ainura bili darovani najveća snaga i znanje, jer je od svake moći u svoje braće posjedovao po djelić. Sam je samcat često lutao pustim prostranstvima tragajući za Ognjem neugasivim, jer ga je morila želja da stvori nešto na svoju ruku i činilo mu se da Ilúvatar zapostavlja Prazninu, čija ga je pustoš ispunjavala nemirom. Oganj ipak nije pronašao, jer on plamti u Ilúvataru. Ali, ostavši sam sa sobom, u glavi mu se stadoše rojiti misli posve drugačije od onih u njegove braće.

Neke je sad uplitao u glazbu, te se umah oko njega razli nesuglasje, a mnogi se koji pjevaju u blizini uznemiriše, misli im se raspršiše, a pjev utihnu; a poneki radije privolješe svojom melodijom uz njegovu, negoli uz svoju prijašnju. Tako se nesklad Melkorov proširi, a glazbu zaguši more uzburkana zvuka. Ali je Ilúvatar nadalje sjedio

i slušao, čak i kad se činilo da oko njegova prijestolja bjesni oluja, čije su crne vodurine ratovala jedna protiv druge u beskrajnom gnjevu koji se nije dao utažiti.

Tad Ilúvatar ustade, a Ainuri opaziše da se smiješi i podiže lijevu ruku, pa se nov napjev začu sred oluje, koji bijaše i sličan i drugačiji od onog prijašnjeg, a bivao je sve silniji i imao novu krasotu. Međutim je Melkorovo nesuglasje postalo zaglušno i stalo se s njime otimati za prevlast, pa se iznova poveo rat zvukova, silovitiji od onog prije, koji zaprepasti Ainure i natjera ih na muk, dok je Melkorova nadmoć rasla. Još jednom ustade Ilúvatar, a Ainuri opaziše da mu je lice strogo, te podiže desnu ruku i gle čuda! treći se napjev začu sred zabune, a nije bio nalik ni na jedan do tada. U prvi se mah naime činio tihanim i slatkim, lagašnim žuborom nježnih zvukova unutar vretenastih melodija; no zaglušiti ga se nije moglo i bivao je sve silniji i dublji. Na kraju se činilo da dvije melodije teku istovremeno pred prijestoljem Ilúvatarovim i da su posve različite. Jer jedna je bila duboka, sveobuhvatna i prelijepa, ali ispunjena tugom iz koje je izvirala sva njezina krasota. Druga je netom postigla sebi svojstveno jedinstvo; ali bijaše bučna, zaludna i do beskrajna opetovana; a onako neskladna nalikovala je prije na treštavo jednoglasje trublji što su rikale dvije-tri note. Htjelo joj se utopiti onu drugu glazbu svojim silnim glasom, ali činilo se da je ta uzimala njojzi upravo one najpobjedonosnije note i upredala ih u svoj svečani motiv.

Usred ove nesloge što je potresala dvore Ilúvatarove i od koje su drhtale djevičanske tišine, treći put ustade Ilúvatar, a u lice mu je bilo strašno i pogledati. Podigavši obje ruke, jednim je suzvukom, dubljim od Bezdana, višim od svoda nebeskog, a prodornim poput svjetla iz oka Ilúvatarova, Glazbu zaustavio.

Ilúvatar tad prozbori i kaza:

"Silni su Ainuri, a najsilniji među njima Melkor jest; no ipak, neka znade i on i svi Ainuri da sam ja Ilúvatar i sve ono o čemu do maločas pjevali ste pretvorit ću u djelo da na oči svoje ugledate što ste učinili. A ti ćeš, o Melkore, spoznati da se nijedan napjev otpjevati ne može a da nema svoj izvor najdublji u meni i nitko protiv moje volje ne može glazbu izmijeniti. A onaj koji pokušava, postaje oruđe u mojim rukama kojim ću veća čudesa stvoriti nego što ih ovaj može zamisliti."

Nato Ainure zahvati strah, jer još nisu razumjeli što im je bilo rečeno, a Melkora preplavi stid, iz kojeg se kradomice izrodio gnjev. Ali već Ilúvatar, sav blistav, ustade i napusti divna prostranstva koja je bio namijenio Ainurima, a oni su ga slijedili.

Kad dospješe u Prazninu, Ilúvatar im se obrati i kaza:

"Evo vaše Pjesme!"

I ukaza im sliku, darovavši im vid kao onomad sluh, te su pred sobom ugledali novi Svijet, vidljiv i sav zaokružen sred Praznine u kojoj je postojao, a da nije bio dio nje. I dok su u čudu zurili, povijest se tog Svijeta stade otkrivati, te im se činilo da on živi i raste. Neko su ga vrijeme Ainuri u tišini promatrali, kadli Ilúvatar ponovno progovori:

"Evo Pjesme vaše! Evo Poja vašeg, u kojem će svaki od vas, unutar moje zamisli prvotne, pronaći sve ono što mu se činilo da je sam smislio i pridodao. I ti ćeš, Melkore, u njemu pronaći sve zamisli svoje potajne i spoznati da su one tek čestice cjeline i pritoci njezinoj slavi."

Mnogo je drugih stvari Ilúvatar onomad kazao Ainurima, a kako ih sjećanje na njegove riječi nikad nije napustilo i kako svaki dobro poznaje onaj dio glazbe koji je sam skladao, tako Ainuri znadu mnogošta što je prošlo, i što jest, i što će tek biti i malo je toga pred njima skriveno. No postoje stvari koje ni oni ne mogu raspoznati, bilo svaki zasebno, bilo posavjetovavši se zajedno, jer je jedino samom sebi Ilúvatar razotkrio cijeli svoj naum, te se tako u svakom novom dobu zgodi nešto novo i nepredvidivo koje nema uzroka u prošlosti. Još se slika mladog Svijeta pred njima opijevala, kadli Ainuri opaziše u njoj i ono čega se nisu bili dosjetili. I ugledaše, zadivljeni, dolazak Ilúvatarove djece i boravište za njih načinjeno, te umah spoznaše da su i sami imali udjela u njegovoj pripravi onomad dok su glazbu skladali, ali mu nisu znali druge svrhe doli njegove krasote. Jer sam je Ilúvatar začeo svoju Djecu i donio ih na svijet u trećem napjevu, dok se u prvom Ilúvatarovom napjevu nisu ni spominjala, niti je bilo tko od Ainura imao udjela pri njihovom stvaranju. Stoga kad su ih ugledali, još su ih silnije zavoljeli, jer su bili bića drugačija od njih, neobična i slobodna, u kojim su svaki put iznova nazirali odsjaj Ilúvatarova uma i tako upoznali još ponešto od njegove mudrosti koja je i njima bila skrivena.

Ilúvatarova djeca su vilenjaci i ljudi, Prvorođeni i Sljedbenici. Sred svakojakih divota što ih je onomad na Svijetu bilo, sred golemih dvorana njegovih, dalekih pustošija i kružećih vatri, Ilúvatar odabra mjesto njihovu boravištu u Osvit vremena, među nebrojenim zvijezdama. To se boravište može činiti sitnica onima koji vrijednost Ainura mjere njihovom snagom, a ne zastrašujućim oštroumljem, onima koji bi cijelo Ardsko polje postavili za podnožje stupa i podigli ga sve dok mu stožac njegova vrha ne bi bio oštrij od igle; ili pak onima koji prvo primijete beskonačno prostranstvo Svijeta što ga Ainuri i dandanas oblikuju, ali ne i brižnost kojom su, do najsitnijih pojedinosti, načinili sve ono čime su ga ispunili. Međutim, kad su Ainuri ugledali sliku ove naseobine, a u njoj tek probuđenu Ilúvatarovu djecu, mnogi, a među njima i oni najmoćniji, usmjeriše sve svoje misli i želje u njezinu smjeru. Njihov vođa bijaše Melkor, onakav kakav je bio u početku, najslavniji među Ainurima koji su glazbu skladali. A taj je hinio, isprva i samom sebi, da ga onamo vuče želja da čini dobro Ilúvatarovoj djeci; obuzdavajući u sebi nemir što ga je časkom prožimao vatrom, a časkom ledom. Htjelo se njemu radije pokoriti i vilenjake i ljude svojoj želji, jer ga je gorki jed mučio zbog darova kojima ih je Ilúvatar obećao obdariti i još je htio imati podanike i sužnjeve, Gospodarom htio je da ga zovu, a on da njihovom voljom upravlja.

Ali kad su ostali Ainuri svrnuli svoje poglede k onoj naseobini, smještenoj sred širokih bespuća Svijeta koji vilenjaci zovu Arda, Zemlja, njihova se srca obradovala zbog svjetla, a oči zaigraše od veselja pred raskoši boja; no velik ih nemir obuze kad začuše grmljavinu mora. I opaziše vjetrove, zrak i tvari iz kojih je Arda bila načinjena, željezo i kamen, srebro i zlato i još mnoge druge: a od svih su ovih najviše slavili vodu. Eldari kažu da još jedino u vodi živi odjek Pjesme Ainura kao ni u jednoj drugoj tvari što je na ovoj Zemlji i da mnoga Ilúvatarova djeca nezasitno osluškuju glasove Mora i ne sluteći što im se iz njih odaziva.

Upravo je vodi usmjerio svoje misli onaj Ainu kojega vilenjaci nazivaju Ulmo, a njega je Ilúvatar najtemeljitije glazbi podučio. O zraku i vjetrovima najviše je promišljao Manwë, koji je među Ainurima slovio za najplemenitijeg. O Zemljinu je tkanju umovao Aulë, kojeg je Ilúvatar obdario znanjem i umijećem jedva manjim od

Melkorova, ali užitak i ponos Aulëa leže u stvaralaštvu i u plodovima rada, a ne u posjedništvu ili u vlastitoj nadmoći; stoga on vazda daje, a ne gomila i ne prelazi sa svakog posla laka srca.

Uto se Ilúvatar obrati Ulmu i ovako mu kaza:

"Vidje li kako je Melkor i u ovom majušnom kraljevstvu, u Osvit vremena, objavio rat posjedu tvojemu? Zamislio je on hladnoću, neizmjernu i oštru, a ipak nije naudio ljepoti tvojih vrela i bistrih studenaca. Pogledaj samo snijeg i vještinu leda! Melkor je užgao vrućine i zapalio neukrotive vatre, ali tvoja želja nije presušila, niti je pjesma mora bila potpuno nadglasana. Radije podigni pogled k visokim oblacima i magli što vječito se mijenja i osluhni kako kiša pada na Zemlju! Oblacima si ovim bliži svojem prijatelju, Manwëu, kojeg voliš."

A Ulmo nato odvrati:

"Uistinu je voda postala ljepša negoli sam je ja u svojem srcu zamislio, a u mojim se skrivenim mislima nije rodila pahulja, niti je u mojoj pjesmi igdje bilo spomena kiši. Evo ću potražiti Manwëa da vazda skladamo glazbu tebi na veselje!"

Tako su Manwë i Ulmo od prvog časa bili saveznici i u svemu najvjernije služili Ilúvatarovoj nakani.

No jedva da je Ulmo ovo izustio, a Ainuri dobrano promotrili ovaj prizor, kadli im se on izgubi iz vida, te im se učini da su upravo u tom trenu spoznali Tamu, koju dotad nisu poznavali doli u svojim mislima. Ali im je ljepota one slike ispunila srca te su bili posve zaokupljeni otkrivenjem tek rođenog Svijeta koji im je preplavio umove; zbog toga što ga je nestalo prije nego što se njegov usud ispunio, a krugovi se vremena zatvorili. Neki kažu da je prizor nestao prije nego što je ostvarena vlast ljudi i prije nego što su Prvorodeni nestali i premda su Ainuri svojim Pjevom Svijet obavili, pa Valari nisu uspjeli svojim očima vidjeti Pozna doba ni Svršetak Svijeta.

Zato nemir zavlada Ainurima, pa ih Ilúvatar dozva k sebi i reče:

"Znam za čim žude vaša srca; da ono što vidjeste uistinu i bude, ne jedino u vašim mislima, već stvarno poput vas, a ipak drugačije. Zaista, kažem vam: *Eä!* Neka bude tako! Odaslat ću u Prazninu Oganj neugasivi, da se nastani u srcu Svijeta i Svijet će Biti, a oni od vas, koji to pozele, moći će na nj sići."

I umah Ainuri opaziše u daljini neku svjetlost što je bila nalik na oblak sa srcem od živog plamena i spoznaše da ono nije vizija, već nova Ilúvatarova tvorevina: Eä, svijet koji postoji.

Tako se zgodi da su jedni od Ainura ostali uz Ilúvataru, izvan granica Svijeta, a drugi, među kojima bijahu i oni najkrasniji i najsilniji, od Ilúvataru se otputili i spustili na Svijet. No jedno im je uvjetovao Ilúvatar, ili pak ljubav što su je nosili u srcima: da svojim moćima Svijet otada ispune i svežu, te da zauvijek ostanu na njemu, sve do njegova svršetka i da on živi u njima, a oni u njemu. Upravo im zbog toga nadjenuše ima Valari, Sile Svijeta.

No kad Valari kročiše na Eäu, isprva bjehu zatečeni i izgubljeni, ne znajući što da otpočnu, jer se ništa od onog što su u viziji vidjeli nije još ostvarilo, već jedva da je nastajalo, još bezoblično i mračno. Jer, Velebna je pjesma bila tek stabljika i pupoljak krasnoj zamisli sred Dvorova vječnosti, a ona Slika njezino pretkazanje, a sad su Valari stupili na sam prag Vremena i spoznali da Svijet koji je do tada bio samo sjenka i ljupki napjev imaju svojim moćima tek ostvariti. Tako su započeli s teškim radom u pustoju i neistraženoj divljini, kroz nebrojene i davno zaboravljene vjekove, sve dok u

Osvit vremena i sred golemih dvorana Eäe nije nastupio onaj čas i mjesto na kojem su sazdali domaju Ilúvatarovoj djeci. Najveći udio u njezinu podizanju imali su Manwë, Aulë i Ulmo, ali i Melkor je bio s njima od početka, uplićući im se u svaki posao i izvrćući ga, gdje se moglo, na svoju dobit i podloživši velike vatre i tako dok je još Zemlja bila mlada i puna plamena Melkoru se u dušu upila, pa je ovako govorio ostalima:

"Moje će kraljevstvo ona biti, svojom ću je prozvati!"

Ali Manwë je bio Melkorov brat u mislima Ilúvatarovim i najjače oružje drugog napjeva kojim se Ilúvatar obranio od Melkorova nesuglasja, te on umah pozva k sebi jata silnih i slabih duhova i zapovjedi im da se spuste na Ardske poljane i pomognu Manwëu kako mu Melkor ne bi uvijek posao kvario, a Zemlja ne uvenula prije no što procvate.

Manwë pak ovako reče Melkoru:

"Kraljevstvo ovo nije tvoje da ga možeš svojatati, jer bi time veliku nepravdu učinio onima koji su na njemu radili jednako vrijedno kao i ti."

I nastade razdor među Melkorom i ostalim Valarima, te ih on na neko vrijeme napusti i ode u druge krajeve gdje je činio po svojoj volji, a da još iz duše nije iščupao žeđ za Ardskim kraljevstvom.

U međuvremenu uzeše Valari stvarno i vidljivo obličje, a kako ih je Svijetu bila privukla ljubav prema željno iščekivanoj Ilúvatarovoj djeci, onako su nalikovali na njihovu sliku što im se onomad ukazala, ali su bili još veličajniji i još blistaviji. Lik je njihov stoga bio bliži uspomeni na vidljivi svijet što su je čuvali u srcima, negoli Svijetu kakvim ovaj uistinu bijaše, iako im nije trebao ništa više nego što nama treba ruho, jer bivajući nagi ne gubimo ništa od svoje biti. Tako i Valari, kad ih je volja, hodaju svijetom neodjeveni, te ih ni Eldari ne mogu vidjeti, makar bili prisutni. Požele li se odjenuti, jedni Valari uzimaju na sebe muško, a drugi žensko obličje, jer su otpočetak imali različitu ćud, te je svojim odabirom jedino stjelesnjuju, ali je ne mogu izmijeniti; isto kao što se u nas muško i žensko prepoznaju po odjeći, ali ih ona ne čini onim što jesu. No obličja koja Veličanstveni nose nisu uvijek obličja kraljeva i kraljica Ilúvatarove djece, već se znadu i mislju svojom omotati i ukazati se tako silni i strahotni.

U svoje su društvo Valari privukli mnoge druge pratitelje, neke manje, a neke gotovo jednako moćne, pa su s njima udružili snage da umire Zemlju i obuzdaju joj oluje. A Melkor opazi što su učinili i vidje Valare gdje šeću Zemljom kao vidljivi moćnici, odjeveni u Svjetovno ruho, oku krasni i raskošni, a usto i bezbrižni, a Zemlja da je postala poput vrta njihova užitka, jer su sve njezine potrebe umirili. U njemu uskipje jal, te se i on učini vidljivim, ali od puste mu je zlobe i pakosti što je u njemu izgarala lik ostao mračan i jezovit. Sručio se na Ardu, moćniji i strahotniji od svih Valara, poput planine što izranja iz mora i vrhuncima svojim oblake para, zaogrnut lednim plaštom i okrunjena vatrom i dimom, a plamen iz njegovih očiju palio je poput žeravice i ledio poput bodeža.

Tako je otpočela prva bitka za prevlast nad Ardskom za koju se Melkor s Valarima otimao, ali o tim nemirima ni vilenjaci ne znaju odviše. I dok je ono o čemu se ovdje pripovijeda do naših ušiju dospjelo preko samih Valara, s kojima su Eldalië razgovarali u zemlji Valinorskoj i koji su ih ondje podučavali, ipak su Valari malo spominjali ratove što su prethodili dolasku vilenjaka. No Eldari kazuju da je Valarima

vječito uspijevalo, uprkos Melkoru, ravnati Zemljom i pripremati je za dolazak Prvorodenih; ali kako bi koji komad zemlje načinili, Melkor bi ga uništio, kako bi koju dolinu otkopali, Melkor bi je zatrpao, planine što su isklesali, Melkor je urušio, a mora koja su izdubili, on je izlio i ništa nije imalo ni mira ni trajna rasta, jer čim bi Valari otpočeli neko djelo, umah bi ga Melkor omeo ili pokvario. Ipak im nije svaki trud bio uzaludan i premda im se nigdje i ni u kojem djelu njihove želje i namjere nisu ostvarile i premda je sve bilo drugačijeg izgleda i oblika nego što su mu ga Valari u početku namijenili, ipak se Zemlja polako oblikovala i učvršćivala. I tako na koncu, u Osvit vremena, izgradiše Valari Ilúvatarovoj djeci dom među nebrojenim zvijezdama.

VALAQUENTA

VALAQUENTA

OPIS VALARA I MAIARA PREMA UČENJU ELDARA

U početku Eru, Jedini, koji je na vilenjačkom jeziku nazvan Ilúvatar, načini Ainure iz svoje misli, a oni stvoriše pred njim Velebnu glazbu. U toj se Glazbi začeo Svijet; jer je Ilúvatar učinio vidljivom pjesmu Ainura, a oni ga ugledali poput svjetla u tami. Mnoge je među njima dirnula ljepota njegova i povijest čiji su začetak i otkrivenje u onoj viziji vidjeli. Zbog toga Ilúvatar u njihovu sanju udahnu Život i postavi je u Prazninu, ta posla Tajni plamen da gori u srcu Svijeta, kojem dade ime Eä.

Tad se oni Ainuri, koji to poželješe, podigoše i sidoše na Svijet na početku Vremena, a zadaća im je bila oživiti ga i svojim trudom ostvariti viziju čijim su svjedocima bili. Dugo su radili u predjelima Eäe, čije prostranstvo nadilazi i vilenjački i ljudski razum, sve dok u za to određeni čas nisu sazdali Ardu, Kraljevstvo zemaljsko. Uzeli su na se Svjetovno ruho, spustili se na nju i počeli ondje živjeti.

O VALARIMA

Najveličajnijim od ovih duša vilenjaci nadjenuše ime Valari, Sile Arde, dok su ih ljudi često nazivali bozima. Sedam je valarskih vladara, a sedam je i Valier, valarskih kraljica. Ovo su njihova imena na vilenjačkom jeziku kojim se govorilo u Valinoru, no imaju oni i ina imena na jeziku vilenjaka iz Međuzemlja, i još mnoga druga među ljudima. Imena se Vladara prikladnim redom navode ovako: Manwë, Ulmo, Aulë, Oromë, Mandos, Lórien i Tulkas, a imena su Kraljica: Varda, Yavanna, Nienna, Estë, Vairë, Vána i Nessa. Melkor se među Valare više ne ubraja, a njegovo ime na Zemlji ne spominje.

* * *

Manwë i Melkor bijahu braća u Ilúvatarovim mislima. Najmoćniji od onih Ainura koji sidoše na Svijet bio je na svom početku Melkor, ali je Manwë Ilúvataru najmiliji i ponajbolje razumije njegove nakane. Njemu je bilo namijenjeno da, kad dođe taj čas, postane Kralj među Kraljevima, gospodar Ardskog kraljevstva i vladar nad svime što u njemu obitava. Na Ardi on najviše ljubi vjetar i oblake i sve zračne predjele, od vrhunaca do ponora, od najudaljenijih granica Vela Arde do povjetaraca nad vlatima trave. Súlimo je njegovo drugo ime, Gospodar daha Arde. Ljubi on sve ptice, brze i lakokrile, a one dolijeću i odlijeću na njegovu zapovijed.

Uz Manwëa obitava Varda, Zvezdana gospa, koja pozna svaki kutak Eäe. Prevelika je njezina ljepota da bi se opisala riječima ljudi ili vilenjaka; jer Ilúvatarovo svjetlo još živi na njezini licu. U svjetlu je njezina snaga i njezino veselje. Iz dubina Eäe pritekla je Manwëu u pomoć, jer je spoznala Melkorovu ćud još prije skladanja Glazbe i odbila ga, a on nju zamrzio i bojao je se više od ijednog drugog kojeg je Eru stvorio. Manwë i Varda su rijetko kad razdvojeni i ne izbivaju iz Valinora. Njihovi su

dvori ponad vječnog leda, na Oiolossëu, najvisočijem tornju Taniquetila, najveće od svih zemaljskih planina. Kad Manwë ondje zasjedne na prijestolje i zagleda se u daljinu, ako je Varda uz njega, vidi dalje od svih očiju, i kroz maglu i kroz tamu i preko milja morskih. A kad je Manwë uz nju, Varda čuje jasnije od svih ušiju glasove što dozivaju s istoka i zapada, s brda i iz dolina i iz mračnih jazbina koje je Melkor prorovao Zemljom. Od svih Veličanstvenih koji borave na ovom svijetu, vilenjaci ponajviše poštuju i ljube Vardu. Elbereth je nazivaju i zazivlju je tim imenom iz sjenki Međuzemlja, te joj ime pjesmom uzdižu k izlazećim zvijezdama.

Ulmo je Gospodar voda. On stoji sam. Ni na jednom mjestu dugo ne prebiva, već slobodan putuje dubokim vodama što poniru u Zemlju i okružuju je. Silan je on gotovo kao i Manwë, a prije nego što su stvorili Valinor bio mu je najbližim prijateljem; otada je, međutim, rijetko prisustvovao vijećanju Valara, osim kad su se razmatrala važna zbivanja. Jer čitavu je Ardu on obavio svojim umom i nikakvo mu drugo odmorište ne treba. Usto mu se i ne mili ići po suhom i rijetko će se kad zaodjenuti ljudskim tijelom, poput ostalih ravnih njemu. Kad bi ga Ilúvatarova djeca ugledala, duše bi im se ispunile stravom; jer strahotan je Kralj morski kad se uzdigne iz mora, poput golema vala što se sprema potopiti zemlju, s tamnom kacigom i perjanicom od morske pjene, u oklopu na kojem se prelijevaju boje od srebrne do sjenovitozelene. Glasne su trublje Manwëove, ali glas je Ulmov dubok poput dubina oceana koje je jedini on ugledao.

Ipak Ulmo ljubi i vilenjake i ljude i nikad ih nije napustio, pa ni onda kad su bili izloženi gnjevu Valara. Kadikad dođe nevidljiv na obale Međuzemlja ili se morskim rukavcima uvuče dublje u unutrašnjost i ondje zatrubi u svoje velike rogove Ulumúre, načinjene od bijelih školjki; a onima koji ih jednom začuju, njihova glazba zauvijek ostaje u srcu, a čežnja za morem više ih ne napušta. Ponajviše se pak stanovnicima Međuzemlja Ulmo obraća glasovima koji nisu ništa drugo doli glazba vodâ. Jer on ravna svim morima, jezerima, rijekama, vrelima i potocima; pa zbog toga vilenjaci kažu da Ulmov duh teče svim žilama svijeta. Tako do Ulma, čak i onda kad boravi u dubinama, dopiru novosti o svim potrebama i nedaćama Arde koje bi inače i Manwëu ostale skrivene.

Aulë jedva da je od Ulma slabiji. Gospodari on nad svim tvarima iz kojih je Arda načinjena. U početku je mnogo stvarao zajedno s Manwëom i Ulmom; a oblikovanje cijelog kopna bilo je njegovom zaslugom. On je kovač i majstor od svakog zanata, a uživa u vještosti, ma kako majušnoj ruketvorini, koliko je onomad, u davnini, uživao u veličanstvenom izgrađivanju svijeta. Njegovo je drago kamenje što leži duboko pod Zemljom i zlato koje krase ruke, kao što su njegovi planinski bedemi i morski bazeni. Noldori su od njega najviše naučili, a on ostao zauvijek njihovim prijateljem. Melkor je bio na njega jadan, jer je Aulë umom i snagom vrlo nalikovao na njega, te je među njima dugo carevala nesloga u kojoj je Melkor bez prestanka kvario i uništavao svako Aulëovo djelo, a Aulë bivao sve umorniji popravljajući Melkorov urnebes i metež. Obojica su pak žudjela stvoriti nešto svoje što bi bilo novo i čega se ostali ne bi dosjetili, a uživali su u pohvalama vlastite umješnosti. No Aulë je ostao vjeran Eruu i polagao mu račun za svaki svoj čin i nije zavidio na djelima drugih, već je savjete i primao i davao. Naprotiv tomu, Melkorov je duh izgarao u ljubomori i mržnji, sve dok na kraju nije mogao stvoriti ništa drugo što ne bi bilo na ruglo zamislama ostalih i svaki bi njihov trud, ako je samo mogao, upropastio.

Aulëova supruga je Yavanna, Darovateljica plodova. Ona ljubi sve ono što raste iz zemlje i čuva u svojim mislima svaki njihov oblik, od drveća nalik na tornjeve iz pradavnih šuma, do mahovine na stijenama ili tajanstvenih stvorenjaca u humusu. Među valarskim kraljicama Yavannu poštuju jednako kao i Vardu. Njezin je ženski lik visok i zaodjeven u zelenu halju; ali se kadikad pojavljuje i u drugačijem obliku. Neki je tako ugledaše gdje stoji kao stablo pod nebom, Suncem okrunjeno i sa svih grana otresa zlaćanu rosu po goloj zemlji, da je ova zazelenjela od kukuruza; ali korijenje je tog drveta dopiralo do Ulmovih voda, dok su Manwëovi vjetrovi šaputali u njegovu lišću. Kementári, Kraljica Zemlje, njezino je drugo ime na jeziku Eldara.

Fëanturi, vladari duhova, su braća, a njih najčešće nazivaju Mandos i Lórien. Ali to su zapravo imena njihovih obitavališta, dok se oni uistinu zovu Námo i Irmo.

Stariji Námo stanuje u Mandosu, zapadno od Valinora. On je čuvar Kuća mrtvih i sazivaatelj umorenih duša. Ni na što on ne zaboravlja; a znano mu je sve što će biti, osim onog što se još nalazi pod samovoljom Ilúvatara. On je Sudac Valara, ali svoje osude i mišljenja iskazuje jedino na Manwëovu molbu. Vairë, Tkalja, njegova je supruga, koja upreda sve što je ikad u Vremenu postojalo u svoje mnogoslojne mreže, te su Mandosovi dvori, koji tijekom vjekova bivaju sve širi, njima posve omotani.

Mlađi Irmo gospodar je vizija i snova. U Lórienu se nalaze njegovi vrtovi u zemlji Valara i, ispunjeni mnoštvom duša, najljepše su mjesto na svijetu. Nježna Estë, iscjeliteljica patnji i umora, njegova je supruga. Sivi su skuti njezini, a odmor je njezin dar. Danju nikamo ne ide, već sniva na otoku sred sjenovita jezera Lórellina. Iz Irmovih i Estinih izvora svi koji borave u Valinoru crpe osvježanje i često Valari posjećuju Lórien da tamo nađu odmor i olakšanje od bremena Arde.

Moćnija od estë je Nienna, sestra Fëantura; ona stoji sama. Dobro joj je znana tuga, jer oplakuje svaku ranu koju je Ardi ikad nanio Melkor. Tolika je bila njezina žalost, dok se Glazba razotkrivala, da joj se pjesma pretvorila u tužaljku davno prije njezina kraja, a zvuk se plača izmiješao s napjevima Svijeta prije njegova početka. No ona ne žali za sobom i oni koji je slijede nauče se sažaljenju i ustrajnosti u nadi. Njezini su dvori zapadnije od Zapada, na samim granicama svijeta; ona rijetko pohodi grad Valimar u kojem caruje sreća. Radije odlazi u Mandosove dvore koji su bliže njezinima, te se svi koji čekaju u Mandosu njojzi mole, jer ona duši donosi snagu i pretvara žalost u mudrost. Prozori njezina doma sa zidina svijeta gledaju prema van.

Najveći u snazi i djelima junaštva je Tulkas, čije je drugo ime Ainaldo, Hrabri. Posljednji je stigao na Ardu da pomogne Valarima u prvim bitkama protiv Melkora. On pak najveć ljubi hrvanje i natjecanja u snazi i ne jaše konja, jer može nadtrčati sve živo na nogama i ne osjetiti umor. Kosa i brada su mu zlaćane, a put rumena; oružje su mu ruke njegove. Malo mari i za prošlost i za budućnost i kao savjetnik nikomu nije od koristi, ali je ustrajan prijatelj. Njegova je nevjesta Nessa, Oromëova sestra, jednako vitka i lakonoga. Drage su joj srnem a one je u divljini slijede na svakom koraku; ali ih ona može nadtrčati, brza poput strijele s vjetrom u kosi. Užitek joj je i u plesu, te u Valimaru ona pleše na vječno zelenim travnjacima.

Oromë je silan vladar. Ako je slabije snage od Tulkasa, onda je strašniji u svome gnjevu; jer se Tulkas uvijek smije, i u igri i u boju, a smijao se i Melkoru u obraz u bitkama prije rođenja vilenjaka. Oromë je ljubio prostranstva Međuzemlja, ta ih je nevoljko ostavio i kao posljednji stigao u Valinor; no počesto se u davnini iskrađao na istok preko planina i vraćao se sa svojom družinom brežuljcima i

dolinama. On je lovac na čudovišta i okrutne zvijeri; ljubi konje i lovačke pse; a još mu je drago i svakojako drveće, te ga zbog toga nazivaju Aldaron, a Sindari Tauron, Gospodar šuma. Nahar je ime njegova konja, bijelog na sunčanu svjetlu, a blistavosrebrnog noću. Valaróma je ime njegova velikog roga, čiji je zvuk nalik na crveno Sunce u zoru ili na čistu munju kad para oblake. Čuo se glasnije od rogova cijele njegove družine u šumama koje je Yavanna posadila u Valinoru; jer ondje bi Oromë uvježbavao svoj narod i životinje u lovu na zla Melkorova stvorenja. Oromëova je supruga Vána, Vječno-mlada; ona je Yavannina mlađa sestra. Kuda prođe, pod nogama joj niče cvijeće i rastvara svoje latice kad ona na njih svrne pogled; a ptice svojim pjevom najavljuju njezin dolazak.

* * *

Ovo su imena Valara i Valier i ovdje je ukratko opisan njihov lik kakav su Eldari ugledali u Amanu. Ali koliko je god lijepo i plemenito bilo njihovo obličje u kojem se prikazivahu Ilúvatarovoj djeci, bilo je ono tek veo pod kojim su skrivali svoju pravu ljepotu i moć. I premda je ovdje iskazano malo od onog što su Eldari jednoć poznavali, ipak ni to nije ništa spram njihova istinskog bića koje vuče korijenje iz krajeva i vremena što su izvan dohvata naših misli. Među njima ih Devet bijaše najmoćnijih i najpoštovanijih; ali jedan je odstranjen iz njihova broja i Osam ih ostaje, a zovu ih Aratari, Najviša bića Arde: Manwë i Varda, Ulmo, Yavanna i Aulë, Mandos, Nienna, i Oromë. Iako je Manwë njihov kralj i čuvar njihove vjernosti Eruu, po svojoj su veličajnosti jednaki, a nadilaze sve ostale, bilo Valare, bilo Maiare, bilo ijedne druge koje je Ilúvatar poslao na Eäu.

O MAIARIMA

S Valarima pristigoše i drugi dusi čije je bivanje započelo prije početka Svijeta, a bijahu od iste sorte kao i Valari, samo nešto slabiji. To su Maiari, narod Valara, njihovi sluge i pomagači. Njihova se broja ne zna među vilenjacima, a malo ih ima imena na ijednom jeziku Ilúvatarove djece, jer su se, za razliku od Amana, u Međuzemlju Maiari rijetko ukazivali u obliku vidljivom vilenjacima i ljudima.

Vrhovni Maiari u Valinoru, čija se imena pamte u povijesti Drevnih dana, su Ilmarë, Vardina pomoćnica, i Eonwë, stjegonoša i Manwëov glasnik, čija je vještina na oružju u cijeloj Ardi nenadmašiva. No od svih su Maiara Ossë i Uinen najbolje znani Ilúvatarovoj djeci.

Ossë je Ulmov podanik, vladar nad morima što oplakuju obale Međuzemlja. Ne usuđuje se u dubine, već ljubi obalu i otoke i raduje se Manwëovim vjetrovima; naime, on uživa u oluji i smije se sred rike valova. Njegova supruga je Uinen, Morska gospa, čije su kose rasute po svim vodama podno neba. Ona ljubi sva bića koja žive u slanim potocima i sve trave što u njima rastu; pomorci je zazivlju, jer je u njezinoj moći umiriti vode i zauzdati divljeg Ossëa. Númenorejci dugo življahu pod njezinom zaštitom i držahu je ravnom Valarima.

Melkor je prezirao more, jer nije mogao ovladati njime. Kazano je da je pri stvaranju Arde pokušao u svoje kolo namamiti Ossëa, obećavši mu čitavu Ulmovu kneževinu i moć ako mu bude služio. Tako se dogodilo da se u davnini veliki nemir podigao na moru i zaprijetio da će rasporiti kopno. Ali je Uinen, na Aulëovu molbu, umirila Ossëa i dovela ga pred Ulma, te mu je bilo oprošteno, pa je položio novu zakletvu i ostao joj do kraja vjeran. No ne baš sasvim, jer nikad ga nije napustila ljubav prema nasilju, te kadikad znade hotimice divljati a da mu Ulmo, njegov gospodar, ništa nije zapovjedio. Stoga ga oni koji žive uz more ili plove na brodovima možda vole, ali se u njega ne uzdaju.

Melian bijaše ime one Maie koja je služila i Vánu i Estë; dugo je obitavala u Lórienu, uzgajajući drveće koje raste u Irmovim vrtovima, prije nego što je došla u Međuzemlje. Na svakom ju je koraku pratila pjesma slavuja.

Najmudriji je Maia bio Olórin. I on je boravio u Lórienu, ali su ga putevi često vodili u Niennin dom, od koje se naučio sažaljenju i strpljivosti.

O Melian se mnogo kazuje u *Quenta Silmarillionu*. Ali o Olórinu u toj priči nema spomena i premda je iskreno volio vilenjake, ipak je među njima hodao nevidljiv ili u obličju jednog od njih, te oni nisu znali odakle su dolazile krasne sanje ili mudri odgovori koje je on umetao u njihova srca. U kasnijem je dobu postao prijatelj svoj Ilúvatarovoj djeci i sažalio se nad njihovom nesrećom; a oni koji su ga poslušali, prestali su očajavati i odagnali su iz svojih misli utvare tame.

O NEPRIJATELJIMA

Posljednje od svih je ime Melkorovo, koje znači Onaj koji se uzdiže u moći. Ali, to je ime izgubio, te ga Noldori, koji su od svih vilenjaka ponajviše zbog njegove zlobe trpjeli, odbijaju izustiti, već ga zovu Morgoth, Mračni neprijatelj Svijeta. Veliku mu je snagu darovao Ilúvatar, te je bio Manwëov suvladar. Od svake moći i znanja ostalih Valara posjedovao je po dio, ali ih je okretao zloj svrsi i potratio svoju snagu na nasilje i tiraniju. Žudio je za Ardom i za svime što je na njoj postojalo, svojatajući Manwëovo kraljevstvo i nadmoć nad kneževinama svojih suvladara.

Iz sjajnih se visina zbog oholosti svoje survao i prezreo sve i svakog doli samog sebe, a duša mu je postala rasipna i nemilosrdna. Razumijevanje je prevratio u prepređeno izopačivanje svega onog što mu je ikako moglo biti od koristi, sve dok nije postao lažac bez srama. U početku je žudio za Svjetlom, ali kad je uvidio da ga sam samcat nije mogao posjedovati, propao je kroz oganj i gnjev u još veći plamen, u samu Tamu. Upravo je tamu ponajviše koristio u svojim zlodjelima na Ardi, te je ispunio stravom za sva živa bića.

Toliko je velika bila moć njegova ustanka da se u zaboravljenim stoljećima otimao s Manwëom i svim Valarima i niz godina na Ardi držao u svojim šakama većinu njezinih zemalja. Ali nije bio sam. Mnoge je Maiare k njemu privukla njegova divota, dok je još bio velik; te mu i u tami ostadoše vjerni, a ostale je poslije lažima i izdajničkim darovima iskvario da mu služe. Najstravičniji su među tim dusima bili Valaraukari, ognjeni bičevi koje u Međuzemlju nazivahu Balrozi, zlodusi užasa.

Među njegovim je slugama koji imaju ime, najveći bio duh kojeg Eldari nazivahu Sauron ili Gorthaur Okrutni. Na svom je početku bio jedan od Aulëovih Maiara i posjedovao silno znanje tog naroda. U svim zlodjelima Melkora Morgotha nad Ardom i u golemim mu tvorevinama i najsitnijim, podlim prijevarama Sauron je imao udjela i bio jedino zbog toga manje zao od svoga gospodara, jer je dugo služio drugog, a ne sebe. Ali se u kasnijem dobu uzdigao poput Morgothove sjene i utvare njegove zlobe i slijedio ga na onom istom pogubnom putu koji vodi u Prazninu.

OVDJE JE KRAJ VALAQUENTI

QUENTA SILMARILLION

Povijest Silmarilâ

I. POGLAVLJE

O POSTANKU DANÂ

Pripovijeda se među Mudrima da je Prvi rat na Ardi počeo prije nego što je ona bila zgotovljena i još prije nego što je išta iz nje izraslo ili po njoj hodalo, a dugo se činilo da će pobjeda pripasti Melkoru. Ali u samom žarištu boja snažan i junačan duh dohrli u pomoć Valarima, načuvši i na dalekim nebesima o bici za Malu kraljevinu, a Arda se zaori od zvuka njegova smijeha. Takav je bio dolazak Tulkasa Snažnog, čiji gnjev prohuja zemljom poput vihora, rastjerujući pred sobom oblake i tminu; Melkor uteče pred njegovim bijesom i smijehom i napusti Ardu, te je na njoj dugo vladao mir. Tulkas pak ostade i učini se jednim od Valara Ardskog kraljevstva; dok je Melkor za to vrijeme već kovao nove urote u izvanjskoj tami i zanaovjek zamrzio Tulkasa.

Za to su vrijeme Valari doveli u red more, kopno i gore, a Yavanna posadila posljednje sjeme koje je otprije bila zamislila. Pa kako su sve požare ugasili, a vatru stjerali pod prastara brda, bili su potrebiti svjetla, stoga Aulë, na Yavanninu molbu, načini dvije vелеbne svjetiljke da osvijetle cijelo Međuzemlje koje je on sazdao i okružio morima. Tad Varda napuni svjetiljke, a Manwë ih blagoslovi, te ih Valari postaviše na vrh dvaju stupova što su bili mnogo viši od svih gorja nastalih u mlađe doba. Jednu su svjetiljku postavili bliže sjeveru Međuzemlja i prozvali je Illuin, a drugu podigli na jugu i nadjenuli joj ime Ormal; pa se svjetlost Svjetiljki Valara prosula Zemljom i sve je bilo osvijetljeno kao za vječita dana.

Umah je sjeme što ga je Yavanna zasadila stalo hitro nicati i pupati, a iz zemlje je izbilo mnoštvo malih i velikih biljaka; od mahovina, trave i guste paprati do drveća kojima su krošnje doticale oblake kao da su žive planine, dok im je debela obavijao zeleni sumrak. Pojaviše se i zvijeri, te stadoše obitavati na travnim poljanama ili u rijekama i jezerima i hodati u sjeni šuma. No nijedan cvijet nije procvjetao, niti ikoja ptica zapjevala, jer su u Yavanninim grudima još čekali svoj čas, ali plodovi su njezine mašte bili prebogati, i to ponajviše po sredini Zemlje, gdje se doticalo i spajalo svjetlo obiju Svjetiljki. Ondje je na otoku Almarenu na Velikom jezeru osnovana prva postojbina Valara dok je svijet bio mlad, a netom se stvorena zelena boja činila čudesnom u očima onih koji su je stvorili, te su ondje dugo živjeli u zadovoljstvu.

I tada se zbilo da, dok su se tako odmarali od truda, promatrajući rast i otkrivenje svega što su bili zamislili i začeli, Manwë priredi veliku gozbu i svi Valari i njihovi podanici odazvaše se pozivu njegovom. No Aulë i Tulkas bijahu premoreni jer su Aulëova vještina i Tulkasova snaga dugo i bez predaha služile svima u danima njihova truda. A Melkor je dobro znao što su učinili, jer je i tad imao među Maiarima potajne prijatelje i doušnike koje je uspio pridobiti na svoju stranu i u dalekoj ga je tami zaokupila mržnja i jal zbog djela njegovih Suputnika koje je htio učiniti svojim podanicima. Zato on okupi sve duhove iz dvorana Eäe koje je uspio izopačiti da mu služe i osjeti se osokoljen. Spoznavši da se bliži njegov čas, približi se Ardi i pogleda na nju odozgor, a ljepota mu Zemljina proljeća ulije još više mržnje u srce.

Zbog toga što su Valari boravili na Almarenu i nisu osjećali straha, a zaradi svjetlosti Illuina, nisu primjećivali sjenu kojom je Melkor, postavši mračan poput Noći u Praznini, izdaleka zakrio sjever. Pjesma kazuje da su se na gozbi u čast Ardina

proljeća zaručili Tulkas i Nessa, Oromëova sestra, a ona da je zaplesala pred Valarima na zelenoj travi Almarena.

Tad Tulkas umoran i zadovoljan usnu, a Melkor osjeti da je hora. I preskoči sa svojom vojskom Zidine noći i spusti se na Međuzemlje daleko na sjeveru, ali ga Valari ne zamijetiše.

Umah Melkor poče iskapati i podizati golemu tvrđavu, duboko pod Zemljom, podno mračnih planina gdje je i svjetlo Illuina bilo hladno i blijedo. To je svoje uporište nazvao Utumno. I premda za nj Valari nisu znali, ipak je iz njega istjecalo Melkorovo zlo i razorna snaga njegove mržnje koja je odmah potamnila proljeće Arde. Biljke su stale pobolijevati i trunuti, rijeke je zagušio korov i mulj, močvare su se proširile poput bujnih i otrovnih množilišta muha; šume su postale mračne i opasne i opsjednute strahotama, a zvijeri rogata i kljovata čudovišta koja su zemlju natopila krvlju. Tad Valari spoznaše da se Melkor vratio svom poslu i dade se u potragu za njegovim skrovištem. Ali Melkor se uzdao u snagu Utumna i moć svojih slugu, te nenadano provali u rat, zadavši Valarima prve udarce, prije nego što su oni bili na njih pripravljeni i još nasrnu na svjetlost Illuina i Ormala, srušivši njihove stupove i razbivši im svjetiljke. Na mjestima gdje su se golemi stupovi survali, raznijelo se kopno i podigla na morima oluja, a kako su im se svjetiljke izlile, tako se njihov razorni plamen prosuo po Zemlji. I oblik Arde i sklad njezinih voda i kopna bio je u ono vrijeme razrušen, a Valari nikad više nisu ostvarili svoje prvotne zamisli.

Usred zabune i mraka Melkor uteče, ali ga obuze velika strava, jer je nad grmljavinom valova začuo Manwëov glas sličan moćnom vihoru, a zemlja se tresla od Tulkasovih koraka. On se pak skloni u Utumno prije nego što ga je Tulkas uspio doći i ostade u njemu skriven. Valari ga tako ne stigoše nadvladati, jer im je veći dio snage bio potreban da zauzdaju nevolju na Zemlji, sve dok nisu doznali mjesto boravišta Ilúvatarove djece, čiji je čas, nepoznat i Valarima, tek imao doći.

Tako je skončalo Proljeće na Ardi. Dom Valara na Almarenu bio je posve uništen, pa tako više nisu imali svojeg kućišta na Zemlji. Stoga napustiše Međuzemlje i otiđoše u Amansku zemlju, najzapadniju od svih zemalja unutar granica Zemlje, gdje su obale gledale na Vanjsko more koje vilenjaci nazivaju Ekkaia i koje obrubljuje Kraljevstvo Arde. Jedino Valari znadu koliko je ono more široko, jer se iza njega uzdižu Zidine noći. Istočne je obale Amana oplakivao Belegaer, Veliko zapadno more; ali kako se Melkor bio vratio u Međuzemlje, a Valari ga nisu uspjeli nadvladati, onako oni dobro utvrdiše svoju zemlju i na obali mora podigoše Pelóre, Amansko gorje, koje je bilo najviše na Zemlji. A na najvećoj od svih pelorskih planina, Manwë postavi svoje prijestolje. Toj svetoj gori vilenjaci nadjenuše ime Taniquetil, i Oiolorossë, Vječno snježnobijela, i Elerrína, Zvijezdama okrunjena, i još mnoga druga imena; no Sindari je na svom kasnijem jeziku nazivahu Amon Uilos. Sa svojih dvorova na vrhu Taniquetila Manwë i Varda mogu vidjeti preko zemaljskih širina sve do dalekog istoka.

Za zidinama Pelóra Valari osnovaše svoju naseobinu u onom kraju što se zove Valinor; te su ondje stajale njihove kuće, njihovi vrtovi i njihove kule. U tu zaštićenu zemlju Valari uniješe velike zalihe svjetla i sve ono najkrasnije što su uspjeli spasiti od propasti, a načiniše i mnoge druge, još krasnije stvari, te Valinor postade ljepši od Međuzemlja u Ardino proljeće. Bijaše to blažena zemlja, jer su ondje obitavali

Besmrtni i u njoj ništa nije bljedjelo ni venulo, u toj zemlji nije bilo mrlje ni na jednom cvijetu ni listu, niti kvara i bolesti i na jednom njezinu biću jer su joj i tlo i voda bili posvećeni.

A kad je Valinor bio dovršen, a u njemu osnovana zdanja Valara, u središtu ravnice za gorama oni podigoše svoj grad Valmar, grad mnogih zvona. Pred njegovim zapadnim vratima stajao je zeleni brežuljak, Ezellohar, nazvan i Corollairë; Yavannin je blagoslov bio na njemu, a ona sjedila na zelenoj mu travi i pjevala pjesmu moći u kojoj se redahu sve njezine zamisli o onom što niče iz zemlje. Ali Nienna je umovala u tišini i natopila crnicu suzama. Tad se Valari okupiše da počuju Yavannin pjev, pa posjedaše na svoja prijestolja u vijećnici Máhanaxaru, Prstenu usuda, koja je stajala u blizini zlatnih dveri Valmara; Yavanna je Kementári pred njima pjevala, a oni promatrali.

I dok su promatrali, na onom brdašcu iznikoše iz zemlje dvije nježne mladice; cijeli se svijet u tom trenu zavi u tišinu, te se ništa drugo nije čulo doli Yavannina pjeva. U zvucima njezine pjesme mladice su rasle, postajale visoke i lijepe, a na njima se rastvarali pupovi i tako su se u svijetu probudila Dva drveta Valinora. Od svega onoga što je Yavanna stvorila, ona su najčulenija, a oko njihove su sudbine ispredane sve priče iz Drevnih dana.

Lišće jednog bijaše s jedne strane tamnozeleno, a s druge blistavo poput srebra i sa svih mu se cvjetova cijedila srebrna rosa, a tlo je pod njim bilo prošarano sjenkama njegove treperave krošnje. Drugi je imao mladozeleno lišće nalik na ono u tek prolistale bukve; rubovi im svjetlucahu zlatom. S njegovih su grana visjeli cvjetovi u plamenožutim grozdovima, nalik na zlaćane trublje što su na zemlju prosipale zlatnu kišu, a iz pupoljaka su se tog drveta širile toplina i blistava svjetlost. U Valinoru prvog nazvaše Telperion, i Silpion, i Ninquelótë i još drugačije; a drugi je bio Laurelin, Malinalda i Culúrien, a u pjesmama mu se i druga imena spominju.

Do kraja sedmog sata oba su drveta dosegla svoj puni cvat i ponovno zamrla, a u svakom se još jedanput probudio život točno sat prije nego što je ovog drugog ugasnuo sjaj. Tako je u Valinoru dvaput svakog dana nastupala tiha ura kad je svjetlo bilo meko, a oba stabla u polusnu u kojem su se ispreplitale njihove zlatne i srebrne zrake. Telperion bijaše starije, te je prvo naraslo i procvalo; a onaj sat u kojem je prvi put zasjalo poput bijelog odblijeska srebrne zone Valari nisu ubrojili u pripovijest vremena, već su ga prozvali Satom početka i od njega počeli brojiti godine svoje vladavine u Valinoru. Šestog je sata Prvog dana i svih radosnih dana koji su uslijedili, sve do Sumraka Valinora, Telperion sklapao svoje latice, a svakog dvanaestog isto je činio Laurelin. Tako je svaki dan Valara u Amanu brojio dvanaest sati i završavao se drugim ispreplitanjem svjetla kad bi Laurelin zamirao, a Telperion se budio. No svjetlo koje su oba drveta prosipala bilo je dugotrajno i nestajalo bi tek kad bi ga odnijele zračne struje ili upila zemlja, a rosu je s Telperiona i kišu što je padala s Laurelina Varda prikupila u velike zdjele nalik na sjajna jezercu koja su cijeloj valarskoj zemlji bila poput zdenaca vode i svjetla. To bijaše početak Blaženih dana Valinora i početak Računanja vremena.

Ali sve se više bližio onaj čas koji je Ilúvatar odredio za dolazak Prvorodenih, a Međuzemlje je svejednako ležalo u polutama pod zvijezdama koje je u zaboravljenim

stoljećima načinila Varda dok je Eäu stvarala. U onoj je tami boravio Melkor i često se iz nje iskrađao pod mnogim maskama moći i straha i vitlao ledom i ognjem, od planinskih vrhova do dubokih peći pod njima, a što god onomad bijaše okrutno ili silovito ili ubojito, okupljalo se pod njegove skute.

Rijetko su Valari napuštali krasotu i blaženstvo Valinora i preko planina pohodili Međuzemlje, radije su svu svoju brigu i ljubav posvetili zemlji za Pelóri. A usred Blaženog kraljevstva stajali su Aulëovi dvori u kojima je on bez prestanka radio. Jer u stvaranju je svega na toj zemlji on imao glavnu riječ, a ondje je, kadikad otvoreno, kadikad potajno, izradio mnoga prekrasna i skladna djela. Od njega potječe sva mudrost i znanje o Zemlji i svemu što na njoj biva, bilo u učenju onih koji ne stvaraju već streme razumijevanju postojećeg svijeta, bilo u učenju zanatlija: tkalca, drvodjelje, kovača, a isto tako i orača i ratara, premda ovi posljednji i drugi koji obrađuju sve ono što niče iz zemlje i donosi ploda traže pomoć i od Aulëove supruge, Yavanne Kementári. Aulëa još nazivaju i Prijateljem Noldora, jer su oni od njega mnogo toga naučili u kasnijem dobu, te su postali najvještiji među vilenjacima, a na svoj su način, zahvaljujući darovima kojima ih je obdario Ilúvatar, pridodali koješta njegovu učenju, pronalazeći užitak u jezikoslovlju i pisanju, u vezenju, risanju i rezbarenju. Noldori su prvi uspjeli načiniti dragulje; od kojih najljepši bijahu Silmarili, a oni su izgubljeni.

Za to je vrijeme Manwë Súlimo, najplemenitiji i najblaženiji od Valara, sjedio za granicom Amana ne ispuštajući iz uma Vanjske zemlje. Njegovo prijestolje bijaše veličajno i postavljeno na sam vrh Taniquetila, najviše planine na svijetu, što se uzdizala nad morskom obalom. Duhovi u obličju sokola i orlova neprestano su dolijetali i odlijetali iz njegovih dvorana, a njihove su oči mogle vidjeti sve do morskog dna i prozreti skrivene pećine pod zemljom. Tako su mu javljali o gotovo svemu što se na Ardi zbivalo; ali ponešto je ostajalo skriveno i od Manwëovih očiju, jer ondje gdje je Melkor sjedio zaokupljen mračnim mislima ležale su neprobojne sjene.

Manwë ni u primisli ne haje za vlastitu čast i ne čuva ljubomorno svoju moć i silu, već nad svime vlada u miru. Od svih vilenjaka najviše je ljubio rod Vanyara koji je od njega baštinio ljubav prema pjesmi i pjesništvu; jer ono bijaše Manwëov užitak, a u pjesmi riječi su njegova glazba. Skuti su mu modri, kao što je modar plamen iz njegovih očiju, a žezlo je imao od safira koje mu načiniše Noldori kad je bio postavljen za Ilúvatarova potkralja i Vladara nad svijetom Valara, vilenjaka i ljudi, kao glavni štit protiv Melkorova zla. Uz Manwëa je živjela Varda, najkrasnija, ona koju Sindari nazivaju Elbereth, Kraljica Valara, roditeljica zvijezda; a uz njih je boravila cijela svita blaženih duša.

No Ulmo bijaše sam i nije obitavao u Valinoru, niti ga pohodio, ako već nije bilo potrebe za njegovim savjetom; od postanka Arde on je živio u Vanjskom oceanu gdje ga se i danas može naći. Odande upravlja protjecanjem svih voda i njihovim mijenama, te tokovima rijeka i bujanjem potoka i stvaranjem rose i kišnice u svim zemljama podno neba. U dubinama on umuje o velebnoj i strahotnoj glazbi, čiji odjek, i tužan i radostan, prodire svim žilama svijeta; jer ako je radostan vodoskok što se uzdiže k suncu, njegov je izvor u zdencima tuge, koji nedokučivi leže pod temeljima Zemlje. Teleri su mnogo naučili od Ulma i zbog toga je njihov pjev i žalostan i čaroban. Na Ardu se s njim spustio Salmar, onaj isti koji je načinio Ulmove rogove,

čiji zvuk oni koji ga jednom začuju ne mogu zaboraviti; a Ossë i Uinen isto bijahu s njima, oni kojima je ostavio vladavinu nad valovima i kretanjem Unutarnjih mora, a uz njih još mnogi drugi dusi. Tako se zgodilo da je, zahvaljujući Ulmovoju sili, i kroz Melkorovu tamu mnogim tajnim žilicama protjecao život, pa Zemlja nije zamrla, a svima onima koji su išli izgubljeni po tom mraku ili lutali daleko od svjetla Valara, Ulmovo je uho uvijek bilo otvoreno i on nikad nije napustio Međuzemlje i o svemu što je otad propalo ili se izmijenilo nije prestao brinuti i brinut će se sve do kraja svijeta.

U tom mračnom dobu i Yavanna nije bila voljna napustiti Vanjske zemlje, jer joj je bilo drago sve što raste, te je dugo oplakivala započeta djela u Međuzemlju koja joj je Melkor pokvario. Zbog toga se, ostavljajući Aulëov dom i cvjetne livade Valinora, kadikad vraćala i liječila rane što ih je zadao Melkor, a nakon povratka požurivala je Valare na rat protiv njegove zle nadmoći, koji, pred dolaskom Prvorođenih, nisu mogli izbjeći. I Oromë je, krotitelj zvijeri, kadikad jahao mrakom neosvijetljenih šuma i poput silnog lovca, kopljem i lukom gonio u smrt čudovišta i opake zvijeri iz Melkorova kraljevstva, a njegov je konj Nahar blistao poput srebra u sjeni. Tad bi uspavana zemlja zadrhtala od topota njegovih zlaćanih kopita, a u sumrak svijeta, ponad ardskih ravnica, Oromë bi zatrubio u Valarómu, svoj moćni rog od kojeg odjekivahu planine i pred kojim bježahu sve sjenke zla, te je čak i Melkor u Utumnu klonuo, naslutivši osvetu što mu se spremala. Ali kako bi kuda Oromë prošao, onako bi se za njim Melkorovi sluge ponovno okupili i ispunili zemlju sjenama i varkom.

Evo je sad sve rečeno o načinima Zemlje i njezinih vladara s početka vremena i prije nego što je svijet postao onakav kakvim ga Ilúvatarova djeca zatekoše. Jer Ilúvatarova djeca su vilenjaci i ljudi; a kako Ainuri nisu do kraja poznavali napjev kojim su oni dospjeli u Glazbu, nijedan se od njih nije usuđivao pridodati štogod njihovu obličju. Zbog toga su Valari ovim rodovima prije poput starije braće i poglavara negoli poput gospodara; pa ako su ikad u svojim poslima s njima Ainuri pokušali vilenjake i ljude voditi silom, kad se već nisu dali milom, rijetko je iz toga ikad proizašlo štogod dobra, koliko im je god namjera bila plemenita. Ponajviše su Ainuri drugovali s vilenjacima, zato što je ovima Ilúvatar podario prirodu sličnu Ainurima, premda su bili manje sile i nižeg stasa; dok je ljudima podario druge čudne darove.

Jer kazano je da je nakon odlaska Valara zavládala tišina u kojoj je cijeli jedan vijek Ilúvatar sjedio u samoći i premišljao. A kad je prozborio, ovako je kazao:

"Gle! Ja ljubim Zemlju, koja će biti dom Quendima i Atanima! A Quendi će biti najkrasnija zemaljska stvorenja, posjedovat će, zanjeti i donijeti više ljepote nego sva moja Djeca zajedno i živjeti na ovom svijetu u ponajvećem blaženstvu. Ali Atanima dajem drugačiji dar."

I učini da srca ljudi tragaju za onim što je izvan ovog svijeta, ne nalazeći ni mira ni spokoja na njemu, ali im poda i vrlinu da mogu sami upravljati svojim životima, sred sila i nepredvidivosti svijeta, neovisni o Pjesmi Ainura koja je svemu drugom poput usuda; i još da u njihovom djelu sve bude oblikom i djelom zgotovljeno, i svijet ispunjen do zadnje i najmanje sitnice.

Ali je Ilúvatar slutio da će ljudi, našavši se sred nemira svjetskih sila, često udariti stranputicom i da svoje darove neće uvijek skladno koristiti, pa stoga reče:

"I oni će jednom spoznati da će sa svime što započnu na koncu prispjeti jedino slavi moga djela."

No vilenjaci vjeruju kako ljudi često zadaju bol Manwëu koji ponajbolje pozna Ilúvatarov um, jer im se čini da ljudi nalikuju na Melkora više nego i na jednog drugog Ainura, premda se on oduvijek njih bojao i mrzio ih, pa čak i one koji su mu služili.

Uz ovaj je dar slobode povezano i to da ljudska djeca tek nakratko borave živa na ovom svijetu i nisu uza nj vezana, već ga napuštaju i odlaze, ni vilenjaci ne znaju kamo. A vilenjaci pak ostaju do kraja vremena, te je zbog toga njihova ljubav prema Zemlji i cijelome svijetu neponovljiva i bolna, a što ljeta dalje odmiču, sve žalosnija. Jer vilenjaci ne umiru sve dok svijet ne umre, ako ih dotad ne umore ili ne uvenu od tuge (a objema su ovim naizglednim smrtima podložni); a godine im ne umanjuju snagu, ako pak deset tisuća stoljeća ne umara; te se umirući okupljaju u dvoranama Mandosa u Valinoru, kamo se svi mogu na kraju vratiti. No ljudski sinovi doista umiru i ostavljaju svijet i zbog toga ih nazivaju Gostima ili Strancima. Smrt je njihov usud, Ilúvatarov dan na kojem će im tijekom vremena i Sile pozavidjeti. Ali je Melkor na taj dar bacio svoju sjenku i prokleo ga u tamu, izrodivši iz dobra zlo, a iz nade strah. Ipak Valari su od davnina širili među vilenjacima u Valinoru učenje koje kazuje da će se ljudi na kraju pridružiti Drugom pjevu Ainura; no sudbinu vilenjaka nakon svršetka svijeta Ilúvatar nikomu nije razotkrio, niti je Melkor o njoj ikad išta saznao.

II. POGLAVLJE

O AULĚU I YAVANNI

Kazano je da je na njihovu početku, u tami Međuzemlja, patuljke stvorio Aulë koji je toliko žudio za dolaskom Djece, za onima željnim znanja koje bi naučio svojoj mudrosti i zanatu, da nije htio čekati izvršenje Ilúvatarovih nakana. Tako Aulë načini patuljke upravo onakvima kakvi jesu, jer su mu likovi Djece koja su imala doći bili u mislima nejasni, a kako je nad Zemljom još carevala Melkorova moć, htio ih je učiniti snažnima i čvrstima. U strahu da će mu ostali Valari ovo djelo uzeti za zlo, radio je potajice: i tako je u dvorani podno planina Međuzemlja među prvima načinio Sedmoricu očeva patuljaka.

Ilúvataru ovo djelo ne ostade skriveno, pa kad je Aulë svoje djelo zgotovio i zadovoljan počeo učiti patuljke govoru koji je za njih izmislio, on mu se obrati, a Aulë začu njegov glas i umuknu. A glas mu Ilúvatarov reče:

"Zašto si ovo učinio? Zašto si se okušao u onom za što znaš da nije ni u tvojoj moći ni u tvojoj vlasti? Jer od mene si na dar dobio jedino svoje biće i ničije drugo, pa stvorenja koja si zamislio i načinio ne mogu živjeti nego kroz tebe i kretati se jedino kad ti na to pomisliš, a stajati besposleno kad su ti misli drugačije zaokupljene. Zar bi im to poželio?"

Nato Aulë odvrati:

"Nisam im htio biti gospodarem. Želja mi je bila za bićima drugačijim od mene koja bi mi prirasla srcu i koja bih mogao naučiti kako da spoznaju divotu Eäe kojoj si ti uzrok. Jer mi se činilo da je na Ardi mjesta više nego dovoljno za brojna bića koja joj se mogu radovati, a ipak je sveudilj većinom pusta, mirna i nijema. A u svojoj sam nestrpljivosti zaglibio u ludost. Ali ljubav prema stvaranju sam si u moje srce ulio čim si me stvorio, a neuko dijete koje u igri oponaša očeva djela može to činiti bez želje da mu se naruga, već zato što je sin svojega oca. Ali što sad da otpočnem a da zauvijek ne izgubim tvoju ljubav? Kao dijete ocu, darujem ti ova stvorenja, plodove ruku koje si sam stvorio. Čini s njima kako znadeš. No možda bih ipak trebao sam uništiti djelo svoje drskosti?"

Tad Aule podiže golem malj i htjede udariti patuljke, ali briznu u plač. A Ilúvatar osjeti samilost nad Aulëom i njegovom željom, dok se patuljci pod maljem lećuše ustrašeni, te pognuše glave i zamoliše za milost. Nato glas Ilúvatarov prozbori Aulëu:

"Prihvatio sam tvoju ponudu prije nego što si je bio izustio. Zar ne vidiš da ova bića imaju sad svoj život i govore svojim glasom? Kad bi drugačije bilo, ne bi ustuknula pred tvojim udarcem ni pred tvojom zapovijedi."

Aulë nato odbaci malj i sav sretan ovako zahvali Ilúvataru:

"Neka Eru blagoslovi i popravi moje djelo! "

Ali Ilúvatar ponovno progovori i kaza:

"Kao što sam udahnuo život zamislima Ainura na početku Svijeta, tako sam ispunio i tvoju želju i dao joj mjesto; ali tvoju rukotvorinu ne želim ispravljati, te kakvom si je načinio, takva će i biti. No ovo neću pretrpjeti: da ovi dođu na svijet prije Prvorođenih koje sam ja zamislio i da time nagradim tvoju nestrpljivost. Zato će oni

sad usnuti u tami podno stijene i neće ih biti sve dok se na Zemlji ne probude Prvorodeni; a i ti ćeš s njima čekati taj čas, ma kako da vam se dalek on čini. A kad dođe, sam ću ih probuditi i oni će tvojom djecom postati, ali često će među tvojom i mojom djecom biti nesloge, jer jedne sam posvojio, a druge ipak odabrao."

Tad Aulë podigne Sedmoricu očeva patuljaka i polegne ih na daleku osamu, pa se vrati u Valinor i stane čekati dok su mu duge godine bivale sve duže.

A kako su patuljci imali doći na svijet u doba Melkorove nadmoći, Aulë ih učini izdržljivima i snažnima. Zbog toga su čvrsti poput stijene, tvrdoglavi, brzi na prijateljstvu i ljutnji, a lakše trpe teret, glad i tjelesnu bol od svih drugih razumnih bića; život im je dug, mnogo duži od ljudskog, ali nije vječan. Nekoć su vilenjaci Međuzemlja držali da se patuljci nakon smrti vraćaju zemlji i stijeni iz koje su postali, ali njihovo je vjerovanje drugačije. Oni kazuju da će se njihov Stvoritelj Aulë, kojega oni nazivaju Mahal, pobrinuti za njih i okupiti ih u Mandosu u odvojenim dvoranama; te da je njihovim očevima iz davnine objavio da će ih Ilúvatar blagosloviti i načiniti im mjesto među Djecom na Kraju. A tad će im zadaća biti da služe Aulëu i pomognu mu obnoviti Ardu nakon Posljednjeg boja. I govore još da Sedmorica očeva patuljaka ponovno žive među svojim rodom i nose svoja pradaвна imena: od njih u kasnijem dobu najpoznatiji bijaše Durin, otac onog roda koji je živio u prijateljstvu s vilenjacima i čiji dvori bijahu u Khazad-dûmu.

Dok je Aulë radio na stvaranju patuljaka, držao je svoje djelo skriveno od Valara; no napokon ga prizna Yavanni i ispriповjedi joj sve što se dogodilo. A Yavanna mu nato odgovori:

"Eru je milosrdan. Sad vidim zbog čega je sretno tvoje srce, a ima se i zašto radovati: jer nije ti samo oprošteno, već i darovano. Ali zato što si od mene krio ovu zamisao sve do njezina ispunjenja, tvoja će djeca malo mariti za ono za što marim ja. Ponajpače će ljubiti plodove svojih ruku, kao i njihov otac. Kopat će zemljom ne obazirući se na ono što iz nje raste i na njoj obitava. I mnoga će stabla osjetiti ugriz njihova beščutna željeza."

No Aulë odvrati:

"Isto će se moći kazati i za Ilúvatarovu djecu, jer i oni će jesti i graditi. I premda stvari tvojega carstva imaju vrijednost same po sebi imale bi je i kad Djece ne bi bilo, no ipak, Eru je njima darovao Ardu u posjed s dopuštenjem da upotrijebe sve što na njoj nađu: premda ne bez poštovanja i zahvalnosti, jer tako je odredio Eru."

"Samo da im Melkor ne potamni srca" reče Yavanna.

I nije bila smirena, već je u srcu tugovala od straha što će sve Međuzemlje snaći u danima koji su trebali nastupiti. Stoga ode Manwëu, ali mu ne oda razgovor s Aulëom, već kaza:

"Kralju Arde, je li istina ono što mi je rekao Aulë, da će Djeca kad dođu, imati vlast nad svime što sam stvorila i činiti s tim što ih bude volja?"

"Istina je" reče joj Manwë. "Ali zbog čega pitaš, ta ne treba ti Aulëova savjeta?"

No Yavanna ušutje i zadubi se u svoje misli. A onda odgovori:

"Zato što osjetim bojazan u srcu kad god pomislim na nadolazeće dane. Sva su mi moja djela mila. Nije li dovoljno što ih je Melkor tolike iskvario? Hoće li išta što sam stvorila ikad biti slobodno od tuđih ruku?"

"Kad bi mogla birati, što bi za se sačuvala?" upita je Manwë. "Što ti je najmilije iz cijela tvojega carstva?"

"Sve što je u njemu ima svoju vrijednost" odvrati Yavanna "i svaki dopunjuje vrijednost onog drugog. Ali *kelvari* mogu uteći ili se obraniti, dok se *olvare* što niču iz zemlje ne mogu. A među njima najmilije mi je drveće. Koliko im je god dugo potrebno da izrastu, toliko će malo vremena trebati da ih se posiječe, pa ako ne naplate danak plodovima s grana, malo će se se tko sažaliti nad njihovom smrću. To mi kazuju moje misli. Kad bi barem drveće moglo govoriti u ime svega što ma korijenje i kazniti one koji im nanose zlo!"

"To je čudna pomisao" reče Manwë.

"Ali spominje se u Pjesmi" odvrati Yavanna. "Jer dok si ti s Ulmom na nebu oblake gradio i kiše izlijevao, ja sam podizala drveću grane da ih primi, a neki su od njih sred kiše i vjetra pjevali Ilúvataru."

Tad Manwë sjede u tišini, a Yavannina misao koju mu je u srcu zasadila stade rasti i cvjetati; uto je ugleda Ilúvatar. I učini se Manwëu da se iznova oko njega uzdigla Pjesma, a u njoj zapazi mnoge stvari koje, premda ih je otprije bio čuo, nije dotad zapazio. Na koncu se obnovi ona Slika, ne više toliko daleka, jer i on bijaše u njoj, te je ugleda čitavu na dlanu Ilúvatarove ruke; a ta ruka u sliku uniđe, a iz ruke se raspu mnoge divote koje su mu dotad skrivala srca ostalih Ainura.

Umah se Manwë probudi, spusti se na Ezellohar k Yavanni i sjede pokraj nje pod Dva drveta. I Manwë reče:

"O Kementári, Eru mi se obratio i kazao: "Zar Valari predmnijevaju da im nisam čuo cijelu Pjesmu, sve do najtišeg zvuka i najtanjeg glasa? Pogledaj! Kad se Djeca probude, probudit će se i misli Yavannine i sazvati duhove izdaleka, a oni će se spustiti među *kelvare* i *olvare* i neki uz njih ostati, te će ih se poštivati i bojati se njihova pravednog gnjeva. No tek na neko vrijeme: dok još Prvorodeni budu moćni, a Drugorodeni mladi." Ali, ne sjećaš li se, Kementári, da tvoja misao nije uvijek pojala sama? Zar se nije susretala s mojom mišlju, te nam oboma dala krila nalik na ona velebnih ptica koje lete ponad oblaka? Sve će se to ispuniti pod Ilúvatarovim okriljem i prije nego što se Djeca probude, poletjet će na krilima vjetra orlovi Gospodara zapada."

Nato se Yavanna obradova i skoči na noge podižući ruke k nebesima i uzvikujući:

"Visoko će izrasti Kementárinovo drveće da Kraljevi orlovi mogu na njima saviti gnijezda!"

I Manwë ustade i dođe tako visok da je njegov glas dopirao do Yavanne preko putanja vjetra.

"Ne" reče "tomu će visinom dostajati jedino Aulëovo drveće. U planinama će se orlovi udomiti i otamo čuti glasove onih koji nas dozivaju. Ali po šumama će hodati Pastiri drveća."

Manwë i Yavanna se na neko vrijeme razdvojiše, a Yavanna se vrati Aulëu i nađe ga u njegovoj kovačnici gdje je izlijevao tekući metal u kalupe.

"Eru je darežljiv" reče ona. "Nek se sad čuvaju tvoja djeca! Jer po šumama će hodati sila čiji će im gnjev biti opasno probuditi."

"Svejedno će im ustrebatu drva" odvrati Aulë i nastavi kovati.

III. POGLAVLJE

O DOLASKU VILENJAKA I MELKOROVU ZATOČENIŠTVU

Vjekovima su Valari živjeli u blaženstvu i svjetlosti Drveća za Amanskim planinama, dok je Međuzemlje ležalo u sumraku podno zvijezda. Dok su sjale Svjetiljke i ondje je sve raslo, no sad je prestalo, jer je posvuda vladao mrak. Ali probudila su se najstarija živa bića: u morima velebne trave, a na kopnu sjene golemih stabala, a u udolinama među tamom obavijenim bregovima živjela su stvorenja mraka, drevna i snažna. Te su zemlje i šume Valari rijetko pohodili, doli jedinih Yavanne i Oromëa; Yavanna bi onuda šetala pod sjenkama, tugujući za zaustavljenim rastom i plodovima Ardskog proljeća. Mnogim stvorenjima koja su se rodila u Proljeće ona posla sanak na oči da ne ostare, već dočekaju čas buđenja koji je tek trebao doći.

Ali na sjeveru je Melkor bivao sve snažniji i nije sklapao oka, već budno pazio i radio; zla stvorenja koja je izopačio išla su zemljom, pa su tamne i uspavane šume opsjedala čudovišta i stravični stvorovi. U Utumnu je držao uza se sve svoje zloduhe, bijahu to oni dusi koji mu se među prvima pridružiše u doba njegove slave, te su mu postali najsličniji po svojoj pokvarenosti; srca su imali ognjena, ali su se ogrtali tamom i pred sobom širili užas i vitlali bičevima od plamena. U Međuzemlju ih poslije nazivahu Balrozi. U tim mračnim danima Melkor je izrodio još mnogo drugih čudovišta svake ruke i svakog plemena, koja su dugo držala svijet na mukama, a njegova se vlast proširila na jug preko Međuzemlja.

Uza sve to Melkor podiže tvrđavu i oružarnicu nedaleko od sjeverozapadne obale mora, kako bi se mogao obraniti od moguće navale iz Amana. Toj je tvrđavi zapovijedao Sauron, Melkorov doglavnik, a nazvaše je Angband.

Na kraju Valari sazvaše vijeće, jer su ih uznemiravale vijesti koje su im Yavanna i Oromë donosili iz Vanjskih zemalja. Yavanna istupi pred Valare i reče:

"O, moćnici Arde, Ilúvatarova je vizija bila kratka i prerano oduzeta, te zbog toga ne možemo u vremenu od nekoliko dana pouzdano utvrditi sat koji je odredio. No u ovo budite sigurni: taj sat je sve bliži i prije nego što ovom dobu dođe kraj, naša će se nada utjeloviti, a Djeca probuditi. Zar ćemo im u baštinu ostaviti opustošen dom, ispunjen zlom? Zar da hodaju tamom dok mi uživamo u svjetlu? Hoće li svojim gospodarom nazivati Melkora, dok Manwë sjedi na tronu Taniquetila?"

Nato Tulkas uzviknu:

"Nikad! Pođimo smjesta u rat! Nismo li se predugo uklanjali nevolji i nije li nam se već snaga povratila? Zar da dopustimo da nam se jedan zauvijek suprotstavlja?"

Na Manwëovu molbu tad progovori Mandos i kaza:

"Djeca će Ilúvatarova doista stići još u ovom dobu, no ipak ne tako skoro. Štoviše, usud je Prvorodenih takav da će se probuditi u tami i da će prvo što ugledaju biti zvijezde. Odviše će im svjetla umanjivati snagu. A u nevolji će uvijek zazivati Vardu."

Na te riječi Varda ostavi vijeće i s vrha Taniquetila zagleda se u daljinu, te opazi tamu Međuzemlja pod bezbrojnim, blijedim i dalekim zvijezdama. Tad otpoče

veliko djelo, najveće od svih koje su Valari ikad začeli na Ardi. Uze srebrnu rosu iz zdjela Telperiona i s pomoću nje načini nove i jasnije zvijezde ususret dolasku Prvorođenih; te zbog toga njoj, čije ime u osvit vremena i za stvaranja Eäe bijaše Tintallë, Ona-koja-je-zapalila-zvijezde, vilenjaci poslije nadjenuše novo ime: Elentári, Kraljica zvijezda. Onomad ona načini Carnil i Luinil, Nénar i Lumbar, Alcarinquë i Elemmirë i još mnoge druge pradavne zvijezde koje okupi i postavi kao znakove na nebu Arde: Wilwarin, Telumendil, Soronúme i Anarríma, a uz njih Menelmacar s blistavim pojasom koji navješćuje Posljednji boj što će nastupiti nakon svršetka vremena. A visoko na sjeveru kao izazov Melkoru, ona ovjesi krunu od sedam velebnih zvijezda, Valacircu, Srp Valara i znak posljednjega suda.

Kažu da tek što je Varda svoj dug posao zgotovila, a Menelmacar išetao na nebo i modri plamen Helluina zatreperio u magli za granicom svijeta, kadli se u taj čas probudiše Zemljina djeca, Ilúvatarovi Prvorođeni. Onkraj zvijezdama obasjanog jezerca Cuiviénena, Vode buđenja, othrvase se snu Ilúvataru; i dok su u tišini išli obalom Cuiviénena, oči im ponajprije ugledaše nebo posuto zvijezdama. Odatle njihova ljubav prema svjetlosti zvijezda i uzdizanje Varde Elentári ponad svih drugih Valara.

Kako je svijet otad pretrpio promjene, a oblik mu se kopna i mora porušio i bio iznova podignut, tako rijeke više ne teku istim tokovima, niti se planine uzdižu iz starih temelja i nema više puta do Cuiviénena. Ali vilenjaci pričaju da se nalazio daleko na sjeveroistoku Međuzemlja i bio draga Unutarnjeg mora Helcara, a to je more ispunjalo temelje gore na kojoj je stajao Illuin prije nego što ga je Melkor srušio. U nj se izlijevala velika voda s visina na istoku, pa je prvi zvuk što su ga vilenjaci začuli bio zvuk vode kako teče i šum vodopada po kamenju.

Dugo su ostali u svojem prvom domu pokraj vode i podno zvijezda i prepuni čuđenja išli Zemljom, te počeli stvarati svoj jezik i nadijevati imena svemu što su spoznali. Sebe su nazvali Quendi, što će reći oni koji govore glasovima; jer dotad nisu sreli druga bića koja su govorila i pjevala.

Nakon nekog vremena zgodi se da Oromë u lovu odjaha na istok i okrenu na sjever uz obale Helcara, te prođe sjenom Orocarnâ, Istočnih planina. Iznenada, Nahar prodorno zanjista i zastade. A Oromë se začudi i sjedeći na sedlu zašuti, jer mu se učinilo da u tišini one zemlje čuje izdaleka pjev mnogih glasova.

Tako su na koncu Valari pronašli, posve slučajno, one koje su toliko dugo iščekivali. A Oromëa preplavi udivljenje od pogleda na vilenjake koji mu se učiniše bićima nečekanim, čudesnim i nenaviještenim; jer takova je čud valarska. Dok im je izvan Svijeta sve bilo unaprijed promišljeno u pjesmi i predviđeno u dalekoj viziji, otkad sidoše na Eäu bezazleno su išli svemu ususret, kao nečemu posve novom i nepretkazanom.

Starija djeca Ilúvatarova bijahu silnija i veličajnija na svojem začetku nego u kasnijoj dobi; ali nisu bili ljepši. Premda se ništa što je Ilúvatar stvorio nije moglo usporediti s ljepotom Quenda u danima njihove mladosti, ipak ta ljepota nije nestala, već živi i dalje na zapadu, uzvišena tugom i mudrošću. Oromëu se Quendi vrlo sviđeše, pa ih on na njihovu jeziku prozva Eldari, zvjezdani narod; no to su ime poslije nosili jedino oni koji su ga slijedili na putu prema zapadu.

Pa ipak mnoge Quende obuze strava od njegova lika, a ovomu je Melkor bio uzrok. Jer mudri poslije doznaše i potvrdiše da je Melkor, vječito na straži, prvi

zamijetio probuđene Quende i poslao im sjenke i zle duhove da ih promatraju i vrebaju na njih iz zasjede. Tako se nekoliko godina prije dolaska Oromëa znalo dogoditi da su vilenjaci koji su, sami ili u grupama, lutali nepoznatim prostranstvima, nestajali bez traga; a ustrašeni su Quendi potom govorili da ih je uhvatio Lovac. Doista, najstarije vilenjačke pjesme, od kojih se tek odjeci spominju na zapadu, govore o sjenovitim bićima koja su obilazila brda ponad Cuiviénena ili iznenada prelijetala podno zvijezda; i o crnom Jahaču na divljem konju koji je proganjao one koji su skretali s puta, hvatao ih i proždirao. A Melkora je tako žestoko jedila i plašila Oromëova ophodnja da je doista poslao svoje sluge u odorama jahača ili pak proširio lažne glasine kako bi se Quendi klonili susreta s Oromëom, ako ga ikada sretnu.

Pa kad je onomad Nahar zaništao, a Oromë doista među njih došao, neki se Quendi pred njim sakriše, a drugi utekoše i ne zna im se traga. Ali oni koji su skupili hrabrost i ostali, ubrzo uvidješe da Veliki jahač nije bio stvorenje mraka, jer mu je na licu blistala svjetlost Amana kojoj se nijedan plemeniti vilenjak nije mogao othrvati.

Ali od onih nesretnika uhvaćenih u Melkorove mreže gotovo da i nema pouzdana glasa. Jer tko je živ sišao u jame Utumna ili pretražio tamu Melkorovih nakana? No mudraci Eressëa ovo drže istinitim, da su svi Quendi koji prije propasti Utumna dopadoše Melkorovih šaka bili do posljednjeg bačeni u tamnicu i postupnom, okrutnom vještinom izopačeni i porobljeni; te da je ovako Melkor uzgojio odvratnu rasu orkova iz zavisti i na ruglo vilenjacima, kojima su ovi poslije bili najljući neprijatelji. Jer orci su bili živa stvorenja i množili se poput druge Ilúvatarove djece, a Melkor još od pobune u Ainulindalëi prije Početka nije mogao stvoriti ništa što bi bilo živo ili se barem takvim činilo; tako kažu mudri. Duboko u svojim mračnim srcima orci se gnušahu svojeg Gospodara kojem su služili iz čistog straha i koji bješe tvorac jedina njihova jada. Oni su najpodlije Melkorovo djelo, zbog kojeg ga Ilúvatar ponajviše mrzi.

Oromë se među Quendima zadrža neko vrijeme i tek onda brzo odjaha preko kopna i mora u Valinor i donese vijest u Valmar, ne zaboravivši ispriprovjediti o sjenci koja je prijetila Cuiviénenu. Valari se nato razveseliše, ali su ipak sred radosti posumnjali, te dugo vijećali o tome što im valja poduzeti da obrane Quende od Melkorove sjene. Ali Oromë se smjesta vrati u Međuzemlje i stade živjeti među vilenjacima.

Manwë je pak dugo promišljao sjedeći na Taniquetilu, pa otamo zatraži savjet Ilúvatarov. A kad se potom spustio do Valmara, okupi sve Valare u Prstenu usuda, a ondje dođe čak i Ulmo iz Vanjskog mora.

Tad Manwë ovako reče Valarima:

"Ovako me u srcu posavjetovao Ilúvatar: da moramo povratiti vladavinu nad Ardom, ma kolika joj cijena bila i izvesti Quende iz Melkorove sjene."

Tomu se Tulkas obradova, a Aulë rastuži, predosjetivši rane svijeta koje će u tom razdoru zadobiti. No Valari se opremiše, a njihova velika vojska stupi onkraj granica Amana, odlučna napasti Melkorovu tvrđavu i učiniti joj kraj. Nikad nije Melkor zaboravio da se ovaj rat vodio radi spasa vilenjaka, te da su oni bili glavni uzrok njegovu padu. A ipak oni nisu imali udjela u onim podvizima i jedva da išta znadu o naletu zapadnih moćnika na sjever u zori njihovih dana.

Melkor se ispriječio jurišu Valara na sjeverozapadu Međuzemlja, te je taj kraj bio gotovo posve uništen. No prva je pobjeda vojske sa zapada bila brza, a Melkorovi

sluge utekoše pred njima u Utumno. Tad Valari stupiše u Međuzemlje i postaviše stražu oko Cuiviénena; pa otad Quendi nisu ništa više čuli o Velikoj bici Sila, osim da se Zemlja tresla i stenjala pod njima, vode pomicale, a sjever žario na svjetlu bezbrojnih kresova. Duga je i teška bila opsada Utumna i mnogo se bitaka vodilo pred njezinim vratima od kojih su jedino glasine dospjele do ušiju vilenjaka. U to je doba oblik Međuzemlja pretrpio promjene, a Veliko more što ga je odjeljivalo od Amana proširilo se i produbilo, provalilo među obale, te usjeklo dubok zaljev na jugu. Mnogo se manjih uvala izdubilo od Velikog zaljeva do tjesnaca Helcaraxe daleko na sjeveru, gdje se Međuzemlje gotovo spajalo s Amanskom zemljom. Od ovih najširi je bio Balarski zaljev u koji je utjecala velika rijeka Sirion, čiji su se izvori nalazili u netom podignutim gorskim lancima: Dorthonionu i planinama oko Hithluma. U to doba opustošile su zemlje na dalekom sjeveru, jer je pod njima neizmjereno duboko bilo prorovano Utumno, čije su jame skrivale vatre i veliku vojsku Melkorovih slugu.

Ali napokon se dveri Utumna provališe, svodovi dvorana urušiše, a Melkor potraži utočište u najcrnjoj rupi. Tad Tulkas, kao najjači od Valara, stupi naprijed i pobije se s njim i sruši ga licem prema zemlji; pa ga sputaše lancem Angainorom koji je Aulë iskovao i odvedoše zarobljenog; a svijet je dugo vremena potom imao mira.

Pa ipak Valari nisu otkrili sve goleme podzemne odaje i pećine varljivo ukopane duboko pod tvrđavama Angbanda i Utumna. Ondje je još ležalo mnoštvo zlih stvorova, dok se ostatak raspršio, utekao u mrak i tumarao pustošijama svijeta čekajući gora vremena; a Saurona nisu pronašli.

No kako je Bitka skončala, a iz ruševina se na sjeveru podigao gust oblak i prekrrio zvijezde, onako Valari odvukoše Melkora natrag u Valinor, pa ga sputanog od glave do pete i s povezom preko očiju dovedoše u Prsten usuda. Ondje se on povali potrbuške pred Manwëovim nogama i zamoli za oprost; no molba mu nije bila uslišena, te ga baciše u tamnicu u Mandosovoj utvrdi odakle nitko živ ne može uteći, ni Valar, ni vilenjak, ni smrtni čovjek. Goleme su i čvrste njezine dvorane podignute na zapadu Amanske zemlje. Ondje je Melkoru bilo dosuđeno čamiti tri duga vijeka, prije nego što mu se slučaj ponovo dovede pred sud ili on sam još jedanput zatraži oprost.

Nato se Valari okupiše opet u vijećnici, a u novoj raspravi koju su podigli imali su različita mišljenja. Jedni, koje je vodio Ulmo, držali su da bi Quende trebalo pustiti na miru da idu Međuzemljem kud im se prohtije i da darovanim im vještinama sami uvedu red u zemlje i zaliječe im rane. No većina se bojala za Quende u opasnom svijetu usred obmana zvjezdanog sumraka; a još ih je više ispunjala ljubav prema ljepoti vilenjaka i želja za njihovim društvom. Na koncu Valari ipak pozvaše Quende u Valinor da se zauvijek okupe pod okriljem Sila i svjetlom Drveća; a Mandos, prekinuvši svoju šutnju, reče:

"Tako im je suđeno."

Ovaj je poziv bio uzrokom mnogih kasnijih nesreća.

Ipak, vilenjaci su u početku bili nevoljki poslušati pozive, jer do te dobi nisu poznavali drugog Valara doli Oromëa, dok su ostale gledali jedino u njihovu bijesu kad su kretali u rat i zato ih preplavi strava. Zbog toga im ovi poslaše Oromëa, a on među njima izabra poslanike koji su imali otići u Valinor i ondje govoriti u ime svojeg naroda; bili su to Ingwë, Finwë i Elwë koji su poslije postali kraljevi. Dospjevši onamo, slava i veličajnost Valara ispuniše ih strahopoštovanjem, a usto su osjetili i

žarku želju za svjetlom i divotom Drveća. A kad ih je Oromë vratio na Cuiviénen, ispriповјedili su sve svojim rodovima i svjetovali ih da poslušaju pozive Valara i premjeste se na Zapad.

Tako je došlo do prvog razdvajanja vilenjaka. Jer Ingwëov su rod i većinu roda Finwëa i Elwëa nagovorile riječi njihovih vođa, te su bili voljni otići i slijediti Oromëa i od tada ih nazivahu Eldari, onim istim imenom koje je Oromë u početku na njihovu jeziku nadjenao vilenjacima. Ali mnogi su odbijali poći, pretpostavivši svjetlost zvijezda i široke ravnice Međuzemlja glasini o Drveću; te su tako postali Avari, Nevoljki, i pod tim se imenom odvojili od Eldara koji su ih iznova susreli tek nakon mnogih vjekova.

I tako se Eldari opremiše na dug put iz svojih prvotnih domova na istoku; a bili su razvrstani u tri skupine. Najmanju je, i prvu koja je krenula, predvodio Ingwë, najplemenitiji vrhovnik cijelog vilenjačkog roda. On je stupio u Valinor i sjedi do nogu Silama, a svi vilenjaci poštuju njegovo me; ali taj se nikad više nije vratio niti je Međuzemlje iznova ugledao.

Njegov su narod bili Vanyari, oni su Plavokosi vilenjaci, miljenici Manwëa i Varde i rijetko je koji čovjek s njima progovorio riječ.

Drugi stigoše Noldori, ime koje navješćuje mudrost, Finwëov narod. Oni su Duboki vilenjaci, Aulëovi prijatelji; slavljani u pjesmi, jer su ratovali i dugo i teško radili u drevnim zemljama na sjeveru.

Najveća je skupina stigla posljednja, a njima je ime Teleri, zato što su se zadržali na putu i jer nisu bili posve odlučni prijeći iz sumraka u svjetlo Valinora. Najveći im je užitak bio u vodi, a oni koji zadnji stigoše na zapadne obale, zaljubiše se u more. Zbog toga su ih u Amanskoj zemlji prozvali Morskim vilenjacima, Falmarima, jer su im se pjesme ispreplitale s valovima mora. Dva su ih gospodara vodila, jer ih je bilo veliko mnoštvo: Elwë Singolo (što znači Sivoplašt) i Olwë, njegov brat.

Ovo bijahu tri roda Eldaliëa, koje su nakon konačnog dolaska na krajnji zapad u danima Drveća prozvali Calaquendi, Vilenjaci svjetla. Ali još je bilo onih Eldara koji su krenuli za njima u pohod na zapad, no na dugom su se putu pogubili, okrenuli stranputicom ili ostali na obali Međuzemlja; ovi su većinom, kako se poslije pripovijeda, bili iz roda Telera. Živjeli su uz more ili lutali šumama i gorama svijeta, ali su im srca uvijek bila okrenuta Zapadu. Te vilenjake Calaquendi nazivaju Úmanyari, jer nikad nisu stigli u Amansku zemlju i Blaženo kraljevstvo; pa ipak i Úmanyare i Avare zajedno nazivaju Moriquendi, Vilenjaci tame, jer nisu ugledali svjetlo što je postojalo prije Sunca i Mjeseca.

Kazuje se da je, kad su plemena Eldaliëa ostavila Cuiviénen, Oromë odjahao u prethodnicu na Naharu, svojem bijelom konju potkovanom zlatom; a vilenjaci obišavši na sjeveru more Helcar, okrenuše na zapad. Pred njima su na sjevernoj strani još visjeli crni oblaci nad ruševinama rata, a zvijezde u tom kraju bile skrivene. Nemalo ih se tad prestravilo i pokajalo, te okrenulo natrag; zaborav ih krije.

Dug i spor bio je pohod Eldara na zapad, jer nebrojene su milje Međuzemlja, zamorne i neutrte. Niti su Eldari imali želje za žurbom, jer ih je pogled na sve ispunjavao udivljenjem, te su u mnogim zemljama i uz mnoge rijeke htjeli proboraviti; i premda su bili voljni putovati, ipak se većina bojala kraja svojega puta više nego što mu se nadala. I tako kad god bi ih Oromë ostavio, jer je imao i drugog posla, oni bi

ostajali i ne bi se usuđivali ići dalje, sve dok se on ne bi vratio da ih vodi. Zgodilo se stoga da je Eldare nakon mnogo godina ovakva putovanja cesta navela kroz jednu šumu gdje naidoše na veliku rijeku, širu nego ijedna druga što su ih dotad vidjeli; a za njom su se uzdizale planine čiji su se šiljati vrhunci doimali kao da prodiru u kraljevstvo zvijezda. Ova rijeka, kazano je, bijaše ona ista koju su poslije zvali Anduin Veliki i što oduvijek bijaše granica zapadnih zemalja Međuzemlja. Ali one su planine bile Hithaegliri, Magleni tornjevi na granici Eriadora; no u to su doba bile visočije i strahotnije, a uzdigao ih je sam Melkor da prepriječi Oromëu put. Međutim su se Teleri dugo zadržali na istočnoj obali one rijeke i htjeli ondje ostati, ali je Vanyari i Noldori prijedložili, a Oromë ih preveđe preko planinskih prolaza. Ali netom što je Oromë odjahao naprijed, Teleri uzdigoše poglede ka sjenovitim visovima i zahvati ih strah.

Tad ustade jedan iz Olwëove skupine koji je ponajviše putem zaostajao, a zvao se Lenwë. On napusti zapadne puteve i povede velik broj naroda južno niz veliku rijeku, te njihov rod o njima duga ljeta ništa nije znao. To bijahu Nandori, koji su poslije postali zaseban narod, različit od svojega roda u svemu osim u ljubavi prema vodi i obitavaju većinom uz vodopade i brzace. Posjedovali su veće znanje o živim stvorovima, drveću i bilju, pticama i zvijerima nego ijedni drugi vilenjaci. Tek je u kasnijem dobu Denethor, sin Lenwëov, napokon okrenuo iznova na zapad i prije prvog izlaska Mjeseca preveo dio svojeg naroda preko planina u Beleriand.

Na koncu su Vanyari i Noldori prekoračili Ered Luin, Modro gorje, koje razdvaja Eriador od najzapadnijih zemalja Međuzemlja koje su vilenjaci poslije zvali Beleriand, a čete prethodnice ostavile za sobom i dolinu Siriona, te se spustile na obale Velikog mora između Drengista i Balarskog zaljeva. No kad su ga ugledali, obuze ih golem strah, pa se mnogi povukoše u šume i gorja Belerianda. Uto Oromë ode i vrati se u Valinor da potraži Manwëov savjet i ostavi ih.

I velika se skupina Telera uspela preko Maglena gorja i prešla široka prostranstva Eriadora, a naprijed ih je bodrio Elwë Singollo, nestrpljiv vratiti se Valinoru i Svjetlu koje je ondje bio ugledao; i nije se htio razdvojiti od Noldora, jer je u njihovu vodi Finwëu našao prijatelja. Tako nakon mnogo godina i Teleri stigoše za Ered Luin u istočne krajeve Belerianda. Ondje su se zaustavili i utaborili neko vrijeme na zapadnoj obali rijeke Gelion.

IV. POGLAVLJE

O THINGOLU I MELIAN

Melian bijaše Maia iz roda Valara. Obitavala je u vrtovima Lóriena, a među njezinim narodom nitko od Melian nije bio krasniji, mudriji ni vještiji u čarobnim pjesmama. Kažu da bi Valari ostavljali svoje poslove, a ptice Valinora svoje radovanje, zvona Valmara utihnula, a vodoskoci prestali žuboriti, kad bi u ispreplitanje svjetla u Lórienu pjevala Melian. Slavuji su je posvuda slijedili, a ona ih učila njihovoj pjesmi; voljela je duboku sjenu visokih stabala. Prije stvaranja Svijeta bila je srodna samoj Yavanni; u ono je doba kad su se Quendi probudili pokraj voda Cuiviénena napustila Valinor i stupila u Ove zemlje i pred zoru ispunila tišinu Međuzemlja svojim pjevom i pjevom svojih ptica.

Kad im se put napokon približio kraju, kako je već bilo ispriopovijedano, narod se Telera dugo odmarao u Istočnom Belerianu za rijekom Gelion, a u ono su doba i mnogi Noldori još boravili na zapadu, u šumama kojima poslije nadjenuše imena Neldoreth i Region. Elwë, vođa Telera, išao je često velebnom šumom u potrazi za Finwëom i boravištima Noldora; te se jednom zgodilo da je sam samcat prolazio zvijezdama obasjanim gajem Nan Elmotha kadli mu je ondje iznenada do ušiju doprla pjesma slavuja. Umah je sav očaran zastao, a u daljini ponad glasova *lómelinda* začuo Melianin glas koji mu ispuni srce čuđenjem i žudnjom. I zaboravi posve na svoj narod i na sve svoje nakane, te slijedivši ptice pod sjenu drveća, uđe duboko u Nan Elmoth i izgubi se. Na koncu pak dospje na proplanak što je ležao otvoren pod zvijezdama; ondje je stajala Melian, te je on ugleda iz tame, a svjetlost joj je Amana sjala na licu.

Ona ne progovori ni riječi, a Elwë joj, preplavljen ljubavlju, priđe bliže i uhvati je za ruku, te na njega istog trena padoše čini, pa su stajali tako jedno uz drugo dok su se nad njima duga ljeta ukrštavale putanje zvijezda, a drveće Nan Elmotha izraslo visoko i tamno prije nego što su riječ bili izmijenili.

Za to je vrijeme za Elwëom tragao njegov narod, ali ga nisu našli, pa stoga Olwë preuze vodstvo nad Telerima i oputova, kako je opisano poslije. No Elwë Singollo nikad više, do kraja života, nije preplovio more do Valinora, niti se ikad onamo vratila Melian dokle je god trajala njihova zajednička vlast; no zbog nje i vilenjaci i ljudi vuku lozu od Ainura koji su bili s Ilúvatarom prije rođenja Eäe. U kasnijem je dobu on postao slavan kralj, a njegov su narod bili Eldari iz Belerianda, zvani Sindari, Sivi vilenjaci, Vilenjaci sumraka, a on kralj Sivoplašt ili Elu Thingol na jeziku onog kraja. Melian bijaše njegova kraljica, najmudrija kći Međuzemlja; njihovi su se skriveni dvori nalazili u Menegrothu, Tisuću pećina Doriatha. Melian je velikom moći obdarila Thingola, koji je i sam bio silan među Eldarima; jer je jedini od Sindara na svoje oči ugledao Drveće u doba njihova cvjetanja i premda su ga postavili za kralja Umanyara, nije ubrojen među Moriquendie, već među Vilenjake svjetla, najmoćnije u Međuzemlju. A iz ljubavi Thingola i Melian na svijet je došlo najljepše od sve Ilúvatarove djece koje je ikad bilo i koje će ikad biti.

V. POGLAVLJE

O ELDAMARU I PRINČEVIMA ELDALIË

U neko doba stigoše čete Vanyara i Noldora do krajnjih obala na zapadu Oviĳeh zemalja. Na sjeveru su se u drevnim vremenima nakon Bitke Sila te obale povijale uvijek prema zapadu, sve dok je na najsjevernijem dijelu Arde tek uski tjesnac odvajao Aman, na kojem je bio sazdan Valinor, od Oviĳeh zemalja; no taj je tjesnac prekrivao neumoljiv led, zaostao od Melkorovih oštirih mrazova. Zato Oromë ne povede mnoštvo Eldaliëa na daleki sjever, već ih dovede u vedrije krajeve oko rijeke Sirion koji su poslije postali poznati pod imenom Beleriand; a s tih se obala, odakle su Eldari prvi put preplašeni i začuđeni ugledali more, širio ocean, širok, dubok mračan, između njih i Amanskih planina.

Međutim, Ulmo, prema savjetu Valara, dođe na obale Međuzemlja i obrati se Eldarima koji su ondje čekali zureći u tamne valove; njegove riječi i glazba koju je svirao na svojim rogovima od školjki pretvoriše njihov strah od mora u nešto nalik na čežnju. Zato Ulmo iz korijena iščupa jedan otok koji je, još od nemira prouzročenih padom Illuina, dugo stajao posve sam sred mora udaljen od obiju obala; i uz pomoć svojih slugu pokrenu ga poput golema broda i usidri u Balarskom zaljevu u koji je rijeka Sirion ulijevala svoje vode. Tad se Vanyari i Noldori ukrcaše na taj otok i otisnuše preko mora, te na kraju doploviše do dugih obala podno Amanskog gorja i tako stupiše u Valinor gdje su ih dočekali u blaženstvu. Ali istočni se rt otoka, duboko usađen u pličinu ušća Siriona, odlomi i ostade za njim; i to, kažu, postade Balarski otok koji je poslije često Ossë pohodio.

No Teleri nadalje ostadoše u Međuzemlju, jer su boravili u Istočnom Beleriandu, daleko od mora i prekasno čuli Ulmov zov; usto ih je većina tragala za svojim vođom Elwëom bez kojega nisu bili voljni otputovati. A kad su saznali da su Ingwë, Finwë i njihovi narodi otišli, mnogi se Teleri probiše do obala Belerianda i od tada se nastaniše u blizini ušća Siriona, čežnuvši za prijateljima koji su ih napustili; a Olwëa, Elwëova brata, uzeše sebi za kralja. Dugo su ostali uz obale zapadnog mora, a Ossë i Uinen su ih pohodili i s njima se sprijateljili; Ossë ih je podučavao sjedeći na stijeni uz rub vode, te su se od njega naučili svakojakim pomorskim umijećima i pjesmi mora. Tako su se Teleri koji su od samog početka ljubili vodu i bili ponajbolji pjevači među vilenjacima, poslije zaljubili u mora i svoje pjesme ispunili šumom valova uz obalu.

Kad je prošlo mnogo godina, Ulmo usliši molitve Noldora i njihova kralja Finwëa, koji su tugovali zbog dugog rastanka od Telera i preklinjali ga da ih dovede u Aman ako budu htjeli poći. I većina se doista pokaza voljna; ali je velika bila Ossëova žalost kad se Ulmo, jer su na njegovoj brizi ležala mora Međuzemlja i obale Oviĳeh zemalja, vratio na obale Belerianda da ih odnese u Valinor, jer nije mu bilo milo što se glasovi Telera više neće čuti u njegovoj kneževini. Neke je pak nagovorio da ostanu; a ti bijahu Falathrimi, vilenjaci Falasa, koji su poslije obitavali u lukama Brithombara i Eglaresta kao prvi pomorci Međuzemlja i prvi graditelji brodova. Círdan Brodograditelj bio je njihov vrhovnik.

Rodaci i prijatelji Elwëa Singolla isto su tako ostali u Oviem zemljama, još ga tražeći, premda bi radije bili otplovili u Valinor pod svjetlo Drveća da su se samo Ulmo i Ossë imali volje dulje zadržati. Ali Olwë htjede otići, pa se tako na kraju i posljednja skupina Telera ukrcala na otok, a Ulmo ga odvuкао na pučinu. A kako su za njima ostali prijatelji Elwëa, onako su se oni prozvali Eglath, Zaboravljeni narod. Živjeli su u šumama i na bregovima Belerianda, radije nego uz more, a pogled na te bregove ispunjavao ih je tugom, dok im čežnja za Amanom nije napuštala srca.

A kad se pak Elwë trgnuo iz duga sna, ostavio je s Melian Nan Elmoth i otada stao boraviti u šumama u središtu zemlje. Koliko mu je god velika bila želja da ponovno ugleda svjetlo Drveća, ipak se na Melianinu licu ogledao u svjetlu Amana kao u bistru zrcalu i ono mu je dostajalo da bude zadovoljan. Oko njega se radosno okupi i njegov narod i ostade zadivljen, jer koliko je on prije bio krasan i plemenit, toliko se sad doimao poput gospodara Maiara, s vlasima poput sivog srebra, najviši od sve Ilúvatarove djece kojega je čekao uzvišen usud.

U to vrijeme je Ossë slijedio Olwëov narod, a kad prispješe do zaljeva Eldamara (što znači Vilin-dom) on zazva njihovo ime, a oni mu prepoznaše glas i umoliše Ulma da im zaustavi putovanje. Ulmo im želju usliši i predloži Ossëu da otok sveže i usidri u morskim temeljima. A Ulmu je ovo bilo lako, jer je razumio srca Telera i na vijećanju Valara govorio protiv poziva, misleći da bi Quendima bilo bolje ostati u Međuzemlju. Valarima nije bilo milo kad su doznali što je učinio; a Finwë se ražalosti kad Teleri ne stigoše, a još više kad ču da su Elwëa ostavili za sobom, pa spozna da ga više nikad neće vidjeti ako pak to ne bude u dvoranama Mandosa. Ipak, onaj otok više nisu pomicali, te je stajao sam samcat u Eldamarskom zaljevu, a prozvaše ga Tol Eressëa, Osamljeni otok. Na njemu su Teleri živjeli kako su im srca kazivala, pod nebeskim zvijezdama, a ipak nadohvat Amanu i besmrtnoj obali; a kako su dugo živjeli odvojeni na Osamljenom otoku, onako im se govor počeo razlikovati od onog u Vanyara i Noldora.

A ovima su Valari darovali zemlju i naseobinu. Jer i sred blistavog cvijeća u Drvećem obasjanim vrtovima oni žudahu kadikad za svjetlom zvijezda; te su im zbog toga otvorili prolaz u golemim zidinama Pelóra i ondje u dubokoj udolini koja se prostirala sve do mora Eldari podigoše visoko zeleno brdo i nazvaše ga Túna. Sa zapada ga je obasjavalo svjetlo Drveća, a sjena mu je uvijek padala na istok, odakle je gledao prema zaljevu Vilin-doma i Osamljenom otoku i Sjenovitim morima. A kroz Calaciryu, Prolaz svjetla, protjecalo je blistavilo Blaženog kraljevstva, i gorjelo srebrno i zlatno u tamnim valovima, a gdje se doticalo Osamljenog otoka, ondje je njegova zapadna obala prolistala zelena i lijepa. Na njoj je procvalo prvo cvijeće istočno od Planina Amana.

Na kruništu Túne vilenjaci su izgradili svoj grad, bijele zidine i terase Tiriona; a najviša je kula tog grada bila Ingwëova kula, Mindon Eldaliéva, čija se srebrna svjetiljka vidjela iz velike daljine na maglovitoj pučini. Malo je brodova smrtnika ikad ugledalo njezine tanane zrake. U Tirionu na Túni Vanyari i Noldori su dugo živjeli u prijateljstvu. A budući da su od svega u Valinoru najviše ljubili Bijelo drvo, Yavanna im načini kudikamo manju sliku i priliku Telperiona koja ipak iz sebe nije isijavala svjetlost: na jeziku Sindara ga nazivaju Galathilion. Ovo su drvo zasadili u dvorištu podno Mindona i ondje je uspijevalo, te su se posvuda u Eldamaru mogle pronaći

njegove mladice. Jedna je od njih poslije zasađena u Tol Eressëu i izrasla visoka, a nazvaše je Celeborn; i od nje je svojedobno poteklo, kako se drugdje pripovijeda, Nimloth, Bijelo drvo Númenora.

Manwë i Varda najviše su ljubili Vanyare, Plavokose vilenjake; dok su Noldori bili Aulëovi miljenici, a on je sa svojim podanicima često njima dohodio. Tako su im znanje i vještina postali veliki; ali još je veća bila njihova žeđ za znanjem, pa su u mnogim djelima nadmašili svoje učitelje. Govor im je bio promjenjiv, jer su žarko ljubili riječi i tragali uvijek za novim imenima koja bi bolje pristajala svemu onom što su poznavali i zamišljali. Napokon se zgodilo da su zidari iz roda Finwëova, vadeći kamen u brdima (jer su uživali u podizanju visokih tornjeva), prvi otkrili zemljine dragulje i iskopali ih svu silu; pa kad su usavršili oruđe za njihovo rezanje i oblikovanje, izrezbarili su ih u mnogim oblicima. Nisu ih gomilali, već ih radije slobodno dijelili, te tako svojim radom obogatili cijeli Valinor.

Noldori su se poslije vratili u Međuzemlje, a u ovoj se priči ponajviše govori o njihovim djelima; te će stoga sad biti riječi o imenima i rodoslovlju njihovih prinčeva, u onom obliku u kojem se ta imena poslije pojavljuju na jeziku vilenjaka iz Belerianda.

Finwë je bio kralj Noldora. Sinovi Finwëa bijahu Fëanor, Fingolfin i Finarfin, ali je majka Fëanora bila Míriel Serindë, a Fingolfina i Finarfina Indis od Vanyara.

Fëanor bijaše najvještiji na riječima i djelu, učeniji od svoje braće, a duh mu je gorio poput plamena. Fingolfin je bio najsnažniji, najpostojaniji i najsrčaniji. Finarfin bijaše najkrasniji i najmudrijeg srca, a poslije se sprijateljio sa sinovima Olwëa, vođe Telera, i oženio se Eärwen, labud-djevom iz Alqualondë, Olwëovom kćeri.

Sedam sinova Fëanora su Maedhros Visoki; Maglor, veličanstveni pjevač, čiji se glas čuo nadaleko preko kopna i mora; Celegorm Plavokosi, Caranthir Tamnokosi; Curufin Umješni, koji je od Oca baštiniio vješte ruke, i najmlađi Amrod i Amras, blizanci, podjednake čudi i lica. Oni poslije postadoše veliki lovci u šumama Međuzemlja, a i Celegorm je bio lovac i Oromëov suputnik u Valinoru i često je slijedio zvuk Valina roga.

Sinovi Fingolfina bijahu Fingon, koji je poslije postao kralj Noldora na sjeveru svijeta, i Turgon, gospodar Gondolina; njihova sestra je bila Aredhel Bijela. Ona je prema godinama Eldara bila mlađa od svoje braće; kad je dosegla pun uzrast i krasotu, postala je visoka i snažna i voljela je jahanje i lov po šumama. Tad je često bila u društvu Fëanorovih sinova, svojih bratića; ali joj je srce bilo slobodno od svake ljubavi. Ar-Feniel je nazivahu, Bijelom gospom Noldora, jer joj je put bila svijetla, vlasi tamne, a skuti uvijek srebrni i bijeli.

Sinovi Finarfina bijahu Finrod Vjerni (koji je poslije nosio ime Felagund, Gospodar pećina), Orodreth, Angrod i Aegnor; a ova su četvorica bili bliski u prijateljstvu s Fingolfinovim sinovima koje su držali svojom braćom. I sestru su imali, Galadriel, najkrasniju iz Finwëove kuće; kosa joj je blistala zlatom kao da je u svoje mreže uhvatila Laurelinov sjaj.

Ovdje se mora prikazati kako su Teleri napokon dospjeli u Amansku zemlju. Cijelo su jedno doba živjeli na Tol Eressëi; no postupno im se srca promijeniše, te ih stade privlačiti svjetlo što je dopiralo preko mora do Osamljenog otoka. Razdirala ih je ljubav spram pjesme valova na njihovim obalama i čeznuće za ponovnim susretom sa

svojim rodом i još јednim pogledom na sjaj Valinora; pa ih na kraju savlada želja za svjetlom. Zato Ulmo, pokorivši se volji Valara, poslа k njima Ossëa, njihova prijatelja, а on ih, premdа žaleći, nauči majstorstvu brodogradnje; а kad su izgradili svoje brodove, on im na rastanku donese na dar јato snažnokrilih labudova. А labudovi povukoše bijele brodove Telera preko mirna mora; te na kraju i kao zadnji, oni stupiše u Aman i na obale Eldamara.

Ondje su se naselili i, kad im se prohtjelo, mogli su gledati svjetlo Drveća i šetati zlaćanim ulicama Valmara i staklenim stubama Tiriona na Túni, zelenom brijegu; no ponajviše su plovili na svojim brzim brodovima po vodama zaljeva Vilindoma ili šetali plićacima uz obalu dok su im kose blistale na svjetlosti za brdom. Noldori su im darovali mnogo dragulja, opale, dijamante i bijele kristale koje su ovi razasuli obalama i pobacali u jezerca; čudesna bijahu žala Elendë u ono doba. Usto su iz mora izronili mnoge bisere, te njima ukрасili svoje dvorane i cijeli dvor Olwëa u Alqualondëu, Labudoј luci, osvijetljenoј mnogim svjetiljkama. Jer to je bio njihov grad i luka njihovih brodova; а njih su gradili oblikom nalik na labudove, s kljunovima od zlata i očima od zlata i agata. Ulaz im je u luku bio nadsvođen živom stijenom koju je isklesalo more; а ona je stajala na granici Eldamara, sjeverno od Calacirye, gdje je svjetlo zvijezda bilo sjajno i bistro.

Kako su godine prolazile, Vanyari su to više zavoljeli zemlju Valara i punu svjetlost Drveća, te su napustili grad Tirion na Túni i otada stali boraviti na Manwëovoj planini ili u ravnicama i šumama Valinora i tako se razdvojili od Noldora. Ali uspomena na Međuzemlje pod zvijezdama ostala je u srcima Noldora, te su oni naselili Calaciryu i brda i udoline na dosluh Zapadnog mora; i premdа su mnogi od njih često išli zemljom Valara, na dalekim putovanjima u potrazi za tajnama zemlje i vode i svih živih bića, ipak su se narodi Túne i Alqualondë u onim danima zbližili. Finwë je bio kralj u Tirionu, а Olwë u Alqualondëu; no Ingwëa su oduvijek držali Vrhovnim kraljem svih vilenjaka. On je od tog doba boravio uz Manwëove skute na Taniquetilu.

Rijetko su se Fëanor i njegovi sinovi dugo zadržavali na јednom mjestu, već su putovali nadaleko i naširoko unutar valinorskih granica, dospjevši tako i do samog rubа Tame i hladnih obala Vanjskog mora, tražeći neznano. Dugo su bili gosti Aulëovih dvorana; dok je Celegorm radije pohodio Oromëov dom i ondje poprimio veliko znanje o pticama i zvijerima i upoznao sve njihove jezike. Jer sva su živa bića što postoje ili su postojala u Kraljevstvu Arde, osim Melkorovih opakih i zlih stvorova, živjela onomad u Amanskoј zemlji, а ondje je bilo i mnogih drugih stvorenja koja se nisu mogla vidjeti u Međuzemlju i kojih možda sad neće ni biti otkad se oblik svijeta izmijenio.

VI. POGLAVLJE

O FĚANORU I OSLOBAĐANJU MELKORA

Tri su roda Eldara dakle napokon bila okupljena u Valinoru; a Melkor sputan. Tad je nastupilo doba Vrhunca Blaženog kraljevstva i ispunjenja njegove slave i blaženstva, dugotrajnog u priči godina, ali prekratkog u sjećanjima. Tih su dana Eldari dosegli potpunu zrelost tijela i uma, a Noldori vječito napredovali u vještinama i znanju; ispunili su duge godine svojim radom kojim su ostvarili mnogo novih, krasnih i čudnovatih stvari. Noldori se prvi dosjetiše slova, a Rúmil iz Tiriona zvao se mudrac koji je prvi uspio stvoriti odgovarajuće znakove za bilježenje govora i pjesme, jedne za urezivanje u metal ili stijenu, dok su se drugi risali kistom ili perom.

U to se doba rodio u Eldamaru, u kući Kralja Tiriona na kruništu Túne, najstariji i najmiliji Finwëov sin. Curufinwë mu bijaše ime, ali ga je majka nazvala Fëanor, Duh vatre; te je pod tim imenom ostao zapamćen u svim pričama Noldora.

Majci mu je ime bilo Míriel, ali su je zvali Serindë zbog njezine nenadmašne vještine u tkanju i vezenju; ruke su joj, naime, bile spretnije u finoj izradi nego ijedne druge, čak i među Noldorima. Ljubav je Finwëa i Míriel bila velika i sretna, jer je bila začeta u Blaženom kraljevstvu, u Danima blaženstva. No, rodivši svojeg sina, Míriel se osjeti satrvana i duhom i tijelom; te je nakon njegova rođenja žudjela jedino za oslobođenjem od životnih muka. Netom što mu je nadjenula ime, kadli ovako reče Finwëu:

"Nikad više neću roditi dijete, jer snaga koja bi nahranila živote mnogih unišla je sva u Fëanora."

Nato se Finwë ražalosti, jer su Noldori još bili mladi, a on je htio donijeti mnogo djece u blaženstvo Amana pa zato reče:

"Sigurno tome u Amanu ima lijeka? Jer ovdje svaki umor nađe odmora."

Ali kako je Míriel i dalje venula, Finwë potraži savjet Manwëa, a Manwë je preda Irmovoj skrbi u Lórienu. Na rastanku (zkratko, mislio je) Finwë bijaše tužan, pomislivši kako je nesretan slučaj da majka mora ostaviti sina i tako propustiti sam početak njegova djetinjstva.

"Doista je to nesreća" reče Míriel "i plakala bih da nisam toliko premorena. Ali ne krivi me za ovo, ni za ono što će uslijediti."

I ona ode u vrtove Lóriena i legne spavati; no dok se činila da spava, njezin duh zapravo napusti njezino tijelo i tiho odleti u Mandosove dvore. Estëine su služavke njegovale Mírielino tijelo, pa ono nije propadalo; no ona mu se nije vraćala. Od tada Finwë krene žalovati; često je pohodio vrtove Lóriena i sjedeći pod srebrnim vrbama uz tijelo svoje žene zazivao je njezinim imenima. No bilo mu je uzalud i jedino je njemu u cijelom Blaženom kraljevstvu bila zanijekana radost. Nakon nekog vremena prestao je dolaziti u Lórien.

Otada je svu svoju ljubav poklonio sinu; Fëanor je rastao brzo, kao da je u njemu tinjao tajanstveni plamen. Bio je visok, lijepa lica i zapovjedna duha, prodornih svijetlih očiju i gavrane crne kose; željan i nepokolebljiv ispuniti svaki svoj naum. Rijetki su ga uspijevali odvratiti s puta svojim savjetom, a nitko silom. Imao je od svih Noldora, i onomad i poslije, najoštrij um i najvještije ruke. U svojoj je mladosti,

poboljšavši Rúmilov rad, osmislio ono pismo koje nosi njegovo ime i koje su Eldari oduvijek koristili; te je kao prvi među Noldorima otkrio kako se krupniji i sjajniji dragulji od onih u Zemlji mogu izraditi vještinom. Prvi dragulji koje je Fëanor načinio bili su bijeli i bezbojni, ali kad bi ih se postavilo naspram svjetla zvijezda, gorjeli su modrim i srebrnim plamenom svjetlijim od Helluina; a načinio je i druge kristale kroz koje su se mogli vidjeti udaljeni predmeti, umanjeni ali bistri, kao očima Manwëovih orlova. Rijetko su kad ruke i um Fëanorov znali za odmor.

Još je bio posve mlad kad je oženio Nerdanel, kći velikog kovača imenom Mahtan, koji se među Noldorima najviše omilio Aulëu; a od Mahtana se naučio štošta o izradi predmeta iz metala i kamena. I Nerdanel je isto tako bila nepokolebljiva, ali i strpljivija od Fëanora, težeći razumijevanju drugih radije nego vlašću nad njima, pa ga je u početku obuzdavala kad god bi mu plamen u srcu postajao prevruć no kasnija su je njegova djela ražalostila, te su se jedno od drugog otuđili. Sedam je sinova rodila Fëanoru; a svoju je ćud djelomice ostavila u baštinu nekima od njih, ali ne svima.

I tako se zbi da s vremenom Finwë za drugu ženu uze Indis Svijetlokosu. Ona je bila Vanya i u bliskom rodu s Ingwëom, Vrhovnim kraljem, zlatokosa i visoka i posve različita od Míriel. Finwë ju je veoma ljubio i ponovno bio sretan. Ali Mírielina sjena ipak nije ostavila Finwëov dom, ni njegovo srce; i od svih koje je ikad volio, Fëanor mu je ponajviše zaokupljao misli.

Vjenčanje njegova oca nije se mililo Fëanoru; malo je mario za Indis i za Fingolfina i Finarfina, njezine sinove. Živio je odvojeno od njih, istražujući Amansku zemlju ili zaokupljen naukom i zanatima u kojima je uživao. One nesretne događaje koji su poslije uslijedili, a kojima je Fëanor bio pokretač, mnogi su držali za posljedicu ovog razdora unutar Finwëove kuće, sudeći da bi putevi Fëanora vodili drugamo, a veliko se zlo moglo izbjeći da je samo Finwë pretrpio svoj gubitak i zadovoljio se odgajanjem svojeg moćnog sina; jer tuga i nesloga u Finwëovoj kući urezane su duboko u sjećanje noldorskih vilenjaka. No Indisina su djeca bila velebna i slavna, a njihova djeca isto tako; te da nisu živjeli, povijest bi Eldara bila siromašnija.

Međutim su Fëanor i majstori Noldora i dalje s užitkom stvarali, ne videći kraja svome poslu, a sinovi Indis još nisu bili posve stasali, kad se Vrhunac Valinora približio svome kraju. Jer zgodilo se da je uto Melkor, kako su onomad bili odredili Valari, ispunio uvjet svojeg utamničenja, odležavši tri vijeka u tvrđi Mandosa, posve sam. Na koncu ga, kako je Manwë obećao, privedoše pred prijestolja Valara. A on ugleda njihovu slavu i blaženstvo i zavist mu uniđe u srce; i vidje Ilúvatarovu djecu gdje sjede uz noge Moćnih i preplavi ga mržnja; pa kad ugleda bogatstvo sjajnih dragulja, stade žudjeti za njima; ali dobro sakrije ove misli i odgodi svoju osvetu.

Pred dverima Valmara Melkor se ponizi pod nogama Manwëa i zamoli za oprost, zaklinjući se da kad bi ga učinili makar i najneznatnijim od slobodnih žitelja Valinora, pomogao bi Valarima u svim njihovim poslima, a ponajpače u zaliječenju premnogih rana koje je bio nanio svijetu. Nienna ga podrža u molitvi, ali Mandos ostade šuteći.

Tad mu Manwë udijeli oprost. Ali Valari još nisu mogli dopustiti da im se izgubi iz vida i pažnje, pa ga prinudiše da boravi unutar dveri Valmara. No toliko su se krasne činile Melkorove riječi i djela u to doba, a Valari se zajedno s Eldarima okoristili njegovom pomoći i savjetima, kad bi ih zatražili, da je nedugo zatim dobio

dopuštenje kretati se zemljom po miloj volji, a Manwëu se činilo da je Melkorovo zlo bilo zaliječeno. Jer Manwë bijaše slobodan od svakog zla i nije ga mogao razumjeti; i znao je da je u početku, u mislima Ilúvatarovim Melkor bio ravan njemu, i tako nije zagledao u samo dno Melkorova srca i nije uvidio da u njemu nema više ljubavi. Ulmo pak nije bio zavarán, a Tulkas je stiskao šake kad god mu je neprijatelj Melkor bio u blizini; jer ako se Tulkas teško razgnjevi, teško i zaboravlja. No obojica su poštivali Manwëovu odluku, zato što se oni koji brane vlast od pobune ne smiju i sami protiv nje pobuniti.

Međutim je u svojem srcu Melkor ponajviše mrzio Eldare, jer su bili krasni i bezbrižni i jer je u njima gledao uzrok uspona Valara i sama njegova poraza. Stoga je još i bolje hinio ljubav prema njima i tražio njihovo prijateljstvo, te im ponudio službu svojeg znanja i pomoć u svakom velikom djelu koje bi započeli. Vanyari su ga jedini gledali sumnjičavo, jer su živjeli pod svjetlom Drveća i bili spokojni; a Telerima on sam nije pridavao veliko značenje, držeći ih manje vrijednima i preslabim oružjem za ono što je namjeravao počinuti. Noldori su, naprotiv, uživali u skrivenom znanju koje im je on mogao razotkriti; a neki su od njih upili njegove riječi za koje bi im bilo bolje da ih nikad nisu čuli. Melkor je doista poslije isticao da se Fëanor od njega potajice naučio mnogim vještinama i da je vođen njegovim uputama stvorio svoje najveće djelo; ali ovo je lagao zbog svoje pohlepe i jada; jer ni jedan Eldalië nije toliko mrzio Melkora koliko Fëanor, Finwëov sin, koji mu je i prvi nadjenuo ime Morgoth; i premda je bio uhvaćen u mreže Melkorove zlobe prema Valarima, nikad se nije s njim dogovarao ni od njega primao savjeta. Jer Fëanora je gonila naprijed jedino vatra u njegovu srcu; radio je neumorno, posve sam, te nikad nije molio za pomoć ni tražio savjet i od kojeg žitelja Amana, bio on velik ili neznatan; doli jedino i tek nakratko od mudre Nerdanel, svoje supruge.

VII. POGLAVLJE

O SILMARILIMA I NEMIRU NOLDORA

U to doba bijahu načinjene one tvorevine koje su poslije postale najslavnije od svih vilenjačkih djela. Jer je Fëanora, netom što je dosegao vrhunac svojeg umijeća, zaokupila nova zamisao ili se možda na nj spustila neka sjenka predznanja o zloj kobi koja se bližila, te je premišljao o tom kako bi se svjetlo Drveća, ponos Blaženog kraljevstva, moglo sačuvati od propasti. Tad otpoče s velikim i tajnovitim radom za koji mu je bilo potrebno sve njegovo znanje i moć i brižna vještina; te na kraju načini Silmarile.

Oblikom bijahu nalik na tri velika dragulja. Ali sve do samog Kraja, kad se vrati Fëanor koji je pao prije nego što je Sunce bilo stvoreno i koji sad sjedi u Dvoranama iščekivanja i ne vraća se više svome rodu; sve dok se Sunce ne ugasi i Mjesec ne surva, neće se znati tvar iz koje su bili načinjeni. Doimala se poput kristala dijamantata, ali je bila čvršća od najtvrdog kamena, te je nikakva sila unutar Kraljevstva Arde nije mogla ni oštetiti ni slomiti. A ipak je taj kristal Silmarilu bio kao tijelo Ilúvatarovoj djeci: tek kuća njegove unutarnje vatre koja je u njemu i u svakom njegovu dijelu i koja je njegov život. A unutarnju vatru Silmarila Fëanor načini pomiješavši svjetlosti Drveća Valinora koja još u njima žive, premda je Drveće odavna uvenulo i više ne svijetli. Stoga su čak i u tami najdublje riznice Silmarili sjali svojim svjetlom poput Vardinih zvijezda; a ipak, poput živih bića, uživali u svjetlosti i upijali je i vraćali u bojama još čudesnijim nego prije.

Sve koji su živjeli u Amanu ispuni udivljenje i radost zbog Fëanorova djela. A Varda blagoslovi Silmarile da ih otada ni smrtno tijelo, ni nečiste ruke, niti išta zlo nije moglo dotaknuti a da se ne oprži i ne usahne; a Mandos proreče da će sudba Arde, kopna, mora i zraka ležati u njima zaključana. Fëanorovo srce bješe čvrsto povezano uz ove tvorevine koje je sam izradio.

Umah Melkor poče žudjeti za Silmarilima, a sama uspomena na njihov sjaj proždirala je njegovo srce poput vatre. Od tog je vremena, izgarajući od želje, još neumornije tražio načine kojima bi naudio Fëanoru i okončao prijateljstvo među Valarima i vilenjacima; ali je lukavo prikrivao svoje namjere, te se njegovoj zlobi nije vidjelo ni traga na obličju koji je nosio. Dugo je na tom radio, ali spori su i siromašni bili plodovi njegova truda. No onome koji sije laži, žetva na kraju neće izostati i uskoro se može odmoriti od teška posla dok drugi žanju i siju umjesto njega. Nikad Melkoru nije nedostajalo poslušnih ušiju, ni onih jezika što su još i uveličavali ono što bi čuli; a njegove su laži kolale od jednog prijatelja do drugog poput tajni čije znanje čini mudrim onoga koji ih širi. Teško su Noldori ispaštali za svoje otvorene uši u danima koji su slijedili.

Čim je uvidio da su mu se mnogi priklonili, Melkor ih stade često pohoditi i u svoje krasne riječi uplitati druge, tako neprimjetno da mnogi koji su ih čuli, vjerovahu prisjećajući ih se, kako su nastale iz njihovih vlastitih misli. Prizivao je u njihova srca vizije moćnih kraljevina u kojima bi mogli vladati svojom voljom, silni i slobodni na istoku; te su istom stale kolati glasine da su Valari doveli Eldare u Aman iz ljubomore, pobjavši se neće li ljepota Quendâ i stvaralačke sile kojima ih je obdario Ilúvatar

postati prejake da bi ih Valari mogli obuzdati, dok će Eldari rasti i množiti se diljem zemalja svijeta.

U to vrijeme, štoviše, premda su Valari znali za dolazak ljudi koji su tek imali postati, vilenjaci ga još nisu naslućivali, jer im ga Manwë nije bio razotkrio. No Melkor im sad potajice ispriповjedi o smrtnim ljudima, dosjetivši se da bi se ova šutnja Valara mogla okrenuti na zlo. Ni on sam nije onomad mnogo znao o ljudima, jer je zaokupljen vlastitom mišlju u Glazbi jedva obratio pažnju na Treći Ilúvatarov napjev; no sad vilenjaci stadoše šaputati da ih je Manwë zatočio kako bi ljudima pročistio put i priskrbio im kraljevstva Međuzemlja, jer da su Valari spoznali da će lakše vladati ovom kratkovjekom i slabijom rasom, otevši vilenjacima na prijevaru Ilúvatarovu baštinu. Malo je u ovom bilo istine i rijetko su kad Valari pokušali upravljati voljom ljudi; no mnogi su Noldori povjerovali, napola ili u cijelosti, ovim zlim riječima.

Stoga je, prije nego što su Valari postali toga svjesni, spokoj Valinora bio zatrovan. Noldori počеше rogoboriti protiv njih, a mnogi se uzoholiše zaboravljajući koliko su svega onog u njihovu posjedu i znanju dobili na dar od Valara. Najžešće je novi plamen želje za slobodom i širim prostranstvima plamtio u Fëanorovu nestrpljivom srcu, a Melkor se krišom nasmija, jer upravo je tom cilju usmjeravao svoje laži, nadasve prezirući Fëanora i neprestano žudeći za Silmarilima. Ali nije mu bilo dopušteno doći u njihovu blizinu i premda ih je Fëanor nosio na velikim slavljima blistave na svojem čelu, ipak su većinom bili dobro čuvani, zaključani u dubokim odajama njegove riznice u Tirionu. U Fëanora se, naime, spram Silmarila rodila pohlepna ljubav i nikomu doli svojem ocu i sedmorici sinova nije dopuštao da ih vidi, te se rijetko kad prisjećao da svjetlo u njima nije bilo njegovo.

Prinčevi visoka roda bili su Fëanor i Fingolfin, stariji Finwëovi sinovi, čašćeni od svih u Amanu, koji su sad postali oholi i jalni svaki na svoja prava i posjede. Uto Melkor posija nove laži po Eldamaru, a glasine dođоше Fëanoru da Fingolfin i njegovi sinovi kuju urotu kako bi preoteli vlast Finwëu i starijoj lozi Fëanora i zamijenili ih uz blagoslov Valara; jer da se Valarima ne mili što Silmarili leže u Tirionu, a nisu predani njima na čuvanje. A Fingolfinu i Finarfinu bijaše rečeno:

"Čuvajte se! Nikad nije oholi Mírielin sin mnogo mario za Indisinu djecu. A sad je postao silan i drži svojeg oca u šakama. Neće dugo proći dok vas ne istjera s Túne!"

Pa kad Melkor uvidje da ove laži tinjaju i da su se ponos i srdžba probudili u srcima Noldora, stade ih savjetovati u odabiru oružja, a Noldori tad započеше kovati mačeve, sjekire i koplja. I štitove su načinili, na kojima su bili prikazani znakovi njihovih mnogobrojnih kuća i rodova koji su se međusobno otimali za prevlast; jedino su ove nosili izvan doma, dok su o drugom oružju šutjeli, jer je svaki vjerovao da je jedini on bio upozoren. Fëanor je pak potajice saznao kovačnicu za koju ni Melkor nije znao; ondje je prekalio oštre mačeve za sebe i svoje sinove te načinio visoke kacige s crvenim perjanicama. Gorko je Mahtan požalio onaj dan kad je Nerdanelinu mužu prenio sve kovačko znanje kojem ga je naučio Aulë.

Tako je s pomoću laži, zlonamjernih glasina i krivih savjeta Melkor zapalio razdor u srcima Noldora; a u njihovoj je prepirci napokon došao kraj velebnim danima Valinora i povećerju njegove drevne slave. Jer Fëanor počе otvoreno govoriti buntovne riječi protiv Valara, uzvikujući naglas da će otići iz Valinora natrag u izvanjski svijet i izvesti Noldore iz ropstva ako ga budu slijedili.

Nato dođe do velikih nemira u Tirionu, a Finwë se zabrinu i sazove sve svoje knezove na vijećanje. Ali Fingolfin požuri u njegove dvore i stade pred njega govoreći:

"Kralju i oče, zar nećeš obuzdati ponos našeg brata, Curufinwëa, koji je zvan, a čini se posve ispravno, Duh vatre? Kojim pravom on govori u ime našeg naroda, kao da mu kraljuje? Ti si bio onaj koji je u davnini govorio Quendima, moleći ih da prihvate pozive Valara u Aman. Ti si vodio Noldore na dugom putu kroz opasnosti Međuzemlja k svjetlu Eldamara. Pa ako dosad nisi zbog toga požalio, imaš još barem dvojicu sinova koji poštuju tvoje riječi."

Tek što je Fingolfin ovo izrekao, kadli Fëanor ušeta u odaju pod punom bojnomo opremom: na glavi je nosio visoku kacigu, a o boku veleban mač.

"Znači onako je kako sam i sumnjao" reče. "Moj mi polubrat oduzima prvenstvo u vlastita oca u ovom i u svim ostalim pitanjima."

I okrenuvši se Fingolfinu, isuče mač povikavši:

"Gubi se odavde i zauzmi mjesto koje ti pripada!"

Fingolfin se pokloni pred Finwëom, te bez riječi i ne pogledavši Fëanora napusti odaju. Ali Fëanor pođe za njim i zaustavi ga na vratima kraljeve kuće, a vrh svojeg blistavog mača uperi u Fingolfinova prsa.

"Pogledaj, polubrate!" reče. "Ova je oštrica opasnija od tvog jezika. Samo mi još jedanput pokušaj oteti mjesto i ljubav u oca i možda će ona Noldore riješiti onoga koji bi htio zagospodariti nad njima."

Mnogi su čuli ove riječi, jer se Finwëova kuća nalazila na širokom trgu pod Mindonom; no Fingolfin opet ništa ne odvrati i, probivši se kroz gomilu u tišini, ode potražiti svojeg brata Finarfina.

Međutim, nemir Noldora nije ostao skriven Valarima, ali kako mu je sjeme bilo posijano u tami, onako su, budući da je Fëanor prvi otvoreno progovorio protiv njih, oni zaključili da je on pokretač nespokoja, jer je bio poznat po svojoj samovolji i oholosti. A Manwë se ražalosti, no nastavi promatrati ne rekavši ni riječi. Valari su Eldare doveli u njihovu zemlju slobodne volje da ostanu ili da odu; i premda su mogli njihov odlazak držati za ludost, ipak ih nisu mogli od njega odgovoriti. Ali sad nije bilo moguće prijeći preko Fëanorovih djela, pa se Valari razgnjeviše i užasnuše i pozvaše ga da se pojavi pred dverima Valmara, da odgovara za sve svoje riječi i postupke. Bili su pozvani i svi ostali koji su u ovom imali udjela ili su znali nešto o tome; a Fëanoru je, postavljenom pred Mandosom u Prstenu usuda, bilo naređeno da odgovara na svaki upit. Tad se konačno ukaza korijen svega i razotkri Melkorova pakost; a Tulkas smjesta pohita s vijeća da ga uhvati i još jedanput privede na sud. Fëanor pak nije ostao bez krivnje, jer je narušio mir Valinora i povukao mač na svojega rođaka; a Mandos mu reče:

"Govoriš o ropstvu. Ako ovo i jest ropstvo, ne možeš mu uteći, jer Manwë je kralj cijele Arde, a ne jedino Amana. Ono što si počinio protiv se zakonu, i u Amanu i izvan njega. Zato ti izričem ovu presudu: na dvanaest godina moraš ostaviti Tirion gdje si svoju prijetnju izustio. Za to vrijeme posavjetuj se sam sa sobom i prisjeti se tko si i što si. No kad to vrijeme prođe, tvoj ću slučaj ostaviti na miru i držat ću ga zaključenim ako te ostali budu htjeli osloboditi krivnje."

A Fingolfin reče:

"Ja ću osloboditi svojeg brata."

Ali Fëanor mu ne odgovori nijednom riječju, već ostade stajati u tišini pred Valarima. Onda se okrenu, ostavi vijeće i otputova iz Valmara.

S njim je u izgnanstvo otišlo njegovih sedam sinova, te su na sjeveru Valinora podigli čvrstu utvrdu i riznicu u brdima i ondje u riznici Formenosu skupili mnogo dragulja i oružja, a Silmarile zaključali u odaju od željeza. Onamo je otišao i kralj Finwë, zbog ljubavi koju je gajio prema Fëanoru, te je Fingolfin zavladao Noldorima u Tirionu. Time su se naizgled ostvarile Melkorove laži, premda je sam Fëanor svojim djelima bio tome uzrok, a gorčina koju je Melkor posijao, potrajala je i još dugo nakon toga živjela među Fëanorovim i Fingolfinovim sinovima.

Međutim se Melkor, spoznavši da su mu nakane razotkrivene, sakri i prošulja od mjesta do mjesta poput oblaka u brdima; te je za njim Tulkas uzalud tragao. Umah se narodu Valinora učini da se svjetlo Drveća pomračilo i da su sjenke svega što je stajalo uspravno u to vrijeme bivale sve duže i tamnije.

Kazuje se da neko doba Melkora nisu ponovno vidjeli u Valinoru, niti su se o njem čule ikakve glasine, sve dok iznenada nije osvanuo u Formenosu i razgovarao s Fëanorom pred njegovim vratima. Hinio je prijateljstvo lukavim izlikama, salijećući ga prijašnjom zamisli o bijegu iz okova Valara, pa reče:

"Uvjeri se u istinitost svega što sam onomad izrekao i kako je samo nepravedno tvoje izgnanstvo. Pa ako je Fëanorovo srce još slobodno i smjelo kao što mu bijahu riječi u Tirionu, onda ću mu ja pomoći i odvesti ga daleko iz ove uzane zemlje. Zar nisam I ja Vala? Dakako da jesam, i to još veći od onih koji oholo sjede u Valmaru; oduvijek sam bio prijatelj Noldora, najokretnijega i najhrabrijega naroda Arde."

Fëanorovo je srce bilo i dalje ogorčeno zbog njegova poniženja pred Mandosom, pa je šutke motrio Melkora, premišljajući može li mu doista toliko vjerovati da bi mu bio na pomoći pri njegovu bijegu. A Melkor, opazivši da Fëanor oklijeva i svjestan da mu srce robuje Silmarilima, na kraju reče:

"Jaka je ovo tvrđa i dobro čuvana, ali nemoj misliti da će ti Silmarili biti na sigurnom i u jednoj riznici unutar kraljevstva Valara!"

No prepredenost mu promaši cilj, a njegove riječi dopadoše preduboko i probudiše vatru žešću nego što joj se i sam nadao; Fëanor pogleda Melkora očima koje su progorjele njegovu ljubaznu masku i probile veo njegova uma, prepoznavši ondje divlju strast za Silmarilima. Mržnja nadvlada Fëanorov strah i on prokune Melkora i htjede ga otjerati govoreći:

"Gubi se s moga praga, ti uzniče Mandosov!"

I zalupi vrata svojega doma u lice najmoćnijem od svih stvorova Eäe.

A Melkor ode osramoćen, jer je i sam bio u opasnosti, a znao je da mu još nije došao čas osvete; ali srce mu pocrnje od gnjeva. Finwëa pak ispuni velik strah, pa on užurbano posla glasnike Manwëu u Valmar.

Upravo su Valari sjeli vijećati pred svojim dverima, strahujući zbog produljivanja sjenki, kadli stigoše glasnici iz Formenosu. Umah Oromë i Tulkas skočiše, ali tek što su se opremili za potragu, kadli iz Eldamara stigoše glasnici kazujući da je Melkor utekao kroz Calaciryu i da su ga s brda Túne vilenjaci vidjeli gdje se bijesan povlači poput olujna oblaka. I još kazivahu da je otud skrenuo na sjever, jer su Teleri iz Alqualondë vidjeli njegovu sjenku kako prolazi njihovom lukom prema Aramanu.

Tako je Melkor utekao iz Valinora i na neko vrijeme Dva su drveta ponovno sijala nezasjenjena, a zemlja bila ispunjena svjetlošću. No uzalud su Valari tragali za vijestima o njihovu neprijatelju i poput oblaka u daljini što se sve više približava, nošen sporim hladnim vjetrom, sumnja je umah poremetila sreću svih žitelja Amana koji su strepjeli od neznana zla što im se možda bližilo.

VIII. POGLAVLJE

O SUMRAKU VALINORA

Kad je Manwë saznao za Melkorove puteve, postade mu jasno da ovaj namjerava uteći u svoje staro uporište na sjeveru Međuzemlja; Oromë i Tulkas požuriše što su brže mogli na sjever, težeći da ga sustignu ako je ikako moguće, no ne nađoše mu ni traga ni glasa dalje od obala Telera u nenaseljenoj divljini koja se prostirala sve do samog Leda. Otada udvostručise straže uzduž sjevernih granica Amana, no bez učinka, jer prije nego što je potjera za njim uopće krenula, Melkor se vrati i potajice odšulja daleko na jug. A kako je još bio jednim od Valara, onako je mogao mijenjati oblik ili ići neogrnut poput svoje subraće; ali tu je moć ubrzo imao zauvijek izgubiti.

Tako nevidljiv na koncu stiže u mračne predjele Avathara. Taj uski pojas zemlje ležao je južno od zaljeva Eldamara pod istočnim obroncima Pelóra, a njegove duge, tugaljive obale protezale su se, neosvijetljene i neistražene, još dalje na jug. Ondje su uz strme planinske zidine i ledeno, tamno more, sjenke bile najdublje i najgušće na svijetu; ondje je u Avatharu, tajanstvena i neznana, Ungoliant savila svoje gnijezdo. Eldari nisu znali odakle je došla, ali neki kazivahu da se u davno minulim vjekovima spustila iz tame što okružuje Ardu, kad je ono Melkor prvi put jasan pogledao dolje na Manwëovo Kraljevstvo, te da je u početku ona bila jedan od prvih stvorova koje je on izopačio da mu služe. Ali odrekla se svojeg Gospodara, želeći sama biti vladaricom svoje pohlepe, grabeći sve živo da bi nahranila svoju prazninu, te uteče na jug izbjegavši jurišu Valara i lovcima Oromëa koji su ponajviše čuvali sjever, a jug dugo ostavljali zanemaren. Odanle dopuza u blizinu svjetla Blaženog kraljevstva; jer je gladovala za svjetlom i mrzila ga.

Živjela je u jaruzi i uzela na sebe oblik pauka čudovišna izgleda, upredajući svoje crne mreže u planinske pukotine. Ondje je sisala sve svjetlo na koje bi naišla i upredala ga u tamne mreže zagušljiva mraka, sve dok nikakvo svjetlo nije moglo prodrijeti u njezino leglo, a ona bila posve izgladnjela.

Međutim, u Avathar stile Melkor i potraži je; uzevši ponovno obličje koje je nosio kao tiranin Utumna; Gospodar tame, visok i strahotan. I otada je nosio jedino taj lik. Ondje u crnim sjenkama, izvan vidokruga samog Manwëa u njegovim najvišim dvoranama, Melkor s Ungoliant skova osvetu. Ali čim je Ungoliant spoznala Melkorovu nakanu, osjeti se rastrgana između požude i straha, jer se užasavala prkositi opasnostima Amana i gnjevu grozomornih Gospodara i nije se htjela pomaknuti iz svog skrovišta. Zato joj Melkor reče:

"Učini kako te molim, pa ako budeš i dalje gladovala kad se sve ovo svrši, darovat ću ti što god tvoja požuda bude htjela. Da, i to objema rukama."

Olako on izreče ovaj zavjet, kao što je oduvijek činio, a u srcu se nasmija. Ovako je veći lopov pružio mamac manjemu.

Ogrtač od mraka isprela je Ungoliant kad je s Melkorom krenula naprijed: Nesvjetlo u kojem se sve činilo kao da ne postoji i kroz koje oči ne mogahu prodrijeti, jer bijaše prazno. Tad je polako počela presti svoje mreže: uže za užetom, od pukotine do pukotine, od stršeće stijene do kamenog vrhunca, neprestano se uspinjući, gmižući i

prianjajući, sve dok na koncu nije dospjela na sam vrh Hyarmentira, najviše planine u tom kraju svijeta, daleko na jugu od velikog Taniquetila. U tom kraju nije bilo valarskih čuvara; jer se zapadno od Pelóra prostirala pusta zemlja u polumraku, a na istoku su planine, osim zaboravljenog Avathara, gledale prema tamnoj vodi neprohodnih mora.

No sad je na vrhu planine ležala crna Ungoliant; načinila je ljestve od ispredene užadi i spustila ih, pa se Melkor po njima uspeo i stigao na to visoko mjesto, te stao kraj nje gledajući odozgo prema Zaštićenom kraljevstvu. Pod njim su ležale šume Oromëa, a na zapadu svjetlucala Yavannina polja i pašnjaci, zlaćani pod visokom pšenicom bogova. Ali Melkor je gledao spram sjevera i u daljini nazreo blistavu ravnicu i srebrne kupole Valmara koje su sjale na isprepletenom svjetlu Telperiona i Laurelina. Nato se Melkor glasno nasmija i hitro jurnu niz duge zapadne padine, a za petama mu je bila Ungoliant; njezina ih tama prekri.

Zbi se da u to vrijeme upravo padne praznično doba, kao što je Melkor dobro znao. Premda su svim mijenama i godišnjim dobima Valari ravnali svojom voljom, a u Valinoru nije postojala zima umiranja, svejedno ih je onomad bilo u Kraljevstvu Arde, koje je bilo posve maleno područje unutar dvorana Eäe čiji je život Vrijeme koje vječito protječe od prve note do posljednjeg Eruova akorda. Pa kao što je onomad Valarima bilo po volji (kako se u Ainulindalë pripovijeda) zaogrnuti se obličjem Ilúvatarove djece, onako su i jeli i pili i sakupljali Yavannine plodove iz Zemlje koju su pod Eruom bili sazdali.

Zato je Yavanna odredila vrijeme cvjetanja i sazrijevanja svega što je raslo u Valinoru, a pri svakom prvom pobiranju plodova, Manwë je priređivao velebnu gozbu u slavlje Erua, kad je sav narod Valinora iskazivao svoju radost glazbom i pjevom na Taniquetilu. Ovom dakle dođe čas, a Manwë najavi slavlje veće od ijednog priređenog otkad su Eldari stigli u Aman.

Iako je Melkorov bijeg navještavao buduće muke i nesreću i premda nitko nije mogao znati koje će još rane zadati Ardi prije nego što ga ponovno savladaju, ipak je sad Manwë odlučio zaliječiti zlo koje se izrodilo među Noldorima, pa ih je sve pozvao da dođu u njegove dvore na Taniquetilu i ondje na stranu odlože žalosne događaje koji su pogodili njihove prinčeve i posve zaborave na laži njihova Neprijatelja.

Onamo stigoše Vanyari i onamo stigoše Noldori iz Tiriona i svi su se Maiari okupili, a Valari poredali prema njihovoj ljepoti i veličajnosti, i zapjevali pred Manwëom i Vardom u njihovim prozračnim dvoranama ili zaplesali na zelenim padinama Planina koje su gledale na zapad prema Drveću. U ono su doba prazne bile ulice Valmara i tihane stube Tiriona; cijela je zemlja ležala snivajući u Spokoju. Jedino su Teleri za planinama još pjevali na obalama mora, jer su malo marili za doba i vrijeme i nisu razmišljali o brigama ardskih vladara, ni o sjenci što se spustila na Valinor, a koja se njih još nije dotakla.

Jedno je kvarilo Manwëov plan. Naime, sam je Fëanor stigao, jer je jedino njemu Manwë zapovjedio da dođe, ali Finwë nije došao, niti itko drugi od Noldora iz Formenosa. Jer Finwë je rekao:

"Sve dok traje zabrana koja mojem sinu Fëanoru ne dopušta stupiti u Tirion, smatram se neokrunjenim i takav se ne želim pokazati svojem narodu."

Ali Fëanor nije došao u svečanom ruhu i nije nosio ukrasa, ni srebra ni zlata ni ikakva dragulja, te je lišio Valare i Eldare pogleda na Silmarile i ostavio ih zaključane

u Formenosu u njihovoj željeznoj odaji. Ipak se susreo s Fingolfinom pred Manwëovim prijestoljem, te su se izmirili na riječima, a Fingolfin izbrisao iz sjećanja isukivanje mača. Jer Fingolfin je pružio ruku, govoreći:

"Kao što sam obećao, tako i činim. Razrješavam te krivnje i ništa ti ne uzimam za zlo."

Tad Fëanor šutke prihvati njegovu ruku, ali Fingolfin reče:

"Ako sam ti polubrat po krvi, bit ću ti brat po srcu. Kuda budeš vodio, ja ću te slijediti. Neka nas nikakva nova nevolja ne razdvoji."

"Slažem se" reče Fëanor. "Neka bude tako."

Ali nisu znali kakvo će im značenje te riječi zadobiti.

Kazuje se da je, dok su još Fëanor i Fingolfin stajali pred Manwëom, nastupilo ispreplitanje svjetla, kad su oba Drveta sijala, a tihi grad Valmar bio ispunjen blistavošću od srebra i zlata. Upravo u taj čas Melkor i Ungoliant dojuriše preko polja Valinora, kao što sjena crnog oblaka nošena vjetrom hita preko osunčane zemlje; stigoše pod zeleni brežuljak Ezellohar. Tad se Ungoliantino Nesvjetlo uzdiže sve do korijenja Drveća, a Melkor skoči na brežuljak i svojim crnim kopljem probode svako Drvo do srži i teško ih rani, a njihov sok poteče van poput krvi i razli se po tlu. No Ungoliant ga posrka, pa je, idući od Drveta ka Drvetu, uranjala svoje crno rilo u njihove rane sve dok ih nije posve iskapila, a Smrtni otrov što je bio u njoj izlio se u njihova tkiva i isušio ih od korijenja do zadnje grane i lista; i oni umriješe. Ali ona je još žedala i, uputivši se prema Vardinim zdencima, ispila ih je do dna; no kako je Ungoliant pila, onako je bljuvala crnu paru, nabrekla je toliko golema i odvratna da je se i Melkor uplašio.

Tako se velika tama spustila na Valinor. O događajima tog dana mnogo je kazano u spjevu *Aldudénië* koji je ispjevao Elemmirë iz roda Vanyara i koji svi Eldari poznaju. Ali nijedna pjesma ni priča nije mogla iskazati svu tugu i stravu koja se onomad dogodila. Svjetla je nestalo; ali Tama koja je uslijedila bila je više od gubitka svjetla. U tom se času stvorila Tama koja se nije doimala samo poput oskudice svjetla, već poput stvorenja s vlastitom biti: jer je uistinu podlošću bila načinjena iz Svjetla i imala je moć probosti oko i unići u srce i um i ugušiti svaki otpor.

A Varda pogleda dolje s Taniquetila i vidje Sjenku što se vinula uvis u naprasnim tornjevima od mraka; dok je Valmar tonuo pod dubokim morem noći. Zamalo je jedino Sveta Planina stajala sama, posljednji otok na svijetu koji je čitav bio potopljen. Sva pjesma utihnu. U Valinoru bijaše tiho i nijedan se zvuk nije mogao čuti, jedino je iz daljine kroz planinski prolaz dopirao vjetrom nošen jauk Telera nalik na ledeni krik galebova. Jer u tom je času strujala hladnoća s Istoka, a goleme se morske sjenke svalile na obalne zidine.

Manwë pak sa svojeg visokog sjedišta pogleda van i jedino su njegove oči prodrle kroz noć, sve dok nisu ugledale Tamu izvan mraka koju nisu mogle proniknuti, golemu ali daleku, što se sad velikom brzinom kretala ka sjeveru; i tako je spoznao da je Melkor bio i otišao.

Tad započe hajka; zemlja se zatrese pod konjima Oromëove vojske, a vatra što je nakresahu Naharova kopita bila je prvo svjetlo što se vratilo u Valinor. Ali netom dostigoše Oblak Ungoliantin, jahači su Valara bili zaslijepljeni i užasnuti, te se rasuli i išli a da ni sami nisu znali kuda; a zov Valaróme zadrhta i utihnu.

A Tulkas bijaše poput nekog uhvaćenog u crnu mrežu u noći, te je stajao bespomoćan i uzalud udarao šakama po zraku. No kad je Tama prošla, bilo je prekasno: Melkor je nestao kamo je htio, a njegova je osveta bila izvršena.

IX. POGLAVLJE

O BIJEGU NOLDORA

Nakon nekog vremena okupi se velik skup oko Prstena usuda, a Valari sjedahu u sjenci jer je bila noć. Ali sad su Vardine zvijezde treperile nad njihovim glavama, a zrak bio čist; jer su Manwëovi vjetrovi otjerali smrtonosne pare i istanjili sjenke mora. Uto Yavanna ustade i uspe se na Ezellohar, Zeleni brežuljak, no taj je sad bio gol i crn; ona pak položi svoje ruke na Drveće, ali ono je bilo mrtvo i tamno, a svaka se grana pod njezinim dodirrom lomila i padala beživotno pred njezine noge. Nato se mnoštvo glasova uzdiže u tužaljci; onima koji su tugovali učini se da su do dna iskapili kalež jada koji im je napunio Melkor. Ali, nije bilo tako.

Yavanna se obrati Valarima, kazujući:

"Svjetlo je Drveća umrlo i sad živi jedino u Fëanorovim Silmarilima. Kako se on pokazao vidovitim! Čak i za one koji su najmoćniji pod Ilúvatarom postoje neka djela koja mogu ostvariti jednom i samo jednom. Svjetlu sam Drveća ja podala život, ali unutar Eäe to više ne mogu učiniti. Ali kad bih imala makar zračak one svjetlosti, mogla bih natrag dozvati život Drveću, prije nego što im korijenje istrune i onda bi naše boli mogle biti zaliječene, a Melkorova zloba prevarena."

Nato Manwë progovori i kaza:

"Čuješ li Fëanore, Finwëov sine, Yavannine riječi? Hoćeš li joj ispuniti želju?"

Usljedi duga tišina, ali Fëanor ne odvrati nijednom riječju. Tad Tulkas povika:

"Govori, o Noldo, da ili ne! Ali tko može odbiti Yavannu? I zar svjetlo Silmarila nije u početku poteklo iz njezina djela?"

No Aule Tvorac reče:

"Ne zalijeći se! Tražimo veću žrtvu nego što misliš. Ostavite ga još malko na miru."

No uto Fëanor progovori i gorko povika:

"I za manje vrijednog kao i za najvrednijeg postoji ono djelo koje sam može izvršiti samo jedanput i u tom djelu počiva njegovo srce. Možda bih i mogao otključati svoje dragulje, ali nikad više neću načiniti ništa slično njima; pa ako ih budem morao slomiti, slomit ću time i svoje srce i biti umoren, prvi od Eldara u Amanu."

"Ne prvi" reče Mandos, ali oni nisu razumjeli njegove riječi i ponovno bude tiho, dok je Fëanor premišljao u tami. Činilo mu se da je opkoljen prstenom neprijatelja, pa se prisjeti Melkorovih riječi kojima je ovaj govorio da Silmarili neće biti na sigurnom, ako ih Valari budu posjedovali.

"A nije li on Vala kao i oni" govorila je njegova misao "i zar ih ne zna u dušu? Tako je, jedino lopov može razotkriti lopove!"

I tad naglas povika:

"Ovo vam neću dopustiti svojom voljom. Ali ako me Valari na to prisile, tad ću uistinu znati da je Melkor iz njihova roda."

A Mandos mu odvrati:

"Sam si kazao."

Nienna pak ustade i uspe se na Ezellohar, te zabaci svoju sivu kukuljicu i suzama ispra prljavštinu Ungoliantinu, pa zapjeva oplakujući gorčinu svijeta i Oskvrnuće Arde.

Ali dok je još Nienna oplakivala, pristigoše glasnici iz Formenosa, a bili su to Noldori i nosili su zle vijesti. Kazivahu, naime, da je zasljepljujuća Tama dospjela na sjever, a u njezinu je središtu išla neka sila kojoj nije bilo imena, te je Tama iz nje izvirala. No ondje bijaše i Melkor, koji se uvukao u Fëanorovu kuću i ondje umorio Finwëa, kralja Noldora, pred njegovim vratima i prolio prvu krv u Blaženom kraljevstvu, jer jedini Finwë nije utekao pred užasom Mraka i kazivahu još da je Melkor razorio utvrdu Formenosa i ukrao dragulje koje su Noldori bili nagomilali na tome mjestu i da su Silmarili nestali.

Nato Fëanor ustade i podižući šaku pred Manwëom, prokune Melkora nazvavši ga Morgoth, Crni neprijatelj Svijeta, i otada su ga Eldari poznavali jedino pod tim imenom. I još prokune pozive Manwëa i čas kad je stupio na Taniquetil, misleći u bunilu svojeg bijesa i žalosti da bi njegova snaga, da je samo ostao u Formenosu, postigla više i ne prouzročila još jednu smrt kojoj se Melkor nadao. Tad Fëanor otrča iz Prstena usuda i uteče u noć, jer mu otac bijaše miliji od Svjetla Valinora i plodova njegovih ruku koji nisu imali premca, a koji je sin među vilenjacima i ljudima više cijenio svojega oca?

Mnogi su tugovali zbog Fëanorova bola, no njegov gubitak nije bio samo njegov i Yavanna je plakala pokraj brežuljka iz straha da će Tama zauvijek progutati posljednje zrake Svjetla Valinora. I premda Valari nisu potpuno spoznali što se dogodilo, uvidjeli su da je Melkor sazvao neku pomoć koja je stigla izvan Arde. Silmarili su nestali i činilo se svejedno je li Fëanor Yavanni rekao da ili ne; pa ipak da je rekao da u početku, prije nego što su stigle vijesti iz Formenosa, možda bi mu buduća djela bila drugačija nego što su bila. No Noldorima se sad bližila zla kob.

U međuvremenu, izbjegavši progon Valara, Morgoth stiže u pustošiju Aramana. Ova je zemlja ležala na sjeveru između planina Pelóra i Velikog mora, kao što je Avathar ležao na jugu; ali Araman je bila šira zemlja, a između obale i planina prostirale su se gole ravnice, sve hladnije što su bile bliže Ledu. Kroz ovaj kraj Melkor i Ungoliant prodoše u žurbi, te dospješe kroz gustu magluštinu Oiomúre do Helcaraxeä, gdje je tjesnac između Aramana i Međuzemlja bio zatrpan ostrim ledom; on ga prijeđe i napokon se vrati na sjever Ovijeh zemalja. Zajedno su jurili naprijed, jer se Morgoth nije mogao otresti Ungoliant, te ga je njezin oblak i dalje obavijao, a sve su njezine oči bile na njemu; pa tako stupiše u one zemlje što su ležale sjeverno od rukavca Drengist. Sad se Morgoth približio ruševinama Angbanda gdje mu je stajalo najveće zapadno uporište; Ungoliant prepozna nadu u njemu i uvidje da će joj sad pokušati uteći, stoga ga zaustavi, zahtijevajući da joj ispuni obećanje.

"Crno srce!" reče ona. "Učinila sam kako si me molio. Ali još gladujem."

"Što bi više htjela?" odvrati Morgoth. "Zar želiš cijeli svijet metnuti u svoj želudac? Nisam se zakleo da ću ti ga dati. Ja sam njegov Gospodar."

"Ne toliko" reče Ungoliant. "Ali nosiš veliko blago iz Formenosa; to hoću. Da, objema rukama ćeš mi ga dati."

Nato joj Morgoth prisiljen preda dragulje koje je nosio sa sobom, jednog po jednog gundajući; a ona ih proždre, te njihove krasote nestade sa svijeta. A Ungoliant dođe još veća i mračnija, no požuda joj nije bila zasićena.

"Daješ jednom rukom" reče ona "samo lijevom. Otvori dlan desne."

U svojoj desnoj ruci Morgoth je čvrsto stiskao Silmarile, a premda su bili zaključani u kristalnoj škrinjici, počinjali su ga peći, pa mu se ruka grčila od bola, ali ju nije htio pokazati.

"Ne!" reče on. "Dobila si što ti pripada. Jer mojom si moći koju sam ti dao izvršila svoje djelo. Više mi ne trebaš. Ove stvari nećeš dobiti, ni vidjeti. Imenujem ih svojim zauvijek."

Ali Ungoliant je porasla golema, a on se smanjio zbog moći koja je iz njega izašla, te ona ustade protiv njega, a oblak ga njezin čvrsto obavi i zaplete u mrežu od prijanjajućih remena da ga udavi. Morgoth tad ispusti užasan krik koji odjekivaše planinama. Zato su onaj kraj prozvali Lammoth, jer odjeci su njegova glasa zauvijek ostali ondje, te bi ih probudili svi koji bi u toj zemlji zavikali, a cijela je ona pustošija od brda do mora bila ispunjena urlicima poput glasova u patnji. Krik Morgotha bijaše u tom času najjači i najstrahotniji koji se ikad čuo na sjevernom svijetu; planine su se tresle, zemlja drhtala, a stijene odranjale. Duboko u zaboravljenim mjestima čuo se taj krik. Daleko podno urušenih dvorana Angbanda u podzemnim odajama u koje se Valari u žurbi svojeg nasrtaja nisu bili spustili, Balrozi su još vrebali, strpljivo čekajući povratak njihova Gospodara, pa se sad hitro podigoše i prešavši preko Hithluma spustiše na Lammoth poput ognjene oluje. Svojim plamenim bičevima sasjekoše Ungoliantine mreže, a ona klonu i okrenu bježati, bljujući crnu paru da je zakrije; i utekavši sa sjevera, spusti se u Beleriand i naseli podno Ered Gorgorotha u tamnoj udolini što su je poslije nazivali Nan Dungortheb, Dolina užasne smrti, zbog strave koju je ondje okotila. Jer druga su okrutna bića u tijelima pauka živjela ondje od dana iskapanja Angbanda, te se ona s njima parila i proždrla ih; pa je i onda kad je sama Ungoliant to mjesto napustila i otišla gdje joj se htjelo, u zaboravljeni jug svijeta, njezina čeljad ondje ostala i plela svoje ogavne mreže. O sudbini Ungoliantinoj nijedna priča ne kazuje. Neki pak kazivahu da joj je davno došao kraj, kad je u svojoj najvećoj gladi na kraju proždrla samu sebe.

Tako se Yavannin strah da će Silmarili biti progutani i propasti u ništavilo nije ispunio, već su oni ostali pod Morgothovom vlašću. On pak oslobođen okupi oko sebe sve svoje sluge koje je mogao naći i vrati se ruševinama Angbanda. Ondje iznova prorova svoje goleme odaje i tamnice, a nad njihovim dverima podiže trostruke šiljke Thangorodrima koji su zauvijek bili ovjenčani golemim vijencem od tamnog dima. Ondje su bezbrojne postale čete njegovih zvijeri i zloduha, a rasa orkova, davno prije uzgojena, rasla je i množila se u utrobi zemlje. Tad se mračna sjena spustila na Beleriand, kako se poslije pripovijeda, ali je u Angbandu Morgoth iskovaao sebi vелеbnu krunu od željeza i proglasio se kraljem Svijeta. U znak toga, umetnuo je Silmarile u svoju krunu. Ruke mu progorješe crne od dodira tih posvećenih dragulja i crne ostadoše zauvijek; a on se nikad nije oslobodio boli opekline, niti srdžbe zbog boli. Onu krunu nikad nije skidao s glave, premda je pod njezinim teretom bivao smrtno umoran. Nikad, doli samo jedanput, nije potajno napustio svoj posjed na sjeveru i doista je rijetko ostavljao dubine svoje tvrđave, već je vojskom ravnao sa svojega sjevernog prijestolja. Isto je tako samo jedanput držao u rukama oružje, dokle je god trajalo njegovo kraljevstvo.

Jer sad više nego u danima Utumna prije nego što mu je ponos bio ponižen, njegova ga je mržnja proždirla, a u tiraniji nad svojim slugama i poticanju zle požude

u njima trošio je svoj duh. Uprkos tomu, njegova veličajnost jednog Vale potrajala je dugo, premda prometnuta u stravu, a pred njegovim licem jedino oni najmoćniji nisu propadali u mračnu jamu straha.

Sad kad je bilo poznato da je Morgoth utekao iz Valinora i da je hajka za njim bila uzaludna, Valari dugo ostadoše sjedeći u tami u Prstenu usuda, dok su Maiari i Vanyari stajali uz njih i plakali; većina se Noldora vratila u Tirion i oplakivala sumrak svojega krasnog grada. Kroz tamne jaruge Calacirye doplovila je magla sa sjenovitih mora i zaogrnila njegove tornjeve, a svjetiljka Mindona gorjela je blijeda u pomrčini.

Uto se Fëanor iznenada pojavi u gradu i sazva sve da dođu u visoke kraljevske dvore na vrhu Túne; no kazna progonstva još nije s njega bila podignuta, te je time ustao protiv Valara. Brzo se, dakle, skupilo veliko mnoštvo da počuje što će reći, a čitavo brdo i sve stube i ulice što se na nj uspinjahu bile su osvijetljene svjetlom mnogobrojnih baklji koje je svaki držao u ruci. Fëanor je bio umjetnik na riječima, a njegov je jezik imao veliku moć nad srcima kad bi ga koristio; te je noći izrekao govor pred Noldorima koji su oni zauvijek upamtili. Žestoke i okrutne bijahu njegove riječi i ispunjene bijesom i ponosom, a čuvši ih, sve Noldore zahvati bezumlje. Njegov gnjev i njegova mržnja bili su upućeni poglavito Morgothu, pa ipak sve što je izrekao potjecalo je upravo od laži samog Morgotha; no on je bio bezuman od tuge zbog umorstva njegova oca i od bola zbog otmice Silmarila. Proglasi se tad kraljem svih Noldora, jer je Finwë bio mrtav i prezre odluke Valara.

"Zašto, o narode Noldora" vikao je "zašto bismo još služili jalnim Valarima koji ni nas ni svoje kraljevstvo ne mogu obraniti od svoga Neprijatelja? I premda im je on sad protivnikom, nisu li i on i oni od istoga soja? Osveta me odavde vuče, ali da je i drugačije, ne bih dulje boravio u istoj zemlji s rodnom ubojice moga oca i tata moga blaga. Ali nisam ja jedini junak među ovim junačnim narodom. I niste li svi izgubili svojega kralja? I što sve još niste izgubili, zatvoreni ovdje u uzanoj zemlji između planina i mora? Nekoć je ovdje carevalo svjetlo koje su Valari zanijekali Međuzemlju, ali sad je sve jednako pod tamom. Hoćemo li ovdje zauvijek tugovati skrštenih ruku, poput naroda – sjenki, maglovitih prikaza što prosipaju uzaludne suze u nezahvalno more? Ili ćemo se vratiti našem domu? U Cuiviénenu su slatko protjecale vode pod vedrim nebom, a svuda se naokolo prostirale široke zemlje gdje je slobodan narod mogao ići. Ondje oni još leže i čekaju nas koji smo ih u našoj ludosti napustili. Idite odavde! Kukavicama ostavite ovaj grad!"

Dugo je govorio i neprestano nagovarao Noldore da ga slijede i svojom vlastitom smjelošću povrate slobodu i golema kraljevstva u Zemljama na istoku prije nego bude prekasno; a ponavljao je Melkorove laži da su ih Valari prevarili i da ih žele držati porobljene kako bi ljudi mogli vladati Međuzemljem. Mnogi su Eldari tad prvi put čuli za One-koji-dolaze-poslije.

"Divan će biti kraj" klicao je "premda će duga i teška biti cesta! Recite zbogom okovima! Ali recite zbogom i lagodnosti! Recite zbogom slabima! Recite zbogom blagu svome! Još ćemo ga više stvoriti. Opremite se lako: no uzmite sa sobom svoje mačeve! Jer otići ćemo dalje od Oromëa, izdržati dulje od Tulkasa: nikad nećemo odustati od potjere. Za Morgothom do na kraj Svijeta! Rat ćemo imati i mržnju neugasivu. Ali kad pobijedimo i povratimo Silmarile, tad ćemo mi, i mi jedini, biti

gospodari neokaljana Svjetla i vladari blaženstva i krasote Arde. Nijedna nas druga rasa neće istjerati!"

Fëanor tad položi strahotnu prisegu. Njegovih sedam sinova priskočiše istog časa uza nj i zajedno ponoviše isti zavjet, dok su crveni poput krvi blistali njihovi isukani mačevi na odsjaju baklji. Zakleše se zakletvom koju nijedan neće pogaziti i koju nitko ne bi smio položiti ni pod imenom Ilúvatarovim, zazivajući Vječiti mrak na sebe ako je ne održe; a Manwëa uzeše za svjedoka, i Vardu, i posvećenu planinu Taniquetil, zaklinjući se da će osvetom i mržnjom progoniti do na kraj Svijeta Valu, zloduha, vilenjaka ili čovjeka još nerođena i svako stvorenje, veliko ili malo, dobro ili zlo, koje će vrijeme donijeti do kraja svijeta, a koje bude posjedovalo, uzelo ili zadržalo makar jedan Silmaril iz njihova posjeda.

Tako je zborio Maedhros i Maglor i Celegorm, Curufin i Caranthir, Amrod i Amras, prinčevi Noldora, a mnogi klonuše čuvši njihove strašne riječi. Jer ovako prisegnuta, dobra ili zla, zakletva ne može biti prekršena i progonit će onoga koji je održi i onog koji je prekrši do na kraj svijeta. Fingolfin i Turgon, njegov sin, govorili su dakle protiv Fëanora i oštre su se riječi čule, te se još jednom gnjev približio vršcima njihovih mačeva. Ali Finarfin je govorio blago, kako mu je oduvijek bio običaj, te je kušao umiriti Noldore, nagovarajući ih da zastanu i promisle prije nego što počine djela koja neće moći opovrgnuti; a Orodreth, jedini od njegovih sinova, govorio je na isti način. Finrod je stajao uz Turgona, svojega prijatelja, dok je Galadriel, jedina žena Noldora koja je toga dana stajala visoka i smjela među posvađanim prinčevima, bila željna otići. Ničim se nije zaklinjala, ali su Fëanorove riječi o Međuzemlju zapalile njezino srce, jer je žudjela vidjeti široke nečuvane zemlje i vladati ondje nekim kraljevstvom po svojoj volji. Poput Galadriel razmišljao je Fingon, Fingolfinov sin, budući da su ga dirnule Fëanorove riječi, iako je malo mario za njega; a uz Fingona su kao i uvijek stajali Angrod i Aegnor, Finarfinovi sinovi. No oni su šutjeli i nisu govorili protiv starijih.

Napokon nakon duge rasprave Fëanor prevlada, te većinu Noldora ondje okupljenih zapali plamenom želje za novim stvarima i neznanim zemljama. Zato kad je Finarfin ponovno progovorio o oprezu i odugovlačenju, vinu se uvis glasan poklik:

"Ne, otiđimo smjesta!"

I umah se Fëanor i njegovi sinovi počеше opreмати za pohod izlaska.

Malo su mogli predvidjeti što ih čeka oni koji su se usudili krenuti tako mračnim putem. Usto je sve bilo učinjeno u prevelikoj žurbi, jer ih je Fëanor gonio naprijed, pobojavši se neće li njegove riječi kad im se srca ohlade izblijedjeti, a drugi savjeti ipak prevladati; a uza sve svoje ponosite riječi nije zaboravio ni na moć Valara. Ali iz Valmara nije stizala nikakva poruka, dok je Manwë bio šutljiv. Još nije htio ni zabraniti ni omesti Fëanorovu odluku, ali Valari su se ražalostili jer su bili optuženi za zlu nakanu spram Eldara i da su ikoga držali zarobljena protiv njegove volje. Sad su dakle promatrali i čekali, jer još nisu vjerovali da će Fëanor moći cijeli skup Noldora podvrgnuti svojoj volji.

I doista, čim je Fëanor počeo postrojavati Noldore za njihov pokret, umah nastade razmirica. Jer premda je uspio navesti skup na odluku da otiđe, ipak nisu svi ni najmanje bili jednoglasni da postave Fëanora za kralja. Veću su ljubav dali Fingolfinu i njegovim sinovima čija ga se kuća i većina stanovnika Tiriona odbijala odreći ako bi pošao s njima; te su stoga na koncu dvije podijeljene skupine Noldora krenule naprijed

na svoj težak put. Fëanor i njegovi sljedbenici išli su u prethodnici, ali veća je skupina hitala za njima pod Fingolfinom; on je pak stupao protiv svoje volje, jer ga je tako tjerao njegov sin Fingon i jer se nije htio razdvojiti od svojih podanika koji su bili voljni poći, niti ih prepustiti brzopletim Fëanorovim odlukama. A nije zaboravio ni riječi izgovorene pred Manwëovim prijestoljem. S Fingolfinom je pošao i Finarfin zaradi sličnih razloga; ali se najviše od svih gnušao otići. I od svih Noldora u Valinoru, koji su sad izrasli u velik narod, tek je jedna desetina odbila krenuti na put; neki iz ljubavi koju su gajili prema Valarima (a Aulëu pogotovo), neki iz ljubavi prema Tirionu i mnogim stvarima koje su ondje načinili, ali nitko iz straha od opasnosti na putu.

Ali još dok su trublje pjevale, a Fëanor stupao kroz dveri Tiriona, stiže napokon glasnik od Manwëa kazujući:

"Protiv Fëanorove je ludosti izričito upravljen ovaj moj savjet. Ne idite dalje! Jer zao je čas, a vaša cesta vodi u nesreću koju još ne možete predvidjeti. Nikakvu vam pomoć Valari neće udijeliti na ovom podvigu; ali neće vas ni omesti; jer ovo neka vam je na znanje: kao što ste slobodni ovamo došli, slobodni ste odavde i otići. Ali ti Fëanore, Finwëov sine, zbog zakletve si svoje izgnan. U jadu ćeš se odučiti od Melkorovih laži. On je Vala, kažeš. Onda si prisegao uzalud, jer nema Vale kojega možeš nadvladati ni sad ni ikad unutar dvorana Eäe, pa čak ni da te Eru kojega zazivlješ učini tripudium silnijim nego što jesi."

Nato se Fëanor nasmija i ne obrati glasniku, već Noldorima, kazujući:

"Tako dakle! Hoće li onda ovaj junačan narod poslati naprijed nasljednika svojega kralja samog u progonstvo jedino sa njegovim sinovima, a oni se vratiti u svoje okove? Ali ako ikoji pođe sa mnom, kažem mu: Naslućuješ li tugu? I u Amanu smo je vidjeli. I u Amanu smo iz blaženstva sašli u jad. Drugo ćemo evo pokušati: kroz tugu pronaći sreću ili barem slobodu."

I okrenu se glasniku kliknuvši:

"Kaži ovako Manwëu Súlimu, Vrhovnom kralju Arde: ako Fëanor ne može svrći Morgotha, barem ne odugovlači da ga napadne i ne sjedi besposlen u tuzi. A možda je Eru u meni zapalio vatru veću nego što slutite. I za najmanju ranu koju ću nanijeti Neprijatelju Valara doznat će zadivljeni moćnici u Prstenu. Da, a na samom kraju oni će slijediti mene. Zbogom!"

U tom času Fëanorov glas dođe toliko veleban i moćan da se čak i glasnik Valara pokloni pred njim kao onaj koji je dobio dostojan odgovor i ode; te su Noldori bili nadglasani. Stoga oni nastaviše svoj pohod, dok je Fëanorov rod hitao pred njima uzduž obala Elendë i nijednom se nije osvrnuo za Tirionom na zelenom brijegu Túne. Sporiji i manje voljan za njima je išao Fingolfinov skup. Od ovih Fingon bijaše prvi, ali na repu stupahu Finarfin i Finrod i mnogi najplemenitiji i najmudriji Noldori; često su se osvrtni da vide svoj krasni grad, sve dok im se svjetiljka Mindon Eldaliéve nije izgubila u noći. Više od svih drugih Izgnanika sa sobom su odatle nosili uspomene na blaženstvo koje su napuštali, a neki čak poniješe i pokoju stvarcu koju su ondje načinili; da im bude utjeha i teret na putu.

I tako je Fëanor poveo Noldore na sjever, jer mu je prvi naum bio slijediti Morgotha. Štoviše, Túna pod Taniquetilom nalazila se gotovo na samom pojasu Arde, a ondje je Veliko more bilo neizmjereno široko, dok su se bliže sjeveru granična mora

sužavala, kako su pustošija Aramana i obala Međuzemlja bivale bliže jedna drugoj. A kako se Fëanorov um hladio i počeo razmišljati, onako on prilično kasno uvidje da čitava ova velika mnoštva neće nikad svladati duge milje do sjevera, niti na kraju prijeći preko mora bez pomoći brodova; usto bi trebalo mnogo vremena i posla da se izgradi tako velika flota, čak i kad bi među Noldorima bilo vještih u tom zanatu. On dakle odluči nagovoriti Telere koji su oduvijek bili prijatelji Noldora da im se pridruže; a u svojoj pobuni pomisli da će ovako blaženstvo Valinora još više umanjiti, a svoju snagu u borbi protiv Morgotha uvećati. Požuri se dakle u Alqualondë i porazgovori s Telerima onako kako je prije govorio u Tirionu.

Međutim, Telere nije dirnulo ništa što im je on mogao reći. Iskreno su žalili zbog odlaska njihovih rođaka i davnih prijatelja, ali su ih kušali radije odgovoriti od toga nego im pomoći i nisu im htjeli pozajmiti nijedan brod, ni pomoći u njihovoj izgradnji protiv volje Valara. Oni sami za sebe nisu tražili drugog doma doli žala Eldamara, ni drugog gospodara doli Olwëa, princa Alqualondë. On pak nikad nije slušao Morgothove riječi, niti ga dragovoljno primao u svoju zemlju i još je vjerovao da će Ulmo i ostali moćnici među Valarima previti rane što ih je Morgoth zadao zemlji i da će se iz noći ipak roditi nova zora.

Fëanor nato pobjesni, jer se još plašio odugovlačenja, te vruće progovori Olwëu:

"Odričete se vašeg prijateljstva u času kad nam je ono najpotrebnije" reče on. "A ipak vam je bilo drago primiti od nas pomoć kad ste napokon stupili na ove obale kao malodušna tumarala i gotovo praznih ruku. Još biste živjeli u kolibama na žalu da vam Noldori nisu isklesali vašu luku i s naporom podigli vaše zidine."

Ali Olwë odvrati:

"Ne odričemo se prijateljstva s vama. Ali može biti da je zadatak prijatelja prekoriti prijateljevu ludost. A kad su nas Noldori primili i pružili nam pomoć, drugačije ste onda govorili: u Amanskoj smo zemlji imali zauvijek živjeti kao braća čije kuće stoje jedna pokraj druge. Ali što se naših brodova tiče: niste nam ih vi dali. Ne naučismo se od Noldora tom zanatu, već od Gospodara mora, a bjele smo grede istesali svojim rukama, dok su bijela jedra izvezle naše žene i kćeri. Stoga ih nećemo ni darovati ni prodati iz ne znam kakvog saveza ili prijateljstva. Jer, kažem ti, Fëanore, Finwëov sine, oni su nama kao Noldorima dragulji, djela naših srdaca koja nikad više nećemo ponoviti."

Nato ga Fëanor ostavi, pa sjede sav u tmurnim mislima izvan zidina Alqualondëa sve dok mu se nije okupila vojska. Kad je prosudio da ima dovoljno snage, ode u Labuđu luku i stade ukrcavati ljudstvo u brodove ondje usidrene i silom ih otimati. No Teleri mu se suprotstaviše i pobacaše mnogo Noldora u more. Nato povukoše mačeve, pa se gorka bitka rasplamsa na brodovima, po osvijetljenim molovima i dokovima Luke, pa čak i po golemom luku njezinih dveri. Triput je Fëanorov narod bio odbijen, a mnogi umoreni na objema stranama; ali je prethodnici Noldora pomogao Fingon s glavninom Fingolfinovih četa koje su se, stigavši, zatekle usred bitke vidjevši svoj rod gdje pogiba, pohitale u nju prije negoli su saznale za uzrok svađe; neki su doista vjerovali da su Teleri iz zasjede pokušali napasti čete Noldora na zapovijed Valara.

Tako su na koncu Teleri bili nadvladani, a većina njihovih pomoraca koji su živjeli u Alqualondëi nepravедно umorena. Noldori su, naime, postali surovi i očajni, a

Teleri bili slabije snage i naoružani većinom tankim lukovima. Noldori tad odvuče njihove bijele brodove i primiše se vesala što su bolje mogli, pa odveslaše na njima na sjever duž obale. Olwë pak zazva Ossëa, ali on nije došao, jer Valari nisu dopuštali da se bijeg Noldora zaustavi silom. Ali Uinen zaplaka za telerskim pomorcima, a gnjevno se more uzdiže protiv ubojica, te se mnogi brodovi razbiše, a oni u njima utopiše. O Rodoubojstvu u Alqualondëu više kazuje ona tužaljka koja se zove *Noldolantë*, Pad Noldora, koju je spjevao Maglor prije nego što je i sam nestao.

Unatoč tome, većina je Noldora utekla, a kad se oluja stišala, držali su se svoga smjera, neki na brodovlju neki kopnom; no put je bio dug i sve teži što su dalje išli. Pošto su dugo stupali u neizmjerne noći, stigoše konačno na sjeverni rub Zaštićenog kraljevstva, na granice s praznom pustošijom Aramana koje bijahu brdovite i hladne. Ondje najednom ugledaše taman lik gdje stoji na visokoj stijeni što je gledala dolje prema obali. Neki kažu da je to bio sam Mandos i nitko slabiji od Manwëovih glasnika. I začuše silan glas, svečan i strahotan, koji im naredi da zastanu i oslušnu. Nato se svi zaustaviše i stadoše mirno, a s kraja se na kraj vojske Noldora začu glas koji je izgovarao kletvu i proročanstvo koje se naziva Proročanstvo sjevera i Usud Noldora. Mnogošta su pretkazale mračne riječi koje Noldori nisu razumjeli sve dok ih poslije uistinu nije pogodio jad, ali svi su čuli kletvu izgovorenu protiv onih koji nisu htjeli ostati ni potražiti presudu i oprost Valara.

"Suze ćete nebrojene prolijevati, a Valari će od vas ograditi Valinor i u nj vas više neće pustiti, te čak ni odjek vaše tužaljke neće prijeći preko planina. Fëanorovu kuću gnjev će Valara pratiti od zapada do krajnjeg istoka i pasti jednaka na sve one koji ga budu slijedili. Njihova će ih Zakletva voditi, ali i prevariti i uvijek im ugrabiti ono isto blago za kojim su se zakleli tragati. Na zlo će izaći svako dobro koje započnu i izdajom od roda do roda i strahom od izdaje ovo će se ispuniti. Zauvijek će ostati Lišenici. Vi ste nepravедno prolili krv svojega roda i uprljali Amansku zemlju. Krv ćete krvlju vraćati i živjeti izvan Amana pod Sjenkom smrti. I premda vam Eru nije odredio da umrete na Eäi, a nikakva vas bolestina ne može napasti, ipak vas se može umoriti i umoreni ćete biti: oružjem, patnjom i tugom; pa će onda vage duše beskućnice stići u Mandos. Dugo ćete ondje boraviti i tugovati za svojim tijelima i premalo milosti naći, makar svi koje umoriste budu molili za vas. A oni koji izdrže u Međuzemlju i ne dođu u Mandos, postat će premoreni od svijeta kao od golema tereta, izbljedjeti i doimati se poput sjenki grizodušja u očima mlađe rase koja će doći poslije. Valari su rekli svoje."

Nato se mnogi obeshrabriše, ali Fëanor stisnu svoje srce i reče:

"Mi se zaklesmo, i to ne olako. Ovu ćemo zakletvu održati. Prijete nam mnoga zla, a izdaja ponajviše; no jedno nije izrečeno: da ćemo se stidjeti strašljivosti, kukavica ili straha od kukavica. Stoga kažem da ćemo nastaviti dalje, a ovaj usud još dodajem: djela koja ćemo izvršiti spominjat će se u pjesmama do posljednjega dana Arde."

U tom času Finarfin ipak ostavi pohod i okrenu natrag, ispunjen žaljenjem i ogorčen na Fëanorovu kuću, budući da je bio u rodu s Olwëom iz Alqualondë; mnogi su ga njegovi podanici slijedili, vraćajući se istim stopama u tuzi, sve dok na kraju nisu ponovno ugledali daleku zraku Mindona na Túni što je još sjala u noći, te naposljetku stigli u Valinor. Ondje su primili oprost Valara, a Finarfina postaviše da vlada ostatkom Noldora u Blaženom kraljevstvu. Ali njegovi sinovi nisu bili uz njega, jer

nisu željeli ostaviti Fingolfinove sinove; i čitav je Fingolfinov narod i dalje stupao naprijed, osjećajući prinudu svojega roda i Fëanorove volje i u strahu od osude Valara, budući da nisu svi bili nevini od Rodoubojstva kod Alqualondëa. Štoviše, Fingon i Turgon imali su vatrena srca i nevoljko ostavljali zadatak kojim bi uposlili svoje ruke sve do zlog kraja, ako je zao morao biti. Tako se većina naroda nije pokolebala, a zlo što je bilo pretkazano ubrzo se dalo na posao.

Noldori konačno dospješe na sjever Arde i ugledaše prve zube ledenjaka koji su plutali morem, te spoznaše da su se približili Helcaraxëu. Među Amanskom je zemljom, naime, koja se na sjeveru povijala na istok, i istočnih obala Endora (a to znači Međuzemlja) koje su se približavale zapadu, stajao uski tjesnac kroz koji su zajedno protjecale hladne vode Kružnog mora i valovi Belegaera i gdje su vladale široke magle i smrtno ledene izmaglice, a morske struje bile ispunjene sukobljenim ledenim brdima i trljanjem duboko potonulog leda. Takav bijaše Helcaraxë i ondje se nitko nije usuđivao kročiti doli jedino Valara i Ungoliant.

Zato se Fëanor zaustavi, a Noldori se stadoše dogovarati kojim bi putem krenuli. Međutim su počeli pobolijevati zbog hladnoće i zbog visećih magluština kroz koje se nije moglo probiti svjetlo zvijezda pa su se mnogi pokajali zbog puta i stali rogoboriti, pogotovu oni koji su slijedili Fingolfinu, proklinjući Fëanora i nazivajući ga uzrokom svih patnji Eldara. A Fëanor, doznajući što je bilo rečeno, posavjetova se sa svojim sinovima, te su vidjeli jedino dva puta koja bi ih izvela iz Aramana i dovela u Endor: preko tjesnaca ili brodovljem. Ali Helcaraxë su držali nepremostivim, dok je brodova bilo premalo. Mnoge su izgubili na dugom putu, te ih sad nije dostajalo da cijelo mnoštvo prevedu preko; ipak nijedan nije htio ostati na zapadnoj obali dok druge prevode prije njega: već se to među Noldorima probudio strah od izdaje. Stoga Fëanor i njegovi sinovi u srcima odlučiše oteti sve brodove i iznenada uteći; jer su imali vodstvo nad flotom još od bitke u Luci, a njome su upravljali jedino oni koji su se ondje borili i koji su bili odani Fëanoru. Pa kao da se odazvao njegovu pozivu, zapuše još i vjetar sa sjeverozapada, a Fëanor potajno umaknu sa svima za koje je mislio da su mu vjerni, ukrca se u brod i otisnu na more, a Fingolfinu ostavi u Aramanu. A kako je more ondje bilo usko, onako ga kormilareći na istok i nešto na jug uspi prijeći bez gubitaka i prvi od Noldora ponovno stupi na obale Međuzemlja; Fëanor se iskrcao na ušću onog rukavca koji nazivahu Drengist i koji se usijecao u Dor-lómin.

Ali čim su se iskricali, Maedhros, najstariji od njegovih sinova i negdašnji Fingonov prijatelj prije nego što su se Morgothove laži ispriječile među njima, obrati se Fëanoru govoreći:

"Koje ćeš sad brodove i veslače poslati natrag i koga prvog da prenesu ovamo? Hrabrog Fingona?"

Nato se Fëanor nasmija poput bezumnika i povika:

"Nikog i nikog! Što ostavih za sobom, više ne držim za gubitak; jer pokazali su se bespotrebnim teretom na putu. Neka oni koji su proklinjali moje ime, proklinju još više i neka se cvileći vrata u kaveze Valara! Zapalite brodove!"

Tad jedini Maedhros stade postrance, no Fëanor naredi da se zapali vatra na bijelom brodovlju Telera. Na tom mjestu, dakle, koje se zvalo Losgar, na izlazu iz rukavca Drengist dočekalo je kraj najkrasnije brodovlje što je ikad plovilo morem, u velikoj lomači, svijetloj i strahotnoj. A Fingolfin i njegov narod opaziše svjetlost u

daljini, crvenu podno oblaka i spoznaše da su izdani. Ovo bijahu prvi plodovi Rodoubojstva i Usuda Noldora.

Tad Fingolfina, uvidjevši da ga je Fëanor ostavio da pogine u Aramanu ili da se vrati u Valinor u sramoti, preplavi ogorčenje; ali je sad više nego ikad prije htio naći puta do Međuzemlja i ondje ponovno susresti Fëanora. Stoga su on i njegove čete dugo lutali u beznadu, ali njihova je hrabrost i izdržljivost rasla s tegobama; jer su bili silan narod, starija i besmrtna djeca Erua Ilúvatara koja su netom stupila iz Blaženog kraljevstva, te još nisu osjećala zemaljskog umora. Vatra u njihovim srcima bijaše mlada, a vođeni Fingolfinom i njegovim sinovima, i Finrodom i Galadriel, usudiše se poći na najoštriji sjever i ne našavši drugoga puta, izdržaše na kraju užas Helcaraxëa i okrutnih ledenih brda. Malo je podviga Noldora koji se mogu mjeriti s hrabrošću i patnjama tog beznadnog prijelaza. Ondje je Elenwë, Turgonova žena, bila izgubljena i još ih je mnogo drugih izginulo; te je s prorijeđenim mnoštvom Fingolfin napokon stupio na tlo Vanjskih zemalja. Malo su ljubavi za Fëanora i njegove sinove gajili oni koji su ga na koncu slijedili i oglasili svoje trublje u Međuzemlju za prvog izlaska Mjeseca.

X. POGLAVLJE

O SINDARIMA

Međutim, kako je već bilo ispriopovijedano, moć je Elwëa i Melian porasla u Međuzemlju, te su svi vilenjaci Belerianda, od Círdanovih pomoraca do lutajućih lovaca s Modrog gorja za rijekom Gelion, priznavali Elwëa za vladara; zvali su ga Elu Thingol, kralj Sivoplašt na jeziku njegova naroda. Njih zovu Sindari, Sivi vilenjaci iz zvijezdama obasjanog Belerianda; pa premda su bili Moriquendi, pod vladavinom Thingola i Melianinim naukom postali su najkrasniji, najmudriji i najvještiji od svih vilenjaka Međuzemlja. A potkraj prvoga vijeka Melkorova zatočeništva, kad je cijela Zemlja živjela u miru, a slava Valinora bila na vrhuncu, došla je na svijet Lúthien, jedino dijete Thingola i Melian. Iako je Međuzemlje većim dijelom snivalo Yavannin san, u Belerianu je pod Melianinim gospodstvom bilo života i radosti, a sjajne su zvijezde sjale poput srebrnih kresova; ondje se u šumi Neldoretha rodila Lúthien, a bijeli su cvjetovi *niphredila* procvali da je pozdrave poput zemljinih zvijezda.

Zgodilo se tako da su tijekom drugoga vijeka Melkorova zatočeništva patuljci prešli preko Modrog gorja Ered Luina u Beleriand. Sebe nazivahu Khazad, ali su ih Sindari zvali Naugrimi, Zakržljali narod, i Gonnhirrimi, Gospodari stijena. Daleko na istoku ležala su najdrevnija prebivališta Naugrima, ali su oni iskopali za sebe goleme dvorane i palače na način svojstven njihovu rodu u istočnim obroncima Ered Luina, a te su gradove na svome jeziku zvali Gabilgathol i Tumunzahar. Sjeverno od najvišeg vrha gore Dolmed stajao je Gabilgathol čije su ime vilenjaci preveli na svoj jezik kao Belegost, to jest Golemgrad, a na jugu je bio iskopan Tumunzahar koji vilenjaci nazivahu Nogrod, Šupljostan. Najvelebnija je od svih palača patuljaka bio Khazad-dûm, Zemlja patuljaka, Hadhodrond na vilenjačkom jeziku koji je poslije, u doba svojega sumraka, nosio ime Moria, ali se nalazio daleko u Maglovitom gorju preko širokih milja Eriadora, a do ušiju je Eldara dospio jedino kao ime i glasina iz razgovora s patuljcima iz Modrog gorja.

Iz Nogroda i Belegosta spustiše se patuljci u Beleriand; vilenjake ispuni čuđenje, jer su vjerovali da su oni bili jedina stvorenja u Međuzemlju koja su govorila riječima i stvarala rukama, a da su drugo bile jedino ptice i zvijeri. Ali nisu mogli razumjeti nijednu riječ naugrimskog jezika koji se njihovim ušima doimao nezgrapnim i neljupkim; te ga je malokoji Eldar ikad uspio svladati. Ali patuljci su brzo učili i doista radije htjeli naučiti vilin-jezik nego podučavati svoj nekomu od tuđe rase. Rijetko je kad ijedan od Eldara pohodio Nogrod i Belegost, doli Eöla iz Nan Elmotha i Maeglina, njegova sina; ali su patuljci trgovali u Belerianu i izgradili široku cestu koja je prolazila podno pleća gore Dolmed i slijedila tok rijeke Ascar, prelazeći Gelion kod Sarn Athrada, Kamenog gaza, gdje se poslije dogodila bitka. Uvijek je hladno bilo prijateljstvo između Naugrima i Eldara, iako su jedni od drugih imali veliku korist; usto se u to doba one nevolje koje su ih razdvojile još nisu bile dogodile, te ih je kralj Thingol srdačno primio. Pa ipak su Naugrimi u kasnijem dobu bili spremniji prijateljevati s Noldorima nego s ijednim drugim vilenjacima i ljudima, zbog njihove ljubavi i šovanja Aulëa, a noldorske su dragulje cijenili više od ijednog drugog

bogatstva. Već u tami Arde patuljci načiniše velika djela, jer su još od najranijih dana njihovih Očeva bili čudesno vješti s metalom i stijenom; ali su u ta davna vremena radije obrađivali željezo i bakar negoli srebro i zlato.

Međutim je Melian bila vrlo dalekovidna, kao što to priliči Maiarima; pa kad je drugi vijek Melkorova zatočeništva skončao, ona povjeri Thingolu da Mir na Ardi neće potrajati vječno. Stoga on porazmisli kako bi za sebe mogao sazdati kraljevsko boravište i mjesto koje bi bilo čvrsto, ako bi se zlo ponovno probudilo u Međuzemlju; te potraži pomoć i savjet u patuljaka iz Belegosta. Oni mu ih dragovoljno darovaše, jer su u to doba bili neumorni i željni novih djela i premda su patuljci uvijek zahtijevali plaću za sve što bi učinili, bilo u veselju ili u mucu, za taj su se posao držali naplaćenima. Jer Melian ih je poučila mnogočemu što su bili željni naučiti, a Thingol ih je nagradio mnogim lijepim biserjem. Ove mu je dao Círdan, jer ih se velik broj nalazio u plićacima oko Balarskog otoka; a kako Naugrimi prije toga ništa slično nisu vidjeli, ovako su ih vrlo cijenili. Jedan bijaše velik kao golubinja jaje, a njegov sjaj poput zvjezdanog svjetla na morskoj pjeni; nazvaše ga Nymphelos, a poglavar patuljaka iz Belegosta držao ga je vrednijim od gomile blaga.

Stoga su Naugrimi dugo i s užitkom radili za Thingola i sagradili mu palaču po uzoru na one svoga naroda, ukopanu duboko u zemlju. Ondje gdje je Esgalduin protjecao i razdvajao Neldoreth od Regiona, uzdizao se usred šume stjenovit brijeg, a rijeka je prolazila pod njegovim podnožjem. Ondje oni načiniše dveri Thingolove dvorane i izgradiše kameni most preko rijeke, kojim se jedino moglo ući kroz dveri. Za dverima spuštali su se daleko u dubinu prostrani hodnici do velebnih dvorana i odaja koje su bile isklesane iz žive stijene i toliko brojne i goleme da su zbog toga onom mjestu nadjenuli ime Menegroth, Tisuću pećina.

Ali i vilenjaci su imali udjela u tom pothvatu, a vilenjaci i patuljci zajedno, svaki svojim vještinama, ondje ostvariše Melianine vizije, odraze čudesa i krasota Valinora s onu stranu Mora. Stupovi su Menegrotha bili istesani u obliku Oromëovih bukava, s deblima, granama i lišćem i osvijetljeni zlatnim svjetiljkama. Ondje su slavuji pjevali kao u vrtovima Lórien; ondje je bilo srebrnih vodoskoka, bazena od mramora i podova popločenih raznobojnim kamenčićima. Izrezbareni likovi zvijeri i ptica prostirali su se zidovima ili penjali stupovima ili izvirivali kroz grane ovjenčane mnogim cvjetovima. A kako su godine promicale, Melian i njezine djevojke prekrise dvorane satkanim draperijama na kojima se mogahu pročitati djela Valara i mnogošta što se na Ardi dogodilo od njezina postanka, ali i sjenke budućih zbivanja. Bio je to najkrasniji kraljevski dom koji je ikad postojao istočno od Mora.

I onda kad je bilo zgotovljeno podizanje Menegrotha, a mir zavladao nad Thingolovim i Melianinim kraljevstvom, još su patuljci dolazili preko planina i trgovali širom zemlje, ali su rijetko pohodili Falas, jer su mrzili šum mora i bojali ga se i pogledati. U Beleriand nije pristizala nijedna druga glasina ili vijest o izvanjskom svijetu.

No kako se primicao treći vijek Melkorova zatočeništva, patuljci su bivali sve zabrinutiji, te su govorili s kraljem Thingolom, kazujući kako Valari nisu posve iskorijenili zlo sa Sjevera, te su se sad njegovi ostaci, koji su se dugo množili u mraku, ponovno pojavili i rasprostrli nadaleko i naširoko.

"Okrutne su se zvijeri pojavile" kazivahu oni "u zemljama istočno od planina, a vaš drevni rod koji ondje živi bježi iz ravnica u gorja."

Nedugo zatim zli stvorovi dospješe čak i u Beleriand preko planinskih prolaza ili odozdo s juga kroz mračne šume. Bijahu to vuci ili stvorenja koja hodahu u vučjem obliku, te druga opaka bića iz sjenki; a među njima bijahu i orci, koji su poslije upropastili Beleriand: no sad ih je bilo malo i na oprezu i tek su njuškali uokolo po zemlji, čekajući povratak svojega gospodara. Odakle su došli i što su bili, vilenjaci nisu znali, misleći za njih da su Avari koji su postali zli i neobuzdani u divljini; a kazuje se da su u ovom bili preblizu pravoj istini.

Stoga Thingol stade premišljati o oružju koje prije njegov narod nije trebao, a njih su im u početku iskovali Naugrimi, jer su bili vrlo vješti u tom poslu, premda nijedan od njih nije mogao natkriliti majstore iz Nogroda, od kojih je kovač Telchar bio najznamenitiji. Ratnički narod od davnina bijahu svi Naugrimi, te su se žestoko borili protiv bilo koga tko bi im pokušao nauditi: protiv Melkorovih slugu, Eldara ili Avara, ili divljih zvijeri, a počesto i protiv svojega vlastitog soja, patuljaka iz drugih palača i vlastelinstava. Njihovo su kovačko majstorstvo Sindari uistinu brzo preuzeli; ali jedino ih u kaljenju željeza od svih drugih patuljačkih umijeća nitko čak ni među Noldorima nije mogao nadmašiti, a u izradi mrežastih oklopa, koje su prvi izumjeli kovači iz Belegosta, njihova djela nisu imala premca.

U to su vrijeme, dakle, Sindari bili dobro naoružani, pa su istjerali sva opaka stvorenja i ponovno imali mira, ali su u Thingolove oružarnice pohranili sjekire i koplja i mačeve, pa još visoke kacige i duge blistave oklope, jer su patuljački oklopi od veriga bili tako načinjeni da nikad nisu hrđali, već uvijek sjali kao netom uglačani. A Thingolu su bili dobrodošli u vremenima koja su nadolazila.

Međutim je, kako je već bilo rečeno, jedan Lenwë iz Olwëovih četa napustio pohod Eldara u ono vrijeme kad su se Teleri zaustavili uz obale Velike rijeke na granicama zapadnih zemalja Međuzemlja. Malo se zna o tumananju Nandora koje je poveo sa sobom niz Anduin: neki su, tako se priča, cijeli vijek boravili u gumama u Dolini Velike rijeke, a neki su na kraju stigli do njezina ušća i ondje se nastanili uz More, dok su drugi prošavši podno Ered Nimraisa, Bijelog gorja, dospjeli ponovno na sjever i stupili u divljinu Eriadora između Ered Luina i dalekog Maglenog gorja. Ovo dakle bijaše šumski narod koji nije imao oružja od čelika, pa ih je dolazak divljih zvijeri sa Sjevera ispunio golemim strahom, o kojem Naugrimi izvijestije kralja Thingola u Menegrothu. Stoga Denethor, Lenwëov sin, čuvši glasine o Thingolovoj moći i veličanstvu i o miru u njegovu kraljevstvu, okupi onoliku vojsku svojega rastjeranog naroda koliku je mogao, pa ih povede preko planina u Beleriand. Ondje ih je srdačno dočekao Thingol, kao dugo izgubljen rod koji se vratio, te se oni nastaniše u Ossiriandu, Zemlji sedam rijeka.

O dugim godinama mira koje su nastupile nakon dolaska Denethora malo se pripovijeda. U tim je danima, kažu, pjevač Daeron, veliki učenjak Thingolova kraljevstva, izumio svoje Rune, a Naugrimi koji su dolazili Thingolu ih naučiše, te bijahu zadovoljni pronalaskom, vrednujući Daeronovu vještinu više od Sindara, njegova vlastita naroda. Preko Naugrima *Cirith* je dospio preko planina na istok i ušao u upotrebu mnogih naroda, ali su ga Sindari rijetko koristili pri sastavljanju zapisa sve do Ratnih dana i mnogošta je iz njihova sjećanja nestalo pod ruševinama Doriatha. Ali o veselju i vedrom životu malo se pripovijeda sve dok ga ne nestane; jer krasne i čudesne tvorevine, dok ih još oči mogu pred sobom vidjeti, govore dovoljno same o

sebi, ali tek kad im zaprijeti opasnost ili ih se zauvijek uništi, o njima se počinju pjevati pjesme.

Belieriandom su onih dana šetali vilenjaci, protjecale rijeke, sijale zvijezde, a noćno cvijeće širilo svoje mirise; ljepota je Melianina bila na vrhuncu, a ljepota Lúthien poput proljetne zore. U Beleriandu je kralj Thingol na svojem prijestolju bio poput gospodara Maiara, čija je snaga na odmoru i čija je radost poput zraka koji oni udišu svakog dana, čija misao protječe neprekinuta iz visina do dubina. Belieriandom je još kadikad jahao silni Oromë, hujajući poput vjetra preko planina, a zvuk njegova roga silazio je sa zvjezdanih visina, te su ga se vilenjaci bojali zbog divote njegova lica i strašne buke Naharova jurišanja; ali kad bi zvuk Valaróme odjeknuo brdima, znali su da su sva zla bića daleko.

Ali naposljetku se približio kraj tom blaženstvu, a podnevno sunce Valinora spustilo se k svojem zalasku. Jer, kako je već bilo ispriповjedano i kako već svi znaju, budući da je tako napisano u mudrosnim knjigama i ispjevano u mnogim pjesmama, Melkor je s Ungoliantinom pomoći umorio Drveće Valara i utekao, te se vratio u Međuzemlje. Daleko na sjeveru dogodio se sukob Morgotha i Ungoliant; ali je strahotan krik Morgotha odjeknuo cijelim Belieriandom, a svi se njegovi narodi zgroziše od straha; pa premda nisu znali što im je nagovijestao, u njemu onomad prepoznaše glasnika smrti. Ubrzo potom Ungoliant uteče sa sjevera i stupi u zemlju kralja Thingola, omotana strahom od tame; ali joj se isprieči Melianina moć, te nije ušla u Neldoreth, već je dugo boravila pod sjenkom klisura koje se urušavahu na jugu Dorthoniona. One pak postadoše poznate kao Ered Gorgoroth, Stravično gorje, kamo se nitko nije usuđivao kročiti ili proći blizu njih; ondje su i svjetlo i život bili zagušeni, a sve vode zatrovane. A Morgoth se, kao što je otprije rečeno, vrati u utvrdu Angband i ponovno je izgradi, a nad njezinim vratima podiže zadimljene tornjeve Thangorodrima; Morgothove pak dveri bijahu jedva stotinu i pedeset starih milja udaljene od menegrothskog mosta; daleko, a ipak preblizu.

Međutim su orci, koji su se namnožili u tami zemlje, postali jaki i okrutni, a njihov ih je mračni gospodar ispunio žudnjom za razaranjem i smrti; te su oni izašli kroz dveri Angbanda pod oblacima koje je poslao Morgoth i nečujno stigli u sjeverna gorja. Odande se iznenada golema vojska sjurila na Beleriand i napala kralja Thingola. U njegovu prostranom kraljevstvu mnogi su vilenjaci slobodno tamarali divljinom ili živjeli u miru u malim i odijeljenim plemenima; jedino je oko Menegrotha u središtu zemlje i duž Falasa u zemlji pomoraca bio veći broj tog naroda. Orci se pak spustiše s obje strane Menegrotha, a iz logora na istoku između Celona i Geliona i sa zapada iz dolina među Sirionom i Narogom, proharaše nadaleko i naširoko; a Thingol bje odrezan od Círdana u Eglarestu. Stoga on pozva Denethora; vilenjaci stigoše u četama iz Regiona za Arosom i iz Ossirianda i tukoše se u prvoj bici beleriandskih ratova. Istočnu vojsku orkova opkolile su čete Eldara sjeverno od Andrama i na pola puta između Arosa i Geliona i ondje je potpuno porazile, a onima koji su iz stravičnog pokolja utekli na sjever, ispriečile su se sjekire Naugrima koji su dojurili iz planine Dolmed: doista se malo koji vratio u Angband.

Ali, pobjeda je vilenjaka bila skupo naplaćena. Naime, oni iz Ossirianda nosili su tek lako oružje i nisu se mogli mjeriti s orcima, koji su bili potkovani željezom i sa štitovima od željeza i imali golema koplja sa širokim oštricama; a Denethor bje

odsječen i opkoljen na brdu Amon Erebor. Ondje je pao i on i sav njegov najbliži rod oko njega prije negoli mu je Thingolova vojska mogla doći u pomoć. Koliko je god njegov pad bio ljuto osvećen, kad je onomad Thingol dostigao zaštitnicu orkova i umorio ih na hrpe, ipak je Denethor njegov narod zauvijek oplakivao i nikoga drugog nisu uzeli za kralja. Nakon bitke neki su se vratili u Ossiriand, a njihove su vijesti probudile u ostatku naroda velik strah, te otada nikad nisu stupili u otvoreni rat, već su se držali postrance iz opreza i u tajnosti; nazvaše ih Laiquendi, Zeleni vilenjaci, jer im je ruho bilo boje lišća. Mnogo ih je, međutim, otišlo na sjever i ušlo u Thingolovo zaštićeno kraljevstvo, te se izmiješalo s njegovim narodom.

A kad je Thingol ponovno došao u Menegroth, saznao je da je na zapadu vojska orkova pobijedila i otjerala Círdana na rub mora. Zato on okupi sav svoj narod do kojega je njegov poziv uspio doći unutar utvrda Neldoretha i Regiona, a Melian baci svoje čini i ogradi čitavo to područje krugom od nevidljiva zida sjenki i zabuna: Melianinim pojasom kroz koji otada nitko nije mogao proći protiv njezine volje ili volje kralja Thingola, ako pak taj ne bi posjedovao moć veću od Maie Melian. Zemlju unutar njega, koja se prije nazivala Eglador, poslije prozvaše Doriath, zaštićeno kraljevstvo, Opasana zemlja. Unutar nje još je vladao oprezan mir; ali izvan nje, vladale su opasnosti i velik strah, jer su Morgothovi sluge svuda slobodno lutali, osim u ozidanim lukama Falasa.

Ali uskoro su se imale doznati novosti koje nitko u Međuzemlju nije predvidio, ni Morgoth u svojim jamama ni Melian u Menegrothu; jer iz Amana nikakve vijesti nisu dolazile i nije bilo traga ikakvome glasniku, duhu ili viziji u snovima, otkako je Drveće umrlo. U ovo je doba Fëanor stigao preko mora na bijelom brodovlju Telera, iskrcao se u rukavcu Drengista i ondje zapalio brodove kod Losgara.

XI. POGLAVLJE

O SUNCU, MJESECU I SKRIVANJU VALINORA

Pripovijeda se da su nakon Melkorova bijega Valari dugo nepomično sjedili na svojim prijestoljima u Prstenu usuda, ali nisu bili besposleni, kako je Fëanor u svojoj ludosti govorio. Jer Valari mnoge stvari mogu stvoriti svojom mišlju radije nego rukama, te bezglasno u tišini vijećati jedan s drugim. Tako su bdjeli u noći Valinora, a njihova je misao stupila izvan Eäe i još dalje, sve do Kraja; ali ni njihove moći ni sva mudrost nisu mogle ublažiti njihovu bol i saznanje o zlu u času njegova postanka. Ali nisu toliko oplakivali smrt Drveća koliko oskvrnuće Fëanora: najokrutnije od svih Melkorovih djela. Jer Fëanor se od sve druge Ilúvatarove djece rodio moćniji tijelom i umom, hrabriji, izdržljiviji, krasniji, razumniji, vještiji, jednake snage i istančanosti, a u njemu je gorio blistav plamen. Čudesna djela koja je u slavu Arde inače mogao stvoriti, jedino je Manwë donekle mogao zamisliti. A Vanyari koji su bdjeli s Valarima kazivahu da kad su glasnici prenijeli Manwëu Fëanorov odgovor njegovim poslanicima, Manwë zaplaka i pognu glavu. Ali na Fëanorove posljednje riječi: da će ako ništa drugo, onda barem Noldori ostvariti podvige kojima će zauvijek živjeti u pjesmi, on podiže glavu, kao netko tko čuje glas iz daljine, i kaza:

"Tako će i biti! Skupo plaćene smatrat će se te pjesme, a ipak vrijedne truda. Jer za njih nema druge cijene. Kroz njih će se, upravo kako nam je Eru govorio, nova i dotad nepojmljiva krasota roditi na Eäi i neće svako zlo biti za zlo."

Ali Mandos odvrati:

"Ipak će zlim ostati. Fëanor će uskoro k meni doći."

Ali, kad su Valari konačno doznali da su Noldori doista izašli iz Amana i vratili se u Međuzemlje, podigoše se i počеше u djela pretvarati one riječi kojima su mislili ukloniti Melkorovo zlo. Tad Manwë umoli Yavannu i Niennu da sakupe svu svoju moć rasta i zacjeljivanja, a one usmjeriše sve svoje sile k Drveću. No Niennine suze ne uspješe zaliječiti njihove smrtne rane, dok je Yavanna dugo pjevala sama među sjenkama. Ipak, kad je već bila izgubljena svaka nada, a njezina pjesma zadrhtala, Telperion napokon porodi na goloj grani jedan veliki srebrni cvijet, a Laurelin jedan jedini zlačani plod.

Ove uze Yavanna, a Drveće tad umre, i njihova beživotna debla još stoje u Valinoru, kao uspomene na iščezlu sreću. Ali cvijet i plod Yavanna dade Aulëu, a Manwë ih blagoslovi, pa Aulë i njegov narod načiniše lađe koje su ih mogle ponijeti i sačuvati njihovu svjetlost: kako je kazano u *Narsilionu*, Pjesmi o Suncu i Mjesecu. Ove su lađe Valari dali Vardi da postanu nebeske svjetiljke, sjajnije od drevnih zvijezda i bliže Ardi; a ona im dade moć da plove nižim predjelima Ilmena, te ih uputi utvrđenim putanjama ponad Zemljina pojasa sa Zapada na Istok i natrag.

Valari ovo načiniše prisjećajući se u svojem sumraku tame nad zemljama Arde; te zbog toga odlučiše osvijetliti Međuzemlje i svjetlošću omesti Melkorova zlodjela. Jer nisu zaboravili Avare koji su ostali uz vode svojega buđenja, niti su posve digli ruke od izgnanih Noldora, a Manwë je usto znao da se bližio čas dolaska ljudi. Doista je rečeno da, kao što su Valari onomad ratovali protiv Melkora za spas Quenda, tako su se sad na neko vrijeme suzdržali od rata radi spasa Hildora, Onih-koji-dolaze-

poslije, mlađe Ilúvatarove djece. Jer toliko su bolne bile žrtve Međuzemlja u ratu za Utumno da su se Valari pobojali ne bi li sad bile još teže; jer su Hildori imali biti smrtni i slabiji od Quenda da bi mogli izdržati strahote i previranja. Štoviše, Manwëu je bilo nepoznato gdje će ljudi doći na svijet, na sjeveru, na jugu ili na istoku. Stoga Valari odaslaše svjetlo, ali i jače utvrdiše zemlju svoga boravka.

Isil, Sjaj, Vanyari u davnini nazvaše Mjesec, cvijet Telperiona iz Valinora, a Anar, Zlatoplami, plod Laurelina, oni nazvaše Sunce. Ali su im Noldori nadjenuli i ime Rána, Lutalac, i Vása, Plameno Srce, koje budi i uništava; jer je Sunce bilo postavljeno kao znak buđenja ljudi i sve bljeđeg sjaja vilenjaka, dok Mjesec čuva uspomenu na njih.

Djevici koju Valari odabraše među Maiarima da upravlja Sunčevom lađom bijaše ime Arien, a onaj koji je kormilario Mjesečevim otokom zvao se Tilion. U danima Drveća Arien je uzgajala zlatno cvijeće u Váninim vrtovima i zalijevala ih blistavom rosom Laurelina; dok je Tilion bio lovac iz Oromëove družine i nosio je srebrni luk. Ljubio je srebro, a kad je bio željan odmora, napuštao je Oromëove šume i odlazeći u Lórien ležao snivajući pokraj Estëinih jezeraca pod treperavim zrakama Telperiona; zato je on molio da mu zauvijek dopuste da njeguje posljednji Srebrni cvijet. Djevica Arien bila je moćnija od njega, a nju izabraše jer se nije bojala Laurelinova žara, niti joj je on mogao nauditi, jer je od početka bila vatreni duh kojeg Melkor nije uspio prevariti ni namamiti da mu služi. Presvijetle bijahu Arienine oči da bi ih čak i Eldari mogli pogledati, a napustivši Valinor, ona svuče sa sebe obličje i ruho koje je ondje poput drugih Valara nosila te bijaše poput golog plamena, strahotna u bogatstvu svojega sjaja.

Isila prvog načiniše i opremiše, te se on prvi otisnuo u carstvo zvijezda i bio starije od novih svjetala, kao Telperion od Drveća. Tad je neko vrijeme svijet obasjavala mjesečina, a mnoga su se bića uskomešala i probudila iz Yavannina sna. Morgothovi se sluge zaprepastiše, ali vilenjaci iz Vanjskih zemalja s užitkom gledahu uvis; upravo kad se Mjesec uzdigao iz tame na zapadu, Fingolfin zapovjedi da se oglase njegove srebrne trublje i otpoče svoj pohod na Međuzemlje, dok su se sjenke njegove vojske vukle duge i crne za njima.

Tilion je sedam puta proputovao nebeski svod i bio na najkrajnjem istoku u trenu kad je Arienina lađa bila spremna. Tad se Anar uzdigao u svoj svojoj slavi, a prva Sunčeva zora nalikovala je na veliku vatru na tornjevima Pelóra: oblaci su se Međuzemlja zapalili i začuo se zvuk mnogih vodopada. Morgoth se nato doista obeshrabrio i spustio u najdublje ponore Angbanda, povukao svoje sluge, te odaslao golem dim i crn oblak da sakrije svoju zemlju od svjetla Danje zvijezde.

Međutim je Varda namijenila dvjema lađama da plove Ilmenom i uvijek budu u zraku, ali ne zajedno; svaka je imala prijeći iz Valinora na istok i vratiti se, prva izlazeći na zapadu, a druga kretajući s istoka. Tako su se prvi novi dani računali na način Drveća, od ispreplitanja svjetla kad su Arien i Tilion prolazili na svojim putanjama ponad sredine Zemlje. Ali je Tilion bio ćudljiv i nesigurne brzine i nije se držao određene mu putanje; već je žudio prići bliže k Arien privučen njezinim sjajem, iako ga je Anarov plamen pržio, te je Mjesečev otok potamnio.

Zbog Tilionove ćudljivosti, dakle, a još više zbog molitvi Lóriena i Estë koji kazivahu da su san i odmor izgnani sa Zemlje, a zvijezde skrivene, Varda promijeni svoju nakanu, te dopusti čas u kojem su nad svijetom vladale sjenke i polusvjetlo.

Anar se stoga malko odmarao u Valinoru, ležeći na svježim grudima Vanjskog mora; a Večer, doba Sunčeva zalaska i odmora, bila je čas najveće svjetlosti i sreće u Amanu. No uskoro bi Sunce povukli dolje Ulmovi sluge, a ono velikom brzinom prošlo ispod Zemlje i tako nezamijećeno dospjelo na istok odakle se ponovno uspinjalo nebom da ne bi noć bila preduga, a zlo išlo pod Mjesecom. Ali zbog Anara vode Vanjskog mora postadoše vruće i užariše se obojenim plamenom, pa je Valinor bio osvijetljen i nakon Arienina zalaska. Ipak, što je ona dalje putovala pod Zemljom i približavala se istoku, onako je žar blijedio, a Valinor bivao sve mračniji i tad su Valari najviše žalili za smrću Laurelina. U zoru su sjenke Obrambena gorja ležale guste nad Blaženim kraljevstvom.

Varda je zapovjedila Mjesecu da jednako putuje i prolazeći podno Zemlje izlazi na istoku, ali tek nakon što bi Sunce sišlo s nebesa. No Tilion se kretao promjenjivom brzinom, kao što se i sad kreće, usto ga je i dalje privlačila Arien, kao što će uvijek biti, pa se tako oboje često mogu vidjeti zajedno nad Zemljom, a kadikad se zgodi da joj on priđe preblizu, pa njegova sjenka odsiječe njezin sjaj i usred dana zavlada mrak.

Stoga su otada, pa sve do Promjene svijeta Valari računali dane prema dolaženju i odlaženju Anara. Tilion je pak rijetko boravio u Valinoru, radije je hitao preko zapadne zemlje, preko Avathara ili Aramana ili Valinora i uranjao u bezdan iza Vanjskog mora, slijedeći vlastitu putanju sam među pećinama i špiljama pod korijenjem Arde. Ondje bi često znao dugo tumarati i kasno bi se vraćao.

Uprkos tomu, nakon Duge noći svjetlo je Valinora bilo jače i krasnije od onoga nad Međuzemljem; jer ondje se Sunce odmaralo, a nebeske se svjetiljke primicale bliže tom Zemljinom kraju. Ali ni Sunce ni Mjesec ne mogu nanovo oživjeti svjetlo iz davnine koje je izviralo iz Drveća prije nego što ih je dotakao Ungoliantin otrov. To svjetlo sad živi jedino u Silmarilima.

No Morgoth je mrzio nova svjetla i neko vrijeme ga je smućivao ovaj neočekivani potez Valara. Tad je napao Tiliona, poslavši duhove sjenki protiv njega, te su se sukobili u Ilmenu sred zvjezdanih putanja, ali je Tilion pobijedio. Arien se Morgoth najljucije bojavao, ali se nije usuđivao prići joj bliže, jer doista više nije imao toliku moć; naime, kako je njegova pakost rasla i kako je od sebe slao lažima stvoreno zlo i opaka stvorenja, onako je njegova moć prelazila u njih i raspršila se, a on bivao sve više vezan uz zemlju i nerad ostaviti svoja mračna uporišta. Sjenkama je skrivao sebe i svoje sluge od Arien, jer oni ne mogahu dugo izdržati pogled njezinih očiju; te su zemlje blizu njegova boravišta bile zakrite dimom i golemim oblacima.

No vidjevši napad na Tiliona, Valari posumnjaše, strahujući što bi još Morgothova pakost i lukavstvo mogli izmisliti protiv njih. Ne htijući ratovati protiv njega u Međuzemlju, jer ipak su pamtili propasti Almarena, odlučili su da se takvo što neće dogoditi Valinoru. Stoga oni u to doba još bolje ogradiše svoju zemlju i podigoše gorske zidine Pelóra do strmih i stravičnih visina na istoku, sjeveru i jugu. Njihovi vanjski obronci bijahu tamni i glatki, bez uporišta ili izbočine, a rušili su se golemim klisurama čija je površina bila tvrda poput stakla i uzdizali se do tornjeva s krunama od bijelog leda. Na njih su postavili budnu stražu, te kroz njih nije bilo puta doli jedino kroz Calaciryu; no taj prolaz Valari nisu zatvorili zbog vjernih Eldara i grada Tiriona na zelenom brijegu u kojem je Finarfin još vladao ostatkom Noldora u dubokom klancu u planini. Jer svi oni od vilenjačkog roda, pa čak i Vanyari i Ingwë, njihov

vladar, moraju kadikad udahnuti vanjskog zraka i vjetra što dopire preko mora iz zemalja njihova rođenja; usto Valari ne htjedoše posve odvojiti Telere od njihovih rođaka. Stoga u Calaciryi oni postaviše jake kule i brojnu stražu, a ondje gdje se spajao s nizinama Valmara utabori se vojska, te nijedna ptica ni zvijer ni vilenjak ni čovjek, niti ikoje drugo stvorenje koje je živjelo u Međuzemlju nije moglo proći kroz taj tabor.

Isto su tako u to doba koje pjesme nazivaju *Nurtalë Valinóreva*, Skrivanje Valinora, bili postavljeni Začarani otoci, a sva mora oko njih ispunjena sjenkama i zabunom. Ti su se otoci nizali poput mreže nad Sjenovitim morima sa sjevera na jug, prije nego što se moglo dospjeti, ploveći na zapad, do Tol Eressëa, Osamljenog otoka. Jedva da je ijedan brod mogao ploviti kroz njih, jer opasni zvuci valova vječito uzdisahu nad tamnim stijenama uronjenim u maglu. U sumrak su se, naime, teški umor i gnušanje spram mora spuštali na mornare, a svi koji su ikad stupili nogom na otoke bili su ondje uhvaćeni u zamku i snivali sve do Promjene svijeta. Tako se ispunilo Mandosovo pretkazanje u Aramanu kojim je Blaženo kraljevstvo postalo Noldorima nedostupno, a od mnogobrojnih glasnika koji su poslije plovili na Zapad nijedan nikad nije stigao u Valinor – doli jednog jedinog; najvećeg moreplovca u pjesmama.

XII. POGLAVLJE

O LJUDIMA

Sad su Valari sjedili u miru za svojim planinama; kako su Međuzemlju podarili svjetlo, onako ga dugo ostaviše nečuvana, te se vladavini Morgotha suprotstavilo jedino junaštvo Noldora. Najviše je na izgnanike mislio Ulmo, koji je prikupljao vijesti o Zemlji preko svih voda.

Od toga doba računale su se Sunčeve godine. One su brže i kraće od dugih Godina Drveća u Valinoru. U to doba zrak Međuzemlja oteža od daha rasta i smrtnosti, a promjene i starenje svega uvelike se ubrzaše; život je bujao u tlu i u vodama tijekom Drugoga Ardina proljeća, broj je Eldara rastao, a pod novim je Suncem Beleriand postajao zelen i lijep.

S prvim izlaskom Sunca Mlađa se Ilúvatarova djeca probudiše u zemlji Hildórien u istočnim krajevima Međuzemlja; ali je prvo Sunce izašlo na Zapadu, a netom otvorene oči ljudi osvrnuše se k njemu, a njihove noge dok su putovali Zemljom lutahu većinom u tom smjeru. Eldari ih prozvaše Atani, Drugi narod, ali su ih još zvali Hildori, Sljedbenici, te mnogim drugim imenima: Apanónar, Poslije-rođeni, Engwar, Boležljivi, i Fírimar, Smrtnici; a nazvaše ih Otimači, Stranci i Nedokučivi, Samo-prokleti, Nezgrapni, Noćni plašljivci, Sunčeva djeca. O ljudima se malo govori u ovim pričama koje se odnose na Drevne dane prije jačanja smrtnika i slabljenja vilenjaka, doli o onim ljudskim očevima, Atanatárima koji su prvih godina Sunca i Mjeseca dospjeli na Sjever svijeta. U Hildórien nije stigao nijedan Vala da vodi ljude ili da ih pozove da odu živjeti u Valinor; ljudi su se Valara bojali više nego što su ih voljeli i nisu razumjeli nakane Sila, bivajući različiti od njih i u sukobu sa svijetom. Ipak je na njih mislio Ulmo, čineći to prema Manwëovu savjetu i želji; pa su njegove poruke često pristizale do njih kroz vodene struje i plimu. Ali oni nisu vješti u tim stvarima, a bijahu još manje u tim danima prije negoli su se izmiješali s vilenjacima. Stoga su ljubili vode i u srcima se osjećali dirnuti, ali nisu razumjeli poruke. Ipak se kazuje da su nedugo zatim na mnogim mjestima susreli Mrke vilenjake, koji su se s njima sprijateljili; te su ljudi postali pratioci i učenici ovog drevnog naroda, vilinskih luralica koji nikad nisu našli puta do Valinora i Valare su znali jedino kao glasinu i daleko ime.

Morgoth se onomad tek odnedavno bio vratio u Međuzemlje i njegova moć nije daleko dopirala, a usto ju je zaustavio iznenadan dolazak velebnog svjetla. U nizinama i brdima jedva da je bilo opasnosti; ondje su nova bića, stvorena vjekovima prije u Yavanninim mislima i posijana poput sjemenki u mraku, konačno stala pupati i cvjetati. Na Zapadu, Sjeveru i Jugu ljudska su se djeca raspršila i lutala, a njihova radost bila je radost jutra prije nego što rosa usahne, kad je svaki list zelen.

Ali zora je kratkotrajna, a dan počesto ne ispuni svoje obećanje, a sad se približavalo vrijeme velikih ratova sjevernih sila, kad su se Noldori, Sindari i ljudi borili protiv vojske Morgotha Bauglira i kad ih je snašla propast. Ovome cilju uvijek su stremile lukave Morgothove laži koje je od davnina bez prestanka sijao među svojim protivnicima, prokletstvo što se izrodilo iz Rodoubojstva kod Alqualondë i

Fëanorova zakletva. Ovdje je ispričovijedan tek dio podviga iz tih dana i većinom se govori o Noldorima i Silmarilima i smrtnicima koji su isprepleli svoje sudbine s njihovima. U to doba vilenjaci i ljudi bijahu jednaka stasa i tjelesne snage, ali vilenjaci posjedovahu veću mudrost, vještinu i krasotu; dok su vilenjaci koji su živjeli u Valinoru i vidjeli Sile u ovome uvelike nadmašivali Mrke vilenjake, tako su ovi u istoj mjeri nadilazili narod smrtnika. Jedino su u kraljevstvu Doriatha, čija je kraljica Melian bila u rodu s Valarima, Sindari postali gotovo jednaki Calaquendima iz Blaženog kraljevstva.

Besmrtni bijahu vilenjaci, a njihova je mudrost rasla iz vijeka u vijek, te ih nijedna bolest ni pošast nije uspijevala usmrtiti. Njihova tijela doista su bila od zemljane tvari i moglo ih se uništiti, a u ono su doba bila sličnija tijelima ljudi, budući da ih nije toliko dugo ispunjao oganj njihove duše koji ih s vremenom iznutra izjeda. Ali ljudi su bili krhkiji, lakše ih je bilo umoriti oružjem ili nesretnim slučajem, a teže izliječiti; podložni patnji i mnogim bolestima, starjeli su i umirali. Što može čekati njihove duše poslije smrti, vilenjaci ne znaju. Neki kažu da odlaze u Mandosove dvore, ali svoje odaje čekanja ne dijele s vilenjacima; i pod Ilúvatarom jedini Mandos uz Manwëa znade kamo odlaze kad im se vrati sjećanje u onim tihim dvoranama onkraj Vanjskog mora. Nijedan se nikad nije vratio iz palača mrtvih, doli jedinog Berena, Barahirova sina, čija je ruka dotakla Silmaril; ali on nikad potom nije izmijenio riječ s nekim od smrtnih ljudi. Usud ljudi nakon smrti možda nije u rukama Valara, niti je sve bilo prorečeno u Pjesmi Ainura.

U kasnijem dobu, kad su se Morgothovom pobjedom vilenjaci i ljudi otuđili, upravo kako je on ponajviše želio, oni od vilenjačkog roda koji su još živjeli u Međuzemlju propadali su i venuli, dok su im ljudi otimali svjetlo Sunca. Otada su Quendi tumarali pustim predjelima širokih zemalja i otoka, utekavši se mjesečini i svjetlu zvijezda, šumama i špiljama i postavši nalik na sjenke i uspomene, osim onih koji su gdjekad podizali jedra k Zapadu i iščezavali iz Međuzemlja. No u osvit su godina vilenjaci i ljudi bili saveznici i smatrali se bliskim rodovima, a među ljudina bijaše onih koji su se od Eldara naučili mudrosti, te postali veliki i junačni među vodama Noldora. A u slavi i ljepoti vilenjaka i njihovu usudu velik je udio imalo potomstvo vilenjaka i smrtnika, Ėarendil i Elwing, i Elrond, njihovo dijete.

XIII. POGLAVLJE

O POVRATKU NOLDORA

Kazano je da su Fëanor i njegovi sinovi prvi od Prognanika stigli u Međuzemlje i iskricali se na pustopoljini Lammothu, Strašne jeke, uz vanjsku obalu rukavca Drengist. Tek što su Noldori bili stupili na žal, njihovi se povici uzdigoše k brdima i umnožiše, tako da je buka nebrojenih silovitih glasova preplavila čitavu sjevernu obalu; a pucketanje lomače brodovlja kod Losgara spustilo se morskim vjetrovima poput vreve strahotna gnjeva, te je nadaleko i naširoko sve koji su začuli taj zvuk zahvatila prepast.

Međutim, plamove ove lomače nije vidio samo Fingolfin, kojeg je Fëanor ostavio u Aramanu, već i orci i Morgothovi stražari. Nijedna priča nije kazivala što je Morgoth u svojem srcu pomislio na vijest da je Fëanor, njegov najljući protivnik, izveo svoj narod sa Zapada. Možda ga se malko pobojavao, jer još nije imao dokaza o naoružanju Noldora, te je uskoro postalo očigledno da ih namjerava otjerati natrag na more.

Pod hladnim zvijezdama prije izlaska Mjeseca, Fëanorova vojska krenu uz dugačak rukavac Drengist koji je prodirao u Brda jeke, Ered Lómin, te s obala stupi u veliku zemlju Hithlum; na koncu pak oni dospješe do dugog jezera Mithrim, a na njegovoj sjevernoj obali podigoše logor u onom kraju koji je nosio isto ime. Ali se Morgothova vojska, probuđena bukom u Lammothu i svjetlom lomače kod Losgara, uputi kroz prolaze Ered Wethrina, Sjenovita gorja i iznenada napadne Fëanora prije negoli je njegov logor bio dovršen i spreman za obranu; te se ondje na sivim poljima Mithrima vojevala Druga bitka beleriandskih natova. Dagor-nuin-Giliath je zvana, Bitka-pod-zvijezdama, jer Mjesec još nije bio izašao, i slavi se u pjesmama. Premda brojem nadmašeni i zatečeni, Noldori su ipak brzo pobijedili, jer svjetlo Amana još nije potamnijelo u njihovim očima, te su bili snažni i brzi i smrtonosni u svojem gnjevu, a njihovi mačevi bijahu dugi i opasni. Orci su se pred njima razbježali, a oni ih otjeraše iz Mithrima, poklavši mnoge, te su ih gonili preko Sjenovita gorja do široke doline Ard-galen koja je ležala sjeverno od Dorthoniona. Morgothove čete koje su bile otišle na jug u ravnice rijeke Sirion i opsjedale Círdana u lukama Falasa pristigoše im ondje u pomoć i dočekaše svoju propast. Celegorm, Fëanorov sin, dočuvši glasine o njima, dočeka ih u zasjedi s dijelom vilin-vojske i, sručivši se na njih s brda u blizini Eithel Siriona, satjera ih u močvaru Serech. Loše su doista bile vijesti koje su na kraju stigle u Angband i Morgoth se osjeti obeshrabren. Deset je dana trajala bitka, a iz nje mu se, od čitave vojske koju je bio podigao za osvajanje Belerianda, vratila tek šačica suharaka.

No imao je on ipak povoda za radovanje, premda mu je neko vrijeme bio nepoznat. Jer Fëanor se u svojem gnjevu prema Neprijatelju nije htio zaustaviti, već je tjerao naprijed za ostatkom orkova, misleći tako dospjeti do samog Morgotha; i glasno se smijao dok je vitlao mačem, radujući se što je prkosio Valarima i opasnostima na putu da bi mogao dočekati čas svoje osvete. Ništa nije znao o Angbandu, ni o golemoj obrambenoj snazi koju je Morgoth tako brzo pripremio; ali čak i da je znao, ne bi ga to zastrašilo, jer bio je kao uklet, izjedan plamenom vlastita bijesa. Tako se zgodilo da je

odmakao daleko naprijed od prethodnice svoje vojske, a opazivši ovo, Morgothovi ga sluge krenuše opkoliti, a iz Angbanda izadoše Balrozi da im pomognu. Ondje, na granici Dor Daedelotha, Morgothove zemlje, Fëanor se nađe opkoljen s tek nekolicinom svojih prijatelja uza se. Dugo se neustrašivo tukao, premda je bio okružen plamenom i ranjen na više mjesta; na koncu ga ipak na zemlju svali Gothmog, knez Balroga, kojega je poslije Ecthelion umorio u Gondolinu. Ondje bi i poginuo da mu nisu njegovi sinovi u tom času pristigli u pomoć s pojačanjem, pa ga Balrozi ostaviše i povukoše se u Angband.

Tad njegovi sinovi podigoše svojega oca i odniješe ga natrag prema Mithrimu. Ali kad su se približili Ethel Sirionu i okrenuli putem prema prolazu preko planina, Fëanor ih umoli da se zaustave, jer su mu rane bile smrtno i znao je da mu je kucnuo čas. I bacivši pogled preko obronaka Ered Wethrina, posljednje što vidje bijahu u daljini vršci Thangorodrima, najveće kule u Međuzemlju te on spozna vidovitošću onoga koji umire da ih nikakva sila Noldora neće moći srušiti; no on triput prokune Morgothovo ime i naloži sinovima da ne odustanu od svoje zakletve i da osвете svojega oca. Tad umre; ali nije imao ni pokopa ni groba, jer toliko vatren bijaše njegov duh da se, netom što ga je napustio, njegovo tijelo pretvori u prah i razasu poput dima, a njegov se lik više nikad nije pojavio u Ardi, niti je njegov duh napustio Mandosove dvore. Tako je skončao najmoćniji Noldo čija su djela donijela njegovu narodu najveću slavu i najtežu bol.

Međutim su u Mithrimu obitavali Sivi vilenjaci, beleriandski narod koji je doputovao preko planina, te su ih Noldori radosno susreli kao davno izgubljeniu braću; no razgovor među njima u početku nije bio lak, jer su se zbog dugog odcjepljenja jezici Calaquendâ u Valinoru i Moriquendâ u Beleriandu vrlo razlikovali. Od vilenjaka iz Mithrima Noldori saznahu za moć Elu Thingola, kralja u Doriathu i za čarobni pojas koji je obrubljavao njegovo kraljevstvo, a vijesti o ovim velikim podvizima na sjeveru dospjele su na jug do Menegrotha i do luka Brithombara i Eglaresta. Tad sve vilenjake Belerianda ispuni čuđenje i nada zbog dolaska njihovih moćnih rođaka koji su se posve neočekivano vratili sa Zapada u najcrnjem času, vjerujući u početku da su stigli kao valarski izaslanici da ih oslobode.

Ali je u samom času Fëanorove smrti Morgothov poslanik došao njegovim sinovima, priznajući poraz i predlažući uvjete, pa čak i predaju Silmarila. Nato Maedhros visoki, najstariji sin, nagovori svoju braću da hine pregovore s Morgothom i da se susretnu s njegovim poslanicima na utvrđenom mjestu; ali Noldori nisu imali toliko vjere u zadanu riječ kao on. Stoga svako izaslanstvo stiže u većem broju nego što je bilo dogovoreno, ali ih Morgoth posla još više, a među njima bijahu Balrozi. Maedhrosa uhvatiše u zasjedi i pobiše cijelu njegovu družinu; ali njega ostaviše živa po Morgothovoj zapovijedi i dovedoše u Angband.

Nato su se Maedhrosova braća povukla i utvrdila veliki logor u Hithlumu, ali je Morgoth držao Maedhrosa za taoca i poslao im poruku da ga neće pustiti ako Noldori ne prestanu ratovati i ne vrata se na Zapad ili ne odu daleko iz Belerianda na Jug svijeta. Ali Fëanorovi su sinovi znali da će ih Morgoth prevariti i da neće osloboditi Maedhrosa što god oni učinili, a još ih je sputavala njihova zakletva, te ih nikakav razlog nije mogao navesti na to da odustanu od rata protiv njihova Neprijatelja. Stoga Morgoth uhvati Maedhrosa i objesi ga o stijenu jedne klisure nad Thangorodrimom, te je visio na stijeni o zglobu desne ruke u lancu od čelika.

Međutim, dok cijeli svijet onomad ležашe u čudu pred dolaskom Mjeseca, u logor u Hithlumu stigoše glasine o pohodu Fingolfinu i njegovih sljedbenika koji su prešli Neumoljivi led. Ali u času kad je Fingolfinova vojska stupala u Mithrim, uzdiglo se Sunce plamteći na Zapadu, pa Fingolfin razvi svoje modre i srebrne stjegovе i oglasi svoje trublje, dok je cvijeće nicalo pod njegovim nogama što stupahu, a doba zvijezda došlo svojem kraju. Pred izlaskom vелеbna svjetla Morgothovi sluge utekoše u Angband, te Fingolfin nesmetano prođe između utvrda Dor Daedelotha dok se njegov neprijatelj skrivao pod zemljom. Tad vilenjaci udariše na vrata Angbanda, a zov njihovih trublji potrese kulama Thangorodrima; i Maedhros ih začu sred svojih muka i glasno povika, ali se njegov glas izgubi u odjecima stijena.

No budući da bijaše drugačije naravi od Fëanora i oprezan na Morgothove psine, Fingolfin se povuče iz Dor Daedelotha i okrenu natrag prema Mithrimu, jer je dobio vijesti da bi ondje mogao naći Fëanorove sinove, a usto je želio biti za štitom Sjenovita gorja dok se njegov narod ne odmori i ne ojača; vidio je, naime, snagu Angbanda i držao da neće propasti samo od zvuka trublji. Stoga je, stigavši konačno u Hithlum, podigao svoj prvi logor i naselje na sjevernoj obali jezera Mithrim. U srcima onih koji su slijedili Fingolfinu nije bilo ljubavi prema Fëanorovoj kući, jer je patnja onih koji su preživjeli prijelaz preko Leda bila prevelika, dok je Fingolfin držao Fëanorove sinove za njegove suučesnike. Postojala je opasnost sukoba među vojskama; ali koliko god su veliki bili njihovi gubici na putu, ipak je narod Fingolfinu i Finroda, Finarfinova sina, bio brojniji od Fëanorovih sljedbenika, te se ovi pred njima povukoše i preseliše svoje mjesto boravka na južnu obalu; te je sad među njima ležalo jezero. Mnogi od Fëanorova naroda doista se kajahu zbog lomače kod Losgara i bijahu puni divljenja prema srčanosti koja je prevela njihove napuštene prijatelje preko Leda na Sjeveru; bili bi ih srdačno pozdravili, ali se od stida nisu usuđivali.

Stoga, zbog prokletstva koje je ležalo na njima, Noldori ništa nisu postigli za vrijeme Morgothova oklijevanja i straha od svjetla koji je, nov i snažan, vladao orcima. No Morgoth se prenu iz misli i nasmija se vidjevši raskol među svojim neprijateljima. U jamama Angbanda on stvori strašan dim i paru, a oni iskuljaše van kroz zadimljene vrhunce Željeznog gorja, a u Mithrimu ih se moglo vidjeti izdaleka kako kaljaju bistar zrak prvih zemaljskih jutara. S istoka se podiže vjetar i odnese ih do Hithluma, potamnjevši novo Sunce; oni se spustiše i oviše oko ravnica i kotlina, te ležahu nad vodama Mithrima, turobni i otrovni.

Nato Fingon hrabri, Fingolfinov sin, odluči prekinuti neprijateljstvo koje je razdjeljivalo Noldore, prije nego što njihov Neprijatelj bude spreman za rat, jer se zemlja u Sjevernom kraju već potresala od grmljenja Morgothovih podzemnih peći. Davno prije u blaženstvu Valinora, prije negoli se Melkor oslobodio i prije negoli su ih laži razdvojile, Fingon bijaše u bliskom prijateljstvu s Maedhrosom; premda nije znao da ga Maedhros nije zaboravio pri paljenju brodovlja, pomisao na njihovo davno prijateljstvo pekla ga je u srcu. Zato se dade na djelo koje se pravedno ubraja među podvige noldorskih prinčeva: sam, bez tuđeg savjeta pođe u potragu za Maedhrosom: te potpomognut onom istom tamom koju je stvorio Morgoth stiže nevidljiv u tvrđavu svojih protivnika. Uspe se visoko na pleća Thangorodrima i vidje u svom očaju opustošenu zemlju; ali ne mogaše naći ni prolaz ni pukotinu koji bi ga uveli u Morgothovu utvrdu. Tad prkoseći orcima, koji su još čučali u mračnim podrumima

pod zemljom, on uze svoju harfu i zapjeva pjesmu o Valinoru koju su još u davnini složili Noldori prije nego što je nesloga stupila među Finwëove sinove; njegov glas odzvanjaše tugaljivim kotlinama u kojima su se dotad čuli jedino krici straha i patnje.

Tako je Fingon pronašao ono za čim je tragao. Jer iznenada se nad njim, visoko i slabašno, njegova pjesma nastavila, a neki glas ga je, odgovorivši mu, dozivao. Bio je to Maedhros koji je pjevao na mukama. Fingon se pak uspe do podnožja litice s koje je visio njegov rođak, ali dalje nije mogao, pa zaplaka kad vidje Morgothov okrutan izum. A Maedhros, u beznadnoj patnji, stade moliti Fingona da ga ustrijeli svojim lukom, našto Fingon namjesti strelicu i nategnu luk. I vidjevši da mu nema druge, zazva Manwëa, kazujući:

"O Kralju koji ljubiš sve ptice, požuri sad ovu pernatu strijelu i smiluj se Noldorima u njihovoj patnji!"

Njegova molitva brzo nađe odgovora. Manwë kojemu su sve ptice mile i koje mu donose vijesti iz Međuzemlja na Taniquetil, bijaše naime poslao jato orlova, zapovjedi im da se nastane na sjevernim liticama i stražare nad Morgothom; jer je Manwë još žalio izgnane vilenjake. A orlovi su prenosili vijesti o mnogočemu što se događalo onih dana do žalosnih Manwëovih ušiju. Stoga se sad, dok je Fingon još savijao luk, iz visina spusti Thorondor, Kralj orlova, najveća od svih ptica koje su ikad postojale, čija su raskriljena krila mjerila trideset sežnjeva pa zadržavši Fingonovu ruku, podiže ga i odnese do kamene ploče s koje je visio Maedhros. No Fingon ga nije mogao osloboditi u paklu prekaljena lanca na njegovu zglobu, niti ga raskinuti, niti iščupati iz stijene. Stoga ga ponovno u svojoj boli Maedhros zamoli da ga ubije, no Fingon mu odsiječe ruku nad zglobom, a Thorondor ih odnese natrag u Mithrim.

Ondje je Maedhros nakon nekog vremena ozdravio, jer je životni oganj u njemu vruće gorio, a njegova snaga vukla korijen iz dnevnog svijeta kakvu posjedovahu svi koje othraniše u Valinoru. Njegovo se tijelo oporavilo od muka i postalo čilo, ali mu je sjena njegovih patnji ostala na srcu; no doživje da mu je ljevica vitlala mačem ubojitije nego što je desnica ikad mogla. Ovim je podvigom Fingon stekao veliku slavu i svi su ga Noldori hvalili; mržnja je između Fingolfinove i Fëanorove kuće bila utažena. Maedhros je, naime, molio za oprost zbog bijega iz Aramana i odrekao se svojeg prava na kraljevanje nad svim Noldorima, rekavši Fingolfinu:

"I da među nama nije bilo svađe, kneže, svejedno bi vrhovna vlast pripala po svim pravima vama, najstarijem i najmudrijem iz Finwëove kuće."

Ali s ovim se u svojim srcima nisu slagala sva njegova braća.

Stoga, upravo kako je Mandos preokao, Fëanorovu kuću prozvaše Lišenicima, jer ju je, premda stariju, mimoišla nadvlada, te prešla na Fingolfinovu kuću, kako u Elendëu tako i u Beleriandu, a i zbog gubitka Silmarila. Noldori pak, ponovno ujedinjeni, postaviše stražu na granice Dor Daedelotha, te opkoliše Angband sa zapada, juga i istoka; poslaše glasnike nadaleko i naširoko da istraže pokrajine Belerianda i pregovaraju s narodima koji ih nastanjivahu.

Međutim je kralj Thingol nevoljko pozdravio dolazak tolikih silnih prinčeva sa Zapada, željnih novih kraljevina; ne htjede otvoriti prolaz u svoje kraljevstvo, niti ukloniti njegov čarobni pojas, jer prosvijetljen Melianinom mudrošću nije vjerovao da će opsada Morgotha potrajati. Od svih noldorskih prinčeva jedino je onima iz Finarfinove kuće bilo dopušteno prijeći s onu strane granice Doriatha; jer su se mogli

pozvati na krvno srodstvo sa samim kraljem Thingolom, budući da je njihova majka bila Eärwen od Alqualondëa, Olwëova kći.

Angrod, Finarfinov sin, prvi od Izgnanika stiže u Menegroth, kao glasnik svojega brata Finroda, te je dugo razgovarao s kraljem pripovijedajući mu o podvizima Noldora na sjeveru, o njihovu broju i raspoređivanju njihove sile; ali bivajući iskren, mudar i ne ispuštajući iz uma netom oproštene patnje, ne reče ni riječi o Rodoubojstvu ni o načinu na koji je došlo do izgnanstva Noldora i Fëanorove zakletve. Kralj Thingol posluša Angrodove riječi, pa mu prije nego što će ovaj otići, reče:

"Ovako ćeš reći onima koji su te poslali k meni. Noldori imaju moje dopuštenje da se nasele u Hithlumu, u brdina Dorthoniona i zemljama istočno od Doriatha koje su puste i prazne, ali na drugim mjestima ima mnogo mojega naroda i ne želim da im se sloboda ograniči, a još manje da ih se istjera iz njihovih domova. Pripazite, dakle, vi prinčevi sa Zapada kako ćete se vladati, jer ja sam Gospodar Belerianda i svi koji pozele ovdje boraviti, poštuju moju riječ. U Doriath nitko ne smije stupiti, doli onih koje ja pozovem u goste ili onih koji me potraže u najvećoj nuždi."

Međutim su noldorski prinčevi u Mithrimu sjeli vijećati, a ondje dođe Angrod iz Doriatha, noseći poruku kralja Thingola. Njegova se dobrodošlica Noldorima učini hladnom, a Fëanorovi se sinovi razgnjeviše na te riječi poslanice, ali Maedhros se nasmija govoreći:

"On je kralj koji ni pred kim ne uzmiče, inače bi mu uzalud bio njegov naslov. Thingol nam dodjeljuje jedino one zemlje do kojih njegova moć ne dopire. Doista bi danas jedino Doriath bio njegovo kraljevstvo da nije dolaska Noldora. Stoga ga pustimo da Doriathom vlada i neka bude sretan što za susjede ima Finwëove sinove, a ne Morgothove orke na koje smo mi naišli. Što se ostalog tiče, ići demo kamo nam se sviđi."

Ali Caranthir, koji nije ljubio Finarfinove sinove, a usto je bio najgrublji od braće i najbrže bi se razgnjevio, glasno povika:

"Kako ne! Ne dopustimo Finarfinovim sinovima da sa svojim izmišljotinama trčkaraju tamo-amo k ovom Mrkom vilenjaku u njegovim pećinama! Tko im je dao pravo da nas zastupaju u pregovorima s njim? I premda su se doista skrasili u Beleriandu, neka ne zaborave tako brzo da je njihov otac noldorski princ, iako im je majka od drugog roda."

Nato se Angrod razbjesni i ostavi vijećanje. Maedhros pak ukori Caranthira, ali je većina Noldora na objema stranama čuvši njegove riječi u svojim srcima posumnjala, plašeći se razorna duha Fëanorovih sinova koji je, činilo se, uvijek bio spreman prasnuti nesmotrenim riječima ili nasiljem. Ali Maedhros obuzda svoju braću, te oni otiđoše s vijećanja i ubrzo zatim ostaviše Mithrim i oputovaše na istok za Arosom u prostrane zemlje oko brda Himring. Taj se kraj otada zvao Maedhrosova međa, jer je prema sjeveru malo što branilo brdo ili rijeku pred napadom iz Angbanda. Ondje su Maedhros i njegova braća držali stražu, okupivši sav narod koji im se htio pridružiti, te su malo općili sa svojim rodnom na zapadu, osim u nuždi. Kazuje se da je zapravo sam Maedhros došao na tu zamisao kako bi umanjio mogućnost sukoba i jer je žarko želio preuzeti na sebe obranu onog mjesta kojemu je prijetila najveća opasnost od napada; stoga je na svoju ruku ostao u prijateljstvu s Fingolfinovom i Finarfinovom kućom i povremeno bi dolazio među njih po zajednički savjet. Pa ipak je i njega vezivala zakletva, premda je na neko vrijeme bila potisnuta.

Međutim se Caranthirov narod nastanio najdalje na istoku, između gornjih pritoka Geliona, oko jezera Helevorn pod gorom Rerir i južnije; tako se uspeše na vrhunce Ered Luina i pogledaše u čudu na istok, jer su im se divlja i široka učinila prostranstva Međuzemlja. Tako se zgodilo da je Caranthirov narod naišao na patuljke koji su nakon Morgothova napada i dolaska Noldora prekinuli svoju trgovinu s Beleriandom. Pa premda oba naroda ljubljahu vještine i bijahu željni naučiti nove, među njima nije bilo ljubavi, jer su patuljci bili tajnoviti i lako uvredljivi, dok je Caranthir bio bahat i jedva skrivao svoj prezir prema neprivlačnim Naugrimima, a njegov je narod slijedio svojega vođu. Ipak, kako su se oba naroda plašila i mrzila Morgotha, onako se udružiše u savez od kojega su imali veliku korist; jer su u ono vrijeme Naugrimi otkrili mnoge tajne zanata, te su kovači i zidari Nogroda i Belegosta postali slavni među njihovim rodом, a kad su patuljci počeli ponovno putovati u Beleriand, sva je trgovina iz njihovih rudnika najprije prolazila kroz Caranthirove ruke, pa je tako veliko blago dospjelo u njegove ruke.

Kad je dvadeset Sunčevih godina prošlo, kralj Fingolfin od Noldora priredi veliku gozbu koja se održala u proljeće pokraj jezeraca Ivrima, odakle je izvirala brza rijeka Narog, jer ondje je zelena i lijepa bila zemlja u podnožju Sjenovita gorja koje ju je štitilo od sjevera. Veselje na toj gozbi dugo se pamtilo u kasnijim danima žalosti; te je nazvaše Mereth Aderthad, Gozba ujedinjenja. Ondje pristigoše mnogi poglavari i narod Fingolfinov i Finroda; a od Fëanorovih sinova Maedhros i Maglor, s ratnicima Istočne međe; a ondje stiže i velik broj Sivih vilenjaka, luralica po šumama Belerianda i naroda iz Luka s Círdanom, njihovim vođom. Tamo su čak došli i Zeleni vilenjaci iz Ossirianda, Zemlje sedam rijeka, daleko pod zidinama Modroga gorja; dok iz Doriatha stigoše tek dva poslanika, Mablung i Daeron, noseći kraljeve pozdrave.

Na Mereth Aderthadu održala su se mnoga vijećanja dobre volje i polagale se zakletve na savez i prijateljstvo; a kazuje se da su se na ovoj gozbi čak i Noldori ponajviše služili jezikom Sivih vilenjaka, jer su brzo savladali beleriandski govor, dok su Sindari sporo učili jezik Valinora. Srca su Noldora bila presretna i puna nade, te se mnogima od njih činilo da su Fëanorove riječi bile opravdane kad su onomad zatražile slobodu i krasna kraljevstva Međuzemlja; i uistinu su nakon ovoga uslijedile duge godine mira, dok su njihovi mačevi štitili Beleriand od Morgothove pošasti, a njegova sila ležala zatvorena za dverima. U onim je danima pod Suncem i Mjesecom carevala sreća, a cijela zemlja bila spokojna, dok su se na sjeveru skupljale Sjenke.

Pa kad je opet prošlo trideset godina, Turgon, Fingolfinov sin, ostavi Nevrast, gdje je boravio i potraži Finroda, svojega prijatelja na otoku Tol Sirion, pa se uputiše na jug niz rijeku bivajući neko vrijeme na oprezu od sjevernih planina; pa kako su putovali, zateče ih noć za Jezerima sumraka uz tok Siriona i oni usnuše na njegovoj obali pod ljetnim zvijezdama. Ali Ulmo, uspevši se uz rijeku, učini da duboko usnu i podari im teške snove, pa ih nemir tih snova nije ostavio ni nakon što su se probudili, no nijedan ništa ne reče drugome, jer im sjećanje nije bilo jasno, a svaki je vjerovao da je Ulmo samo njemu poslao poruku. Ipak je otada obojicu opsjedao nemir i slutnja onoga što se bližilo, te često lutahu sami neutabanim krajevima tražeći uzduž i poprijeko kakvo skriveno i jako mjesto; jer se obojici činilo da su bili umoljeni da se pripreme na crne dane i izgrade utočište, ako bi Morgoth provalio iz Angbanda i porazio vojske Sjevera.

U to vrijeme su Finrod i sestra mu Galadriel kadikad uživali gostoprimstvo Thingola, njihova rođaka u Doriathu. Finroda tad ispuni udivljenje prema snazi i veličajnosti Menegrotha, njegovih riznica i oružarnica i njegovih kamenih dvorana s bezbrojnim stupovima; u srcu odluči izgraditi prostrane dvore iza vječno čuvanih dveri u nekom dubokom i tajnom mjestu pod brdima. Stoga rastvori svoje srce Thingolu kazujući mu svoje snove, a Thingol mu ispriповjedi o duboku klancu rijeke Narog i pećinama pod Visokim Farothom na njezinoj strmoj zapadnoj obali i prije svoga odlaska dade mu vodiče da ga odvedu do tog mjesta za koje je još uvijek malo tko znao. Tako je Finrod stigao u Narogove špilje i počeo ondje iskapati duboke dvorane i oružarnice prema uzoru na palače Menegrotha; a tu utvrdu nazva Nargothrond. U tom su poslu Finrodu pomogli patuljci iz Modroga gorja, a Finrod ih dobro nagradi, jer je bio donio više blaga iz Tiriona nego ijedan drugi noldorski princ. A u to doba oni mu načiniše Nauglamír, Ogrlicu patuljaka, najslavniju od njihovih radova iz Drevnih dana. Bijaše to niska od zlata u koju su bili umetnuti nebrojeni dragulji iz Valinora; imala je takvu moć u sebi da je na onom tko bi je nosio ležala lako poput lanenog vlakna i oko čijeg god bi se vrata zakopčala, uvijek bi mu se prilagodila svojom dražesti i krasotom.

Ondje se u Nargothrondu Finrod naseli s mnoštvom svojega naroda, a na svome ga jeziku patuljci nazvaše Felagund, Kopač pećina; i to je ime nosio do svojeg kraja. No Finrod Felagund nije bio prvi koji je boravio u pećinama uz rijeku Narog.

Galadriel, njegova sestra, nije s njim otišla u Nargothrond, jer je u Doriathu živio Celeborn, Thingolov rođak, te se među njima probudila velika ljubav. Stoga je ostala u Skrivenom Kraljevstvu i živjela uz Melian, te od nje poprimila veliko znanje i mudrost o Međuzemlju.

Turgon se pak prisjećao grada smještenog na brdu, krasnog Tiriona s njegovom kulom i drvetom, no ne nađe ono za čim je tragao, već se vrati u Nevrast i otpočinu u Vinyamaru uz obalu mora. Ali već iduće godine ukaza mu se sam Ulmo i naloži mu da pođe sam samcat u dolinu Siriona; i Turgon se uputi, te vođen Ulmom otkri skrivenu dolinu Tumladen u Kružnom gorju usred koje je stajao kameni brijeg. O ovom još uvijek nikomu nije kazivao, već se ponovno vrati u Nevrast i ondje otpoče, vijećajući u tajnosti sam sa sobom, osmišljavati nacrt grada po uzoru na Tirion na Túni za kojim je njegovo srce tugovalo u progonstvu.

Morgoth pak, povjerovavši izvješću svojih uhoda da noldorski prinčevi lunjaju zemljom i ne pomišljajući na rat, odluči iskušati snagu i opreznost svojih protivnika. Još jedanput, bez ikakva upozorenja, njegova se sila uskomeša, te se iznenada na sjeveru pojaviše potresi, vatre prokuljaše iz pukotina u zemlji, Željezna gora stade rigati plamen, a orci nahrupiše preko ravnice Ard-galen. Odanle oni navališe niz Sirionski prolaz na zapadu, a na istoku provališe u Maglorovu zemlju kroz klanac između Maedhrosovih brda i Osamljenih bregova Modroga gorja. No Fingolfin i Maedhros nisu spavali, pa dok ostali tragahu za raštrkanim četama orkova koje su zalutale u Beleriand i ondje činile veliko zlo, oni presretoše glavninu vojske s obiju strana dok je napadala Dorthonion i poraziše Morgothove sluge, pa ih goneći preko Ard-galena posve uništiše, od prvog do zadnjeg, upravo nadomak dveri Angbanda. To je bila treća velika bitka beleriandskih ratova, a nazvaše je Dagor Aglareb, Veličanstvena bitka.

Bila je to pobjeda, ali i upozorenje koje prinčevi uzeše zaozbiljno, te otada još čvršće povezaše svoj savez, pojačaše i rasporediše stražu, podigavši Opsadu Angbanda koja je trajala zamalo četiri stotine Sunčevih godina. Dugo nakon Dagor Aglareba nijedan se Morgothov sluga nije usuđivao pomoliti izvan njegovih dveri, jer su se bojali noldorskih gospodara; a Fingolfin se hvalio da bi jedino izdajom u njihovim redovima Morgoth mogao razbiti savez Eldara i zateći ih nespremljene. Ipak Noldori nisu mogli osvojiti Angband, ni povratiti Silmarile, pa rat nikad nije posve prestao tijekom cijelog vremena Opsade, jer je Morgoth izmišljao nove spletke i svako malo stavljao svoje neprijatelje na kušnju. Usto se Morgothova tvrđa nije mogla potpuno opkoliti, jer ju je Željezno gorje na čijim su se golemim vijugavim zidinama kočoperili tornjevi Thangorodrima šttilo s obiju strana, a Noldori ga nisu mogli premostiti zbog njegova snijega i leda. Stoga za leđima i na sjeveru Morgoth nije imao neprijatelja i tim su putem njegovi uhode s vremena na vrijeme izlazili i stranputicama ulazili u Beleriand. A težeći nadasve posijati strah i neslogu među Eldare, on naredi orcima da one koje zarobe ostave na životu i dovedu okovane u Angband; te je ondje neke toliko zastrašio užasom iz svojih očiju da im okovi više nisu trebali, već su išli u vječitom strahu od njega, izvršavajući njegove zapovijedi ma gdje bili. Tako je Morgoth saznao većinu onoga što se dogodilo nakon Fëanorove pobune, pa se poveselio, opazivši u ovom sjeme mnogih razmirica među njegovim protivnicima.

Kad je proteklo gotovo stotinu godina od Dagor Aglareba, Morgoth pokuša uhvatiti Fingolfin na prepad (jer je znao da je Maedhros bio oprezan); pa odasla vojsku na bijeli sjever, a oni okrenuše na zapad i ponovno na jug i spustiše se obalama rukavca Drengist, putem koji je s Neumoljivog leda slijedio Fingolfin. Tako su namjeravali ući u kraljevstvo Hithlum sa zapada; ali ih opaziše na vrijeme, a Fingon ih napadne među brdima na kraju rukavca i većinu orkova pobaca u more. Ova nije ubrojena u velike bitke, jer orkova nije bilo velik broj, a ondje se borio tek dio hithluskog naroda. No otada je mir potrajao mnogo godina, a Angband nije drugi put otvoreno napao, jer je Morgoth sad uvidio da se orci bez tuđe pomoći ne mogu mjeriti s Noldorima i u svojem je srcu tražio novo rješenje.

Nakon još stotinu godina Glaurung, prvi od Urulóka, vatrenih zmajeva Sjevera, izađe noću kroz dveri Angbanda. Još je bio mlad i jedva izrastao, jer je život zmajeva dug i usporen, no vilenjaci u očaju utekoše pred njim u Ered Wethrin i Dorthonion, a on okalja polja Ard-galena. Nato Fingon, princ Hithluma, pojuri za njim sa strijelcima na konjima i zaokruži ga krugom hitrih jahača, no Glaurung nije mogao izdržati njihove strelice, budući da mu oklop još nije bio potpun, pa pobjegne natrag u Angband odakle još dugo godina nije izlazio. Fingon je ovime stekao veliku hvalu, a Noldori se razveselili, jer je malo koji naslućivao potpunu svrhu i prijetnju ovog novog stvora. Morgoth je pak bio nezadovoljan što im se Glaurung ovako prebrzo otkrio, ali nakon njegova poraza zavlada Dugotrajan mir od gotovo dvije stotine godina. Cijelo to vrijeme događala su se jedino čarkanja na granicama, a sav je Beleriand napredovao i bivao sve bogatiji. Za stražama njihove vojske na sjeveru Noldori podigoše svoja prebivališta i svoje kule i u ono doba načiniše mnogo krasnih stvari, pjesama, priča i mudrosnih knjiga. U mnogim su se dijelovima zemlje Noldori i Sindari sjedinili u jedan narod i govorili istim jezikom, iako su se jedni od drugih razlikovali u tomu, da su Noldori bili mudriji i snažniji, veličajniji ratnici i mudraci, a u gradnji su koristili

kamen i ljubili padine bregova i široka prostranstva. Sindari su pak imali krasnije glasove i bili vještiji u glazbi od svih, osim jedino od Maglora, Fëanorova sina, a ljubili su šume i krajeve uz rijeke; usto su neki od Sivih vilenjaka i dalje lutali uzduž i poprijeko bez stalnog ognjišta i pjevali putem.

XIV. POGLAVLJE

O BELERIANDU I NJEGOVIH KRALJEVINAMA

Ovako su u davnini izgledale zemlje u koje su dospjeli Noldori u sjeverozapadnim predjelima Međuzemlja; a ovdje se još kazuje i o načinu na koji su poglavari Eldara upravljali svojim zemljama i opsadom Morgotha nakon Dagor Aglareba, treće bitke u beleriandskim ratovima.

Na sjeveru svijeta Melkor u minulim vjekovima podiže Ered Engrin, Željezno gorje, kao ogradu svojoj tvrđavi Utumno; a ono stajalo na granicama krajeva pod vječitim ledom u dugoj krivulji s istoka na zapad. Za zidinama Ered Engrina na zapadu, ondje gdje se gorje povijalo prema sjeveru, Melkor sagradi još jednu utvrdu za obranu od napada koji bi mogao doći iz Valinora, a kad se vratio u Međuzemlje, kako je već bilo ispričano, nastani se u beskonačnim tamnicama Angbanda, Željeznoj jazbini, koju u Ratu Sila Valari, u svojoj brzini da ga poraze u njegovoj velebnosti tvrđavi Utumno, nisu posve bili uništili, niti istražili sve jame. Pod Ered Engrinom on načinio dug rov koji je završavao na jugu gorja i ondje podiže golema vrata. A iznad ovih vrata i za njima sve do planina naslaga gromovite tornjeve Thangorodrima načinjene od pepela i šljake iz njegovih podzemnih peći i silna otpada nastalog iskapanjem rova. Bijahu crne, puste i neizmjerne visoke, a iz njihovih je vršaka k sjevernom nebu izlazio dim, taman i otrovan. Pred dverima Angbanda prljavština i pustoš širile su se mnogo milja na jug preko prostranih ravnica Ard-galena; no nakon izlaska Sunca ondje je počela rasti trava i dok je Angband bio opkoljen, a njegova vrata zatvorena, zelenilo je raslo čak i među jamama i raspuknutim stijenama pred vratima pakla.

Na zapad od Thangorodrima ležala je Hísilómë, Maglovita zemlja, jer tako je nazvaše Noldori na svome jeziku zbog Morgothovih oblaka koje je ondje poslao u vrijeme njihova prvog logorišta; Hithlum je postala na jeziku Sindara koji su boravili u onim krajevima. Bila je to lijepa zemlja dok je trajala Opsada Angbanda, iako je zrak ondje bio svjež, a zime hladne. Na zapadu ju je omeđivao Ered Lómin, Gorje jeke koje se prostiralo uz more, a na istoku i jugu velika krivulja Ered Wethrina, Sjenovita gorja, koje je gledalo na Ard-galen i dolinu rijeke Sirion.

Fingolfin i njegov sin Fingon vladali su Hithlumom, a većina je Fingolfinova naroda boravila u Mithrimu na obalama velikog jezera; Fingonu bijaše dodijeljen Dor-lómin koji je ležao zapadno od Mithrimskih planina. Ali njihova je glavna tvrđava bila kod Ethel Siriona istočno od Ered Wethrina, odakle su stražarili Ard-galenom; njihova je pak konjica jahala tom ravnicom sve do sjenki Thangorodrima, jer im se, od prvotne nekolicine, broj konja brzo povećao, a trava Ard-galena bila je gusta i zelena. Mnogi su preci tih konja potjecali iz Valinora, a Maedhros ih je dao Fingolfinu kao nadoknadu njegovih gubitaka, jer su bili preneseni brodovljem do Losgara.

Zapadno od Dor-lómina, za Gorjem jeke koje su se južno od rukavca Drengist protezale u unutrašnjost, ležao je Nevrast, što znači Ovdašnje obale na sindarinskom jeziku. Tim imenom su u početku nazivali sve priobalje južno od rukavca, no poslije jedino onu zemlju čije su obale ležale između Drengista i brda Taras. Ondje je mnogo godina stajalo kraljevstvo Turgona Mudrog, Fingolfinova sina, omeđeno morem i Ered

Lóminom i brdima kojima se Ered Wethrin nastavljao prema zapadu, od Ivrina do brda Taras koje se nalazilo na jednom rtu. Neki su smatrali da je Nevrast više pripadao Belerianu nego Hithlumu, jer je ta zemlja bila blaža, natapana vlažnim vjetrovima s mora i zaklonjena od hladnih sjevernih vjetrova koji puhahu preko Hithluma. Nalazila se u kotlini, okružena planinama i velikim obalnim liticama višim od ravnica za njima i nijedna rijeka ondje nije protjecala, ali je u središtu Nevраста stajalo veliko jezero, no njegove su obale bile nedostupne, jer ih okruživahu široke močvare. Linaewen bijaše ime onom jezeru, zbog mnoštva ptica što se ondje gnijezdilo od onih vrsta koje ljube visoku trstiku i plitke bare. Do dolaska Noldora mnogi su Sivi vilenjaci živjeli u Nevrastu uz obale, posebice oko brda Taras na jugoistoku, jer to su mjesto Ulmo i Ossë znali u davnini posjećivati. Sav taj narod uze Turgona za vladara, te su se Noldori i Sindari ondje najbrže izmiješali; Turgon je pak dugo boravio u onim dvorima koje je nazvao Vinyamar, pod brdom Taras pokraj mora.

Južno od Ard-galena velika se gorovita krajina Dorthonion pružala šezdeset starih milja od zapada na istok, a na njoj su rasle visoke borove šume, pogotovu na njezinoj sjevernoj i zapadnoj strani. Blagim se padinama s ravnica uzdizala do ogoljelih i visokih predjela gdje ležahu mnoga gorska jezera u podnožju golih vrleti čije su glave bile više od vrhunaca Ered Wethrina; ali na jugu, odakle je gledala prema Doriathu, iznenada se obrušavala stravičnim klisurama. Sa sjevernih su obronaka Dorthoniona Angrod i Aegnor, Finarfinovi sinovi, stražarili nad ravnicom Ard-galena i bili vazali svojem bratu Finrodu, gospodaru Nargothronda; njihova naroda bijaše mali broj, jer je zemlja bila ogoljela, a golem se gorski kraj smatrao branikom koji Morgoth neće olako pokušati prijeći.

Među Dorthonionom i Sjenovitim gorjem stajala je uska dolina čiji su strmi zidovi bili zaodjenuti borovinom; dok je sama dolina bila zelena, jer je kroz nju protjecala rijeka Sirion hitajući k Belerianu. Finrod je držao Sirionski prolaz, a na otoku Tol Sirion nasred rijeke podigao je stražarsku kulu, Minas Tirith; ali je nakon što je Nargothrond bio izgrađen, predao tu kulu većinom na čuvanje svojem bratu Orodrethu.

I tako je široka i krasna beleriandska zemlja ležala s obje strane silne rijeke Sirion, slavljene u pjesmi, koja izviraše kod Eithel Siriona i protjecaoše uz rub Ard-galena prije nego što se zalijetala kroz prolaz, bivajući sve bujnija planinskim potocima. Odande je tekla na jug stotinu i trideset starih milja, skupljajući vodu mnogih pritoka, sve dok sa silnim priljevom nije stizala do svojih mnogobrojnih ušća i pjeskovite delte u Balarskom zaljevu. A slijedeći Sirion sa sjevera na jug, ležala je na desnom kraju Zapadnog Beleriana šuma Brethil između Siriona i Teiglina, a za njom kraljevstvo Nargothronda, između Teiglina i Naroga. Rijeka je Narog pak izvirala u slapovima Ivrina na južnoj strani Dor-lómina i tekla nekih osamdeset starih milja prije nego što se ulijevala u Sirion u Nan-tathrenu, Zemlji vrba. Južno od Nan-tathrena ležao je predio livada posutih mnogim cvijećem, gdje je boravio neznatan broj naroda; a za tim ležahu močvare i otoci trstike uokolo ušća Siriona i pijesak njegove delte napušten od svih živih stvorova doli od morskih ptica.

No Kraljevstvo Nargothronda pružalo se i zapadno od Naroga prema rijeci Nening koja je pristizala u more kod Eglaresta; pa je Finrod postao nadvladar svih vilenjaka Beleriana između Siriona i mora, osim u Falasu. Ondje su boravili oni Sindari koji još ljubljahu brodove, a Círdan brodograditelj bio im je vladarom, ali

između Círdana i Finroda postojalo je prijateljstvo i savez, te su s pomoći Noldora luke Brithombara i Eglaresta iznova sagradili. Za svojim jakim zidinama to su postali krasni gradovi i luke s molovima i gatovima od kamena. Na rtu zapadno od Eglaresta, Finrod podiže kulu Barad Nimras da stražari nad Zapadnim morem, iako nepotrebno, kako se poslije pokazalo, jer Morgoth nikad nije pokušao graditi brodove ni ratovati na moru. Vode su se svi njegovi sluge klonili i moru nijedan nije dobrovoljno htio doći u blizinu, doli u krajnjoj nuždi. Uz pomoć vilenjaka iz Luka neki iz nargothrondskog naroda izgradiše nove brodove i otisnuše se na more, te istražiše veliki Balarski otok, misleći ondje pripremiti posljednje utočište ako bi im se zlo primaklo, ali im nije bilo dano da ondje ikad borave.

Tako je Finrodovo kraljevstvo bilo daleko najveće, iako je on bio najmlađi od velikih noldorskih knezova, Fingolfin, Fingona i Maedhrosa i Finroda Felagunda. Ali Fingolfin svi Noldori držahu za nadvladara, a Fingona drugog pod njim, iako je njihovo kraljevstvo obuhvaćalo tek sjeverni predio Hithluma; ali je ipak njihov narod bio najodvažniji i najsrčaniji, orci su ih se najviše bojali, a Morgoth najljuće mrzio.

S lijeve strane Siriona ležao je Istočni Beleriand, koji se prostirao najviše stotinu starih milja od Siriona do Geliona i granica Ossirianda; a prvi je, između Siriona i Mindeba, ležao pust predio Dimbara podno vrhunaca Crissaegrima, domaje orlova. Između Mindeba i gornjeg toka Esgalduina ležala je ničija zemlja Nan Dungortheb; a taj kraj bijaše ispunjen stravom, jer je na jednoj njegovoj strani Melianina čarolija štitila Sjevernu među Doriatha, dok su se na suprotnoj strani okomite klisure Ered Gorgorotha, Stravičnog gorja, obrušavale s visoravni Dorthoniona. Ondje je, kako je prije bilo ispriповjedano, Ungoliant utekla pred bičevima Balroga i neko vrijeme tamo boravila, preplavivši gudure svojom smrtonosnom tminom, a ondje je još, i nakon što je ona nestala, njezino ogavno potomstvo vrebalo i plelo svoje opake mreže; siromašne vode što se izljevahu s Ered Gorgorotha bijahu okaljane i opasne za piće, jer su srca onih koji su ih kušali punile sjenkama mahnitosti i očaja. Sva živa bića obično su se klonila toga kraja, a Noldori bi prolazili kroz Nan Dungortheb jedino u najvećoj nuždi, putevima bližim granici Doriatha i najudaljenijim od stravičnih brda. Taj put bijaše načinjen ranije, u vrijeme prije negoli se Morgoth vratio u Međuzemlje; a kad bi se tkogod njime uputio, stigao bi istočno od Esgalduina, gdje je još i u doba Opsade stajao kameni most Iant Iaur. Odande bi prošao kroz Dor Dínen, Tihu zemlju, i prešavši Arossiach (što znači Gazovi Arosa) dospio do sjevernih granica Belerianda, gdje su boravili Fëanorovi sinovi.

Na jugu ležahu zaštićene šume Doriatha, dom Thingola, Skrivenog kralja, u čije kraljevstvo nitko nije ulazio bez njegova dopuštenja. Njegov sjeverni i manji dio, šumu Neldoreth, omeđivala je na istoku i jugu tamna rijeka Esgalduin koja se povijala prema zapadu u središtu zemlje; a između Arosa i Esgalduina prostirale su se gušće i veće šume Regiona. Na južnoj obali Esgalduina, ondje gdje je skretao na zapad prema Sirionu, stajale su pećine Menegrotha, a čitav je Doriath ležao istočno od Siriona, osim uskog pojasa šume između utoka Teiglina u Sirion i Jezera sumraka. Narod Doriatha nazivao je ovu šumu Nivrim, Zapadna međa; ondje su rasli visoki hrastovi, a isto ju je obavijao Melianin pojas, kako bi barem dio Siriona, koji je ljubila štujući Ulma, bio posve pod Thingolovom vlašću.

Jugozapadno od Doriatha, gdje Aros utječe u Sirion, ležale su prostrane bare i močvare s obje strane rijeke koja je ondje zaustavljala svoj tok i vrludala

mnogobrojnim kanalima. Taj se kraj zvao Aelin-uial, Jezera sumraka, jer ih je obavijala magla, a nad njima su ležale čarolije Doriatha. Sav se sjeverni predio Belerianda, međutim, strmo spuštao na jug do ovog mjesta, te zatim neko vrijeme prelazio u ravnicu i kočio tok Siriona. Ali južno od Aelin-uiala zemlja se iznenada strmo rušila, te je sva gornja polja Siriona odvajala od donjih polja ova padina koja se onome tko ju je promatrao s juga prema sjeveru doimala poput beskrajnog brdovitog niza, prostirući se od Eglaresta za Narogom na zapadu do Amon Ereba na istoku, gotovo nadomak Gelionu. Narog je protjecao ovim brdima dubokim klancem i prelijevao se brzacima, ali nije imao vodopada, a zapadne su mu se obale uspinjale k velebnim šumovitim brdima Taur-en-Farotha. Na zapadnoj strani ovog klanca, gdje se kratak i zapjenjen potok Ringwil naglavačke kotrljao u Narog s Visokoga Farotha, Finrod je podigao Nargothrond. Ali nekih je dvadeset i pet starih milja istočno od klanca Nargothronda Sirion propadao sa sjevera silnim vodopadom podno Jezera, te ondje iznenada ponirao pod zemlju u golemim rovovima koje je težina pada njegove vode izdubila; a izvirao je ponovno tri stare milje južnije, uz strašnu buku i dim kroz kamene lukove u podnožju brda koje nazvaše Dveri Siriona.

Ovu odjeljujuću padinu nazivahu Andram, Dugi zid, od Nargothronda do Ramdala, Kraja zida u Istočnom Belerianu. Ali na istoku padina je bivala sve manje strma, jer se dolina Geliona jednakomjerno spuštala na jug, a Gelion nije imao ni vodopada ni brzaca tijekom cijelog svojeg toka, ali je uvijek bio brži od Siriona. Između Ramdala i Geliona stajalo je osamljeno brdo velike širine i blagih obronaka, ali doimajući se većim nego što je bilo, jer stajalo samo; a to brdo nazivahu Amon Ereba. Na Amon Erebu umro je Denethor, voda Nandora koji obitavahu u Ossiriandu koji je pohitao u pomoć Thingolu protiv Morgotha u onim danima kad su se orci prvi put bili spustili u većem broju i razorili zvijezdama obasjan spokoj Belerianda; a na tom je brdu boravio Maedhros nakon velikog poraza. Ali južno od Andrama, između Siriona i Geliona, nalazio se prostran kraj zamršene šume kamo nitko nije odlazio, doli katkad nekolicina Mrkih vilenjaka u tumananju; Taur-im-Duinath ga nazivahu, Šuma među rijekama.

Gelion bijaše velika rijeka; izvirao je iz dvaju izvora i imao u početku dva ogranka: Mali Gelion koji izviraše iz brda Himring i Veliki Gelion koji izviraše iz gore Rerir. Nakon spajanja njegovih rukavaca tekao je na jug četrdeset starih milja prije negoli je naišao na svoje pritoke; a prije negoli je dospio do mora bio je dvaput dulji od Siriona, iako ne toliko širok i nabujao, jer je više kiše padalo u Hithlumu i Dorthonionu negoli na istoku, odakle je Gelion crpio svoju vodu. Iz Ered Luina istjecalo je šest pritoka Geliona: Ascar (koji poslije nazivahu Rathlóriel), Thalos, Legolin, Brilthor, Duilwen i Adurant, brze i nemirne rijeke strmo se obrušavajući s planina; a između Ascara na sjeveru i Aduranta na jugu i između Geliona i Ered Luina ležala je daleka zelena zemlja Ossiriand, Zemlja sedam rijeka. Međutim se na jednome mjestu, gotovo na pola svojega puta, tok Aduranta razdvajao i ponovno spajao; a otok koje su njegove vode okruživale, nazivao se Tol Galen, Zeleni otok. Ondje su Beren i Lúthien boravili nakon povratka.

U Ossiriandu življahu Zeleni vilenjaci pod zaštitom njihovih rijeka; jer nakon Siriona Ulmo je ljubio Gelion ponad svih voda zapadnog svijeta. Vilenjaci Ossirianda poznavahu šume u tolikoj mjeri da je stranac mogao proći njihovom zemljom s kraja na kraj a da ih nijednog ne zamijeti. Odijevali su se u zeleno u proljeće i ljeto, a zvuk

njihova pjeva mogao se čuti čak i preko voda Geliona; zbog toga Noldori nazvaše tu zemlju Lindon, zemlja glazbe, a planine za njom oni nazvaše Ered Lindon, jer su ih prvi put ugledali iz Ossirianda.

Na istok od Dorthoniona granice su Belerianda bile najnezaštićenije od napada i jedino su brda nevelike visine štitila dolinu Geliona od sjevera. U tom kraju, na Maedhrosovoj međi i zemljama za njom, življahu Fëanorovi sinovi s brojnim narodom, a njihovi jahači često prolažahu preko prostrane sjeverne ravnice, širokog i pustog Lothlanna, istočno od Ard-galena, kako Morgoth ne bi pokušao kakav juriš na Istočni Beleriand. Glavna Maedhrosova tvrđava bila je na brdu Himring, Vječno-hladnom; a taj je bio širokih padina, bez drveća i spljošten na svojem vrhu, okružen mnogim manjim brdima. Između Himringa i Dorthoniona nalazio se prolaz, strahovito strm na zapadu, a to je bio prolaz Aglon, vrata u Doriath, no oštar je vjetar vječito puhao kroz njega sa sjevera. Ali Celegorm i Curufin utvrdiše Aglon i čuvaše ga jakom vojskom i svu zemlju Himlad na jugu između rijeke Aros koja izviraše u Dorthonionu i njezina pritoka Celona koji izviraše iz Himringa.

Između rukavaca Geliona stajala je Maglorova stražarnica, a ovdje su na jednom mjestu brda posve prestajala; upravo su onuda orci prodrli u Beleriand prije Treće bitke. Stoga Noldori držahu vojsku konjanika u ravnicama toga kraja, a Caranthirov narod utvrdi planine istočno od Maglorova procijepa. Ondje je gora Rerir i mnogo manjih uzvisina oko nje stajalo odvojeno od glavnog lanca Ered Lindona na zapadu; u uglu između Rerira i Ered Lindona bijaše jezero, zasjenjeno planinama sa svih strana osim na jugu. To je bilo jezero Helevorn, duboko i mračno, a pokraj njega je Caranthir podigao svoj dom; međutim su čitavu tu široku zemlju između Geliona i planina i između Rerira i rijeke Ascar Noldori prozvali Thargelion, što znači Zemlja za Gelionom ili Dor Caranthir, Caranthirova zemlja; i ovdje su Noldori prvi put susreli patuljke. Ali Thargelion Sivi vilenjaci prije nazivahu Talath Rhúnen, Istočna dolina.

Tako Fëanorovi sinovi pod Maedhrosom bijahu gospodari Istočnog Belerianda, ali se njihov narod u to vrijeme nalazio većinom na sjeveru zemlje, a na jug su jahali jedino u lov u zelenim šumama. No ondje se udomiše Amrod i Amras, te su rijetko dolazili na sjever dok je trajala Opsada; a ondje su isto tako drugi Vilin-knezovi kadikad jahali, čak iz velike daljine, jer je zemlja bila divlja, ali vrlo lijepa. Od ovih, Finrod je Felagund dolazio najčešće, jer je žarko ljubio lutanje, te je pohodio čak i Ossiriand i zadobio prijateljstvo Zelenih vilenjaka. Ali nitko od Noldora nikad nije prelazio preko Ered Lindona dokle god je trajalo njihovo kraljevstvo; i malo je vijesti prekasno stiglo u Beleriand o onome što se događalo u krajevima na Istoku.

XV. POGLAVLJE

O NOLDORIMA U BELERIANDU

Kazano je da je pod Ulmovim vodstvom Turgon od Nevrasta otkrio skrivenu dolinu Tumladen, a ta je (kako se poslije doznalo) ležala istočno od gornjeg toka Siriona u prstenu od visokih i strmih planina kamo nijedno živo biće nije dolazilo, osim Thorondorovih orlova. Ali postojao je podzemni prolaz pod planinama koji su u tami svijeta prorovale vode što istjecahu kako bi se pridružile pritocima Siriona; a ovaj je put pronašao Turgon i njime dospio do zelene doline među planinama i ugledao otok – brijeg od čvrsta glatka kamena koji je ondje stajao; jer je dolina bila veliko jezero u Drevnim danima. Tad Turgon spozna da je pronašao mjesto iz svojih snova i odluči podići ondje krasan grad, uspomenu na Tirion na Túni, ali se vrati u Nevrast i ostade ondje mirujući, iako je neprestano premišljao u svojoj glavi kako da ostvari svoju zamisao.

Međutim, nakon Dagor Aglareba povrati mu se nemir što mu ga je Ulmo bio metnuo u srce, te on okupi mnoge od najsmionijih najvještijih od svoga naroda i povede ih potajice do skrivene doline, te ondje oni počеше podizati grad koji je Turgon bio zamislio; postaviše stražu svuda oko njega kako nitko izvana ne bi mogao nabasati na njihov posao, dok ih je Ulmova moć koja je protjecala Sirionom štitila. Turgon je pak još većinom boravio u Nevrastu, sve dok se nije dogodilo da je grad na kraju bio dovršen, nakon pedeset dvije godine potajnog rada. Kazuje se da je Turgon odredio da mu ime bude Ondolindë na jeziku vilenjaka iz Valinora, Stijena pjesme voda, jer je na brdu bilo vodoskoka, ali mu je na sindarinskom jeziku ime bilo izmijenjeno i postalo Gondolin, Skrivena stijena. Tad se Turgon opremi da ode iz Nevrasta i napusti svoje dvore u Vinyamaru pokraj mora; a Ulmo mu se ondje još jedanput ukaza i porazgovori s njim. I reče:

"Sad ćeš napokon otići u Gondolin, Turgone, a ja ću održati svoju moć nad dolinom Siriona i svim ondašnjim vodama kako nitko ne bi primijetio tvoj odlazak ni pronašao ondje skriveni ulaz protiv tvoje volje. Trajnije od svih kraljevina Eldaliëa, Gondolin će prkositi Melkoru. Ali, ne ljubi odviše djelo svojih ruku i zamisli svojega srca i sjeti se da jedina nada Noldora leži na Zapadu i dolazi s Mora."

I Ulmo upozori Turgona da i on leži pod Mandosovom osudom koju Ulmo nije imao snage otkloniti.

"Tako će se dogoditi" reče "da će prokletstvo Noldora pronaći i tebe prije kraja, a izdaja se probuditi među tvojim zidovima. Tad će im zaprijetiti opasnost od vatre. No ako se opasnost doista približi, tad će čak iz Nevrasta pristići jedan da te opomene i od njega će kroz propast i oganj poteći nada za vilenjake i ljude. Ostavi zato u ovoj kući bojnu opremu i mač, da ih on kroz buduća ljeta uzmogne naći i po ovome ćeš ga prepoznati i nećeš biti zavarano."

I Ulmo pojasni Turgonu koje bi vrste i oblika morala biti kaciga i oklop i mač koji će ostaviti za sobom.

Tad se Ulmo vrati u more, a Turgon posla naprijed sav svoj narod, gotovo trećinu Noldora iz Fingolfinove pratnje i još veće mnoštvo Sindara; a oni prodoše, skupina za skupinom, potajice podno sjenki Ered Wethrina, te stigoše nezamijećeni u

Gondolin a da nitko nije znao kamo su otišli. Posljednji se od sviju podiže Turgon i prođe sa svojom obitelji tihano kroz brda, uđe kroz dveri u planinama, a one se zatvoriše za njim.

Tijekom mnogo dugih ljeta otada nitko nije stupio unutra, doli jedinih Huora i Húrina; Turgonova vojska nikad nije ponovno izašla sve do Godine žalosti nakon tri stotine pedeset godina i više. Ali za planinskim krugom Turgonov je narod rastao i napredovao i koristio svoje vještine u neprestanom radu, te je Gondolin na Amon Gwarethu postao doista krasan i dostojan usporedbe čak i s vilinskim Tirionom preko mora. Visoke i bijele bijahu njegove zidine, glatke njegove stube, a visoka je i snažna bila Kraljeva kula. Ondje su žuborili svjetlucavi vodoskoci, a u Turgonovu dvorištu stajali su likovi Drveća iz davnina koje je sam Turgon izradio vilenjačkim umijećem; Drvo koje je načinio od zlata nazvaše Glingal, dok je Drvo čije je cvjetove načinio od srebra bilo nazvano Belthil. No najljepše je od svih čudesa Gondolina bila Idril, Turgonova kći, ona koju prozvaše Celebrindal, Srebronoga, čija kosa bijaše poput zlata Laurelina prije Melkorova dolaska. Tako je Turgon dugo živio u blaženstvu, dok je Nevrast bio pust i ostao nenaseljen sve do propasti Belerianda.

Međutim, dok se grad Gondolin potajice gradio, Finrod je Felagund iskapao u dubinama Nargothronda; ali je Galadriel, njegova sestra, boravila, kako je već rečeno, u Thingolovu kraljevstvu u Doriathu. Katkad bi Melian i Galadriel razgovarale međusobno o Valinoru i blaženstvu iz davnina; no dalje od crnog časa smrti Drveća Galadriel nije htjela ići, već bi uvijek ušutjela. Nakon nekog vremena, Melian reče:

"Postoji neka bol koja leži nad tobom i tvojim rodom. To mogu vidjeti na tebi, ali sve ostalo mi je nepoznato, jer nema prikazanja ili misli kojom mogu prozreti išta što se zbivalo ili se zbiva na Zapadu: sjenka pokriva cijelu Amansku zemlju i dopire daleko preko mora. Zašto mi ne želiš reći više?"

"Zato što je ta bol prošla" odvrati Galadriel "a ja želim uživati radost koja mi je preostala, neopterećena sjećanjem. Jer možda je i više nego dovoljno boli koja nas tek čeka, premda još ne gubimo nadu u vedrije dane."

Nato joj Melian pogleda u oči i reče:

"Ne vjerujem da su Noldori došli kao glasnici Valara, kao što se u početku govorilo: iako su stigli upravo u trenutku kad smo ih najviše trebali. No oni nikad ne spominju Valare, niti su njihovi plemeniti knezovi donijeli ikakvu poruku Thingolu, bilo od Manwëa ili Ulma ili čak od Olwëa, kraljeva brata i njegova vlastitog plemena koje je otišlo preko mora. Zbog kakvog je razloga, Galadriel, plemeniti narod Noldora bio otjeran poput izgnanika iz Amana? I koje zlo leži na Fëanorovim sinovima da su tako bahati i tako surovi? Ne pogađam li blizu istine?"

"Blizu" odvrati Galadriel "osim u tome da su nas istjerali, jer mi smo otišli svojevolumno i protiv volje Valara. I kroz velike opasnosti i u prkos Valarima došli smo iz ovog razloga: da se osvetimo Morgothu i povratimo što je oteo."

Tad Galadriel ispriповjedi Melian o Silmarilima i o umorstvu kralja Finwëa u Formenosu; ali i dalje ne reče ni riječi o Zakletvi, ni o Rodoubojstvu, ni o paljenju brodovlja kod Losgara. Ali Melian reče:

"Sad mi mnogo toga kazuješ, ali ja nazirem još više. Tamom želiš zakriti dugo putovanje iz Tiriona, ali ja u njemu ćutim zlo za koje bi Thingol morao znati kako bi se mogao prema njemu postaviti."

"Možda" reče Galadriel "ali ne od mene."

Od tada Melian više nije razgovarala o ovim stvarima s Galadriel, već ispriповjedi kralju Thingolu sve što je čula o Silmarilima.

"Ovo je velika stvar" reče ona "doista veća nego što i sami Noldori misle; jer Svjetlo Amana i usud Arde sad leže zaključani u ovim tvorevinama, djelu Fëanora koji je preminuo. Neće ih povratiti, predviđam, nikakva sila Eldara; a svijet će razoriti bitke što imaju doći, prije negoli ih se otme Morgothu. Gledaj samo! Usmrtili su Fëanora i još mnoge druge, pretpostavljam; ali prva od svih smrti kojima su pridonijeli i kojima će pridonijeti bila je smrt Finwëa, tvojega prijatelja. Morgoth ga je umorio prije nego što je utekao iz Amana."

Nato Thingol ostade šuteći, prepun tuge i zlih slutnji, ali napokon reče:

"Sad konačno razumijem dolazak Noldora sa Zapada, kojemu sam se prije toliko čudio. Nisu došli nama u pomoć (doli pukim slučajem); jer one koji ostanu u Međuzemlju, Valari prepuštaju sebi samima, osim u najkrajnjoj nuždi. Za osvetom i naknadom svoga gubitka došli su Noldori. Ipak, ovako će biti pouzdaniji saveznici protiv Morgotha s kojim sad ne mogu ni pomisliti da će ikad sklopiti mir."

No Melian reče:

"Istina je da su došli iz ovih razloga, ali i iz drugih. Čuvaj se Fëanorovih sinova! Sjena valarskoga gnjeva leži nad njima, a počinili su zlo, osjećam, i u Amanu i nad svojim vlastitim rodnom. Duboka žalost, jedva uspavana, počiva među noldorskim prinčevima."

A Thingol odvrati:

"Što je meni do toga? O Fëanoru sam čuo jedino glasine, a te ga doista kuju u zvijezde. Ono što čujem o njegovim sinovima, malo mi se sviđa; ali lako je moguće da će se pokazati najsmrtniji neprijatelji našega neprijatelja."

"Njihovi mačevi i savjeti imat će dvostruko sječivo" reče Melian; i otada nisu više govorili o ovoj stvari.

Nije prošlo dugo kadli govorkanja počеше kolati među Sindarima, odnoseći se na djela Noldora prije negoli su došli u Beleriand. Postade jasno zbog čega su došli, a zlu su istinu pojačavale i trovale laži; no Sindari su tad bili neoprezni i vjerovali pričama, te ih je (kako se moglo i pomisliti) Morgoth prve odabrao za cilj svojem pakosnom napadu, budući da ga oni nisu poznavali. Círdan se pak, čuvši ove mračne priče, uznemiri, jer bijaše mudar, te brzo uoči da ih je, istinite ili lažne, u to vrijeme uokolo širila zloba, iako je držao da ta zloba potječe od noldorskih prinčeva zbog zavisti među njihovim kućama. Stoga posla glasnike Thingolu da ga izvijeste o svemu što je čuo.

Zgodilo se da su u to vrijeme Finarfinovi sinovi ponovo bili Thingolu u gostima, jer su poželjeli vidjeti svoju sestru Galadriel. Thingol je tad, bivajući jako potresen, ljutito zborio Finrodu, kazujući:

"Zlo si mi učinio, rođače, kad si od mene sakrio tako važne stvari. Jer evo sam doznao za sva zlodjela Noldora."

No Finrod odvrati:

"Kakvo sam ti zlo učinio, gospodaru? I kakvo su zlodjelo Noldori počinili u cijelom tvojem kraljevstvu da te ražaloste? Niti protiv tvoje vlasti niti protiv ikojeg od tvojeg naroda nikad nisu ni snovali ni činili zlo."

"Čudim ti se, Eärwenin sine" reče Thingol "da si se usudio sjesti za stol sa svojim rođakom s rukama krvavim od umorstva majčina roda, a da ništa nisi rekao u svoju obranu niti zatražio oprosta!"

Ovo Finroda stavi na velike muke, ali je šutio, jer se mogao braniti jedino podižući optužbe protiv ostalih noldorskih prinčeva, a to nije htio činiti pred Thingolom. Ali u Angrodovu srcu uspomena na Caranthirove riječi ponovo uskipje svom gorčinom, te on povika:

"Gospodaru, ne znam kakve ste sve laži čuli, ni odakle, ali naše ruke nisu okrvavljene. Otišli smo ni zbog čega krivi, doli možda zbog ludosti, jer smo poslušali riječi surovog Fëanora, te postali kao vinom omamljeni, no tek zakratko. Nikakvo zlo nismo počinili na našem putu, nego sami propatili veliku nepravdu i oprostili je. Zbog ovog nas nazivaju vašim tužibabama i noldorskim izdajicama: za što znate da je neistina, jer smo zbog naše vjernosti pred vama šutjeli i time zaslužili vaš gnjev. Ali sad ove optužbe više ne možemo trpjeti i saznat ćete istinu."

Angrod tad ogorčeno progovori protiv Fëanorovih sinova, pripovijedajući o krvoproliću kod Alqualondë i o Mandosovoj osudi i paljenju brodova kod Losgara. I povika:

"Zašto bismo mi koji preživjesmo Neumoljivi led nosili ime rodoubojica i izdajica?"

"Pa ipak Mandosova sjenka leži i nad vama" reče Melian.

No Thingol je dugo šutio prije negoli je progovorio.

"Sad idite!" reče. "Jer u srcu mi vrije. Poslije se možete vratiti, ako želite; jer ja neću zauvijek zatvoriti svoja vrata pred vama, mojim rođacima, koji ste upali u zamku zla umjesto da ste ga spriječili. I s Fingolfinom i njegovim narodom ostat ću u prijateljstvu, jer su okrutno ispaštali za ono zlo koje su počinili. A u našoj mržnji spram Sile koja je sav ovaj jad prouzročila, naše će duboke žalosti nestati. Ali počujte moje riječi! Nikad više moje uši neće slušati jezik onih koji umoriše moj rod u Alqualondë! Niti će se on otvoreno govoriti u cijelom mojem kraljevstvu, dokle god traje moja vladavina. Svi će Sindari čuti moju zapovijed kojom im se zabranjuje i govoriti jezikom Noldora i na taj govor istim odvrćati. A svi koji ga budu koristili, smatrat će se ubojicama roda i njegovim nepokajanim vjerolomcima."

Tad Finarfinovi sinovi ostaviše Menegroth ožalošćenih srdaca, uviđajući da će se Mandosove riječi uvijek obistiniti i da nijedan Noldor koji je slijedio Fëanora neće uteći sjenci što je ležala nad njegovom kućom. Ostvarilo se, naime, sve ono što je Thingol rekao; jer Sindari su poslušali njegovu zapovijed, te su otada širom Belerianda odbijali jezik Noldora i klonili se onih koji su ga naglas govorili; pa Izgnanici preniješe sindarinski jezik u svoju svakodnevnu upotrebu, te su Uzvišenim govorom Zapada razgovarali jedino noldorski kneževi između sebe. No taj je govor zauvijek živio kao jezik znanosti, gdje god je itko od toga naroda živio.

Dogodilo se da je Nargothrond bio dovršen (a Turgon još boravio u dvorima Vinyamara), te su se Finarfinovi sinovi okupili ondje na gozbi, a stigla je i Galadriel iz Doriatha i boravila neko vrijeme u Nargothrondu. Međutim, kralj Finrod Felagund nije imao ženu, pa ga Galadriel priupita zbog čega je tako; Finrodu se otvoriše oči dok je govorila, te on reče:

"I ja ću položiti zakletvu i morat ću biti slobodan da je ispunim i propadnem u tminu. Niti će išta od mogega kraljevstva potrajati da bi ga sin naslijedio."

No kazuje se da do tog časa njime nikad nisu vladale tako bešćutne misli, jer doista ona koju on ljubljase bila je Vanyarka Amarič, ali ona s njim nije otišla u progonstvo.

XVI. POGLAVLJE

O MAEGLINU

Aredhel Ar-Feiniel, Bijela gospa Noldora, Fingolfinova kći, živjela je u Nevrastu uz brata Turgona, te je otišla s njim u Skriveno kraljevstvo. Ali ubrzo joj dojadi zaštićeni grad Gondolin, te je sve više i jače željela ponovo jahati divljom zemljom i šetati šumama, kao što je običavala činiti u Valinoru; pa kad je dvjesto godina prošlo otkada su sazdali Gondolin, ona se obrati Turgonu i zatraži dopuštenje da ode. Turgonu bijaše mrsko ovo dopustiti i dugo je odbijao; ali je na koncu popustio, kazujući:

"Idi, dakle, ako želiš, iako se to protivi mojemu razboru, jer predosjećam da će zlo iz toga poteći i za tebe i za mene. No poći ćeš jedino za našim bratom Fingonom, a oni koje pošaljem s tobom moraju se vratiti u Gondolin što je brže moguće."

No Aredhel odvrati:

"Tvoja sam sestra, a ne sluškinja i kad prekoračim tvoje granice, ići ću kamo mi se prohtije. A ako mi ne dodijeliš pratnju, uputit ću se sama."

A Turgon joj odgovori:

"Sve što imam, tvoje je. Ali želio bih da nitko ne boravi izvan mojih zidina tko znade puta ovamo; pa ako se uzdam u tebe, sestro moja, ne uzdam se u ostale da će držati jezik za zubima."

Turgon stoga odabra tri plemića iz svoje kuće da jašu s Aredhel i zapovjedi im da je odvedu Fingonu u Hithlum, ako je uzmognu nagovoriti.

"I budite na oprezu" reče "jer ako je Morgoth još zatvoren na Sjeveru, mnogo je drugih opasnosti u Međuzemlju o kojima Gospa ne zna ništa."

Tad Aredhel ostavi Gondolin, a Turgonovo se srce ražalosti zbog njezina odlaska.

No čim je dospjela do gaza Brithiach na rijeci Sirion, ovako reče svojim pratiocima:

"Krenite sad na jug, a ne na sjever, jer ja ne želim jahati u Hithlum; moje srce radije žudi pronaći Fëanorove sinove, moje stare prijatelje."

Pa kako je od toga nisu mogli odvratiti, onako okrenuše na jug kako im je zapovjedila i zatražiše pristup u Doriath. No graničari ih odbiše pustiti, jer Thingol nije nikomu od Noldora dopuštao da prekorači Pojas, doli svojim rođacima od Finarfinove kuće, a ponajmanje onima koji su prijateljevali s Fëanorovim sinovima. Stoga graničari rekoše Aredhel:

"Do Celegormove zemlje koju tražite, Gospo, ne možete nikako proći kraljevstvom kralja Thingola; morat ćete jahati izvan Melianina pojasa, s juga ili sa sjevera. Najbrži način je putevima koji vode na istok od Brithiacha kroz Dimbar i preko Sjeverne međe ovog kraljevstva, sve dok ne prijedete Stari most preko Esgalduina i Gazove na Arosu, te dospijete u zemlje koje leže za brdom Himring. Ondje borave, kako vjerujemo, Celegorm i Curufin i možda ćete ih pronaći, ali cesta je pogibeljna."

Nato se Aredhel okrenu i potraži opasnu cestu između stravičnih dolina Ered Gorgorotha i Sjeverne međe Doriatha; ali netom su se približili zlokobnim predjelima

Nan Dungortheba, kadli se jahači zapletoše u sjenke, a Aredhel zastrani od svojih pratilaca i izgubi se. Dugo su za njom uzalud tragali, bojeći se da nije upala u kakvu zamku ili pila iz otrovnih izvora te zemlje; usto su se opaki Ungoliantini stvorovi koji su boravili u gudurama probudili i pojurili za njima, pa su jedva izvukli živu glavu. Kad su se konačno vratili i ispričali svoju priču, Gondolinom zavlada teška žalost, dok je Turgon sjedio u samoći, nijemo trpeći jad i bijes.

Ali je Aredhel, tragajući uzalud za svojim pratiocima, jahala dalje, jer je imala neustrašivo i odvažno srce poput sve Finwëove djece; držala se svojega puta, te je prešavši Esgalduin i Aros dospjela u zemlju Himlad između Arosa i Celona gdje su boravili Celegorm i Curufin u ono doba prije prekida Opsade Angbanda. U to vrijeme nisu bili kod kuće, jašući s Caranthirom na istok do Thargeliona; ali ju je Celegormov narod srdačno dočekaio i zamoli da ih počasti svojim ostankom dok se njihov gospodar ne vrati. Ondje je neko vrijeme bila zadovoljna i uživala u bezbrižnom tumananju šumama; ali kako se godina bližila kraju, a Celegorm se nije vraćao, onako je ponovno zahvati nemir, te se zabavljala jašući posve sama sve dalje od doma, tražeći nove puteljke i neutrte proplanke. Tako se zgodilo da je pri kraju godine Aredhel dospjela na jug Himlada, te prešla Celon i prije negoli je toga postala svjesna, zaplela se u mreže Nan Elmotha.

Tom je šumom u minulim vjekovima Melian šetala u sumrak Međuzemlja kad je drveće bilo mlado, te su njome još vladale čarolije. Ali je sad drveće Nan Elmotha bilo najviše i najtamnije u Beleriandu, pa sunce onamo nikad nije dopiralo; a ondje je boravio Eöl, kojega su zvali Mrki vilenjak. Od starine je bio iz Thingolova roda, ali je bio nemiran i osjećao se nelagodno u Doriathu, pa kad je Melianin pojas zaokružio šumu Region gdje je boravio, utekao je odande u Nan Elmoth. Ondje je živio u dubokoj sjenci, ljubeći noć i sumrak pod zvijezdama. Klonio se Noldora, držeći ih krivima što se Morgoth vratio da uzburka spokoj Belerianda; ali se s patuljcima slagao bolje od ijednog drugog vilenjaka iz davnina. Od njega su patuljci doznali mnogošta što se zbivalo u zemljama Eldara.

Međutim je trgovina patuljaka s Modroga gorja slijedila dvije ceste preko Istočnog Belerianda, a sjeverni je put, idući prema Gazovima na Arosu, prolazio blizu Nan Elmotha; ondje bi se Eöl susretao s Naugimima i razgovarao s njima. Pa kako je njihovo prijateljstvo raslo, onako je katkad znao otići i boraviti kao gost u podzemnim palačama Nogroda i Belegosta. Ondje je naučio mnogošta o obrađivanju kovina i stekao u tome veliku vještinu; te je izumio metal čvrst poput čelika patuljaka, ali toliko podatan da ga je mogao istanjiti i saviti, a da je ipak odolijevao oštricama i strijelama. Nazva ga *galvorn*, jer bijaše crn i sjajan poput ahata, te ga je uvijek navlačio na sebe kad god bi ostavljao svoj dom. Eöl pak, iako pogrbljen svojim kovačkim poslom, nije bio patuljak, već visoki vilenjak plemenitoga telerskog roda, krasna, iako stroga lica; a njegove su oči mogle prozreti duboke sjenke i mračne predjele. Tako se zgodilo da je opazio Aredhel Ar-Feniel u času kad je zalutala među visoko drveće blizu ruba Nan Elmotha, odblijesak bjeline u mračnoj šumi. Ona mu se učini prelijepom, te je poželi za sebe; baci svoje čari svuda oko nje da nije mogla pronaći izlaza, već se neprestano primicala bliže njegovu prebivalištu u dubini šume. Ondje stajahu njegova kovačnica i njegovi mračni dvori, a u njima onakvi sluge kakve je mogao imati, šutljivi i tajanstveni poput njihova gospodara. Pa kad je Aredhel, umorna od lutanja, stigla naposljetku pred njegova vrata, on joj se pokaza, srdačno je pozdravi i uvede u svoju

kuću. Ondje je i ostala; jer Eöl je uze za ženu, te je prošlo dugo vremena dok njezin rod nije ponovno dobio vijesti o njoj.

Nije kazano da se je Aredhel tomu posve protivila, niti da joj je njezin život u Nan Elmothu dugo godina bio mrzak. Jer iako se na Eölovu zapovijed morala kloniti sunčana svjetla, zajedno su posvuda lutali pod zvijezdama ili pod svjetlom mjesečeva srpa; a mogla je putovati i sama kad je htjela, samo što joj je Eöl bio zabranio da traga za Fëanorovim sinovima ili za ikojim drugim Noldorima. Aredhel je pak Eölu rodila sina u sjenci Nan Elmotha, a u svojem mu je srcu dala ime na zabranjenom jeziku Noldora, Lómion, što znači Dijete sumraka; ali njegov mu otac ne dade imena sve dok mu nije bilo dvanaest godina. Tad ga nazva Maeglin, što znači Oštrooki, jer je otkrio da su oči njegova sina bile prodornije od njegovih, a da je njegov um mogao pročitati tajne u srcima zakrite pod maglom riječi.

Kako je Maeglin rastao sve je više licem i tijelom nalikovao na svoje noldorske rođake, ali je po čudi i umu bio pravi sin svojega oca. Malo je govorio, osim o stvarima koje su ga se usko doticale, a tad je njegov glas imao moć ganuti one koji bi ga slušali i poraziti one koji bi mu se usprotivili. Bijaše visok i crnokos; njegove oči bijahu tamne, ali blistave i prodorne kao oči Noldora, a koža mu je bila bijela. Često je s Eölom pohodio gradove patuljaka na istoku Ered Lindona i ondje željno naučio sve što su oni bili voljni poučavati, a nadasve vještinu otkrivanja ruda raznih metala u planinama.

Ali kazuje se da je Maeglin više ljubio svoju mati, pa kad bi Eöl izbivao, dugo je znao sjediti uz nju i slušati sve što mu je mogla ispričati o svojemu rodu i pothvatima u Eldamaru, te o snazi i junaštvu prinčeva iz Fingolfinove kuće. Sve ovo on upi u srce, a ponajviše ono što je čuo o Turgonu, pa i to da nije imao nasljednika; jer je Elenwë, njegova žena, poginula prelazeći Helcaraxë, a njegova kći Idril Celebrindal bila mu je jedino dijete.

Pričajući ove priče, u Aredhel se probudi želja da ponovo vidi svoj rod; čudila se kako su joj mogli dosaditi svjetlo Gondolina, vodoskoci na suncu i zelena tratina Tumladena pod vjetrovitim proljetnim nebom; usto je većinom samovala među sjenkama kad bi njezin sin i muž izbivali. Zbog ovih je priča došlo do prvih svađa između Maeglina i Eöla. Jer nije postojao način kojim je Maeglin mogao navesti majku da mu otkrije gdje je Turgon boravio, niti kako se onamo može dospjeti, pa je čekao povoljniju priliku, vjerujući da će je ipak nagovoriti da mu oda tajnu ili je možda pročitati u njezinu neopreznu umu; no prije nego što je to bilo moguće, on poželje vidjeti Noldore i govoriti s Fëanorovim sinovima, svojim rodom koji je boravio nedaleko odatle. Ali, kad je otkrio svoju nakanu Eölu, njegov se otac razbjesni:

"Ti potječeš iz Eölove kuće, Maegline, sine moj" reče "a ne iz golodhrimske. Cijela ova zemlja je zemlja Telerâ i ja ništa ne želim imati s ubojicama našega roda, s uljezima i otimačima naših domova, a još manje moj sin. Poslušat ćeš me ili ću te staviti u okove."

Ali, Maeglin mu ne odgovori, već ostade hladan i šutljiv, te više nije odlazio na putovanja s Eölom, dok je Eöl prema njemu postao nepovjerljiv.

Zgodilo se tako da su početkom ljeta patuljci po svojem običaju pozvali Eöla na gozbu u Nogrod, te je on odjahao. Sad su Maeglin i njegova mati neko vrijeme bili

slobodni ići kamo su htjeli, te su često jahali do ruba šume, u potrazi za suncem; no Maeglinovo srce zapali želja da zauvijek ostavi Nan Elmoth. Stoga reče Aredhel:

"Gospo, idimo dok je prilike! Čemu se još možemo i vi i ja u ovoj šumi nadati? Ovdje nas drže u zatočeništvu, a ja od ovoga mjesta više nemam nikakve koristi; jer sam naučio sve čemu me moj otac može poučiti i sve što su mi Naugrimi htjeli otkriti. Zašto ne bismo potražili Gondolin? Vi ćete mi biti vodiljom, a ja vama čuvarom!"

Nato se Aredhel obradova i s ponosom pogleda svojega sina; pa kazujući Eölovim slugama da su otišli potražiti Fëanorove sinove, oni otiđoše i odjahaše do sjevernog ruba Nan Elmotha. Ondje pregaziše uzanu rijeku Celon u zemlji Himlad i odjahaše dalje do Gazova Arosa i tako na zapad uz granicu Doriatha.

Međutim se Eöl vratio s istoka brže nego što je Maeglin bio predvidio i zateče se onamo u času kad su mu žena i sin izbivali jedva dva dana, a njegov je gnjev bio tolik da je krenuo za njima čak i po danjem svjetlu. Kad je ušao u Himlad, savlada svoju srdžbu i nastavi opreznije, sjetivši se u kakvoj je bio opasnosti, jer su Celegorm i Curufin bili moćni vladari kojima se Eöl nimalo nije sviđao, a usto je Curufin bio naprasne čudi; na to Aglonova izvidnica opazi Maeglina i Aredhel kako jašu prema Gazovima Arosa, pa se Curufin, osjetivši da se zbivaju čudne stvari spusti s Prolaza južnije i ulogori u blizini Gazova. Prije negoli je Eöl daleko odjahao preko Himlada, presretoše ga Curufinovi jahači i odvedoše ga svojem gospodaru.

Tad Curufin reče Eölu:

"Kakvi te poslovi, Mrki vilenjače, dovode u moju zemlju? Hitna stvar, možda, čim je nekoga tko se uvijek klonio sunca izvukla na svjetlost dana."

Eöl pak, svjestan svoje opasnosti, obuzda jetke riječi što su mu padale na um.

"Doznao sam, kneže Curufine" reče "da su mi sin i žena, Bijela gospa od Gondolina, odjahali k vama u kratak posjet dok sam izbivao iz kuće; i činilo mi se prikladnim da im se pridružim na tom putu."

Nato se Curufin nasmija Eölu i odvrat:

"Mogli su ovdje naići na hladniju dobrodošlicu negoli su joj se nadali, da si ti bio s njima; ali nije važno, jer im to nije bio cilj. Nema dva dana otkako su prešli Arossiach, a odande su žurno odjahali na zapad. Sve mi se čini da me želiš zavarati; ako pak nisi sam zavarao."

A Eöl odgovori:

"U tom slučaju, kneže, možda biste mi dopustili otići i otkriti što se uistinu zbiva."

"Imaš moje dopuštenje, ali ne i moju blagonaklonost" reče Curufin "i što prije ostaviš moju zemlju, to ćeš mi više biti po volji."

Nato se Eöl pope na konja, kazujući:

"Dobro je, kneže Curufine, u nevolji susresti ovako ljubazna rođaka. Sjećat ću se ovoga kad se vratim."

Tad Curufin mrko pogleda Eöla.

"Ne razmeći se preda mnoim ženinim naslovom" reče "jer oni koji otimaju noldorske kćeri i žene se njima bez milodara i dopuštenja ne stječu time srodstvo s njihovim rodom. Dao sam ti dopuštenje da odeš. Primi ga i odlazi. Prema zakonu Eldara, u ovom te času ne mogu umoriti. Ali dajem ti ovaj savjet: vrati se radije svojem domu u tami Nan Elmotha, jer mi srce kazuje, ako nastaviš proganjati one koji te više ne ljube, da se nećeš više onamo vratiti."

Eöl pak odjaha u žurbi, preplavljen mržnjom spram svih Noldora; jer je sad uvidio da su Maeglin i Aredhel bježali u Gondolin. Tjeran gnjevom i stidom vlastita poniženja, pregazi Gazove Arosa i požuri se putem kojim su oni ranije išli; i premda nisu znali da ih je pratio, te imao usto bržeg konja, ipak ih nije dostigao sve dok se nisu domogli Brithiacha i ostavili svoje konje. Tad ih je izdala zla kob, jer su konji glasno zanjistali, a Eölov ih at čuo i požurio im u susret; te je Eöl izdaleka ugledao Aredheline bijele haljine i uočio put kojim je išla, tražeći tajni prolaz u planine.

Međutim, Aredhel i Maeglin dospješe do Vanjskih dveri Gondolina i Crne straže pod planinama, a ondje je dočekaše s veseljem, te prošavši Sedmorim vratima ona stiže s Maeglinom Turgonu na Amon Gwarethu. Tad je kralj zaprepašten čuo sve što mu je Aredhel imala ispričati i s ljubavlju promotrio Maeglina, sestrina sina, gledajući u njemu nekoga vrijednog da se ubroji među noldorske prinčeve.

"Doista se radujem što se Ar-Feiniel vratila u Gondolin" reče "i sad će mi se moj grad ponovo činiti ljepšim nego u danima kad sam je držao izgubljenom. A Maeglin će primiti najveću počast u mojem kraljevstvu."

Nato se Maeglin duboko pokloni i prizna Turgona za vladara i kralja kojemu će izvršavati svaku zapovijed; ali nakon toga stajaše šutljiv i budan, jer su blaženstvo i sjaj Gondolina nadmašivali sve što je bio zamislio iz majčinih pričanja, a iznenadila ga je snaga grada i mnoštvo njegovih stanovnika, te mnogobrojna čudesa i krasote koje je ondje vidio. Ali ništa nije toliko privlačilo njegove poglede koliko Idril, kraljeva kći, koja je sjedila pokraj njega; jer bijaše zlatokosa kao Vanyari, pleme njezine majke, te mu se činila poput sunca koje je svojom svjetlošću obasjavalo cijeli kraljevski dvor.

Eöl pak, slijedivši Aredhel, pronađe Suhu rijeku i tajni put, te šuljajući se kradom sve dalje, stiže do Straže, gdje ga zarobiše i ispitaše. A kad ga Straža ču gdje tvrdi da mu je Aredhel žena, zapanjiše se, te poslaše brzog glasnika u grad, a on dođe u kraljeve dvore.

"Gospodaru" povika "Straža je zarobila nekoga tko je kradomice dospio pred Crna vrata. Eöl kaže da mu je ime i visoki je vilenjak, crn i mrk, iz plemena Sindara; ali tvrdi da mu je Gospa Aredhel žena i zahtijeva da ga se dovede pred vas. Njegova je srdžba velika i teško ga je obuzdati, ali ga nismo ubili kao što vaš zakon zapovijeda."

Tad Aredhel prozbori:

"Jao! Eöl nas je slijedio, čega sam se i bojala. Ali to je učinio posve neprimjetno, jer nismo vidjeli i čuli ni traga potjeri kad smo stupili na Skriveni put."

Onda reče glasniku:

"Istinu kaže. On je Eöl, a ja sam mu žena i on je otac mojem sinu. Ne ubijte ga, već ga dovedite ovamo pred kraljev sud, ako kralj to želi."

Tako i učiniše i dovedoše Eöla u Turgonove dvore, a on stade pred njegovim visokim prijestoljem, ponosan i mrk. Iako je bio ne manje od svojega sina osupnut onim što je vidio, njegovo se srce još više napunilo gnjevom i mržnjom spram Noldora. Ali Turgon ga oslovi s poštovanjem, ustade i htjede mu pružiti ruku, pa reče:

"Dobro mi došao, rođače, jer držim te za takovog. Ovdje možeš boraviti kako ti se prohtije, jedino moraš ovdje ostati i nikad ne smiješ ostaviti moje kraljevstvo; jer prema mojem zakonu, nitko tko nađe puta ovamo ne može otići."

Ali Eöl povuče ruku.

"Ne priznajem tvoj zakon" reče. "Ni ti ni bilo tko od tvojega roda nema pravo u ovoj zemlji prisvajati kraljevine i postavljati granice, bilo ovdje ili ondje. Ovo je

zemlja Telera, u koju ste donijeli rat i sva previranja, postupajući uvijek bahato i nepravedno. Briga me za vaše tajne i nisam vas došao ovamo uhoditi, već da povratim ono što je moje: svoju ženu i sina. No ako na svoju sestru Aredhel još imaš pravo, neka onda ona ostane; nek se ptica vrati svojem, kavezu, gdje će ubrzo opet oboljeti, kao što je oboljela prije. Ali ne i Maeglin. Od mogega me sina nećeš odvojiti. Dođi, Maegline, Eölov sine! Tvoj ti otac zapovijeda. Ostavi kuću njegovih neprijatelja i ubojica njegova roda, ili neka si proklet!"

Ali Maeglin ništa ne odgovori.

Nato Turgon sjede na svoje visoko prijestolje, uzevši u ruke svoje žezlo odluke i prozbori strogim glasom:

"Neću se s tobom prepirati, Mrki vilenjače. Jedino mačevi Noldora brane tvoje neosunčane šume. Svoju slobodu da tumaraš divljinom duguješ mojem rodu; i da nije njih, davno bi se već mučio robujući u jamama Angbanda. Ali ovdje kraljujem ja, i htio ti to ili ne htio, moja odluka je zakon. Dajem ti tek ovaj izbor: ili ovdje ostani ili ovdje umri; a tvoj sin isto tako."

Tad Eöl pogleda u oči kralju Turgonu i ne uplaši se, već dugo osta stajati bez riječi i kretnje dok se na dvor spuštala tišina; ali je Aredhel zazeblo, znajući koliko je opasan. Iznenada, brz poput guje, on pograbi sulicu što je skrivaše pod svojim plaštem i baci je na Maeglina, vičući:

"Biram ovo drugo i za sebe i za sina! Nećeš mi oduzeti ono što je moje!"

Ali Aredhel skoči brže od strelice, te joj se ona zabode u rame; većina se pak baci na Eöla, vezaše ga u okove i odvedoše, dok su se ostali brinuli za Aredhel. No, Maeglin je promatrajući svojega oca šutio.

Bilo je dogovoreno da se Eöla drugi dan dovede pred kraljevski sud, a Aredhel i Idril uvjeriše Turgona da se smiluje. No predvečer Aredhel oboli, pa iako se rana doimala nevelikom, ona u noći umre; jer je vrh sulice bio otrovan, premda to nitko nije znao, sve dok nije bilo prekasno.

Stoga kad su Eöla doveli pred Turgona, ovaj mu se nije mogao smilovati; te ga povedoše na Caragdûr, klisuru od crnog kamena nad sjevernim obronkom gondolinskog brda, da ga ondje bace s okomitih zidina grada. Maeglin stajaše u blizini i ne reče ni riječi; ali na kraju Eöl kriknu:

"Tako se odričeš vlastita oca i njegova roda, nesretni sine! Ovdje će propasti sve tvoje nade i ovdje ćeš pronaći istu smrt kao ja."

Tad Eöla gurnuše s Caragdûra i tako je skončao, te se svima u Gondolinu činilo pravo; ali se Idril zabrinu i od tog dana postade nepovjerljiva prema svojem rođaku. Maeglin je napredovao i postao velik među Gondolindrimima, hvaljen od svih i uživajući veliku naklonost Turgona; jer ako je htio rado i hitro naučiti sve što je mogao, imao je mnogočemu poučiti i druge. Okupio je oko sebe sve one koji su posjedovali najviše dara za kovački zanat i rudarstvo; te istražio Echoriath (a to je Kružno gorje) i pronašao bogate rudne žile raznolikih kovina. Najviše je cijenio čvrsto željezo iz anghabarskog rudnika na sjeveru Echoriatha i odanle dovukao cijelo bogatstvo iskovanog metala i čelika, te je oružje Gondolindrima postalo još čvršće i još oštrije; a dobro im je došlo u nadolazećim danima. Maeglin je davao savjete mudro i oprezno, a opet bio hrabar i odvažan kad je ustrebalo. To je izašlo na vidjelo u kasnijim danima: jer kad je u strahotnoj godini Nirnaeth Arnoediad Turgon otvorio vrata svojega tabora i odmarširao u pomoć Fingonu na sjeveru, Maeglin nije htio ostati

u Gondolinu kao kraljevski namjesnik, već je otišao u rat i tukao se uz Turgona te se pokazao nemilosrdnim i neustrašivim u boju.

Tako se sretnom činila sudbina Maeglina koji se uzdigao do velikana među noldorskim prinčevima i do drugog po redu najuzvišenijeg u najslavnijem njihovom kraljevstvu. Ali svoje srce nije otkrivao; premda mu nije uvijek sve polazilo za rukom, ipak je trpio u tišini, krijući svoje misli te ih je malo tko mogao pročitati, osim Idril Celebrindal. Od prvih je svojih časova u Gondolinu nosio u srcu duboku tugu, koja je sve više rasla i lišavala ga svake radosti: ljubio je Idrilinu ljepotu i beznadno žudio za njom. Eldari u tako bliskom rodu nisu se vjenčavali, niti je ikad prije netko od njih to poželio učiniti. Kako god bilo, Idril nimalo nije ljubila Maeglina; a spoznavši što je on osjećao prema njoj, ljubila ga je još i manje. Jer to joj se činilo čudnom i pokvarenom crtom u njemu, čime su Eldari takvo što otada oduvijek smatrali: gnjio plod Rodoubojstva, kojim je sjenka Mandosova prokletstva prekrila posljednju nadu Noldora. No godine su prolazile, a Maeglin je još bdio nad Idril i čekao, dok mu se ljubav smrkavala u srcu. Stoga je sve više provodio svoju volju u drugim stvarima, ne uklanjajući se ni trudu ni teretu, ako su mu mogli uvećati moć.

Tako je bilo u Gondolinu; i usred blaženstva toga kraljevstva, dok je njegova slava još trajala, zlo je posijalo svoje crno sjeme.

XVII. POGLAVLJE

O DOLASKU LJUDI NA ZAPAD

Kad je tri stotine godina i više prošlo otkako su Noldori stigli u Beleriand, u daniima Dugotrajnog mira, Finrod Felagund, gospodar Nargothronda, oputova istočno od Siriona i krenu u lov s Maglorom i Maedhrosom, Fëanorovim sinovima. Ali hajka mu dozlogrdi, pa nastavi dalje sam prema planinama Ered Lindona koje je ugledao kako blistaju u daljini; i uputivši se Patuljačkom cestom, pregazi Gelion kod gaza Sarn Athrad, te skrenuvši na jug preko gornjeg toka Ascara, stiže na sjever Ossirianda.

U dolini među brežuljcima u podnožju gora, podno izvora Thalosa, on ugleda svjetla u predvečerje i iz daleka začu zvuk pjesme. Ovome se vrlo začudi, jer Zeleni vilenjaci toga kraja nisu palili vatre, niti pjevali noću. U početku se poboja nije li nalet orkova probio sjevernu opsadu, ali čim je prišao bliže, uvidje da nije bilo tako; jer pjevači su se koristili jezikom koji on nikad prije nije bio čuo, ni patuljačkim ni orkovskim. Tad Felagund, stojeći u tišini pod noćnim sjenkama drveća, pogleda dolje prema logoru, te ugleda ondje neznani narod.

Ovi su pak bili dio plemena i sljedbenika Bëora Starog, kako su ga poslije zvali, poglavara ljudi. Nakon mnogo života provedenih u tumananju s Istoka, on ih na koncu prevede preko Modroga gonja, prve od ljudske rase koji su ušli u Beleriand; a pjevali su jer bijahu radosni i vjerovali da su utekli svim opasnostima i napokon dospjeli u zemlju u kojoj nije bilo straha.

Dugo ih je Felagund promatrao, a ljubav prema njima probudi mu se u srcu; no ostade skriven među drvećem sve dok svi nisu zaspali. Tad stupi među usnuli narod i sjede uz njihovu utrnulu vatru gdje nitko nije držao stražu; pa uze grubu harfu koju je Bëor ostavio sa strane i zasniva na njoj glazbu kakvu ljudske uši još nisu bile čule; jer do tada još nisu imali koga da ih nauči toj vještini, doli Mrkih vilenjaka u divljim krajevima.

U taj mah su se ljudi probudili i slušali Felagunda kako svira na harfi i pjeva, pa svaki pomisli da se nalazi u kakvu predivnu snu sve dok nije opazio da su mu i prijatelji bili budni uz njega; ali nisu govorili, niti se micali dok je još Felagund svirao, zbog krasote glazbe i divote pjesme. Mudre bijahu riječi Vilin-kralja, a srca koja su ga slušala postajala su mudrijima; jer su stvari o kojima je pjevao, o stvaranju Arde i blaženstvu Amana za sjenkama Mora, pristizale poput bistrih slika pred njihovim očima, dok je njegov vilenjački govor svaki um protumačio prema vlastitoj mjeri.

Stoga ljudi nazvaše kralja Felagunda, kojega su prvog susreli od svih Eldara, Nóm, što znači Mudrost na jeziku toga naroda, a poslije prozvaše njegovo pleme Nómin, Mudri. Doista vjerovali u početku da je Felagund bio jedan od Valara, o kojima su čuli glasine da su boravili daleko na Zapadu; te je ovo bio (kažu neki) razlog njihovu putovanju. Felagund pak ostade uz njih i pouči ih istinskome znanju, a oni ga zavolješe i uzeše za svojega gospodara i ostadoše otada zauvijek vjerni Finarfinovoj kući.

Poznato je da su Eldari od svih drugih naroda bili najvještiji u jezicima; no Felagund uz to otkri da je mogao pročitati u ljudskim umovima one misli koje su htjeli otkriti govorom, pa su se njihove riječi lako tumačile. Isto tako je kazano da su ovi

Ljudi dugo vremena općili s Mrkim vilenjacima istočno od planina, pa kako svi jezici Quendâ bijahu istoga porijekla, onako je jezik Bëora i njegova plemena nalikovao na vilenjački jezik po mnogim riječima i načinima. Nije stoga prošlo dugo prije negoli je Felagund mogao razgovarati s Bëorom, a u vrijeme svojega boravka s njim mnogo su zajedno govorili. Ali kad ga je on ispitivao o postanku ljudi i njihovim putovanjima, Bëor je malo imao reći; i doista je znao malo, jer su očevi njegova naroda kazivali malo priča o njihovoj prošlosti i tišina je zavila njihova sjećanja.

"Tama leži za nama" reče Bëor "a mi smo joj okrenuli leđa i ne želimo se onamo vratiti ni u mislima. K zapadu naša su se srca oduvijek okretala i vjerujemo da ćemo ondje pronaći Svjetlo."

No poslije se među Eldarima pripovijedalo da kad su se ljudi probudili u Hildórienu za prvog izlaska Sunca, Morgothovi su uhode bili na oprezu, te mu ubrzo donijeli novosti; a njemu se ovo učini tako važnim da je potajice u sjenci sam ostavio Angband i spustio se u Međuzemlje, predavši Sauronu zapovijed nad Vojnom. O njegovim poslovima s ljudima Eldari uistinu ništa nisu znali u to vrijeme, a jedva da su nešto saznali poslije; ali da je tama ležala nad ljudskim srcima (kao što je sjena Rodoubojstva i Mandosove osude ležala nad Noldorima) jasno su opažali čak i u narodu Prijatelja vilenjaka koje su prve upoznali. Izopačiti ili uništiti sve novo i lijepo što bi se stvorilo, uvijek je bila najveća Morgothova želja, te je bez sumnje ovo bio cilj njegove zadaće: s pomoću straha i laži učiniti ljude neprijateljima Eldara i podići ih s istoka protiv Belerianda. Ali ova osnova je slabo sazrijevala i nikad je nije do kraja ostvario; jer ljudi (kažu) u početku bijahu u malom broju, dok se Morgoth počeo bojati rastuće moći i jedinstva Eldara, te se vratio u Angband, ostavivši za sobom u taj čas tek nekolicinu svojih slugu i to one slabije sile i lukavstva.

Felagund pak dozna od Bëora da je bilo još mnogo drugih ljudi istog mnijenja koji također putovahu na zapad.

"I drugi su iz mojega roda prešli Planine" reče "i lutaju nedaleko odavde; a Haladini, narod od kojih smo razdvojeni govorom, još su u dolinama na istočnim obroncima, očekujući vijesti prije nego što nastave dalje. Ima još i drugih ljudi, čiji je jezik sličniji našem, s kojima smo općili od vremena do vremena. Išli su ispred nas u pohodu na zapad, ali smo ih pretekli, jer su brojan narod, ali se drže zajedno i kreću polako, budući da ih sve vodi jedan poglavar kojega zovu Marach."

Međutim, Zelene je vilenjake Ossirianda uznemirio dolazak ljudi, pa kad doznaše da je jedan od eldarskih knezova s onu stranu Mora među njima, oni poslaše glasnike Felagundu.

"Kneže" kazahu oni "ako imate moć nad ovim pridošlicama, zapovjedite im da se vrate putevima kojima su došli ili da odu dalje. Jer mi ne želimo strance u ovoj zemlji da razbiju mir u kojem živimo. Usto je to čeljad obarača drveća i lovaca zvijeri; stoga smo mi njihovi neprijatelji, pa ako oni ne budu htjeli otići, mi ćemo im nauditi na sve moguće načine."

Tad prema Felagundovu savjetu Bëor okupi sve lutajuće obitelji i plemena njegova naroda, te se oni prebaciše preko Geliona i naseliše u zemljama Amroda i Amrasa, na istočnim obalama Celona južno od Nan Elmotha i u blizini granica Doriatha; a ime je toj zemlji otada bilo Estolad, Tabor. Ali kad je nakon godine dana Felagund poželio vratiti se u svoju zemlju, Bëor ga zamoli za dopuštenje da pođe s

njim; te ostade u službi kralja Nargothronda do kraja svoga života. Tako je i dobio svoje ime, Bëor, dok mu je ime prije bilo Balan; jer Bëor znači "Podanik" na jeziku njegova naroda. Vladavinu nad svojim plemenom predao je Baranu, svojem starijem sinu, i više se nije vratio u Estolad.

Ubrzo nakon Felagundova odlaska i drugi ljudi o kojima je Bëor govorio pristigoše u Beleriand. Prvi dođoše Haladini; ali susrevši se s neprijaznošću Zelenih vilenjaka, oni okrenuše na sjever i nastaniše se u Thargelionu, u zemlji Fëanorova sina Caranthira; ondje su neko vrijeme imali mira, a Caranthirov narod nije se na njih obazirao. Iduće je godine Marach preveo svoj narod preko planina; oni su bili visoko i ratničko pleme, stupajući u postrojenim četama, te su se vilenjaci Ossirianda skrili i nisu im prepriječili put. Zato se Marach, čuvši da je Bëorov narod boravio u zelenoj i plodnoj zemlji, spusti Patuljačkom cestom i naseli u zemlji južno i istočno od obitavališta Barana, Bëorova sina; a među tim narodima nastade veliko prijateljstvo.

Felagund se sam često vraćao kako bi posjetio ljude; a mnogo je drugih vilenjaka iz zapadnih zemalja, i Noldora i Sindara, putovalo u Estolad, budući da su bili nestrpljivi da vide Edaine čiji je dolazak bio davno pretkazan. Dok je Atani, Drugi narod, bilo ime dano ljudima u Valinoru, u govoru je Belerianda to ime postalo Edain, a ondje su ga koristili jedino za tri plemena Prijatelja vilenjaka.

Fingolfin, kao kralj svih Noldora, odasla poslanike da im zažele dobrodošlicu, a potom je mnogo mladih i gorljivih edainskih muškaraca otišlo i postalo slugama kod kralja i eldarskih knezova. Među njima bio je Malach, Marachov sin, te je boravio u Hithlumu četrnaest godina, naučio vilenjački jezik i dobio ime Aradan.

Edaini nisu dugo zadovoljni boravili u Estoladu, mnogo ih je, naime, još željelo otići na zapad; ali nisu znali puta. Pred njima ležahu međe Doriatha, a na jugu je ležao Sirion i njegove neprohodne močvare. Zbog toga kraljevi triju noldorskih kuća, nadajući se pojačanju iz redova ljudskih sinova, poslaše glase da se svi Edaini, koji žele, mogu preseliti i doći živjeti među njihovim narodom. Tako je započela seoba Edaina: u početku malo-pomalo, no poslije se cijele obitelji i plemena podigoše i ostaviše Estolad, sve dok nakon kakvih pedeset ljeta više tisuća nije ušlo u zemlje kraljeva. Većina je ovih polako putovala na sjever, sve dok nisu dobro upoznali puteve. Bëorov je narod stigao u Dorthonion i naselio se u zemljama kojima je vladala Finarfinova kuća. Aradanov narod (jer je Marach, njegov otac, ostao u Estoladu sve do svoje smrti) većinom je nastavio dalje prema zapadu; a neki dospješe u Hithlum, ali Magor, Aradanov sin, i mnogi od njegova naroda uputiše se niz Sirion u Beleriand i nastaniše neko vrijeme u dolinama na južnim obroncima Ered Wethrina.

Kazuje se da se o svim ovim pitanjima nitko osim Finroda Felagunda nije posavjetovao s kraljem Thingolom, a da je ovaj bio nezadovoljan jednako zbog toga kao i zbog snova, odnoseći se na dolazak ljudi koji su ga mučili još i prije nego što su se prve glasine o njima čule. Zato on zapovjedi da se ljudi ne smiju naseliti ni u kojoj zemlji doli onih na sjeveru, te da prinčevi kojima služe moraju odgovarati za sve njihove postupke, pa reče:

"U Doriath nijedan čovjek neće stupiti dokle god traje moje kraljevstvo, pa ni oni iz Bëorove kuće koji služe voljenog Finroda."

Melian mu ništa ne odvrati u taj čas, ali poslije reče ona Galadriel:

"Eto svijet hita naprijed u susret velikim događajima. A jedan će čovjek, i to iz Bëorove kuće, uistinu doći, a Melianin ga pojas neće zaustaviti, jer njega će slati usud jači od moje moći; a pjesme što će se ispjevati o tom dolasku trajat će i kad se cijelo Međuzemlje izmijeni."

Međutim je mnogo ljudi ostalo u Estoladu, a ondje su i dalje izmiješani narodi živjeli dugo godina nakon toga, sve dok u propasti Belerianda nisu bili poraženi ili dok nisu utekli natrag na Istok. Jer osim starih koji su držali da su njihovi lutalački dani bili gotovi, bilo je i nemalo onih koji su htjeli ići svojim putem i bojali se Eldara i svjetla u njihovim očima; tako je nastalo nesloge među Edainima u kojoj se može razaznati Morgothova sjenka, jer on je sigurno znao za dolazak ljudi u Beleriand i za njihovo sve veće prijateljstvo s vilenjacima.

Vode nezadovoljnih bijahu Bereg iz Bëorove kuće i Amlach, jedan od Marachovih unuka, te oni otvoreno kazaše:

"Išli smo dugim putevima, želeći uteći opasnostima Međuzemlja i mračnim stvorovima koji ondje borave; jer čuli smo da ima Svjetla na Zapadu. Ali sad smo doznali da je Svjetlo preko Mora. Onamo ne možemo, gdje Bogovi borave u blaženstvu. Osim jednog; jer Gospodar mraka evo je pred nama i Eldari, mudri ali okrutni, koji vode beskonačni rat protiv njega. Na Sjeveru on boravi, kažu; a ondje su bol i smrt od kojih smo utekli. Nećemo ići tim putem."

Nato se sazva vijeće i zbor ljudi, te ih se zajedno okupi velik broj. A Prijatelji vilenjaka odgovoriše Beregu, kazujući:

"Istina je da od Mračnog kralja potječu sva zla od kojih smo utekli; ali on želi vlast nad cijelim Međuzemljem, pa gdje bismo sad mogli otići, a da nam on ne bude za petama? Jedino ako ga ovdje ne pobijede ili barem zadrže utamničena. Jedino što ga sprječava je srčanost Eldara, a možda nas je baš ovaj razlog, da im pomognemo u nuždi, doveo u ovu zemlju."

Na ovo Bereg odgovori:

"Neka se Eldari pobrinu za to! Naši su životi dovoljno kratki."

Nato ustade jedan koji se svima učini da je Amlach, Imlachov sin, izgovarajući okrutne riječi koje su potresle srca svih koji su ga slušali:

"Sve je to tek vilenjačka legenda, priča kojom se obmanjuju neoprezni došljaci. More nema obalu. Nema Svjetla na Zapadu. Slijedili ste lažnu vatru vilenjaka do nakraj svijeta! Koji je od vas ugledao najslabijeg od Bogova? Tko je vidio Mračnog kralja na Sjeveru? Eldari su oni koji teže za vlašću nad Međuzemljem. Pohlepni za blagom, prorovali su zemlju u potrazi za njezinim tajnama i probudili bijes u bićima koja žive pod njom, kao što su oduvijek činili i uvijek će činiti. Pustite orcima njihovo kraljevstvo, a mi ćemo imati naše. Ima mjesta na svijetu, ako nas Eldari ostave na miru!"

Tad su oni koji su čuli ove riječi sjedili neko vrijeme osupnuti, a sjenka straha im se spustila na srca; pa odlučise ostaviti zemlje Eldara. No poslije se Amlach vrati među njih i zanijska da je bio prisutan kod njihove raspre i da je izgovorio onakve riječi kakve su oni prikazivali; pa ljudima zavladaše sumnja i smetenost. Uto Prijatelji vilenjaka rekoše:

"Sad ćete barem vjerovati ovom: Mračni gospodar doista postoji, a njegovi su uhode i poklisari među nama; jer on se boji i nas i snage koju možemo dati njegovim neprijateljima."

Neki ipak odvратиše:

"On nas mrzi, radije, i mržit će nas to više, što dulje ostanemo ovdje, uplićući se u njegovu razmiricu s eldarskim kraljevima od koje nam nema nikakve koristi."

Stoga se mnogi od onih koji su još boravili u Estoladu opremiše za odlazak; pa Bereg povede jednu tisuću Bëorovih ljudi dolje na jug gdje im se gubi trag u pjesmama toga doba. No Amlach se pokaja, govoreći:

"Evo i ja imam povod kavgi s Gospodarem laži, koja će potrajati do kraja moga života" pa ode odatle na sjever i stupi u službu kod Maedhrosa. No oni od njegova naroda koji su dijelili Beregovo mišljenje, izabraše novog vođu i vratiše se preko planina u Eriador, gdje se na njih zaboravilo.

Za to su vrijeme Haladini ostali u Thargelionu i bili zadovoljni. Ali Morgotha, kad je spoznao da lažima i varkama ne može posve otuđiti ljude od vilenjaka, preplavi bijes, te je pokušavao nautiti ljudima na sve moguće načine. Zato odasla najezdu orkova, koja je prošavši na istok izbjegla opsadu i kradomice prešla Ered Lindon prolazima Patuljačke ceste i nasrnula na Haladine u šumama na jugu Caranthirove zemlje.

Haladini, međutim, nisu živjeli pod vladavinom vođe niti u većim skupinama, već je svako gospodarstvo stajalo odvojeno i upravljalo svojim poslima, a tek se polako počelo udruživati s drugima. No među njima bijaše čovjek po imenu Haldad koji je volio gospodovati i bio neustrašiv; on pak okupi sve hrabre ljude na koje je mogao naići i povuče se u ugao zemlje između Ascara i Geliona, te u krajnjem njegovu kutu izgradi utvrdu od kolja poprečno od rijeke do rijeke, te u nju povuče sve žene i djecu koje su mogli spasiti. Ondje su ih opsjedali sve dok im nije ponestalo hrane.

Haldad je imao djecu blizance: kći Haleth i sina Haldara; a oboje su bili smioni branitelji, jer je Haleth bila žena velika srca i snage. Ali na koncu Haldad pade u jurišu na orke; a Haldara, koji je pohitao van da izbavi očevo tijelo iz njihova pokolja, sasjekoše uz njega. Tad je Haleth zadržala narod na okupu, iako su već bili izgubili svaku nadu, a neki se bacili u rijeke i utopili. Ali sedam dana kasnije, dok su orci posljednji put napadali i već se probili u utvrdu, do njih iznenada dopre zvuk trublji, a Caranthir sa svojom vojskom siđe sa sjevera i potjera orke u rijeke.

Tad se Caranthir smilova ljudima i ukaza veliku počast Haleth; te joj ponudi odštetu za njezina oca i brata. I vidjevši prekasno kakva je hrabrost u Edaina, on joj reče:

"Ako biste se preselili i boravili dalje na sjeveru, imali biste prijateljstvo i zaštitu Eldara i vlastitu slobodnu zemlju."

Ali Haleth je bila ponosna i opirala se tuđem vodstvu i vlasti, a većina je Haladina bila podjednake čudi. Stoga ona zahvali Caranthiru, ali odvрати:

"Već sam odlučila, kneže, ostaviti sjenku planina i otići na zapad, kamo su otišli i drugi od našega roda."

Stoga kad su Haladini okupili sve koje su pronašli žive od svojega roda koji je bezglavo utekao u šume pred orcima i sakupili što je preostalo od njihovih dobara u

spaljenim domaćinstvima, oni uzeše Haleth za svoju poglavaricu, a ona ih na koncu povede u Estolad gdje su neko vrijeme boravili.

Ali ostali su nezavisani narod, a vilenjacima i ljudima otada su uvijek bili poznati kao Halethin narod. Haleth je ostala njihovom poglavaricom koliko joj je život trajao, ali nije se udala, te je vodstvo poslije prešlo na Haldana, Haldarova sina. Ubrzo se ipak Haleth poželjela ponovno preseliti na zapad i premda je većina njezina naroda bila protiv ovoga prijedloga, ona ih još jednom povede naprijed, te su krenuli bez eldarske pomoći i vodstva i, pregazivši Celon i Aros, stupili u opasno područje između Stravičnoga gorja i Melianina pojasa. Ta zemlja u to vrijeme nije bila tako izopačena kakvom je poslije postala, ali nije to bio put kojim su ljudi mogli krenuti bez ičije pomoći, te je Haleth njime izvela svoj narod kroz nedaće i gubitke, primoravši ih da idu naprijed snagom svoje volje. Na kraju dospješe u Brithiach, a mnogi se kruto pokajahu zbog tog putovanja; ali sad im nije bilo povratka. Zato su se u novim zemljama vratili svome starom životu što su bolje mogli; pa su boravili na slobodnim gospodarstvima u šumama Talath Dirnena za Teiglinom, a neki pak odlutali daleko u kraljevstvo Nargothronda. Ipak, mnogo ih je bilo koji su ljubili gospu Haleth i slijedili je kamo god bi išla, te živjeli pod njezinom vladavinom; ove ona povede u šumu Brethil, između Teiglina i Siriona. Ondje se u crnim danima koji su uslijedili vratio velik broj njezina naseljena naroda.

Međutim je Brethil prisvajao kralj Thingol kao dio svojega kraljevstva, iako se nije nalazila unutar Melianina pojasa i bio bi je uskratio Halethi; ali joj Felagund, koji je bio s Thingolom u prijateljstvu, dočuvši o svemu što je zadesilo Halethin narod, pribavi ovu milost: da može slobodno boraviti u Brethilu pod uvjetom da njezin narod brani Teiglini prijelaz od svih neprijatelja Eldara i ne dopusti orcima da stupe u njihove lugove. Na ovo Haleth odvrati:

"Gdje su Haldad, moj otac i Haldar, moj brat? Ako kralj Doriatha strahuje od prijateljstva između Haleth i onih koji su rastrgali njezin rod, tad Eldari razmišljaju na način koji je ljudima stran."

Tako je Haleth živjela u Brethilu do svoje smrti; a njezin je narod nad njom podigao zeleni humak na šumskoj uzvisini, Tûr Haretha, Gospin humak, Haudh-en-Arwen na sindarinskom jeziku.

Tako se zbilo da su se Edaini nastanili u zemljama Eldara, neki ovdje, neki ondje, neki lutajući, a neki okupljeni u plemena ili male narode; a većina ih je ubrzo naučila jezik Sivih vilenjaka, jednako kao zajednički govor među njima samima, a i zbog toga što su mnogi bili željni upoznati vilenjačku predaju. No nakon nekog vremena Vilin-kraljevi, uvidjevši kako nije bilo dobro za vilenjake i ljude da žive međusobno izmiješani, bez reda, i da ljudima trebaju poglavari od njihova vlastita roda, odvojiše posebna područja u kojima su ljudi mogli živjeti svoje živote, pa imenovali poglavare da ovim zemljama slobodno upravljaju. Oni su bili saveznici Eldara u ratu, ali stupali su pod svojim vojskovođama. Pa ipak, mnogi su se Edaini radovali prijateljstvu s Eldarima i boravili među njima koliko god im je bilo dopušteno; a mladići su često odlazili služiti neko vrijeme u kraljevskim vojskama.

I tako se zbi da je Hador Lórindol, sin Hathola, sin Magora, sin Malacha Aradana, stupio u Fingolfinovo dvorjanstvo u svojoj mladosti, a kralj ga je vrlo volio. Fingolfin mu stoga preda vlast nad Dor-lóminon, te on u toj zemlji okupi većinu naroda njegova roda i postade najmoćniji poglavar Edaina. Jedino se u njegovoj kući

govorilo vilenjačkim jezikom; no nisu zaboravili ni svoj jezik, te se iz njega razvio zajednički jezik Númenora. U Dorthonionu je pak vladavinu nad Bëorovim narodom i pokrajinom Ladros dobio Boromir, sin Borona koji je bio unuk Bëora Starog.

Hadorovi sinovi bijahu Galdor i Gundor; a Galdorovi su sinovi bili Húrin i Huor; dok je Húrinov sin bio Túrin od Glaurungove propasti; a Huorov sin bio je Tuor, otac Eärendila Blagoslovljenog. Boromirov sin bio je Bregor, čiji sinovi bijahu Bregolas i Barahir; a Bregolasovi su sinovi bili Baragund i Belegund. Baragundova je kći bila Morwen, Túrinova mati, dok je Belegundova kći bila Rían, Tuorova majka. No Barahirov sin bijaše Beren Jednoruki koji je stekao ljubav Lúthien, Thingolove kćeri i vratio se iz Mrtvih; od njih je potekla Elwing, Eärendilova žena i svi númenorski kraljevi nakon nje.

Svi su oni bili uhvaćeni u mrežu Usuda Noldora i počinili velika djela koja Eldari još pamte u životopisima drevnih kraljeva. U to su doba ljudi svoju snagu spojili s noldorskom moći, a njihova je nada bila na vrhuncu, dok je Morgoth bio tijesno opkoljen, jer se Hadorov narod koji je hrabro podnosio mraz i duga putovanja nije ustezao katkad otići daleko na sjever i ondje držati stražu nad kretanjima Neprijatelja. Ljudi iz Triju kuća rasli su i množili se, ali najveća među njima bila je kuća Hadora Zlatokosog, druga vilinskih knezova. Njegov narod bijaše vrlo snažan i stasit, hitra uma, smion i postojan, brz na ljutnji i smijehu, moćan među Ilúvatarovom djecom u mladosti ljudskoga roda. Većinom su bili plavokosi i plavooki; ali ne i Túrin, čija je mati bila Morwen iz Bëorove kuće. Ljudi iz te kuće bijahu tamnih ili smeđih vlasi sa sivim očima i od svih su ljudi najviše nalikovali na Noldore, koji su ih najviše ljubili; bili su, naime, ljubopitljivih umova, vještih ruku, brzo su razumijevali i dugo pamtili, a lakše ih je bilo nagnati na samilost nego na smijeh. Na njih je nalik bio Halethín šumski narod, ali oni su bili nižeg stasa i manje žedni znanja. Malo su koristili riječi i nisu im se milila velika mnoštva ljudi, već su mnogi među njima pronalazili užitak u samoći, tumarajući slobodno zelenim lugovima dok su im se čudesa eldarskih zemalja još činila neznanima. Ipak u kraljevinama Zapada njihov je čas bio kratak, a dani nesretni.

Edainske su se godine produljile, prema računanju ljudi, nakon njihova dolaska u Beleriand; ali je na koncu Bëor Stari umro u svojoj tristo devedesetoj godini, od kojih je četrdeset četiri proveo u službi kralja Felagunda. Pa kad je ležao mrtav, ne od kakve rane ili boli, već od starosti, Eldari prvi put posvjedočiše brzom gašenju ljudskih života i smrti od umora koju u sebi nisu poznavali, te su dugo tugovali zbog gubitka svojih prijatelja. No Bëor se na kraju dobrovoljno odrekao života i preminuo u miru; dok su se Eldari duboko čudili neznanoj sudbini ljudi, jer u cijeloj njihovoj mudrosti njojzi nije bilo ni spomena, a njezin im je kraj bio nepoznat.

Unatoč tome, Edaini iz davnina od Eldara su brzo naučili sva umijeća i znanja koja su mogli primiti, te je mudrost i vještina njihovih sinova rasla, sve dok nisu daleko nadmašivali sav ostali ljudski rod koji je još boravio istočno od planina i nije vidio Eldare ni promotrio lica koja su gledala Svjetlo Valinora.

XVIII. POGLAVLJE

O PROPASTI BELERIANDA I PADU FINGOLFINOVOM

U to vrijeme, Fingolfin, kralj Sjevera i vrhovni kralj Noldora, spoznavši da je njegov narod postao brojan i jak, i da su ljudi, njihovi saveznici, mnogobrojni i hrabri, ponovno stade premišljati o napadu na Angband; znao je, naime, da su im životi bili u opasnosti dokle god je opadni krug stajao otvoren, a Morgoth slobodan trudbovao u svojim dubokim rudnicima, izmišljajući onakva zla kakva nitko nije mogao predvidjeti, sve dok ih on sam ne bi razotkrio. Ova mu se nakana činila mudrom prema mjerilu njegova znanja; jer Noldori još nisu shvaćali kolika je moć u Morgotha, niti razumjeli da je njihov nepotpomognut rat protiv njega bio krajnje beznadan, bilo da su ga požurivali ili u njemu oklijevali. No kako im zemlja bijaše lijepa, a kraljevstva prostrana, onako je većina Noldora bila zadovoljna postojećim stanjem stvari, vjerujući da će to potrajati i bili su nevoljki krenuti u napad u kojem će mnogi zasigurno izginuti, bilo kao pobjednici, bilo kao poraženi. Stoga su bili gotovo neskloni poslušati Fingolfinu, što je u to doba bilo dvostruko točno kad su u pitanju bili Fëanorovi sinovi. Među noldorskim poglavarima jedino su Angrod i Aegnor razmišljali poput kralja; oni su naime boravili u krajevima odakle se Thangorodrim mogao nazrijeti, a Morgothova je prijetnja bila vječito prisutna u njihovim mislima. Tako su Fingolfinove nakane propale, a zemlja imala mira još neko vrijeme.

Ali kad je šesto pokoljenje ljudi nakon Bëora i Maracha jedva bilo poodraslo, a prošlo je tad četiristo pedeset pet ljeta od Fingolfinova dolaska, dogodilo se zlo kojega se on dugo pribojavao, ali užasnije i nenadanije od njegovih najmračnijih strahova. Morgoth je, naime, dugo vremena u tajnosti pripremao svoje odrede, dok je pakost njegova srca bivala neprestano sve veća, a mržnja spram Noldora sve gorča; te je žudio ne samo dokrajčiti svoje protivnike, već i uništiti i okaljati zemlje koje su oni bili osvojili i učinili krasnima. Kazivalo se da mu je mržnja nadjačala razum, jer da je nastavio čekati dok mu se sve zamisli ne ostvare, tad bi Noldore bio posve uništio. Ali sa svoje je strane premalo cijenio srčanost vilenjaka, dok se na ljude nije uopće obazirao.

Stiglo je zimsko doba, kad su noći bile mračne i bez mjeseca, a široka se ravnica Ard-galena prostirala tamna pod ledenim zvijezdama od noldorskih utvrda na brdima do podnožja Thangorodrima. Stražarski su kresovi mutno gorjeli, a čuvara je bilo malo; u ravnicu tek ih je nekolicina bdjela u logorima hithlumskih konjanika. U taj čas Morgoth iznenada otposlao goleme plamene rijeke koje su hitale nizbrdo brže od Balroga iz Thangorodrima i izlile se preko cijele ravnice; iz Željeznoga gorja prosukljale su vatre u premnogim kužnim bojama, a od njihova je dima zrak stao zaudarati i postao smrtonosan. Tako je nestao Ard-galen, jer je vatra progutala njegove trave pa je postala izgorjelom i poharanom pustoši, punom zagušljiva praha, jalovom i beživotnom. Od tada joj se i ime promijenilo, te su je nazivali Anfauglith, Prah koji guši. Mnoge su spaljene kosti pronašle ondje svoj grob pod vedrim nebom; jer je u tom požaru izginulo mnogo Noldora koje je zahvatio jurišajući oganj i koji nisu uspjeli uteći u brda. Uzvisine Dorthoniona i Ered Wethrina

zadržale su vatrenu bujicu, ali sve njihove šume na obroncima koji su gledali prema Angbandu se zapališe, a dim izazva pometnju među braniteljima. Tako otpoče četvrta velika bitka, Dagor Bragollach, Bitka iznenadnog plamena.

Ispred te vatre išao je Glaurung zlatni, otac zmajeva, u punoj snazi, za repom mu bijahu Balrozi, a za njima su stupale crne vojske orkova u broju koji Noldori nikad prije nisu bili ni vidjeli niti mogli zamisliti. Oni pak napadoše utvrde Noldora i razbiše opsadu uokolo Angbanda i umoriše Noldore i njihove saveznike, Sive vilenjake i ljude, gdje god su ih zatekli. Mnogi su najodvažniji Morgothovi neprijatelji poginuli u prvim danima toga rata, smeteni i razasuti, nemoćni okupiti svoje snage. Rat nikad poslije toga nije posve prestao u Beleriandu; ali drži se da je Bitka iznenadnog plamena skončala dolaskom proljeća, kad su Morgothovi napadi postali rjeđi.

To je bio kraj Opsade Angbanda, a Morgothovi su se neprijatelji razbježali i odvojili jedni od drugih. Većina Sivih vilenjaka utekla je na jug i napustila sjeverni rat; a mnoge je prihvatio Doriath, te su se Thingolovo kraljevstvo i snaga u to vrijeme uvelike povećali, a kako je kraljica Melian bila oplela svoju moć oko njegovih granica, zlo još nije moglo stupiti u to skriveno kraljevstvo. Drugi nadoše utočište u utverdama uz more i u Nargothrundu; a neki pak napustiše zemlju i sakriše se u Ossiriandu ili, prešavši planine, lutahu divljinom poput beskućnika. Glasine o ratu i proboju Opsade dospjele su i do ušiju ljudi s istoka Međuzemlja.

Finarfinovi sinovi bili su ponajviše izloženi silini napada, a Angrod i Aegnor pogiboše; pored njih je pao Bregolas, glavar Bëorove kuće, s većinom ratnika toga naroda. Ali Barahira, Bregolasova brata, bitka zateče zapadnije, u blizini Sirionskog prijelaza. Ondje se kralj Finrod Felagund hitajući s juga našao odsječen od svojega naroda, on i njegova malobrojna družina opkoljeni u močvari Serech; i bili bi ga umorili ili zarobili da Barahir nije došao s najhrabrijima od svoga ljudstva i spasio ga i podigao zid od kopalja oko njega; pa su se sječivima probili kroz bitku pretrpjevši velike gubitke. Tako je Felagund utekao i vratio se u svoju podzemnu tvrđavu Nargothrond; ali je prisegao na trajno prijateljstvo i pomoć u svakoj nedaći Barahiru i njegovu rodu i u znak zavjeta predao Barahiru svoj prsten. Barahir je sad s pravom postao glavar Bëorove kuće, te se vratio u Dorthonion, dok je većina njegova naroda ostavila svoje domove i potražila utočište u utverdama Hithluma.

Toliko snažan bijaše Morgothov juriš da Fingon i Fingolfin nisu mogli priteći u pomoć Finarfinovim sinovima, a hitlumske su se vojske morale povući uz velike gubitke u utvrdi na Ered Wethrinu koje su jedva obranili od orkova. Pod zidinama Eithel Siriona pade Hador Zlatokosi, braneći zaleđe svojega gospodara Fingolfina, bivajući tad šezdeset šest godina star, a s njim pade Gundor, njegov mlađi sin, proboden premnogim strelicama; a vilenjaci ih oplakivahu. Potom Galdor Visoki preuze vlast od svojega oca. Zahvaljujući snazi i visini Sjenovita gorja koje je izdržalo vatrenu stihiju, te srčanosti vilenjaka i ljudi sa Sjevera koju ni ork ni Balrog nisu mogli pobijediti, Hithlum ostade nepokoren, prijeteći s krila Morgothovu napadu; dok je Fingolfin more neprijatelja odijelilo od njegovih rođaka.

Naime, rat je pošao po zlu za Fëanorove sinove i gotovo je cijela Istočna međa u napadu bila osvojena. Aglonski prijelaz bio je silom otet, premda uz velike gubitke na strani Morgothove vojske; a Celegorm i Curufin pobijeđeni utekoše na jug i zapad uz granice Doriatha i stigavši konačno u Nargothrond, potražiše sklonište kod Finroda Felagunda. Tako se zgodilo da je njihov narod umnožio snage Nargothronda; ali bilo

bi bolje, kao što se poslije pokazalo, da su ostali na istoku među svojim rodom. Maedhros počinu djela izvanredne hrabrosti i orci utekoše pred njegovim licem; jer je od vremena njegovih muka na Thangorodrimu njegov duh izgarao poput bijelog unutarnjeg ognja, a on bio poput onoga koji uskrsava iz mrtvih. Zato je velebna tvrđava na brdu Himring ostala neosvojena, a mnogi među najhrabrijima koji su ostali, i od naroda Dorthoniona i onog s Istočne međe, okupili su se ondje pod Maedhrosom, a on na neko vrijeme ponovno zatvorio Aglonski prolaz, te tako orci nisu mogli stupiti u Beleriand tim putem. Oni pak poraziše konjicu Fëanorova naroda na Lothlannu, jer ondje stiže Glaurung i provuče se kroz Maglorov procijep pa uništi svu zemlju između rukavaca Geliona. Orci pak oteše tvrđavu na zapadnim obroncima gore Rerir i opustošiše cijeli Thargelion, Caranthirovu zemlju, i okaljaše jezero Helevorn. Odande su pregazili Gelion, šireći vatru i stravu i ušli duboko u Istočni Beleriand. Maglor se pridruži Maedhrosu na Himringu, ali Caranthir uteče i pripoji ostatak svojega naroda raštrkanom plemenu lovaca, Amroda i Amrasa, koji se povukoše i pregaziše Ramdal na jugu. Na Amon Erebu ostavili su stražu i nešto ratne snage, a pomogli su im Zeleni vilenjaci, pa orci nisu stupili u Ossiriand ni u Taur-im-Duinath i divlje krajeve na jugu.

Međutim, vijesti stigoše u Hithlum da je Dorthonion izgubljen, Finarfinovi sinovi pobijedjeni, a sinovi Fëanora otjerani sa svoje zemlje. Tad Fingolfin vidje (kako mu se onomad činilo) potpunu propast Noldora i poraz svih njihovih kuća kojem nije bilo lijeka; pa preplavljen gnjevom i očajem uzjaha Rochallora, svojega snažnog konja, i odjuri naprijed posve sam, a da ga u tome nitko nije mogao spriječiti. Preletio je preko Dor-nu-Fauglitha kao vjetar kroz prašinu i svi koji su vidjeli njegov juriš utekoše prestravljeni, misleći da je stigao sam Oromë: jer ovaj je bio bezuman od gnjeva, a oči su mu svijetlile kao oči Valara. Tako on sam samcat stiže pred dveri Angbanda i oglasi svoj rog, te još jedanput udari o mjedena vrata i izazva Morgotha da istupi i pobije se s njim u dvoboju. I Morgoth dođe.

To bijaše posljednji put u tim ratovima da je prešao prag svoje tvrđave, a kazuje se da nije drage volje prihvatio izazov; pa premda je njegova snaga nadmašivala sve na ovome svijetu, ipak je on jedini od Valara poznavao strah. Ali sad nije mogao zaniijekati izazov u lice svojim kapetanima; jer su stijene odzvanjale od prodornog zvuka Fingolfinova roga, njegov glas dopirao rezak i jasan u same dubine Angbanda; a Fingolfin nazvao Morgotha kukavicom i gospodarem robova. Stoga Morgoth dođe, uspinjući se polako iz svoje podzemne prijestolnice, a zvuk njegovih koraka bijaše poput grmljavine pod zemljom. Stupio je van odjeven u crni oklop pa se uspravio pred kraljem poput tornja, željezom okrunjena, a njegov je golem štit, tmast i bez grba, bacao sjenku nad njim poput olujna oblaka. Ali Fingolfin je pod njim blistao poput zvijezde, jer mu je mrežasta košulja bila obložena srebrom, a modri štit optočen kristalima te je isukao svoj mač Ringil koji je svjetlucao poput leda.

Tad Morgoth zavitla uvis Grondom, Maljem podzemnoga svijeta, i zamahnu njime poput udara groma. Ali Fingolfin odskoči u stranu, a Grond raskoli u zemlji golemu jamu, odakle izletješe dim i plamen. Mnogo ga je puta Morgoth pokušao zgromiti i svaki je put Fingolfin odskočio u stranu kao što munja sune pod crnim oblakom i ranio Morgotha sa sedam rana, a Morgoth sedam puta kriknuo od bola, našto su angbandske vojske zarile lica u zemlju od straha, a krici odjeknuli Sjevernim krajevima.

Ali na koncu se kralj umori, a Morgoth ga pritisnu svojim štitom. Triput ga je sručio na koljena i triput je ovaj ponovno ustao i uzdigao svoj slomljeni štit i ulupljenu kacigu. Ali se zemlja bijaše posve raspukla i ulekla oko njega te se on spotae i pade na leđa Morgothu pred noge; a Morgoth mu priklješti vrat svojim lijevim stopalom čija težina bijaše poput povaljena brda. Ipak svojim posljednjim, beznadnim udarcem Fingolfin mu zasječe Ringilom u nogu, a crna krv prokulja, pušeci se van i ispuni Grondove jame.

Tako pogibe Fingolfin, Vrhovni kralj Noldora, najdičniji i najhrabriji od svih Vilin-kraljeva iz starine. Orci se nisu hvalisali ovim dvobojem pred dverima; a ni vilenjaci ga nisu opjevali, jer im je tuga bila preduboka. Ipak se njegova priča još pamti, jer je kralj orlova Thorondor donio vijest u Gondolin i u daleki Hithlum. Morgoth pak uze tijelo Vilin-kralja i polomi ga pa ga htjede baciti svojim vukovima; ali Thorondor doletje žurno iz svojega visokog gnijezda među vrhuncima Crissaegrima i strelovito se obori na Morgotha i razdere mu lice. Šum Thorondorovih krila bijaše poput huka Manwëovih vjetrova, te on obuhvati tijelo svojim snažnim kandžama i, vinuvši se iznenada u visine ponad orkovskih strelica, odnese kralja odatle. Položi ga na vrh planine koji je gledao sa sjevera prema skrivenoj dolini Gondolina, a Turgon, pristigavši, podiže kameni humak nad tijelom svojega oca. Nijedan se ork nije usuđivao prijeći preko Fingolfinove gore ili doći u blizinu njegova groba, sve dok Gondolin nije zadesila zla kob, a izdaja se probudila među njegovim rodом. Morgoth je od toga dana uvijek išao kljast na jednu nogu, a bol od njegovih rana nije se mogla zaliječiti, dok mu je lice nagrđivao Thorondorov ožiljak.

Preteško bijaše jadikovanje u Hithlumu kad su doznali za Fingolfinov pad, a Fingon sav u tuzi preuze vladavinu nad Fingolfinovom kućom i kraljevstvom Noldora; ali svojega mladog sina Ereiniona (kojega poslije prozvaše Gil-galad) poslao u Luke.

Iako je Morgothova moć zasjenila Sjeverne krajeve, Barahir se odbijao povući iz Dorthoniona, već je ostao otimajući natrag stopu za stopom zemlje od svojih neprijatelja. Morgoth nato stade proganjati njegov narod do smrti, sve dok ih nije preostala tek nekolicina; a čitava se šuma na sjevernim obroncima toga kraja malo-pomalo pretvorila u krajinu tolikih strahota i crne magije da se u nju čak ni orci nisu usuđivali kročiti, ako ih pak nužda ne bi natjerala, a nazvaše je Deldúwath i Taur-nu-Fuin, Šuma pod sjenkom noći. Drveće koje je ondje nakon požara izraslo bijaše crno i jezovito, njihovo korijenje, isprepleteno, pružalo se u tami poput kandži; a oni koji bi među njih zabasali, izgubili bi se i oslijepjeli, a jezovite bi ih prikaze udavile ili natjerale u bezumlje. Toliko je težak na kraju postao Barahirov položaj da je Emeldir od Muževnog srca, njegova žena (koja je bila sklonija boriti se uz svojega sina i muža negoli uteći), okupila zajedno sve žene i djecu koja su preostala i podijelila oružje onima koji su ih mogli ponijeti pa ih povela u planine što su ležale za njima i još dalje, putevima prepunim opasnosti, sve dok na koncu, pretrpjevši gubitke i nevolje, nisu stigli u Brethil. Neke ondje prihvatiše Haladini, a drugi nastaviše preko planina prema Dor-lóminu i narodu Galdora, Hadorova sina; a među ovima bijaše Rían, Belegundova kći, i Morwen zvana Eledhwen, što znači Vilin-sjaj, Baragundova kći. Ali nitko nije ponovno vidio muškarce koje su ostavili za sobom. Ovi, naime, izginuše jedan za drugim, sve dok na kraju Barahiru nije preostalo tek dvanaest muškaraca; njegov sin Beren, Baragund i Belegund, njegovi nećaci, Bregolasovi sinovi, i devet vjernih slugu

iz njegove kuće čija se imena dugo pamte u pjesmama Noldora: bijahu to Radhruin i Dairuin, Dagnir i Ragnor, Gildor i nesretni Gorlim, Arthad i Urthel, i mladi Hathaldir. Oni su postali beznadni odmetnici, družba očajnika koja nije mogla ni uteći ni predati se, jer su im domovi bili razoreni, a žene i djeca zarobljena, umorena ili izbjegla. Iz Hithluma nisu stizale ni vijesti ni pomoć, a Barahira i njegove ljude proganjali su poput divljih zvijeri; pa su se oni povukli na ogoljenu uzvisinu ponad šume i tumarali među gorskim jezercima i stjenovitim vrištinama toga kraja, daleko od uhoda i Morgothovih čarolija. Postelja im bijaše vrijesak, a krov oblačno nebo.

Gotovo dvije godine nakon Dagor Bragollacha, Noldori su i dalje branili zapadni prolaz oko izvora Siriona, jer je Ulmova moć bila u toj vodi, a Minas Tirith odolijevao orcima. Ali na koncu, nakon pada Fingolfinu, Sauron, najsilniji i najstrašniji od Morgothovih slugu, kojega na sindarinskom jeziku nazivaju Gorthaur, napade Orodretha, čuvara kule na Tol Sirionu. Sauron se sad prometnuo u vješca strahovite moći, vladara sjenki i prikaza, podlo mudrog i okrutno snažnog, koji bi unakazio sve čega bi se dotakao i izopačio sve nad čim je vladao; gospodara vukodlaka, čiji je posjed bila patnja. Osvojio je Minas Tirith na juriš, jer se crni oblak straha spustio na one koji su ga branili; a Orodretha istjerao, pa je utekao u Nargothrond. Tad je Sauron pretvori u Morgothovu stražarsku kulu, prijetecu utvrdu zla; a krasni otok Tol Sirion postade proklet, te ga nazvaše Tol-in-Gaurhoth, Otok vukodlaka. Nijedno živo stvorenje nije moglo proći tom dolinom a da ga Sauron ne bi opazio s kule na kojoj je sjedio. Tako je Morgoth sad držao zapadni prolaz, a njegova strahovlada ispunila polja i šume Belerianda. Za granicama Hithluma neumorno je proganjao svoje neprijatelje, tragao za njihovim skrovištima i otimao im utvrde jednu po jednu. Orci koji su postali sve smjeliji, lutali su nadaleko i naširoko, spustivši se niz Sirion na zapadu i Celon na istoku, i opkolili Doriath; no toliko su zla nanijeli toj zemlji da su se zvijeri i ptice pred njima razbježale, a muk i pustoš jednakomjerno širili sa Sjevera. Zarobili su mnogo Noldora i Sindara i odvukli ih u Angband, te ih učinili sužnjevima, natjeravši ih da upotrijebe svoju vještinu i znanje u Morgothovu korist. Morgoth pak odasla svoje uhode koji su na sebi nosili lažna obličja, a na jeziku himbu; a ti su lažno obećavali nagrade i lukavim riječima kušali probuditi strah i ljubomoru među narodima, optužujući njihove kraljeve i poglavare zbog pohlepe i međusobne izdaje. A zbog prokletstva Rodoubojstva kod Alqualondëa ovim se lažima većinom vjerovalo; a kako su vremena bivala sve crnja, onako je u njima bilo i nešto istine, jer su srca i umove beleriandskih vilenjaka zamutili očaj i strah. Ali Noldori su najviše strahovali zbog izdaje svojega vlastitog roda koji je robovao u Angbandu; jer je Morgoth neke od njih upotrijebio u svojim opakim nakanama i, hineći da ih pušta na slobodu, slao natrag, ali njihovu volju prikovao uz svoju, pa su zastranjivali samo da bi mu se ponovno mogli vratiti. Stoga kad bi koji od njegovih zarobljenika uistinu pobjegao i vratio se svome narodu, teško bi naišao na dobrodošlicu, već je radije lutao sam, izopćen i očajan.

Prema ljudima je Morgoth hinio samilost ako bi ikoji poslušao njegove glase, kazujući im da su sve njihove nevolje potekle od robovanja buntovnim Noldorima, ali da će od zakonitog gospodara Međuzemlja dobiti časti i pravedne nagrade za junaštvo, ako napuste ustanak. Ali malo ga je ljudi iz Triju kuda Edaina htjelo poslušati, pa ni onda kad bi ih on sproveo na muke u Angbandu. Stoga ih je Morgoth s mržnjom

progonio i poslao svoje poslanike preko planina. Kazuje se da su u ovo doba Mrki ljudi prvi put došli u Beleriand. Neki su već potajice potpali pod Morgothovu vlast i došli na njegov poziv; ali ne svi, jer su glasine o Beleriandu, njegovim krajevima i rijekama, njegovim ratovima i blagu, dopirale nadaleko i naširoko, a lutajuće stope ljudi tih su dana vječito smjerale prema zapadu. Ovi ljudi bijahu niski i široki, dugih i jakih ruku; koža im bijaše garava ili žućkasta, a kosu su imali tamnu poput očiju. Imali su mnogo kuća, a nekima su bili draži patuljci s planina nego vilenjaci. Ali poznavajući slabost Noldora i Edaina i s obzirom na to da su jame Angbanda posjedovale zalihe koje su se doimale nepresušnima i vječito obnavljanima, Maedhros sklopi savez s ovim pridošlicama i pokloni svoje prijateljstvo najvećim njihovim poglavarima, Bóru i Ulfangu. Morgoth je naprotiv bio zadovoljan, budući da je ovo upravo i snovao. Bórovi sinovi bijahu Borlad, Borlach i Borthand; a oni su slijedili Maedhrosa i Maglora i iznevjerili Morgothova nadanja, te ostali vjerni. Sinovi Ulfanga Crnog bijahu Ulfast i Ulwarth i prokleti Uldor, a ti su slijedili Caranthira i zakleli mu se na vjernost, no pokazalo se da su bili vjerolomni.

Malo je ljubavi bilo među Edainima i Istočnjacima i rijetko su se kad sretali; pridošlice su, naime, dugo boravili u Istočnom Beleriandu, dok je Hadorov narod bio zatvoren u Hithlumu, a Bëorova kuća gotovo posve uništena. Halethinina se naroda u početku rat na sjeveru nije doticao, zato što su boravili na jugu u šumi Brethil; ali sad u vojevali s orkovskim uljezima, jer su bili odvažni ljudi i nisu im olako htjeli prepustiti lugove koje su voljeli. Sred priča o porazima toga doba podvizi Haladina se pamte i slave: naime, nakon zauzimanja Minas Tiritha orci su se spustili niz sjeverni prolaz, a možda bi nastavili pustošiti sve do ušća Siriona, da nije Halmir, haladinski velmoža poslao brze glase Thingolu, kako je prijateljevao s vilenjacima koji su čuvali granice Doriatha. Tad Beleg od Čvrstog luka, vođa Thingolovih graničara, dovede brojnu snagu sjekirama naoružanih Sindara u Brethil; pa izašavši iz dubine šume Halmir i Beleg uhvatiše legiju orkova na prepad i umoriše ih. Otada je crna plima sa Sjevera u tom kraju bila ustavljena, a orci se još mnogo godina potom nisu usuđivali pregaziti Teiglin. Halethin narod nastavio je uživati oprezan mir u šumi Brethil, a za njihovom stražom nargothrondsko se kraljevstvo oporavljalo i prikupljalo snagu.

U ovo su vrijeme Húrin i Huor, sinovi Galdora od Dor-lómina, boravili s Haladinima, jer su bili od iste krvi. U danima prije Dagor Bragollacha te su se dvije kuće okupile pri velikoj gozbi na kojoj su Galdor i Glóredhel, djeca Hadora Zlatokosog, vjenčala s Hareth i Haldir, djecom haladinskog poglavara Halmira. Tako se zgodilo da je Galdorove sinove u Brethilu odgajao njihov ujak Haldir prema ondašnjem ljudskom običaju; pa su obojica sudjelovala u onoj bici s orcima, čak i Huor, kojega nitko nije mogao zaustaviti, premda je imao jedva trinaest godina. No našavši se u četi što se bila odvojila od ostalih, njih su gonili sve do gaza na Brithiach, a ondje bi ih zasigurno zarobili ili umorili da nije bilo Ulmove moći koja je još bila jaka u Sirionu. Magla se uzdigla iz rijeke i zakrila ih od neprijatelja, pa oni utekoše preko Brithiacha u Dimbar i lutahu među brdima pod strmim zidinama Crissaegrima, sve dok ih opsjene onog kraja nisu posve smele pa nisu znali ni naprijed ni natrag. Ondje ih opazi Thorondor i posla im svoja dva orla u pomoć; a orlovi ih podigoše i preniješe iza Kružnoga gorja u tajnu dolinu Tumladen i skriveni grad Gondolin, koji dotad nijedan čovjek nije vidio.

Ondje ih kralj Turgon srdačno primi kad dozna za njihovo porijeklo; jer su mu poruke i snovi bili pristigli Sirionom s mora, od Ulma, gospodara voda, opominjući ga na nadolazeće nedaće i savjetujući mu da dobrostivo postupa sa sinovima iz Hadorove kuće od kojih će mu stići pomoć u nevolji. Húrin i Huor boravili su kao gosti u kraljevoj kući gotovo cijelu godinu; a kazuje se da je za to vrijeme Húrin naučio mnogošta od vilenjačkog nauka i doznao ponešto i o kraljevskom vijećanju i nakanama. Turgonu su se, naime, Galdorovi sinovi vrlo svidjeli, te je s njima dugo razgovarao i želio ih zadržati u Gondolinu iz ljubavi, a ne jedino zbog svojega zakona prema kojem nijedan stranac, bio on vilenjak ili čovjek, koji bi otkrio put do tajnog kraljevstva i ugledao njegov grad, nikad više nije mogao otići, sve dok sam kralj ne rastvori vrata svojega tabora, a skriveni narod ne istupi van.

Ali Húrin i Huor poželješe vratiti se svome rodu i sudjelovati u ratovima i nesrećama koje su ih sad zaposjele. Pa Húrin reče Turgonu:

"Gospodaru, mi smo tek smrtni ljudi i drugačiji od Eldara. Oni mogu izdržati duga ljeta iščekujući daleki dan boja protiv svojih neprijatelja; ali nama je vrijeme kratko, naša snaga i nada brzo usahnu. Štoviše, mi nismo našli puta do Gondolina i doista ne možemo biti sigurni gdje se ovaj grad nalazi; jer nas preniješe u strahu i čudu preko visokih zračnih putanja, a naše oči nekom milošću bijahu zakrite."

Nato mu Turgon dopusti molbu i reče:

"Istim putem kojim ste došli možete se i vratiti, ako se Thorondor pokaže voljan. Nesretan sam zbog ovoga rastanka; no, za malo vremena, barem prema računanju Eldara, možda se ponovno susretnemo."

Ali Maeglin, sin kraljeve sestre, koji bijaše moćan u Gondolinu, nimalo se ne ražalosti zbog njihova odlaska, iako im je zavidio na kraljevoj naklonosti, jer nije ljubio nikoga od ljudskog roda, pa reče Húrinu:

"Kraljeva je milost veća no što mislite i zakon više nije tako krut kao prije; inače ne biste imali drugog izbora nego ovdje ostati do kraja života."

A Húrin mu odvrati:

"Kraljeva milost je uistinu velika; ali ako nam ne vjerujete na riječ, onda ćemo pred vama prisegnuti."

I braća prisegoše da nikad neće otkriti Turgonove savjete i da će čuvati tajnu o svemu što su vidjeli u njegovu kraljevstvu. Tad se oprostise, a orlovi ih, pristigavši, u noći odniješe odatle i pred zoru spustiše u Dor-lómin. Njihova rodbina se poveseli kad ih ugleda, jer su im glasnici iz Brethila javili kako su se izgubili; no oni ni svojim očevima nisu htjeli razotkriti gdje su bili, osim da su ih u divljini spasili orlovi koji su ih donijeli kući. Ali Galdor reče:

"Zar ste, dakle, godinu dana proboravili u divljini? Ili su vas orlovi udomili u svojim visokim gnijezdima? No pronašli ste hranu i fino ruho i vraćate se poput mladih prinčeva, a ne poput šumske siročadi."

Húrin pak odvrati:

"Budite zadovoljni što smo se vratili, jer to su nam dopustili jedino pod prisegom da ćemo šutjeti."

Otađ ih Galdor više nije ispitivao, ali su se on i mnogi drugi dosjetili istini i u to je doba čudnovata sudbina Húrina i Huora dospjela i do ušiju Morgothovih slugu.

Kad je, međutim, Turgon doznao za slom Opsade Angbanda, nije dao da itko od njegova naroda ode u rat; držao je, naime, da je Gondolin jak i da vrijeme još nije

sazrelo da ga se otkrije. No vjerovao je kako je kraj Opsade značio početak propasti Noldora, ako im ne pristigne pomoć; stoga je kradomice poslao čete Gondolindrima na ušće Siriona i Balarski otok. Oni ondje izgradiše brodove i otisnuše se na krajnji Zapad prema Turgonovu nalogu, ištući Valinor kako bi izmolili oprost i pomoć od Valara; a preklinjali su morske ptice da ih vode. Ali mora bijahu divlja i široka, a sjenke i čarolije ležahu nad njima, te je Valinor bio skriven. Tako nijedan Turgonov poslanik nije stigao na Zapad, mnogi su se izgubili, a premalo ih se vratilo, dok se Gondolinu bližila zla kob.

Glasine o ovim događajima dospješe i do Morgotha, a on sred svojih pobjeda osjeti nemir, te je slino žudio doznati novosti o Felagundu i Turgonu. Oni su, naime, bili nestali bez traga, a ipak nisu umrli; pa se on poboja što li sve još neće uprkos njemu provesti. Poznavao je ipak ime Nargothrondovo, ali ne i njegov položaj i snagu, dok o Gondolinu nije znao ništa, a pomisao na Turgona sve ga je više uznemiravala. Zato odasla još veći broj uhoda u Beleriand, ali povuče glavnu vojsku orkova u Angband, jer uvidje da još nije mogao izvojevati posljednju i pobjedonosnu bitku sve dok ne skupi novu snagu, i da nije pravo procijenio junaštvo Noldora niti bojnu vještinu ljudi koji su se borili na njihovoj strani. Koliko je god velika bila njegova pobjeda u Bragollachu i tijekom kasnijih godina i koliko je god bila teška šteta koju je nanio svojim protivnicima, njegovi gubici nisu bili ništa manji; i premda je držao Dorthonion i Sirionski prolaz, Eldari su, oporavivši se od svoga prvotnoga očaja, počeli ponovno stjecati ono što su bili izgubili. Tako je Beleriandom na jugu vladao prividan mir još nekoliko kratkih ljeta, a za to se vrijeme u kovačnicama Angbanda radilo bez predaha.

Kad je sedam godina prošlo od Četvrte bitke, Morgoth obnovi svoj napad i posla golemu vojnu silu na Hithlum. Juriš na prolaze Sjenovita gornja bijaše oštar, a u opsadi Eithel Siriona, visokog Galdora, velmožu Dor-lómina, probode strelica. Tu je tvrđavu držao u ime Fingona, Vrhovnog kralja; a na istom je mjestu poginuo njegov otac Hador Lórindol jedva nekoliko ljeta prije. Njegov sin Húrin tek je onedavna bio dosegao muževnu dob, ali je posjedovao veliku snagu uma i tijela, te je istjerao orke iz Ered Wethrina uz veliko krvoproliće i gonio ih daleko preko pijeska Anfauglitha.

Ali kralj se Fingon namučio kako bi zadržao vojsku Angbanda koja se spustila sa sjevera, a bitka je započela na samoj hithlumskoj ravnici. Ondje je Fingon bio brojčano nadmašen, ali je Círdanovo brodovlje uplovilo u velikom mnoštvu u rukavac Drengist, a vilenjaci iz Falasa u najernjem času nabasali sa zapada na Morgothovu vojsku. Tad se orci razdvojiše i utekoše, a Eldarima dopade pobjeda, dok ih je konjica njihovih strijelaca gonila sve do samog Željeznog gorja.

Otađ je Húrin, Galdorov sin, vladao Hadorovom kućom u Dor-lóminu i služio Fingona. Húrin bijaše manjeg uzrasta od svojih očeva, pa i od sinova poslije njega; ali je bio neumorna i izdržljiva tijela, gibak i brz poput roda svoje majke, Haladinke Hareth. Njegova je žena bila Morwen Eledhwen, Baragundova kći iz Bëorove kuće, ona koja je utekla iz Dorthoniona s Rían, Belegundovom kćeri i Emeldir, Berenovom majkom.

U to su doba izginuli i odmetnici Dorthoniona, kako se poslije pripovijeda; a Beren, Barahirov sin, jedini koji je utekao, na jedvite se jade domogao Doriatha.

XIX. POGLAVLJE

O BERENU I LÚTHIEN

Među pričama o patnji i stradavanju koje su predajom došle do nas, iz tmine onih dana ima i ponekih u kojima sred plača zvoni smijeh, a pod sjenkom smrti plamti postojano svjetlo. A od ovih pripovijesti vilenjaci najkrasnijom drže onu o Berenu i Lúthien. O njihovim životima govori Spjev o Leithianu, Oslobođenju iz ropstva, koja je, uz još jednu, najduža pjesma što govori o drevnom svijetu; ali ovdje će se njihova priča ispriповjediti s manje riječi i bez stihova.

Već je bilo rečeno da je Barahir odbijao napustiti Dorthonion i da ga je Morgoth ondje progonio do smrti, sve dok mu nije preostala tek družina od dvanaest boraca. Dorthonionska se šuma na jugu uspinjala prema gorovitim vrištinama, a na istoku toga brdovitog kraja ležalo je jezero Tarn Aeluin oko kojega je rastao vrijesak, a cijela je ta zemlja bila bez staza i divlja, jer ondje ni u vrijeme Dugotrajna mira nitko nije obitavao. Ali vodu Tarn Aeluina svi su poštivali, jer je danju bila bistra i modra, a noću su se u njoj ogledale zvijezde; kazivalo se da ju je sama Melian blagoslovila u Drevnim danima. Ondje su se povukli Barahir i njegovi odmetnici i tamo načinili sebi stan koji ni Morgoth nije mogao otkriti. Ali glasine o podvizima Barahira i njegove družine putovale su nadaleko i naširoko; te je Morgoth zapovjedio Sauronu da ih pronade i uništi.

Jedan od Barahirovih suboraca bijaše Gorlim, Angrimov sin. Njegova se žena zvala Eilinel, a njihova je ljubav bila neizmijerna prije nego što ih je zadesilo zlo. Ali, vrativši se iz rata na granicama, Gorlim zateče svoj dom opljačkan i pust, a žene nigdje; nije znao jesu li je oteli ili umorili. Tad se pridruži Barahiru i pokaza se najratobornijim i najpredanijim od cijele družine; no za srce ga je neprestano ujedala sumnja da Eilinel nije mrtva. Kadikad bi sam samcat kradom odlazio i vraćao se svojem domu koji je još stajao sred polja i lugova koje je nekoć posjedovao, a za taj mu običaj doznaše Morgothovi sluge.

Jedne jeseni on stiže u suton i, prišavši bliže, opazi nešto što mu se učini poput svjetla na prozoru pa, oprezno se približivši, pogleda unutra. Ondje ugleda Eilinel, a lice joj bijaše ispijeno od tuge i gladi, no njemu se pričini da čuje njezin glas kako jadikuje da ju je zaboravio. Netom što je glasno kriknuo, kadli nalet vjetra pogasi svijeću; vuci zatuliše, a on na svojem ramenu najednom osjeti teške ruke Sauronovih lovaca. Tako su uhvatili Gorlima u zamku, odveli ga u njihov logor i mučili u želji da doznaju Barahirovo skrovište i svaki njegov korak. Ali Gorlim ništa nije htio reći. Tad mu obećашe da će ga pustiti na slobodu i vratiti Eilinel ako im oda tajnu; pa kako je bio posve iznuren od boli i čeznuća za svojom ženom, onako se pokolebao. Oni ga nato smjesta sprovedoše jezovitom Sauronu, a Sauron mu reče:

"Čujem da se želiš pogađati sa mnom. Koja je tvoja cijena?"

A Gorlim mu odgovori da želi da mu se Eilinel vrati i da ga s njome pusti na slobodu, jer je mislio da su i Eilinel zarobili.

Nato se Sauron osmjehnu, kazujući:

"Mala je to cijena za tako veliku izdaju. Bit će kako veliš. Kazuj dalje!"

Uto Gorlim htjede povući riječ, ali zastrašen pogledom iz Sauronovih očiju, na kraju mu reče sve što je ovaj htio znati. A Sauron se nasmija i naruga Gorlimu, te mu otkri da je ono što je vidio bila tek čarolijom stvorena prikaza kojom su ga namamili u stupicu, jer je Eilinel bila mrtva.

"Svejedno ću ti ispuniti želju" reče Sauron. "Pridruži se Eilinel, jer iz moje si službe otpušten."

I smjesta ga dade okrutno pogubiti.

Tako se doznalo za Barahirovo skrovište, pa ga Morgoth opkoli svojom mrežom, a orci, pristigavši u tihu uru prije svitanja, iznenadiše Dorthonionce i umoriše ih sve osim jednog. Jer Berena je, Barahirova sina, njegov otac poslao na opasan zadatak da izvidi kretanje Neprijatelja, te je daleko odmakao u času kad su im napali stan. No dok je zatečen mrakom spavao u šumi, on usnu san u kojem su ptice strvinari sjedile poput lišća na golim granama drveća na obali jezera, a krv im je kapala iz kljunova. U tom snu Beren opazi neki lik koji mu je prilazio preko vode, a to bijaše Gorlimov duh koji mu se obrati objavljujući vlastitu izdaju i smrt te mu naloži da se požuri upozoriti oca.

Tad se Beren probudi i pohita kroz noć, te stiže u odmetnički stan idućeg jutra. Netom se približio, kadli strvinari uzletješe s tla pa posjedaše na stabla johe uz Tarn Aeluin i zagraktaše u sprdnji.

Ondje Beren pokopa kosti svojega oca, nad njim podiže kameni humak i položi prisegu da će se osvetiti. Stoga ponajprije pođe za orcima koji su mu ubili oca i rođake te u noći nabasa na njihov logor pokraj Rivilova vrela iznad močvare Serech, te se, zahvaljujući svojoj lovačkoj vještini, priključi nezamijećen njihovoj vatri. Ondje se njihov kapetan hvalisao svojim podvizima i uvis podigao Barahirovu ruku koju je bio odsjekao kao dokaz Sauronu da su obavili svoju zadaću; a na toj je ruci bio Felagundov prsten. Beren nato iskoči iz zaklona stijene i sasiječe kapetana pa, otevši ruku i prsten, uspije uteći jer ga je usud štitio. Orci su se prepali, a njihove su strelice promašile cilj.

Otda je Beren još četiri godine lutao Dorthonionom kao osamljeni odmetnik, ali se sprijateljio s pticama i zvijerima, a one su mu pomagale i nisu ga izdale, te od te dobi više nije jeo meso niti usmrtio živo biće koje nije bilo u Morgothovoj službi. Nije se bojao smrti, već zatočeništva; no kako je bio neustrašiv i očajan, izbjegao je i smrti i okovima; a za djela samotne smjelosti što ih je počinio, čulo se nadaleko u cijelom Beleriandu te je njihova priča dospjela i u sam Doriath. Morgoth je na koncu raspisao ucjenu na njegovu glavu, ništa manju od one kojom je ucijenio Fingona, Vrhovnog kralja svih Noldora, ali su orci radije bježali pred glasinama što su mu prethodile, negoli za njim tragali. Zato na njega poslaše vojsku pod vodstvom Saurona, a Sauron povede sa sobom vukodlake, okrutne zvijeri nastanjene stravičnim dusima koje je on zatočio u njihova tijela.

Cijeli je onaj kraj tad ispunilo zlo i sva su ga nevina bića napustila; Beren je, pak, natjeran u škripac, bio prinuđen pobjeći iz Dorthoniona. Te je zime i po snijegu napustio zemlju i grob svojega oca i, uspevši se u visoke predjele Gorgorotha, Stravičnoga gorja, razabrao u daljini Doriathsku zemlju. S toga se mjesta odlučio spustiti u Skriveno kraljevstvo, kamo noge smrtnika do tog časa nisu kročile.

Užasan je bio njegov put prema jugu. Strme bijahu klisure Ered Gorgorotha, a u njihovu podnožju bilo je sjenki što su ondje polijegale prije izlaska Mjeseca. Za njima je ležala divljina Dungortheba gdje su se Sauronove vračarije spajale s Melianinom moći, a harali strava i bezumlje. Na tom su mjestu obitavali pauci od pokvarena Ungoliantina soja, ispredajući svoje nevidljive mreže u koje su mamili sve živo; ondje su išla čudovišta što su došla na svijet u vrijeme dugog mraka prije Sunca, vrebajući kradomice svojim brojnim očima. Nikakve hrane u toj proklesoj zemlji za vilenjake i ljude nije bilo, već ih je ondje čekala jedino smrt. To se putovanje ne drži manje vrijednim od ostalih velikih Berenovih podviga, ali o njemu nikom poslije nije govorio, kako se ne bi morao prisjećati strahota; niti je itko znao kako je pronašao izlaz i, putevima kojima se nijedan čovjek ni vilenjak dotad nije usudio kročiti, stigao napokon na granice Doriatha. Ondje je prošao labirintima kojima je Melian oplela Thingolovo kraljevstvo, upravo kao što je ona bila predviđjela; jer ga je čekao veliki usud.

U Spjevu o Leithianu kazuje se kako je Beren posrćući stupio u Doriath, sijed i pogrbljen od dugih godina čemera, toliko su mu teške bile muke na putu. No, tumaravši u ljeto gumama Neldoretha, on nabasa na Lúthien, kći Thingola i Melian, u predvečerje za izlaska mjeseca, a ona je plesala na vječno zelenoj travi na proplancima uz Esgalduin. Tad ga svako bolno sjećanje ostavi, a na njega padoše čini; jer Lúthien bijaše najljepša od sve Ilúvatarove djece. Skuti joj bijahu plavi poput vedra neba, ali je oči imala sive poput zvjezdane večeri; plašt joj bijaše opšiven zlaćanim cvjetovima, ali je kosu imala tamnu poput sjenki sutona. Kao svjetlost na lišću drveća, kao šum bistre vode, kao zvijezde nad zemaljskim maglicama, takva bijaše njezina dražest i ljepota, a s lica joj je izvirala blistava svjetlost.

Ali čim mu se izgubila iz vida, on zaniyemi kao začaran te je, oprezan i plah poput zvijeri, dugo lutao šumama tražeći je. U svojem ju je srcu nazvao Tinúviel, što znači slavuj, kći sumraka, na jeziku Sivih vilenjaka, jer joj drugog imena nije poznavao. Vidio ju je u daljini kao lišće nošeno jesenjim vjetrovima, a zimi kao zvijezdu ponad brijega, ali mu udovi bijahu sputani.

Jednog je jutro pred zoru u rano proljeće Lúthien plesala na zelenom brežuljku i stala pjevati. Strasna i ganutljiva bijaše njezina pjesma poput pjesme ševe koja izlijeće kroz vrata noći i izlijeva svoj glas sred umirućih zvijezda gledajući sunce za zidinama svijeta; no Lúthienina pjesma slomi okove zime i zaleđene vode zažuboriše, a cvijeće izbi iz hladne zemlje gdje god joj je noga stupila.

Tad čarolija šutnje spade s Berena i on je zazva klićući Tinúviel; a šuma mu vrati odjek toga imena. Ona pak zastade u čudu i više nije bježala, a Beren joj priđe bliže. No, čim ga je ugledala, dotače je prst sudbine i ona ga žarko zavolje; ali, izvi se iz njegova naručja i nestade mu iz vida upravo dok je svitalo. A Beren se sruši na zemlju u nesvjestici, poput nekog u isti mah umorenog i blaženstvom i tugom, te utonu u san nalik na sjenovit ponor, a probudivši se, bijaše leden poput kamena, a srce mu bijaše pusto i prazno. Zbrkanih je misli i kao pogođen iznenadnim sljepilom tapkao oko sebe rukama, hoteći uhvatiti izgubljenu svjetlost. Tako je u mucu naplaćivao sudbinu koja mu je bila namijenjena; a u tu je sudbinu upleo i Lúthien, koja je, premda besmrtna, podijelila s njime njegovu smrtnost i, premda slobodna, uzela na sebe njegove okove; njezina je patnja bila veća negoli je ijedan Eldalië okusio.

Kad je već bio izgubio svaku nadu, ona mu se vrati ondje gdje je sjedio u tami, te u davnini, u Skrivenom kraljevstvu položi svoju ruku u njegovu. Otad mu je često dolazila pa su potajice zajedno išli kroz lugove od proljeća do ljeta; i nitko drugi od Ilúvatarove djece nije okusio toliku sreću, koliko god joj je vrijeme bilo kratko.

Ali i pjevač je Daeron ljubio Lúthien i uhodio je na sastancima s Berenom, te ih izdao Thingolu. Kralja tad preplavi bijes, jer je nadasve ljubio Lúthien, držeći je vrednijom od svih vilenjačkih prinčeva, dok smrtni ljude nije ni primao u svoju službu. Stoga ožalošćen i iznenađen probesjedi s Lúthien; ona mu ništa ne htjede otkriti sve dok joj nije prisegao da Berena neće umoriti ni zatočiti. On, međutim, posla svoje sluge da ga šćepaju i privedu u Menegroth poput zločinca, ali Lúthien, pretekavši ih, sama dovede Berena pred Thingolovo prijestolje poput čašćena gosta.

Tad Thingol prezirno i gnjevno promotri Berena, ali je Melian šutjela.

"Tko si ti" upita kralj "koji stižeš ovamo poput tata i svojevoljno se usuđuješ pristupiti mojemu prijestolju?"

No Beren, bivajući zapanjen, jer su divota Menegrotha i Thingolovo veličanstvo bili doista veliki, ništa ne odvraća. Zato prozbori Lúthien i reče:

"On je Beren, sin Barahira, knez ljudi, Morgothov moćan dušmanin, čija su djela postala predmetom pjesme čak i među vilenjacima."

"Pusti Berena da govori!" reče Thingol. "Što tražiš ovdje, nesretni smrtniče, i što te natjera da ostaviš svoju rodnu zemlju i stupiš u ovu koja je onima poput tebe zabranjena? Možeš li pronaći razlog koji bi mi branio da te ošinem svom silinom i teško kaznim za tvoju drskost i glupost?"

A Beren, podigavši glavu, ugleda Lúthienine oči, a pogled mu se zaustavi na Melianinu licu i učini mu se da mu netko stavlja riječi u usta. Strah ga ostavi i vrati mu se ponos najstarije ljudske kuće, te on odvraća:

"Moj me usud, o kralju, doveo ovamo kroz onakvu pogibelj, kakvu bi malo tko, čak i od vilenjaka, mogao preživjeti. A ovdje sam pronašao sve blago za kojim doista nisam tragaio, no ono je po otkriću zauvijek pripalo meni. A vrijedi više od svega zlata i srebra, više od svih dragulja. Ni kamen, ni čelik, ni Morgothove vatre, niti sve sile vilenjačkih kraljevina neće me odvratiti od blaga za kojim žudim. Jer Lúthien, vaša kći, najkrasnija je od sve djece Svijeta."

Nato muk zavlada dvoranom, jer oni koji su stajali ondje ostali su osupnuti i uplašeni, te su pomišljali da će Berena smjesta pogubiti. Thingol pak polako probesjedi, kazujući:

"Smrt si zaslužio ovim riječima, a iznenadna bi te smrt i zatekla da nisam onako brzopleto dao svoju riječ; sad se kajem zbog toga, ti smrtniče niska roda, koji si se u Morgothovu kraljevstvu naučio kradomice šuljati poput njegovih uhoda i sužnjeva."

Nato Beren odvraća:

"Smrt mi možete udijeliti, bila ona zaslužena ili nezaslužena, ali nadjenutih imena poput niskorodog, uhode ili sužnja, odbijam od vas primiti. Tako mi Felagundova prstena koji je dao Barahiru, mojemu ocu, na Sjevernom bojištu, moja kuća nije zaslužila takvih imena ni od vilenjaka, bio on kralj ili ne."

Njegove riječi bijahu ponosite i svi se pogledi svrnuše k prstenu; jer on ga u tom času podiže uvis, a na njemu su svjetlucali zeleni dragulji koje su Noldori načinili u Valinoru. Ovaj prsten, naime, bijaše nalik na dvije guje čije su oči bile smaragdi, a glave se susretale pod krunom od zlatnih cvjetova, koju je jedna pridržavala, a druga

proždimala; to je bio grb Finarfina i njegove kuće. Nato se Melian prignu bliže Thingolu i došapta mu savjet kojim ga umoli da obuzda svoj gnjev.

"Jer neće od tvoje ruke" reče ona "Beren poginuti; daleko će ga od naših granica na koncu odvesti njegov usud, koji je unatoč svemu isprepleten s tvojim. Čuvaj se!"

Thingol je pak šutke promatrao Lúthien i mislio u svojem srcu:

"Nesretni ljudi, djeca bijednih knezova i slabašnih kraljeva, zar će ovakvi položiti ruke na tebe i ostati živi?"

Tad, prekinuvši tišinu, reče:

"Vidim tvoj prsten, Barahirov sine, i zamjećujem da si ponosan i držiš se moćnim. Ali ni djela tvog oca, čak i da je meni pružio svoju pomoć, ne dostaju da bi se osvojila kći Thingola i Melian. Počuj! I ja žudim za nedostupnim blagom. Jer kamen i čelik i Morgothove vatre brane dragulj koji želim imati pred svim moćima vilinskih kraljevina. Ali čujem da te ovakve zapreke ne obeshrabruju. Idi dakle svojim putem! Donesi mi u svojoj ruci jedan Silmaril iz Morgothove krune i tek onda, ako bude htjela, Lúthien će moći metnuti svoju ruku u tvoju. Tad će moj dragulj pripasti tebi; i makar usud Arde ležao u Silmarilima, ipak ćeš me držati velikodušnim."

Time je izazvao zlu kob Doriatha i upao u zamku Mandosova prokletstva. A oni koji su čuli ove riječi, prozreli su da će Thingol održati svoje obećanje, a ipak poslati Berena u smrt; jer su znali da ni sve moći Noldora, prije negoli je Opsada bila razbijena, nisu dostajale čak ni da se izdaleka nazre sjaj Fëanorovih Silmarila. Jer oni su bili umetnuti u Željeznu krunu, a u Angbandu ih se pazilo više od svega drugog blaga; čuvali su ih Balrozi, bezbrojni mačevi, čvrsti zasuni, neborivi zidovi i mračno Morgothovo veličanstvo.

Ali Beren se nasmija:

"Mala je cijena" reče "za koju Vilin-kraljevi prodaju svoje kćeri: za dragulje i predmete koje vješta ruka može izraditi. Ali ako je to vaša želja, Thingole, izvršit ću je. A kad se ponovno susretnemo, moja će ruka držati jedan od Silmarila iz Željezne krune; jer ovo vam nije posljednji put što vidite Berena, Barahirova sina."

Tad pogleda Melian u oči, koja ništa ne reče; oprostila se s Lúthien Tinúviel pa se, poklonivši se pred Thingolom i Melian, probi kroz stražu uokolo njega i otputova sam samcat iz Menegrotha.

A Melian konačno progovori i reče Thingolu:

"O kralju, lukavo si ovo smislio. Ali ako me vlastite oči ne varaju, loše će završiti za tebe, propao Beren na svojem zadatku ili ga izvršio. Jer osudu si potpisao ili svojoj kćeri ili samome sebi. I sad je Doriath upleten u sudbinu mnogo moćnijeg kraljevstva."

No Thingol odvrati:

"Ne kanim prodati ni vilenjacima ni ljudima ono što ljubim i cijenim više od svega drugog blaga. Pa i kad bi postojala nada ili strah da će se Beren ikada živ vratiti u Menegroth, neće mu biti dano da gleda nebesko svjetlo, makar se ja na to zakleo."

Ali Lúthien je šutjela i od toga časa više nije pjevala u Doriathu. Teška se tišina spustila na lugove, a sjenke produljile u Thingolovu kraljevstvu.

Pripovijeda se u Spjevu o Leithianu da je Beren nesmetano prošao kroz Doriath i na kraju stigao u krajinu Jezera sumraka i sirionskih močvara; te ostavljajući za sobom Thingolovu zemlju, uspeo na brda ponad sirionovih slapova gdje je rijeka s

golemom bukom propadala pod zemlju. Odande pogleda prema zapadu i kroz maglu i kiše što su pokrivala ona brda, ugleda Talath Dirnen, Branjenu ravnicu, koja se prostirala između Siriona i Naroga; a za njom u daljini razabra brda Taur-en-Farotha koja se uzdizahu nad Nargothrondom. Pa kako se nalazio u oskudici, bez nade i dobra savjeta, onako je usmjerio svoje korake u tom smjeru.

Na cijeloj su toj ravnicu vilenjaci iz Nargothronda budno držali stražu; svaki je brijeg na njezinim granicama bio okrunjen skrivenim kulama, dok su svim njezinim lugovima i poljima potajno i vrlo vješto krstarili strijelci. Njihove su strelice bile sigurne i smrtonosne i onamo se ništa nije moglo uvući protiv njihove volje. Stoga, prije nego što je Beren daleko odmakao na svom putu, oni su ga zamijetili i smrt mu je stajala za vratom. No, poznavajući opasnost u kojoj se nalazio, on visoko podiže Felagundov prsten; premda nije opazio žive duše, jer su lovci bili oprezni, osjećao je da ga promatraju i često bi glasno povikao:

"Ja sam Beren, sin Barahira, Finrodova prijatelja. Odvedite me kralju!"

Tako ga lovci nisu umorili, već su mu, okupivši se, prepriječili cestu i zapovjedili da stane. No čim su ugledali prsten, oni mu se pokloniše, premda su se na njemu vidjeli tragovi velike nevolje, života u divljini i iscrpljenosti od puta; pa ga povedoše u smjeru sjevera i zapada, krećući se noću kako im tkogod ne bi otkrio puteve. Naime, u to doba nije bilo gaza ili mosta preko Narogove bujice pred dverima Nargothronda; ali je dalje na sjeveru gdje se Ginglith ulijevao u Narog rijeka bila plića i, pregazivši je na tom mjestu i okrenuvši iznova na jug, vilenjaci povedoše Berena pod mjesečevim svjetlom do tamnih dveri njihova skrivenog dvora.

Tako Beren stiže pred kralja Finroda Felagunda; Felagund ga prepozna i nije mu trebao prsten da ga podsjeti na Bëorov i Barahirov rod. Sjeli su zajedno iza zatvorenih vrata, a Beren mu ispriopovjedi o Barahirovoj smrti i o svemu što ga je zadesilo u Doriathu pa zaplaka prisjetivši se Lúthien i njihove zajedničke sreće. Ali Felagund sasluša njegovu priču iznenađen i uznemiren; spozna kako prisega što ju je bio položio traži od njega njegovu smrt, kao što je davno prije prorekla Galadriel. Pa se obrati Berenu s težinom na srcu.

"Jasno je da Thingol želi tvoju smrt, ali čini se da ova zadaća premašuje njegov cilj i da je Fëanorova prisega opet na djelu. Jer Silmarile je proklela zakletva mržnje, pa onaj koji ih u žudnji makar i spomene, smjesta probudi iz drijemeža veliku silu; a kako ih ta Zakletva goni, Fëanorovi bi sinovi radije satrli sva vilenjačka kraljevstva negoli otrpjeli da itko osim njih zadobije ili posjeduje makar jedan Silmaril. No u ovom času Celegorm i Curufin borave na mojem dvoru i premda sam ja Finarfinov sin i kralj, oni ipak posjeduju znatnu moć u kraljevstvu i vladaju velikim brojem njihova naroda. Ukazali su mi prijateljsku pomoć u svakoj nevolji, ali bojim se da tebi neće ukazati ni ljubav ni milost ako se dozna za tvoju potragu. Ipak moja zakletva i dalje vrijedi; te smo evo svi uhvaćeni u stupicu."

Potom se kralj Felagund obrati svojem narodu, podsjećajući ih na Barahirova djela i svoje obećanje pa objavi kako mu je dužnost pomoći Barahirovu sinu u njegovoj nedaći i zatraži pomoć svojih poglavara. Nato Celegorm ustade iz mnoštva i isukavši svoj mač, povika:

"Bio on prijatelj ili dušmanin, Morgothov zloduh, vilenjak ili ljudsko dijete ili bilo koje drugo živo biće na Ardi, nikakav zakon, milosrđe, ni paklenski savez, ni moć Valara niti ikakva čarolija, neće ga obraniti pred mržnjom i progonom Fëanorovih

sinova, ako uzme ili nađe Silmaril i prisvoji ga. Jer na Silmarile jedino mi imamo pravo, dokle je svijeta i vijeka."

Izrekao je još mnogo drugih riječi jednako silnih kao što su davno prije u Tirionu bile riječi njegova oca koje su prve zapalile u Noldorima plamen pobune. A nakon Celegorma prozbori Curufin, puno blaže ali s ne manje žara, dočaravši u umovima vilenjaka viziju rata i propasti Nargothronda. Tolik je strah probudio u njihovim srcima da se otada sve do Túrinova doba nijedan vilenjak iz toga kraljevstva nije usudio stupiti u otvorenu bitku, već su kradomice i u zasjedi, čarolijama i otrovnim sulicama dočekivali sve strance, ne hajući za krvne veze. Tako su izgubili čast i slobodu drevnih vilenjaka, a njihova je zemlja izgubila sjaj.

Potom su stali gundati kako Finarfinov sin nije Vala da im može zapovijedati i okrenuli mu leđa. Ali Mandosovo prokletstvo zahvati njihovu braću i mračne se misli probudiše u njihovim srcima koja su snovala poslati Felagunda sama samcata u pogibelj i prisvojiti, ako bude moguće, prijestolje Nargothronda, jer su vukli lozu od najstarijih noldorskih prinčeva.

A Felagund, vidjevši da je prevaren, skinu s glave srebrnu krunu Nargothronda i baci je sebi pred noge govoreći:

"Vaše zakletve kojima ste mi prisegli na vjernost možete prekršiti, ali mene moja veže. Pa ako još ima onih na koje nije pala sjenka prokletstva, možda se nađe barem nekolicina koja će me slijediti, pa neću otići odavde poput prosjaka otjeranog s vrata."

Bilo ih je desetorica koji su stali uz njega; njihov vođa, koji se zvao Edrahil, sagnuvši se, podiže krunu i zatraži da se ona preda namjesniku do Felagundova povratka.

"Jer vi ostajete mojim i njihovim kraljem" reče on "što god se dogodilo."

Tad Felagund preda krunu Nargothronda Orodrethu, svome bratu, da vlada umjesto njega; Celegorm i Curufin ništa ne rekoše, već se osmjehnuše i ostaviše dvoranu.

Jedne se jesenje večeri Felagund i Beren otputiše iz Nargothronda sa svojom desetoricom suputnika; putovali su uz Narog do njegova izvora u Ivirskim slapovima. Podno Sjenovita gorja nabasali su na četu orkova i u noći ih u njihovu logoru pobili do jednoga i uzeli njihovu opremu i oružje. Felagundovom okretnošću njihova su tijela i lica bila izmijenjena, te su nalikovali na orke i ovako prerušeni dospjeli daleko na svojem sjevernom putu, te se odvažili krenuti zapadnim prolazom, između Ered Wethrina i brdovite krajine Taur-nu-Fuina. Ali Sauron ih opazi sa svojega tornja i obuže ga sumnja, jer su hitali naprijed, a nisu se zaustavljali da podnesu izvještaj o svojim djelima, kao što je bilo naređeno svim Morgothovim slugama koji su prolazili tim putem. Stoga on posla nekoga da im prepriječi put i dovede ih njemu.

Tako je došlo do slavnog sukoba Saurona i Felagunda. Jer Felagund se natjecao sa Sauronom u pjesmama moći, a kraljeva je moć bila vrlo velika; no prevladao je Sauron, kako kazuje Spjev o Leithianu:

*On zapjeva pjesmu o čaroliji,
O prodoru, otvoru, o izdaji,
Otkrivanju, odavanju, prijevari*

*Al umah mu Felagund odgovori
Pa zapjeva pjesmu o potpori,
Odupiranju, protiv sila boju,
Čuvanju tajni, poput kula soju,
Nesalomljivoj vjeri, slobodi, spasenju,
O mijenjanju lika, novom otkrivenju,
Osujećenoj osveti, bijegu iz stupice,
O pucanju lanca, otvaranju tamnice.
Naprijed i natrag pjesma se valjala,
Sve više, sve dublje, uzdizala, ponirala.
Napjev je jačao, Felagund bojovao
Čaroliju svaku i moći dozivao
Iz Vilin-zemlje u riječi svoje.
Kroz noć tiho ptice gdjeno poje
U Nargothrondu čuli su dalekom,
I uzdahe Mora za velikom rijekom,
Za zapadnim svijetom, gdjeno se pjeni
Na pijesku od biserja u Vilin-zemlji.
Tad mrak sve prekri i tmica se ovi
Nad Valinorom; krv se crvena proli
Kraj Mora, gdje ono Noldori umoriše
Jahače na pjeni i kradom odvukoše
Brodovlje bijelo i bijela im jedra
Iz blistavih luka. Jauci vjetra
I vučji urlici. Gavrana bijeg.
Nad zaljevom morskim škripavi snijeg.
U Angbandu sužnji nabrajaju jade
Gromovi tutnje, ognjevi kâde –
A s prijestolja Finrod na zemlju pade.*

Tad im Sauron strgnu krinke, a oni stajahu pred njim nagi i prestrašeni. I premda im se znala priroda, Sauron nije mogao otkriti njihova imena i nakane.

Stoga ih baci u duboku jamu, mračnu i tihu, zaprijeti im da će ih dati okrutno pogubiti ne oda li mu jedan od njih istinu. S vremena na vrijeme opazili bi dva oka kako svjetlucaju u mraku, a vukodlak bi se bacio na jednoga od njihovih suputnika; ali nijedan nije htio izdati svojega gospodara.

U času kad je Sauron bacio Berena u jamu, tjeskoba svom težinom pritisnu Lúthienino srce; pošavši k Melian po savjet, ona dozna da Beren leži u tamnici Tol-in-Gaurhotha bez nade u spas. Shvativši da mu u pomoć neće priteći nijedan drugi stvor na zemlji, Lúthien odluči sama uteći iz Doriatha i otići k njemu, ali je zamolila Daerona za pomoć, a on njezinu nakanu odao kralju. Nato Thingola preplaviše strah i prepast, pa kako nije želio uskratiti Lúthien nebeska svjetla kako ne bi uvela i zamrla, a u isti mah je htio zauzdati, onako on naredi da se podigne kuća iz koje neće moći uteći. Nedaleko od dveri Menegrotha stajalo je najviše od sveg drveća u šumi

Neldoreth, a to bijaše bukova šuma i sjeverni dio kraljevstva. Ovoj golemoj bukvi nadjenuli su ime Hírilorn, a imala je tri debla jednake širine, glatke kore i neizmjereno visoka; prve su se grane iz njih račvale tek na velikoj udaljenosti od tla. Visoko među krošnjama Hírilorna podigoše drvenu kuću u kojoj je Lúthien imala boraviti; ljestve su skinuli i čuvali, osim kad su joj Thingolovi sluge donosili one sitnice koje bi joj ustrebale.

U Spjevu o Leithianu kazuje se kako je utekla iz kuće na Hírilornu; upotrijebila je, naime, svoje čarobno umijeće i učinila da joj kosa naraste neizmjereno duga te od nje istkala tamno ruho kojim je poput sjenke omotala svoju ljepotu i ispunila ga čarolijom sna. Od preostalih uvojaka isplela je užu i spustila ga sa svojega prozora; pa kako mu se kraj njihao nad glavama stražara koji su sjedili pod drvetom, onako su oni utonuli u dubok san. Tad se Lúthien spustila iz svojega zatvora i ovijena sjenovitim plaštem umakla svim pogledima i nestala iz Doriatha.

Zgodilo se da su Celegorm i Curufin otišli u lov po Branjenoj ravnici, a ovo učiniše jer je Sauron, izmučen sumnjama, poslao čopore vukova u vilenjačke krajeve. Stoga su sa sobom povelili svoje pse tragače i odjahali naprijed; usto su pomišljali da će prije povratka možda doznati kakve vijesti o kralju Felagundu. Vođa vučjaka koji su slijedili Celegorma zvao se Huan. On nije došao na svijet u Međuzemlju, već u Blaženom kraljevstvu; Oromë ga je davno prije poklonio Celegormu u Valinoru, te je ondje slijedio zvuk gospodareva roga prije nego što ih je zadesilo zlo. Huan je pošao s Celegormom u izgnanstvo i bio mu vjeran, te je tako i njega dopala zla kob Noldora i kazivalo se da ga smrt neće zadesiti sve dok ne susretne najmoćnijeg vuka koji je ikad išao svijetom.

Tako Huan pronade Lúthien koja je bježala poput sjenke što ju je iznenadila danja svjetlost pod drvećem, dok su se Celegorm i Curufin odmarali neko vrijeme u blizini zapadnog ruba Doriatha; ništa naime nije moglo izbjeći Huanovu vidu i njuhu, niti ga je kakva čarolija mogla spriječiti, a nije spavao ni noću ni danju. Dovede je Celegormu, a Lúthien se, spoznavši da je on noldorski princ i Morgothov dušmanin, vrlo obradova i otkrije pred njim, odbacivši svoj plašt. Tolika bijaše njezina nenadana krasota otkrivena pod suncem da se Celegorm umah u nju zaljubi, ali oslovi je ljubazno i obeća da će joj pomoći u nevolji ako se vrati s njime u Nargothrond. Nikakvim znakom nije odavao da je otprije znao za Berenu i njegovu Potragu o kojoj mu je ona kazivala, niti da se radilo o stvari koja ga se usko ticala.

Tako prekinuše lov i vratiše se u Nargothrond, ali Lúthien prevariše; čvrsto je pograbiše i oteše joj plašt, te joj zabraniše stupiti izvan zidina i razgovarati i s kim osim s braćom, Celegormom i Curufinom. Sad su, naime, vjerujući da Berenu i Felagundu u tamnici nema spasa, namjeravali prepustiti kralja pogibelji, a Lúthien zadržati i prisiliti Thingola da Celegormu dade njezinu ruku. Na taj su način htjeli povećati svoju moć i postati najsilniji od svih noldorskih prinčeva. I nisu smjerali ni lukavstvom ni vojnom tragati za Silmarilima, ni dopustiti da itko drugi to učini, sve dok u svojim rukama ne budu imali moć svih vilenjačkih kraljevina. Orodreth nije imao snage da im se suprotstavi, budući da su oni uspjeli zadobiti srca nargothrondskog naroda; pa je Celegorm poslao glasnike Thingolu da mu objave njegovu prošnju.

Ali pas Huan bijaše čestita srca, a ljubio je Lúthien od prvog časa njihova susreta i bio žalostan zbog njezina utamničenja. Stoga ju je često pohodio u njezinu

odaji, a noću lijegao pred njezinim vratima, jer se bojao da je zlo stiglo čak i u Nargothrond. Lúthien je u svojoj samoći često razgovarala s Huanom, kazujući mu o Berenu, prijatelju svih ptica i zvijeri koje nisu služile Morgotha, a Huan je razumio svaku riječ. Razumio je, naime, govor svih bića koja su imala glas, ali mu je samo tri puta prije smrti bilo dopušteno da sam progovori.

Huan, međutim, skova plan kako bi pomogao Lúthien i jedne noći pribavi njezin plašt, te prvi put progovori i posavjetova se s njom. Tad je izvede tajnim putevima iz Nargothronda pa zajedno utekoše na sjever i još pogazi svoj ponos te joj dopusti da ga uzjaši poput konja, upravo onako kako su orci kadikad jahali na velikim vukovima. Tako su za malo vremena daleko odmakli, jer je Huan bio brz i neumoran.

U Sauronovim jamama ležali su Beren i Felagund, a svi su njihovi suputnici već bili mrtvi; no Sauron je kanio ostaviti Felagunda za kraj, jer je spoznao da je bio vrlo moćan i mudar Noldo i držao da se upravo u njemu skriva tajna njihova zadatka. Ali kad je vuk došao po Berena, Felagund upre svu svoju moć i polomi svoje okove pa se uhvati u koštac s vukodlakom, te ga rukama i zubima umori, ali i sam bude ranjen na smrt. Tad se obrati Berenu kazujući:

"Sad odlazim na dug počinak u bezvremenske dvorane s onu stranu mora i Amanskih planina. Proći će mnogo vremena prije nego što me Noldori ponovno vide; dok se ti i ja možda nećemo drugi put susresti ni u smrti ni u novom životu, jer sudbine su naših dvaju rodova različite. Zbogom!"

Tad umre u mraku, na Tol-in-Gaurhothu, čiji je visok toranj sam bio podigao. Tako je kralj Finrod Felagund, najkrasnije i najljubljenije dijete Finwëove kuće, iskupio svoju zakletvu, a Beren ga je oplakivao u očaju.

U taj čas Lúthien stiže i, zaustavivši se na mostu koji je vodio do Sauronova otoka, zapjeva pjesmu koju ni zidovi ni stijene nisu mogli zaglušiti. Beren ju je čuo i učinilo mu se da sniva; jer su nad njim zasjale zvijezde, a u krošnjama drveća zapjevali slavuji. On joj odvrati pjesmom izazova koju je složio u slavu Sedam zvijezda, Srpa Valara, koje je Varda povjesila nad Sjeverom u znak Morgothove propasti. Tad ga snaga posve napusti i on propade u tamu.

Ali Lúthien je čula njegov glas i umah zapjevala pjesmu velebne moći. Vuci su zavijali, a otok se potresao. Sauron je stajao na visokoj kuli obavijen crnim mislima, ali se osmjehnuo začuvši njezin glas, jer je prepoznao Melianinu kći. Slava Lúthienine ljepote i divota njezine pjesme odavno su bile prešle granice Doriatha, a on je snovao kako će je zarobiti i predati Morgothu na milost i nemilost, jer bi mu nagrada bila golema.

Zato uputi jednoga vuka na most. Ali Huan ga nečujno ubije. Sauron ih, međutim, nastavi slati jednog za drugim; i jednog za drugim Huan zgrabi za gušu i umori. Uto Sauron posla Draugluina, strahotnu zvijer, odavna iskvarenu, gospodara i praoca angbandskih vukodlaka. Golema bijaše njegova snaga; a bitka između Huana i Draugluina bila je duga i okrutna. Ipak mu na koncu Draugluin umaknu i utekavši natrag u toranj, izdahnu pred Sauronovim nogama, ali dok je umirao, reče svojem gospodaru:

"Huan je ondje!"

Sauron je naprotiv dobro poznao, kao uostalom svi u toj zemlji, usud koji je čekao valinorskog psa pa mu pade na um da ga sam ispuni. On stoga uze na sebe lik

vukodlaka i učini se najmoćnijim koji je ikad išao svijetom; pa stupi van kako bi povratio prolaz preko mosta.

Toliko grozomoran bijaše njegov dolazak da je Huan odskočio u stranu. Istog se trena Sauron baci na Lúthien; ona izgubi svijest pred prijetnjom opake prikaze koja mu je virila iz očiju i gnusnim zadahom iz njegove gubice. Ali dok joj se još približavao, ona mu, rušeći se, prebaci skut svojega tamnog ogrtača preko očiju, a on posrnu, jer ga je na trenutak zahvatio drijemež. Tad Huan skoči. Na tom se mjestu dogodila bitka između Huana i Vuka-Saurona, a urlici i lavež odjekivali su brdima, te su ih čuli prestravljeni stražari sa zidina Ered Wethrina na drugom kraju doline.

Ali nisu postojale ni čarolije ni čini, ni očnjaci ni otrov, ni vražje umijeće ni zvjerska snaga koji su mogli svladati Huana Valinorskog; pa on pograbi svojeg dušmanina za grkljan i priklješti ga na zemlju. Tad Sauron promijeni oblik iz vuka u guju i iz čudovišta u svoj uobičajeni lik; no nije se mogao izmigoljiti iz Huanova stiska a da posve ne napusti svoje tijelo. Prije nego što je njegova opaka duša ostavila svoj mračni stan, pristupi mu Lúthien i reče kako bi ga se trebalo lišiti njegova čovječjeg ruha i pustiti mu dušu da se dršćući vrati Morgothu, pa kaza:

"A ondje će znavijek tvoje nago biće podnositi muke njegove poruge, probadano pogledima njegovih očiju, ako mi ne prepustiš vlast nad svojom kulom."

Tad se Sauron preda pa Lúthien preuze vlast nad otokom i svime što se na njemu nalazilo, a Huan ga pusti. Istog trena on uze lik vampira, golemog poput crnog oblaka što zakriva mjesec i uteče, dok mu je iz guše kapala krv po drveću, te stiže u Taur-nu-Fuin i ondje se nastani, šireći oko sebe stravu.

Lúthien pak stupi na most i objavi svoju moć, te razriješi čini koje su vezivale kamen uz kamen, a velika se vrata urušiše, zidovi rastvoriše i jame razotkriše, a iz njih u čudu i strahu izađe velik broj sužnjeva i zatočenika, skrivajući oči od blijede mjesečine, jer su dugo ležali u Sauronovoj tami. Ali Berena nije bilo. Zato ga Huan i Lúthien odoše tražiti na otok; Lúthien ga nađe gdje jeca uz Felagunda. Toliko je duboka bila njegova bol da je ležao ukočen i nije čuo zvuk njezinih koraka. Pomislivši da je mrtav, ona ga obgrli svojim rukama i utonu u tamu zaborava. Ali, vinuvši se k svjetlu iz ponora beznađa, Beren je podiže sa zemlje, te im se pogledi ponovno sjediniše, a dan, uzdižući se ponad mrkih bregova, zasja nad njima.

Pokopali su Felagundovo tijelo na vrhu brijega na njegovu otoku, koji je opet bio očišćen, te je zeleni humak Finroda, Finarfinova sina, najkrasnijeg od svih vilenjačkih prinčeva, ostao nedirnut sve dok se kopno nije izmijenilo i raspuklo i potonulo pod podivljanim morima. No Finrod se šeće zajedno s Finarfinom, svojim ocem, pod krošnjama drveća u Eldamaru.

Sad su se Beren i Lúthien ponovno našli na slobodi i zajedno išli lugovima, obnavljajući na neko vrijeme svoju sreću; premda je bila zima, oni je nisu osjećali, jer je cvijeće ostajalo gdje god je Lúthien kročila, a ptice pjevale pod snijegom prekrivenim brdima. Ali kako je Huan bio vjeran, on pođe natrag svojem gospodaru Celegormu, ali nisu se više voljeli kao prije.

U Nargothrundu je sve bilo na nogama. Onamo se vratila većina vilenjaka koji su bili zarobljeni na Sauronovu otoku; uzdigla se graja koju nikakve Celegormove riječi nisu mogle umiriti. Gorko su žalili za propašću njihova kralja Felagunda, kazujući da se jedna djevojka usudila učiniti ono što Fëanorovi sinovi nisu, ali su

mnogi uviđali da je Celegormovim i Curufinovim odlukama upravljala izdaja, a ne kukavičluk. Stoga se srca nargothrondskog naroda oslobodiše njihova utjecaja i ponovno okrenuše Finarfinovoj kući, pa su slušali Orodretha. On pak nije mogao dopustiti da se braća dadu pogubiti, kao što su neki zahtijevali, jer bi prolijevanje bratske krvi još čvršće steglo nad njima omču Mandosova prokletstva. Ipak, Celegormu i Curufinu nije htio dopustiti ni kruha ni odmora unutar svojega kraljevstva i zakleo se da će otad narod Nargothronda gajiti malo ljubavi za Fëanorove sinove.

"Neka bude!" reče Celegorm, a u njegovim očima zabljesnu prijetnja, dok se Curufin samo osmjehnuo. Tad se uspeše na konje i odjahaše poput vjetrova želeći, ako je moguće, pronaći svoju rodbinu na istoku. Ali nitko nije htio poći s njima, čak ni oni od njihova naroda, jer svi su spoznali da je prokletstvo lebdjelo nad braćom, a zlo išlo njihovim stopama. U to se vrijeme Celebrimbora, Curufinov sin, odrekao očevih djela i ostao u Nargothrundu, ali je Huan još slijedio konja svojega gospodara Celegorma.

Jahali su na sjever, jer su kanili u svojoj hitnoj proći kroz Dimbar i rubom Sjeverne međe Doriatha, tražeći najbržu cestu do Himringa gdje je boravio njihov brat Maedhros; a još su se mogli nadati da će ga prijeći, jer je ležao u blizini doriathske granice i ugibao se Nan Dungorthebu i dalekoj prijetnji Stravičnoga gorja.

U to su vrijeme, kazuje se, Beren i Lúthien na svojim lutanjima dospjeli u šumu Brethil i napokon se približili granicama Doriatha. Ondje se Beren prisjeti svojega zavjeta; premda mu je srce drugačije govorilo, odluči, nakon što će ostaviti Lúthien negdje na sigurnom u njezinoj domovini, još jedanput krenuti u potragu. Ali ona nije mogla pretrpjeti ponovni rastanak od njega, pa reče:

"Pred sobom, Berene, imaš dva izbora: ili odustani od potrage i svoje zakletve i živi poput litalice na zemlji ili održi svoju riječ i suoči se s tamnom silom na njezinu prijestolju. Ali, na svakom od ovih dvaju puteva ja ću te slijediti i naš će usud biti jedan te isti."

Još su o ovom razgovarali, jedva primjećujući išta oko sebe, kadli Celegorm i Curufin dojahaše hitajući kroz šumu; braća ih opaziše i prepoznaše iz daleka. Tad Celegorm okrenu konja i podbode ga u Berenovu smjeru u namjeri da ga pregazi, dok se Curufin, skrenuvši na drugu stranu, sagnu i podiže Lúthien na svoje sedlo, budući da je bio snažan i spretan jahač. U taj se čas Beren pred Celegormom baci svom težinom na jurećeg Curufinova konja koji ga je mimoilazio; Berenov se skok proslavio među ljudima i vilenjacima. On s leđa zgrabi Curufina za vrat i povuče ga natrag, te se obojica strovališe na zemlju. Konj se prope i sruši, ali Lúthien poletje u stranu i ostade ležati na travi.

Beren tad stade gušiti Curufina, ali je i njemu smrt bila za vratom, jer je Celegorm jahao prema njemu s kopljem u ruci. U taj čas Huan zaboravi da se nalazio u Celegormovoj službi, te se baci na njega, a ovome konj skrenu u stranu i ne htjede prići bliže Berenu od straha zbog golemog psa. Celegorm je proklinjao i psa i konja, ali Huan nije uzmicao. Tad Lúthien, ustajući, zapriječi Curufinovo umorstvo; no Beren mu prisvoji opremu i oružje, te uze njegov bodež Angrist. Taj je bodež načinio Telchar iz Nogroda, a visio mu je bez korica o boku i mogao rasjeći željezo kao mlado drvo. Tad Beren podiže Curufina i odgurnu ga od sebe, pa mu zapovjedi da se pješice vrati svojem plemenitom rodu, koji će ga možda naučiti da svoju smionost upotrijebi u valjanije svrhe.

"Vašeg konja" reče "zadržat ću za Lúthien, a može biti sretan što se oslobodio takva gospodara."

Nato Curufin prokune Berena pod nebom i zemljom.

"Gubi mi se s očiju" reče "i neka te zateče rana i strašna smrt."

Celegorm ga uze kraj sebe na konja, a braća se učiniše kao da će odjahati pa im Beren okrenu leđa, ne obazirući se na njihove riječi. Ali Curufin, preplavljen poniženjem i zlobom, uze Celegormov luk i odape strelicu prema njima dok su odlazili; a ciljao je u Lúthien. Huan, skočivši, dohvati strelicu svojom gubicom, ali Curufin odape još jednu, a Beren se baci pred Lúthien, te ga strelica pogodi u grudi.

Pripovijeda se da je Huan gonio Fëanorove sinove, a oni prestravljeni utekli i, vrativši se, donio Lúthien jednu šumsku travku. Njezinim je lišćem ona povezala Berenovu ranu i svojim ga umijećem i ljubavlju izliječila; pa su se sretno vratili u Doriath. Ondje Beren, rastrgan između vlastite prisege i ljubavi, i znajući da je Lúthien sad bila na sigurnom, ustade jednog jutra prije sunca i preda je Huanu na brigu; te je u dubokoj tuzi ostavi dok je ona sveudilj spavala u travi.

Još jednom svom brzinom odjaha na sjever prema Sirionskom prolazu i, stigavši na rub Taur-nu-Fuina, baci pogled preko pustinje Anfauglith i opazi u daljini vrhunce Thangorodrima. Na tom mjestu ostavi Curufinova konja i zapovjedi mu da zaboravi na strah i robovanje i slobodan trči zelenom travom krajeva uz Sirion. Pa kad je ostao sam na pragu najveće pogibelji, on ispjeva Pjesmu rastanka u slavu Lúthien i nebeskih svjetiljki; jer je vjerovao kako je došao trenutak da se oprost i od ljubavi i od svjetla. Ove su riječi bile dijelom te pjesme:

*Zbogom, slatka zemljo i sjeverna zvijezdo,
blažene otkad svila je gnijezdo
i stupala ondje koraka laka
pod Suncem i sjajem Mjeseca-svata
Lúthien Slavuj-ptica.
Ne vidje smrtnik krasnijeg lica.
I makar ovog svijeta nestalo u trenu
rasplinuo da se, propao u sjenu,
i posve slomljen u bezdan sunovrati,
ipak će mu sretni biti zadnji sati, jer
zemlja i more, noć i bijeli dan –
Lúthien su krasnoj jednoć bili stan.*

Pjevao je naglas, ne hajući čuje li ga tkogod, jer je bio očajan i nije bježao pred opasnošću.

Ali Lúthien začu njegov pjev i zapjeva mu odgovor dok je nenadano prolazila kroz šumu. Huan je, naime, još jedanput pristao da joj bude konjem i nosio je velikom brzinom za Berenovim tragom. Dugo je u srcu premišljao kako bi pomogao ovim dvoma koje je ljubio i umanjio pogibelj koja im je prijetila. Stoga se zaustavio na Sauronovu otoku dok su jahali na sjever i ondje uzeo stravično Draugluinovo vučje krzno i netopirski plašt Thuringwethil. Ona je bila Sauronov glasnik i običavala letjeti u liku vampira do Angbanda; njezina su golema prstasta krila na završetku svakog

zgloba imala željeznu kandžu u obliku kuke. Odjeveni u ove strašne halje, Huan i Lúthien hitali su Taur-nu-Fuinom, a sve im je živo bježalo s puta.

Vidjevši ih kako mu se približavaju, Berena zahvati prepast, ali se iznenadi začuvši Tinúvielin glas te pomisli kako je to bila prikaza kojom ga je neprijatelj htio namamiti u stupicu. No oni zastadoše i odbaciše svoje krinke, a Lúthien mu potrča u susret. Tako su se Beren i Lúthien ponovno susreli na granici između pustinje i šume. On je neko vrijeme šutio i radovao se; ali zakratko pokuša još jedanput odvratiti Lúthien od njezina puta.

"Tripit evo proklinjem svoju zakletvu Thingolu" reče on "i radije bih da me dao pogubiti u Menegrothu, nego da te moram dovesti u blizinu Morgothove sjenke."

Tad drugi put Huan progovori riječima i posavjetova Berena kazujući:

"Lúthien ne možete spasiti od sjenke smrti, jer ona joj je sad zbog ljubavi svoje podložna. Mogli biste okrenuti leđa svojem usudu i povesti je u izgnanstvo, ali ondje nećete naći ni mira ni spokoja do kraja svojega života. No, odlučite li prihvatiti svoj usud, tad će ostavljena Lúthien morati umrijeti sama ili se zajedno s vama suočiti s onim što će vam donijeti budućnost – koliko god bila beznadna i promjenjiva. Više od ovoga vam ne mogu reći, niti vas mogu pratiti na putu. Ali predosjećam u srcu da ću ono što ugledate pred Vratima vidjeti i ja. Sve drugo preda mnom skriva tama; može biti da naša tri puta vode natrag u Doriath i možda ćemo se ponovno sresti prije kraja.

Tad Beren spozna kako nije mogao razdvojiti Lúthien od usuda koji ih je oboje čekao i više ju nije pokušavao odgovoriti. Prema Huanovu savjetu i Lúthieninim umijećem sad se on preodjenu u Draugluinovo krzno, a ona u krilatu Thuringwethilovu kožu. Beren je posvema izgledao poput vukodlaka, jedino mu je u očima blistao nepopustljiv ali čist duh, a iz pogleda virio užas kad je nad svojim bokom primijetio šišmišasto stvorenje koje se prijanjalo uz njega svojim naboranim krilima. Tad urličući na mjesecini on jurnu niz brdo, a šišmiš se zavrtje u krugu i zaleprša za njim.

Tako su prošli kroz sve opasnosti te na kraju, prašnjavi od duga i iscrpljujuća puta, dospjeli u turobnu dolinu što je ležala pred vratima Angbanda. Crne provalije rastvarale su se uz cestu, a iz njih izlazila stvorenja previjajući se poput zmija. Sa svake strane uzdizale su se litice poput obrambenih zidina, a na njima je sjedila strvinarska živina i klikkala jezovitim glasovima. Pred njima bijahu neosvojive Dveri, širok i taman luk u podnožju planine nad kojim su stremile tisućama stopa visoke klisure.

Tad ih preplavi strava, jer je pred vratima stajao stražar o kojemu nitko dotad ništa nije čuo. Glasine su stigle Morgothu o nekim njemu još neznanim planovima vilenjačkih prinčeva, a šumskim je prolazima bez prestanka odjekivao lavež Huana, velebnog psa ratnika, kojeg su u davnini Valari bili pustili s uzice. Umah se Morgoth dosjeti Huanove zle kobi pa izabra jednog mladunca od Draugluinova soja i svojom ga rukom othrani živim mesom i obdari svojim moćima. Vuk je brzo rastao, sve dok se više nije mogao uvući ni u jedan brlog, već je ležao golem i izgledao pred Morgothovim nogama. Ondje oganj i paklenske muke udoše u njega i ispuniše ga izjedajućim duhom, izmučenim, strahotnim i snažnim. Carcharothom, Krvavim ždrijelom, nazivaju ga u pričama onih dana i Anfauglirom, Raljama žeđi. Morgoth ga

je postavio da vječito budan leži pred vratima Angbanda, kako ga Huan ne bi iznenadio.

Sad ih Carcharoth opazi iz daleka i obuze ga sumnja; jer vijest je o Draugluinovoj smrti odavna doprla u Angband. Kad su dakle pristupili bliže, on ih zabrani ulaz i zapovjedi da stanu pa im se prijeteci približi, njušeći nešto čudno u zraku koji ih je okruživao. Ali najednom neka sila, naslijeđena u davnini od božanske rase, zahvati Lúthien te se ona, odbacivši svoje grozomorno ruho, pred golemim Carcharothom uspravi sitna, ali blistava i strahotna. Podižući ruku ona mu naredi da zaspi, kazujući:

"O ti, u nevolji začeti duše, utoni sad u tamu zaborava i barem na trenutak ostavi za sobom jezovitu kob svojega života."

A Carcharoth se sruši kao munjom pogođen.

Tad Beren i Lúthien prođu kroz vrata i spustiše se zamršenim stubištem i zajedno izvrše najveći podvig koji su se vilenjaci i ljudi ikad usudili. Stupiše pred Morgothovo prijestolje u njegovoj najdubljijoj dvorani, koju je podupirala strava, osvjetljivala vatra i ispunjavalo oruđe smrti i mučeništva. Ondje se Beren u vučjem liku odšulja pod njegovo prijestolje, ali Lúthieninu krinku strgoše Morgothove moći te on svrnu svoj pogled na nju. No njegove je oči nisu zastrašile pa mu ona reče svoje ime i ponudi da zapjeva pred njim prema običaju putujućih pjevača. Tad se Morgothu, dok je promatrao njezinu ljepotu, začu u mislima opaka požuda i nakana mračnija od svih drugih koje su se izrodile u njegovu srcu otkad je napustio Valinor. Tako ga je zavela vlastita zloba, jer ju je promatrao, puštajući je neko vrijeme da se kreće u slobodi, i pronalazeći skriveni užitek u plodovima svoje mašte. Ali ona mu najednom izmače pogledu i iz sjene započe pjesmu tolike neizmjerne krasote i tolike zasljepljujuće snage, da ju je prisiljen morao slušati; a još ga zahvati i sljepilo dok su mu oči lutale tamo-amo, tražeći je.

Cijeli njegov dvor zapade u san i sve vatre izbljedješe i ugasnuše; ali Silmarili u Morgothovoj kruni bljesnuše iznenada bijelim plamom; teret ove krune i dragulja pognu mu glavu kao da je na njoj stajao cijeli svijet, krcat teretom brige, straha i želje koji čak ni Morgothova snaga nije mogla poduprijeti. U taj čas, dohvativši svoju krilatu halju, Lúthien sunu uvis, a njezin se glas izli poput kapljica kiše u duboka i mračna jezera. Ona mu prebaci svoj plašt preko očiju i uljuljka ga u san, taman poput Izvanjske praznine koju je nekoć sam pohodio. Istog trena on se sruši poput brda što se odranja i klizi pa, bačen poput groma sa svojega prijestolja, pade ničice na dno pakla. Željezna mu se kruna odjekujući otkotrlja s glave. Sve utihnu.

Poput umorene zvijeri Beren je ležao na zemlji, ali Lúthien ga probudi dodirom svoje ruke i on strgnu sa sebe vučje krzno. Tad isuče bodež Angrist i iz željeznih kandži što su ga držale, odreže jedan Silmaril.

Čim ga je metnuo u šaku, njegov mu sjaj prođe kroz živoće meso, te mu je šaka nalikovala na blistavu svjetiljku; ali dragulj dopusti njegov dodir i ne ozlijedi ga. Tad Berenu pade na um da premaši vlastiti zavjet i odnese iz Angbanda sva tri Fëanorova dragulja; ali takav nije bio usud Silmarila. Bodež Angrist se prelomi, a krajičak sječiva okrznu Morgothov obraz. On zastenja i pomače se, a čitava se vojska Angbanda uskomeša u snu.

Tad užas obuze Berena i Lúthien pa se dadoše u bijeg nesmotreni i neprerušeni, želeći jedino ponovno ugledati svjetlo dana. Nitko im se nije ispriječio na putu niti ih

gonio; ali kroz dveri nisu mogli izaći; jer se Carcharoth bio othrvao snu i bijesan stajao na pragu Angbanda. Prije nego što su ga zamijetili, on ih ugleda i jurnu prema njima dok su bježali.

Lúthien je istrošila sve sile i nije imala ni vremena ni snage suzbiti vuka. Ali Beren istupi pred nju, a u svojoj je desnici visoko držao Silmaril. Carcharoth zastade i na tren se prestraši.

"Nestani odavde i bježi" povika Beren "jer ovo je plamen koji će proždrijeti i tebe i sva zla stvorenja."

Pa gurnu Silmaril vuku pred oči.

Carcharoth pogleda sveti dragulj, ali se ne zastraši, a proždrljiv duh u njemu zaplamtje iznenadnom vatrom te, zinuviši, on iznenada obuhvati ruku svojim raljama i pregrize je na zglobu. Umah se čitava njegova nutrina ispuni plamenom patnje, a Silmaril mu oprži proketo meso. Urličući, on uteče od njih, dok su zidine doline Dveri odjekivale od vapaja njegovih muka. Toliko je strahotan postao u svojoj mahnitosti da su sva Morgothova stvorenja koja su živjela u onoj dolini ili se našla na bilo kojoj od cesta što su vodile onamo, utekla daleko; jer on je klao sve živo što mu se našlo na putu, te provalio sa Sjevera pustošeći svijetom. Od svih užasa što su ikad dospjeli u Beleriand prije Angbandova pada, Carcharothovo mahnitanje bijaše najstrašnije; jer se u njemu krila moć Silmarila.

Beren je za to vrijeme ležao u nesvjestici pred opasnim Vratima, a smrt mu se bližila, jer je u vučjim očnjacima bilo otrova. Lúthien je svojim usnama izvadila otrov i upotrijebila svu svoju oslabjelu moć kako bi zaliječila užasnu ranu. Ali za njezinim su se leđima iz dubina Angbanda približavali glasi o velikom probuđenom gnjevu. Vojska se Morgothova probudila.

Tako je potraga za Silmarilom umalo skončala u propasti i očaju, ali u taj se čas ponad zidina doline ukazaše tri velebne ptice, leteći na sjever krilima bržim od vjetra. Sve su ptice i zvijeri dojavljivale jedne drugima o Berenovim lutanjima i nedaćama, a sam je Huan naredio svim stvorovima da budno paze kako bi mu mogli pomoći. Visoko nad Morgothovim kraljevstvom kružili su Thorondor i njegovi podanici, i čim su ugledali vučje mahnitanje i Berenov pad, hitro se spustiše upravo dok se sila Angbanda oslobađala iz mreže sna.

Tad podigoše Lúthien i Berena sa zemlje i odniješe ih visoko među oblake. Pod njima su iznenada zatutnjali gromovi, munje sunule uvis, a planine se potresle. Oganj i dim sukljali su iz Thangorodrima, a plamteće strelice letjele daleko, padajući u druge zemlje i šireći propast; dok su u Hithlumu Noldori drhtali. Ali Thorondor poletje visoko nad zemljom, tražeći visoke nebeske putanje gdje sunce cijeli dan sja nezakriveno, a mjesec šeće među blistavim zvijezdama. Tako su brzo preletjeli preko Dor-nu-Faughlitha i preko Taur-nu-Fuina i stigli iznad skrivene doline Tumladen. Nad njom nije bilo ni oblaka ni magle, a pogledavši dolje, Lúthien opazi duboko pod sobom, poput bijela svjetla što dopire iz zelena dragulja, sjaj krasnog Gondolina gdje je boravio Turgon. Ali ona je plakala, jer je mislila da će Beren zasigurno umrijeti, jer nije progovorio ni riječi, niti otvorio oči i ništa nije znao o svojem letu. Na kraju ih orlovi spustiše na granicu Doriatha te su tako dospjeli do onog istog dolca odakle se Beren bio iskrao i ostavio usnulu Lúthien.

Ondje ju orlovi položiše uz Berena i vratiše se na vrhunce Crissaegrime u svoja gnijezda; ali njojzi stiže Huan, te su zajedno njegovali Berena, upravo kao što mu je

prije liječila ranu koju mu je zadao Curufin. Ali ova rana bijaše opasna i otrovna. Dugo je Beren ležao, dok je njegov duh lutao tamnim granicama smrti, vječito svjestan bola koji ga je gonio iz sna u san. Ali, kad je već bila izgubila gotovo svu nadu, on se ponovno probudi i pogledavši uvis ugleda lišće naspram neba, a pod lišćem začu kako uz njega tiho i polagano pjeva Lúthien Tinúviel. I ponovno bijaše proljeće.

Otad su Berena prozvali Erchamion, što znači Jednoruki; a na licu mu je bila urezana patnja. Napokon ga je pak životu dozvala Lúthienina ljubav, te se podigao na noge i zajedno s njom još jednom šetao lugovima. I nisu se žurili ostaviti to mjesto, jer im se činilo krasnim. Lúthien je doista bila voljna tumarati divljinom bez povratka, ne hajući za svoj dom i narod i svu slavu vilenjačkih kraljevina, a i Beren je neko vrijeme bio zadovoljan; ali nije mogao dugo ne misliti na svoju zakletvu da će se vratiti u Menegroth, niti je htio zauvijek razdvojiti Lúthien od Thingola. On se, naime, pridržavao ljudskih zakona i držao pogibeljnim nijekanje očinskih zahtjeva, osim u krajnjoj nedaći; a još mu se činilo i nepriličnim da netko tako plemenit i krasan kao Lúthien mora zauvijek živjeti po šumama, poput ogrubjelih ljudskih lovaca, bez doma ili časti ili krasnih predmeta u kojima kraljice Eldaliëa pronalaze užitak. Stoga je nakon nekog vremena on nagovori, pa njihove stope ostaviše nenaseljenu zemlju, a on stupi u Doriath vodeći Lúthien domu. Tako je htjela njihova kob.

Za Doriath ovo bijahu nesretna vremena. U žalost i muk zavio se sav njegov narod otkada su izgubili Lúthien. Dugo su uzalud za njom tragali. Kazuje se da je u to doba Thingolov pjevač Daeron zastranio iz te zemlje i više ga nitko nije vidio. On bijaše taj koji je načinio glazbu za Lúthienin ples i pjesmu, prije nego što je Beren stigao u Doriath; i on ju je ljubio, te sve svoje misli o njoj utkao u svoju glazbu. Postao je najslavniji od svih vilenjačkih pjevača istočno od Mora, a navode ga čak ispred Maglora, Fëanorova sina. Ali tražeći Lúthien u beznađu je odlutao neznanim putevima i prešavši planine dospio na Istok Međuzemlja gdje je mnogo vjekova tugovao pokraj tamnih voda za Lúthien, Thingolovom kćeri, najkrasnijom od svih živih stvorenja.

U to se doba Thingol obrati Melian za savjet, ali ona mu ga zanijeka, kazujući kako se usud koji je sam izazvao mora izvršiti do svojega utvrđenog kraja i da on sad mora na taj kraj čekati. No, Thingol je doznao da je Lúthien otputovala daleko od Doriatha, jer mu je poruke tajno slao Celegorm, kako se već ispripravljalo, kazujući da je Felagund mrtav, da je Beren mrtav, ali da je Lúthien u Nargothrundu i da se Celegorm želi njome oženiti. Nato se Thingol razbjesni i odasla svoje uhode, kaneći započeti rat s Nargothrondom; i tako dozna da je Lúthien ponovno utekla, a da su Celegorm i Curufin istjerani iz Nargothronda. Tad se pokoleba u svojem naumu, jer nije imao dovoljno snage da napadne sedmoricu Fëanorovih sinova; stoga odasla glasnike u Himring, moleći njihovu pomoć u potrazi za Lúthien, budući da je Celegorm nije poslao domu njezina oca niti čuvao na sigurnom.

Ali na sjeveru njegova kraljevstva glasnici naiđoše na iznenadnu i neočekivanu pogibelj; na jug Carcharotha, angbandskog vuka. Taj je u svojoj mahnitosti prodirući hitao sa sjevera i, prošavši na kraju kroz Taur-nu-Fuin na njegovoj istočnoj strani, sjurio se s izvora Esgalduina poput razornog plamena. Ništa ga nije moglo zadržati, čak ga ni Melianina moć na granicama one zemlje nije zaustavila; jer su ga gonili usud i moć Silmarila koji je na svojim mukama nosio. Tako je provalio u nedirnute lugove Doriatha, a sve se pred njim razbježalo u stravi. Od glasnika je jedini Mablung, kraljev kapetan, utekao i donio stravične vijesti Thingolu.

Upravo u taj crni čas vratiše se Beren i Lúthien, hitajući sa zapada, a vijest o njihovom dolasku išla je pred njima kao zvuk pjesme nošen na vjetru prema mračnim domovima u kojima ljudi sjede tugujući. Na koncu oni stigoše pred dveri Menegrotha, a slijedilo ih je veliko mnoštvo. Tad Beren dovede Lúthien pred prijestolje Thingola, njezina oca, a ovaj u čudu promotri Berena, za kojeg je držao da je mrtav; nije osjećao ljubav prema njemu, zbog nesreće koju je prouzročio Doriathu. Ali Beren kleknu pred njim i reče:

"Vraćam se kako sam obećao. Došao sam po ono što mi pripada."

A Thingol mu odgovori:

"A što je s tvojom potragom i tvojim zavjetom?"

Beren pak odvrati:

"Ispunjeni su. Još i sad Silmaril je u mojoj ruci."

Tad Thingol reče:

"Pokaži mi ga!"

A Beren ispruži svoju lijevu ruku polagano rastvarajući prste, ali ona bijaše prazna. Tad podiže desnu ruku; i od tog se časa prozva Camlost, Praznoruki.

Nato se Thingol ganu i posjede Berena s lijeve strane svojega prijestolja, a Lúthien s desne, a oni mu kazivahu priču o Potrazi, dok su svi ondje prisutni slušali ispunjeni udivljenjem. A Thingolu se učini da ovaj čovjek nije bio nalik ni na jednog drugog smrtnika, već se mogao ubrojiti među velikane Arde, a da je Lúthienina ljubav nešto novo i neobično; spozna da njihovu usudu ne može odoljeti nijedna sila ovog svijeta. Stoga napokon pokori svoju volju, a Beren uze Lúthieninu ruku pred prijestoljem njezina oca.

Ali sad je sjenka prekrila radovanje Doriatha zbog povratka krasne Lúthien; jer doznajući razlog Carcharothovu mahnitanju, narod se još više prestravi, uvidjevši da je njegova opasnost bila puna strahotne moći svetog dragulja i da će je teško biti poraziti. A Beren, dočuvši o jurišanju vuka, shvati kako mu Potraga još nije završena.

Stoga, budući da se Carcharoth svakodnevno sve više približavao Menegrothu, oni prirediše Lov na vuka; od svih progona zvijeri o kojima priče kazuju, najpogibelniji. U tu su hajku pošli Huan, valinorski pas, i Mablung od Jake ruke, te Beleg od čvrstog luka, i Beren Erchamion, i Thingol, kralj Doriatha. Odjahali su u zoru i pregazili rijeku Esgalduin, ali je Lúthien ostala za dverima Menegrotha. Tamna joj je sjena plegla na dušu i činilo joj se da je sunce oboljelo i pocrnjelo.

Lovci okrenuše na istok i sjever, te prateći tok rijeke na koncu nabasaše na Carcharotha u mračnoj udolini, na sjevernoj padini, odakle se Esgalduin rušio u bujici niz strme slapove. U podnožju je slapova Carcharoth pio da olakša svoju razornu žeđ, a kako je urlikao, onako su oni zamijetili njegovu blizinu. Ali on, ugledavši ih gdje prilaze, nije jurnuo da ih iznenada napadne. Može bit se probudila đavolska lukavost njegova srca, jer mu je bol na trenutak olakšala slatka vodica Esgalduina; pa se, još dok su jahali prema njemu, on odšuljao u duboko šipražje i ondje ležao skriven. Ali oni postaviše stražu uokolo toga mjesta i čekaše dok su sjenke u šumi bivale sve duže.

Beren je stajao uz Thingola, kadli iznenada opaziše da ih je Huan ostavio. Tad se glasan lavež začu iz guštika; jer je Huan, postavši nestrpljiv i želeći vidjeti toga vuka, otišao da ga sam istjera. Ali Carcharoth mu se izmaknu i, provalivši iz trnja, iznenada skoči na Thingola. Beren umah stupi pred njega s kopljem, ali Carcharoth ga gurnu u stranu i obori na zemlju, ujedajući ga za grudi. U taj čas Huan se iz guštika

baci vuku na leđa i oni popadaše zajedno, žestoko se tukavši; nijedna bitka između vuka i psa nije bila slična ovoj, jer se u Huanovu lavežu čuo glas Oromëovih rogova i gnjeva Valara, ali u urlicima Carcharotha bijaše mržnje Morgotha i zlobe oštrije od čeličnih zuba; stijene su se raspukle od njihove graje, srušile s visine i zatrpale slapove Esgalduina. Ondje su se borili na smrt, ali Thingol za to nije hajao, već je klečao uz Berena opazivši da je ovaj teško ranjen.

Huan u tom času umori Carcharotha, ali ondje se u zamršenim šumama Doriatha ispuni i njegov vlastiti, davno izrečeni usud, te bje i sam smrtno ranjen, a Morgothov otrov ušao u njega. On tad priđe i, srušivši se uz Berena, treći put progovori riječima te zaželi Berenu zbogom prije smrti. Beren mu ne odgovori, već položi svoju ruku na glavu psa i tako se oprostiše.

Mablung i Beleg pohitaše u pomoć kralju, ali kad ugledaše što se dogodilo, odbaciše svoja koplja i zaplakaše. Tad Mablung uze nož i raspara vučji trbuh; a taj iznutra bijaše gotovo posve uništen vatrom; ali je Berenova ruka koja je držala Silmaril još bila cijela. Ali kad je Mablung htjede dotaći, ruke nestade i Silmaril se ukaza razotkriven, a njegova svjetlost ispuni šumske sjenke svuda uokolo njih. Mablung ga brzo i oprezno dohvati i položi u Berenovu živu ruku; Beren se probudi od dodira Silmarila i podiže ga uvis, te zamoli Thingola da ga primi.

"Sad je Potraga završena" reče "a moj usud ispunjen."

I ne progovori više ni riječi.

Prenijeli su natrag Berena Camlostu, Barahirova sina, na nosiljci od grana zajedno s vučjakom Huanom; noć se spustila prije nego što su se vratili u Menegroth. Kraj podnožja Hírilorna, goleme bukve, dočekala ih je Lúthien hodajući polako, a neki koji su išli uz nju nosili su baklje. Ondje ona ovi svoje ruke oko Berena i poljubi ga, moleći da je pričeka za Zapadnim morem; on je gledao u njezine oči sve dok ga duh nije napustio. No svjetlost je zvijezda ugasla, a tama se spustila čak i na Lúthien Tinúviel. Tako je skončala Potraga za Silmarilom; ali Spjevu o Leithianu, Oslobođenju iz ropstva, još nije kraj.

Jer Berenov se duh na njezinu molbu zadržao u Mandosovim dvorima, ne htijući ostaviti ovaj svijet sve dok mu Lúthien ne dođe reći posljednje zbogom na sivim obalama Vanjskoga mora, odakle se ljudi otiskuju na put bez povratka. Lúthienin duh pak propade u tamu i na kraju pobježe, dok je njezino tijelo ležalo poput iznenada otrgnuta cvijeta, što je, još neuveo, časkom položen na travu.

Tad se zima poput sijeda vijeka smrtnih ljudi spusti na Thingola. A Lúthien stiže u Mandosove dvore gdje se nalaze sudbinom određena počivališta Eldaliëa, za palačama Zapada, na granici svijeta. Ondje oni koji čekaju sjede zavijeni u sjenku svojih misli. Ali njezina krasota bijaše veća od njihove krasote, njezina tuga dublja od njihove tuge, te ona kleknu pred Mandosa i zapjeva.

Lúthienina pjesma pred Mandosom bila je najkrasnija pjesma što su je riječi ikad istkale i najtužnija koju će svijet ikad čuti. Neizmijenjenu, neprolaznu, još je pjevaju u Valinoru izvan dosluha svijeta, a slušajući je, Valari se ražaloste. Jer Lúthien je u njoj ispreplela riječi dvaju napjeva, o tuzi Eldara i teškom jadu ljudi i o Dva roda koja je Ilúvatar stvorio da žive na Ardi, Kraljevstvu zemaljskom među nebrotjenim zvijezdama. I dok je klečala pred njim, suze su joj padale na njegove noge kao kapi

kiše po kamenju i ganule Mandosa na samilost, njega kojeg dotad ništa nije moglo ganuti, niti će otad ikad išta moći.

Stoga on naloži Berenu da pristupi i, upravo onako kako je Lúthien zborila u času njegove smrti, oni se ponovno susretoše za Zapadnim morem. Ali Mandos nije imao moć zadržati ljudske duše koje su umrle unutar granica ovoga svijeta nakon vremena čekanja; niti je mogao izmijeniti sudbinu Ilúvatarove djece. Stoga on pođe Manwëu, Gospodaru Valara, koji je vladao svijetom kao Ilúvatarov namjesnik; Manwë potraži savjet svoje najdublje misli u kojoj se Ilúvatarova volja otkrivala.

Ova je dva izbora ponudio Lúthien. Zbog njezinih patnji i čemera bilo joj je dano da ostavi Mandos i ode u Valimar, te ondje boravi među Valarima sve do kraja svijeta, zaboravivši na svu bol koju je u životu spoznala. Ondje Beren nije mogao poći. Valarima nije bilo dopušteno da ga liše Smrti koja je Ilúvatarov dar ljudima. Ali drugi izbor bijaše ovaj: da se vrati u Međuzemlje i sa sobom povede Berena kako bi ondje ponovno boravili, no nitko im nije mogao jamčiti dug život i sreću. Tad bi postala smrtnicom i podložnom drugoj smrti poput njega i zakratko morala zauvijek ostaviti svijet, a njezina bi ljepota postala tek uspomenom u pjesmama.

Ovaj je usud odabrala, ostavljajući Blaženo kraljevstvo i odbacivši sva prava na krvno srodstvo s onima koji su tamo živjeli; kako bi, kakvi god jadi čekali još pred njima, sudbine Berena i Lúthien bile združene, a njihovi putevi zajedno vodili iza granica svijeta. Tako se zgodilo da je jedina ona od Eldaliëa doista umrla i odavno napustila ovaj svijet. Ali njezinim su se izborom Dva roda spojila; te je ona predak mnogih u kojima Eldari još mogu vidjeti, premda se svijet izmijenio, lik voljene Lúthien koju su izgubili.

XX. POGLAVLJE

O PETOJ BICI: NIRNAETH ARNOEDIAD

Pripovijeda se da su se Beren i Lúthien vratili u sjeverne krajeve Međuzemlja i boravili ondje neko vrijeme živi i zdravi kao muškarac i žena; te u Doriathu ponovno uzeli svoj smrtni lik. Oni koji su ih ugledali bili su u isti mah radosni i prestrašeni, a Lúthien je pošla u Menegroth i otopila Thingolovu zimu jednim dodiranjem svoje ruke. Ali Melian joj je pogledala u oči i pročitala kob koja je u njima bila ispisana, te se okrenula od nje, jer je znala da ih je otad dijelio rastanak i nakon svršetka svijeta, a ničija bol gubitka nije bila teža od boli Maie Melian u tom času. Tad su Beren i Lúthien pošli dalje sami, ne plašeći se ni žeđi ni gladi pa prešli preko rijeke Gelion u Ossiriand i živjeli na Tol Galenu, zelenom otoku, posred Aduranta, sve dok za njih više nitko nije čuo. Eldari poslije prozvaše taj kraj Dor Firn-i-Guinar, Zemlja živućih mrtvaca; ondje je na svijet došao krasni Dior Aranel, koji je poslije postao poznat pod imenom Dior Eluchíl, što znači Thingolov nasljednik. Nijedan smrtnik nije izmijenio riječ s Berenom, Barahirovim sinom i nitko nije vidio Berena i Lúthien kako napuštaju ovaj svijet, niti upamtio gdje su na kraju ležala njihova tijela.

Tih je dana Maedhrosu, Fëanorovu sinu, zaigralo srce, jer je spoznao kako Morgotha nije bilo posve nemoguće napasti; budući da su doživljaji Berena i Lúthien bili opjevani u mnogim pjesmama širom Belerianda. A ipak ih je Morgoth sve mogao dokrajčiti, jednog po jednog, ako se ponovno ne ujedine i ne osnuju novi savez i zajedničko vijeće; stoga on pokrenu vijećanja kojima je poticao ujedinjenje Eldara, a koje se naziva Maedhrosov savez.

Ali Fëanorova zakletva i zli plodovi kojima je urodila, ometali su Maedhrosu naum, te tako nije dobio onoliku pomoć kolika mu je trebala. Orodreth je odbijao stupiti u boj pod vodstvom ijednog od Fëanorovih sinova zbog djela Celegorma i Curufina; a vilenjaci Nargothronda još su se pouzdavali u to da će šutnjom i skrovitošću obraniti svoju tajnovitu tvrđavu. Odande je stigla samo mala četa slijedeći Gwindora, Guilina sina i vrlo junačnog princa, a taj je protiv Orodrethove volje pošao na sjeverno ratište, jer je tugovao zbog gubitka svojega brata Gelmira u Dagor Bragollachu. Oni su uzeli grb Fingolfinove kuće i stupali pod Fingonovim stjegovima i nikad se više nisu vratili, osim jednog jedinog.

Iz Doriatha je stigla mala pomoć. Kako ih je na to prisiljavala njihova zakletva, Maedhros i njegova braća već su otprije poslali glasnike Thingolu i oholim ga riječima podsjetili na svoj zahtjev, pozivajući ga da im prepusti Silmaril ili postane njihov neprijatelj. Melian ga je savjetovala da im ga preda, ali su riječi Fëanorovih sinova bile ponosne i prijeteće, a Thingola preplavio gnjev kad se prisjetio Lúthieninih patnji i Berenove krvi kojima je, unatoč Celegormovoj i Curufinovoj pakosti, dragulj bio izvojevan. A svakim danom što je gledao Silmaril, sve ga je više žudio zauvijek imati; jer takva je bila njegova moć. Zato on otjera glasnike prezirnim riječima. Maedhros mu ništa ne odgovori, jer je upravo bio započeo osmišljavati savez i ujedinjenje vilenjaka; ali Celegorm i Curufin se otvoreno zakleše da će umoriti Thingola i uništiti njegov narod, ako se kao pobjednici vrate iz rata, a dragulj im ne bude dragovoljno

predan. Tad Thingol još bolje utvrdi međe svojega kraljevstva i ne pođe u rat, niti itko drugi iz Doriatha, osim Mablunga i Belega, koji nisu htjeli proći bez udjela u ovim velikim događajima. Njima Thingol dopusti da odu dokle god ne budu služili Fëanorove sinove te se oni pridružiše Fingolfinovoj vojsci.

Ali Maedhrosu stiže pomoć Naugrima i u oružanoj sili i u velikoj zalihi oružja, a kovačnice Nogroda i Belegosta tih su dana radile punom parom. On pak ponovno okupi svu svoju braću i sva plemena koja su ih htjela slijediti; pa tako postrojiše ljude Bóra i Ulfanga i počеше ih uvježbavati za rat, a oni pozvaše još više svojih rođaka s Istoka. Usto je na zapadu Fingon, Maedhrosov vjerni suputnik, bio u dogovoru s Himringom, a u Hithlumu se Noldori i ljudi iz Hadorove kuće stali pripremati za vojnu. U šumi Brethil Halmir, voda Halethinina naroda, okupi svoje ljude, a oni naoštřiše svoje sjekire, ali Halmir umre prije negoli je započeo rat, pa je Haldir, njegov sin, vladao tim narodom. I u Gondolin stigoše vijesti Turgonu, skrivenom kralju.

No Maedhros je prerano iskušao svoju snagu, prije nego što mu se svaki naum ispunio; premda je istjerao orke iz sjevernih pokrajina Belerianda i čak na neko vrijeme oslobodio Dorthonion, ipak je time upozorio Morgotha na ustanak Eldara i Prijatelja vilenjaka, te je ovaj stao snovati kako da im naudi. Poslao je među njih velik broj uhoda i huškača, a to mu je u to vrijeme bilo lakše, jer su nevjerni ljudi njegova tajnog saveza još imali uvid u najdublje tajne Fëanorovih sinova.

Na kraju Maedhros, kad je okupio sve moguće snage vilenjaka, ljudi i patuljaka, odluči napasti Angband s istoka i zapada; kanio je stupati pod razvijenim stjegovima i u otkrivenim odredima preko Anfauglitha. A u času kad bi izmamio, kako se nadao, Morgothove oružane sile u protunapad, tad je Fingon imao stupiti van kroz hithlumske prolaze i tako su kanili dovesti Morgothove snage u škripac i smrviti ih na komade. Znak za ovo trebalo je biti ispaljivanje velika svjetlosna signala nad Dorthonionom.

U utvrđeni dan, u zoru početkom ljeta, trublje Eldara pozdraviše izlazeće sunce; na istoku se podiže stijeg Fëanorovih sinova, a na zapadu stijeg Fingona, Vrhovnog kralja Noldora. Tad Fingon baci pogled sa zidina Eithel Siriona i premda mu je vojska bila raspoređena po dolinama i šumama istočno od Ered Wethrina i dobro skrivena od Neprijateljevih očiju, ipak je znao da je bila vrlo brojna. Jer ondje su se okupili svi Noldori iz Hithluma zajedno s vilenjacima iz Falasa i Gwindorovom četom iz Nargothronda, a imali su svu silu ljudi: s desne strane stajala je vojska Dor-lómina i junaštvo Húrina i Huora, njegova brata, a njima se pridružio Haldir od Brethila s velikim brojem šumskog naroda.

Tad Fingon pogleda prema Thangorodrimu koji je skrivao crni oblak i iz kojega se izvijao crni dim; pa spozna da su probudili Morgothov gnjev i da je on prihvatio njihov izazov. Sjenka sumnje pade Fingonu na srce; te on pogleda prema istoku, kušajući koliko je mogao svojim vilenjačkim vidom nazreti prašinu Anfauglitha kako se kovitla pod nogama Maedhrosove vojske. Nije znao da je Maedhrosov pokret zapriječila prijevara prokletog Uldora, koji ga je zaveo lažnim upozorenjima o protunapadu iz Angbanda.

Ali u taj čas podiže se poklik nošen iz doline u dolinu na vjetru s juga, a vilenjaci i ljudi zakliktaše od čuda i radosti. Jer nezvan i neočekivan, Turgon je otvorio vrata gondolinskog tabora i izašao s vojskom od deset tisuća ratnika u blistavim oklopima i s dugim mačevima i kopljima gustim poput šume. A kad je Fingon izdaleka

začuo velebnu trublju svojega brata Turgona, sjenke nestade, a srce mu se obradova, te on glasno povika:

"Utúlie'n aurë! Aiya Eldalië ar Atanatári, utúlie'n aurë!" Došao je dan! Gledajte, narode Eldara i očeva ljudi, došao je dan!"

A svi oni koji začuše njegov snažan glas kako odjekuje u brdima, odgovoriše kliknuvši:

"Auta i lómë!" Noći je kraj!"

Međutim, poznavajući dobro što su njegovi neprijatelji postigli i što su još kanili postići, Morgoth dočeka svoj čas te, vjerujući kako će njegovi izdajnički sluge zadržati Maedhrosa i spriječiti sjedinjenje njegovih dušmana, posla prema Hithlumu naizgled moćnu vojsku (a koja je činila jedva dio onoga što je držao u spremi); a oni bijahu odjeveni u tamnosmeđe odore na kojima nije bilo ni traga golom čeliku, te su tako dospjeli daleko preko pijeska Anfauglitha prije negoli im se pristup zamijetio.

U taj čas srca se Noldora razjariše, a njihovi kapetani htjedoše napasti dušmane u ravnici; ali Húrin se tomu usprotivi i naloži im da se čuvaju Morgothove lukavštine, čija je snaga uvijek bila veća nego što se činilo, a nakana uvijek drugačija od one koju bi razotkrio. I premda nije bilo ni traga znamenju Maedhrosova prilaza, a vojska bivala sve nestrpljivija, ipak ih je Húrin i dalje nagovarao da ga pričekaju i puste orke da sami sebe dokrajče u jurišu na brda.

Ali Morgothovu kapetanu na zapadu bilo je naređeno da što prije izmami Fingona iz njegovih brda kako god bude znao i umio. Stoga je on stupao dalje sve dok se prvi redovi njegove vojske nisu postrojili pred izvorom Siriona, od zidina tvrđave Eithel Sirion do utoka Rivila kod močvare Serech, a Fingonove čete prethodnice mogle razabrati oči svojih protivnika. Ali njegov izazov nije našao odgovora, te su se odredi orkova pokolebali upirući poglede prema pustim zidinama i skrivenoj prijetnji bregova. Tad Morgothov kapetan odasla jahače s pregovaračkim znakovima, a ovi dojahaše pred branike Barad Eithela. Sa sobom su doveli Guilina sina Gelmira, onog istog nargothrondskog kneza kojeg su zarobili u Bragollachu, a bili su ga oslijepili. Angbandski ga glasonoš gurnuše preda se vičući:

"Imamo još mnogo ovakvih kod kuće, ali morat ćete se požuriti ako ih želite zateći; jer kad se vratimo, ovako ćemo postupiti s njima."

I odsjekoše Gelmiru ruke i noge, a na kraju i glavu na očigled vilenjaka, te ga ondje ostaviše.

Zla je sreća upravo na to mjesto na braniku dovela Gwindora od Nargothronda, Gelmirova brata. U taj čas njegov se gnjev raspirio do mahnitosti, te se bacio na konja, a s njim još mnogo drugih jahača; pa su se dali u hajku za glasonošama i sasjekli ih zatjeravši duboko u srce vojske. A vidjevši sve ovo, noldorska se vojska razjari, a Fingon nataknu svoju bijelu kacigu i oglasi svoje trublje i cijela vojska Hithluma navali s brda u nenadanom jurišu. Odsjaj isukanih noldorskih mačeva nalikovao je na vatru nad poljem trstike; a toliko je razoran i munjevit bio njihov juriš da su Morgothovi planovi umalo loše završili. Prije negoli je vojska koju je bio poslao na zapad uspjela dočekati pojačanje, bila je zbrisana, a Fingonovi stjegovi prešli Anfauglith i zavijorili se pred zidinama Angbanda. Na čelu bitke neumorno su stupali Gwindor i vilenjaci Nargothronda, a nije ih se moglo zaustaviti ni u tom času, pa su provalili kroz Dveri i umorili stražare na samim stubama Angbanda, dok je Morgoth zadržtao na svojem podzemnom prijestolju, začuvši ih kako mu udaraju na vrata. Ali

oni su ondje uletjeli u stupicu i izginuli svi osim Gwindora, kojega su uhvatili živa, jer im Fingon nije mogao doći u pomoć. Kroz mnoge je tajne prolaze Morgoth pustio van glavninu svoje vojske koju je držao u pričuvi i tako otjerao Fingona uz velike gubitke sa zidina.

Tad u ravnici Anfauglith, četvrtog dana rata, otpoče Nirnaeth Arnoediad, Suze nebrojene, jer nijedna pjesma ni priča ne može obuhvatiti svu njezinu bol. Fingonova vojska povukla se preko pijeska, a Haldir, voda Haladina, poginuo u zaštitnici; uz njega je pala većina ljudi iz Brethila i nikad se više nisu vratili svojim lugovima. Ali petog dana, kad je pala noć, a oni se još nalazili daleko od Ered Wethrina, orci opkoliše vojsku Hithluma i tukoše se s njima do zore, sve više im zbijajući redove. S jutrom im se probudila nada kad su začuli zvuke Turgonovih trublji, dok je on stupao naprijed s glavinom trupa iz Gondolina, koje su bile smještene na jugu čuvajući Sirionski prolaz, gdje je Turgon zadržao većinu svojega naroda pred brzopletim jurišem. Sad je, međutim, hitao u pomoć svojemu bratu, a Gondolindrimi su bili snažni i odjeveni u oklope, te su im se redovi blistali kao rijeka čelika na suncu.

U taj se čas kraljeva falanga probila kroz redove orkova i Turgon raskolio sebi put do svojega brata, a kazuje se da je susret Turgona i Húrina, koji je stajao uz Fingona, i u samom žaru boja bio sretan. Tad se nada obnovi u srcima vilenjaka, a upravo u tom trenu, u treći jutarnji sat, začuše se napokon Maedhrosove trublje kako se približavaju s istoka, a stjegovi Fëanorovih sinova napadoše neprijatelja sa začelja. Neki kažu da su čak i tada Eldari mogli dobiti bitku da su im se samo sve čete pokazale vjerne; jer orci su se bili pokolebali, njihov napad zaustavio, a neki već udarili bježati. Ali upravo kad je Maedhrosova prethodnica nabasala na orke, Morgoth odriješi svoje zadnje snage i isprazni Angband. Otamo stigoše vuci i vučji jahači, stigoše i Balrozi, i zmajevi, i Glaurung, otac zmajeva. Snaga i strahota Velikog crva u tom času bijahu pregoleme, te vilenjaci i ljudi popadaše pred njim na zemlju, a on se postavi između vojski Maedhrosa i Fingona i tako ih razdvoji.

Ali ni vuk, ni Balrog, ni zmaj nisu pomogli Morgothu da dođe na svoje, već je to učinila izdaja ljudi. U tom su se času razotkrile Ulfangove spletke. Većina se Istočnjaka okrenula i utekla, srdaca ispunjenih lažima i strahom, ali su sinovi Ulfanga iznenada prešli na Morgothovu stranu i nasrnuli na zaštitnicu Fëanorovih sinova, te u zabuni koju su prouzročili dospjeli u blizinu Maedhrosova stijega. Ali nisu poželi nagradu koju im je Morgoth bio obećao, jer je Maglor umorio prokletog Uldora, vođu izdajnika, a Bórovi sinovi dokrajčili Ulfasta i Ulwartha prije nego što je i njih snašla smrt. Ali uto pristigoše nova pojačanja zlih ljudi koje je Uldor pozvao i skrivao u istočnim brdima, te su Maedhrosove čete bile napadnute s triju strana, odijelile se, raspršile i bježale sad tamo sad amo. Ali usud je spasio Fëanorove sinove, i premda su svi bili ranjeni, ipak ni jedan nije izgubio život, već su se skupili na okup i, dozvavši ostatke Noldora i Naugrima uokolo sebe, sasjekli sebi izlaz iz boja i utekli daleko prema gori Dolmed na istoku.

Posljednji od istočnih snaga koji nisu popuštali bijahu patuljci iz Belegosta, koji su tako postali glasoviti. Naime, Naugrimi su odolijevali vatri smionije od vilenjaka i ljudi, a njihov je običaj štoviše bio da u boju nose velebne maske užasnog oblika; a one su im dobro služile u borbi protiv zmajeva. Da nije bilo njih, Glaurung i njegovo leglo bili bi satrli sve što je preostalo od Noldora. Ali Naugrimi načiniše krug oko njega kad ih je napao, te čak ni njegov silni oklop nije dugo mogao izdržati udarce

njihovih velikih sjekira; a kad se u svom bijesu Glaurung okrenuo i oborio na zemlju Azgahâla, gospodara Belegosta, pa ga, gmižući, prekrpio svojim tijelom, Azgahâl je posljednjim zamahom zario bodež u njegov trbuh i toliko ga ranio da je ovaj utekao s bojnog polja, a angbandske ga zvijeri u očaju slijedile. Tad patuljci podigoše Azgahâlovo tijelo i poniješe ga odatle; pomalim su koracima koračali za njim pjevajući tužaljku dubokim glasovima, kao na pogrebnoj svečanosti u svojoj zemlji, i nisu se više obazirali za dušmanima, no nitko im se nije usuđivao stati na put.

Ali u taj mah na zapadnom bojištu Fingona i Turgona napade plima dušmana triput veća od svega što je preostalo od njihove vojske. Stiže Gothmog, knez Balroga, vrhovni kapetan Angbanda i raskoli klinom mraka vilenjačku vojsku, opkolivši kralja Fingona i potisnuvši Turgona i Húrina prema močvari Serech. Tad navali na Fingona. To bijaše strašan susret. Na kraju je jedini Fingon stajao na nogama sa svojom mrtvom stražom uokolo i tukao se s Gothmogom, sve dok mu se drugi Balrog nije približio s leđa i obavio ga ognjenim obručem. Tad ga Gothmog sasiječe svojom crnom sjekirom, a bijeli plamen sunu iz Fingonove kacige kad ga je ovaj raskolio. Tako pade Vrhovni kralj Noldora, a oni ga zdrobiše u prah svojim maljevima, a njegov stijeg, modar i srebrn, zgaziše u lokvi njegove krvi.

Bitka bijaše izgubljena, ali su Húrin i Huor i ostatak Haldorove kuće još držali svoje položaje uz Turgona od Gondolina, pa tako Morgothova vojska nije mogla osvojiti Sirionski prolaz. U taj se čas Húrin obrati Turgonu, kazujući:

"Bjež'te sad, gospodaru, dok još ima vremena! Jer u vama živi Posljednja nada Eldara, a dokle god Gondolin bude ustrajao, dotle će Morgoth u svojem srcu znati za strah."

Ali Turgon odvrati:

"Od ovog časa Gondolin neće moći dugo ostati skriven, a njegovim otkrićem prijeti mu sigurna propast."

Nato Huor progovori i reče:

"Ali ako barem nakratko bude odolijevao, vaša će kuća postati izvorom nade za ljude i vilenjake. Ovo vam kazujem, kneže, gledajući smrti u oči: iako ćemo se ovdje zauvijek rasti, a ja više nikad neću ugledati vaše bijele zidine, od vas će i od mene ipak nastati nova zvijezda. Zbogom!"

A Maeglin, sin Turgonove sestre, koji je stajao u blizini, ču ove riječi i dobro ih upamti, ali ne reče ništa.

Tad se Turgon posavjetova s Húrinom i Huorom pa, dozvavši sve što je preostalo od vojske Gondolina i onih od Fingonova naroda koji su se dali okupiti, povuče se prema Sirionskom prolazu; dok su mu njegovi kapetani Ecthelion i Glorfindel čuvali krila slijeva i zdesna te se nijedan neprijatelj nije mogao provući pokraj njih. Međutim su ljudi Dor-lómina branili zaleđe prema Húrinovoj i Huorovoj zapovijedi; jer u svojim srcima nisu željeli napustiti Sjeverne krajeve, pa kad već nisu mogli povratiti svoje domove, htjeli su barem ondje dočekati svoj kraj. Tako su zaliječili zlo nastalo Uldorovom izdajom, i od svih je ratnih podviga koje su očevi ljudi bili počinili u ime Eldara najslavniji postao posljednji otpor ljudi iz Dor-lómina.

Tako se zgodilo da je Turgon sebi krčio put prema jugu sve dok se, dospjevši u sigurnost Húrinove i Huorove zaštitnice, nije spustio niz Sirion i utekao, te nestao u planinama skriven od Morgothovih očiju. Braća pak okupiše oko sebe preostale ljude iz Hadorove kuće i stadoše se povlačiti stopu za stopom sve dok nisu dospjeli na

suprotnu stranu močvare Serech i našli se pred izvorom Rivila. Ondje su se zaustavili i dalje nisu uzimali.

U tom trenu sva se vojska Angbanda uskovitlala protiv njih, premostila potok tijelima svojih mrtvih i opkolila ostatak hithlumske vojske kao što stijenu opkoli nadolazeća plima. U času dok se sunce spuštalo prema zapadu šestog dana, a sjenke Ered Wethrina bivale sve tamnije, ondje pade Huor oka probodena otrovnom strelicom, a svi junački Hadorovi ljudi izdahnuše na hrpe uokolo njega, pa im orci odsjekoše glave i naslagaše ih jednu na drugu poput brežuljka od zlata na svjetlu zalazećeg sunca.

Posljednji od svih ostao je Húrin. U tom času on odbaci svoj štit i objema rukama obuhvati sjekiru; spominje se u pjesmi da se sjekira pušila od crne krvi Gothmogove trolske garde sve dok se nije istopila; i svaki put što je njome udario, Húrin je uskliknuo:

"Aurë entuluva! Dan će opet svanuti!"

Sedamdeset je puta izustio taj poklik, ali ga na koncu uhvatiše živa po Morgothovoj zapovijedi, jer su ga orci šćepali svojim rukama koje su visjele s njega i onda kad bi ih odsjekao; njihov se broj neprestano povećavao, sve dok ga na kraju nisu zatrpali svojim tijelima. Tad ga Gothmog sveza i uz porugu odvuče u Angband.

Tako je skončao Nirnaeth Arnoediad, a sunce zašlo s onu stranu mora. Noć se spustila na Hithlum, a snažan se olujni vjetar podigao sa Zapada.

Veliko je bilo Morgothovo slavlje, a njegov se plan ispunio upravo onako kako je želio, jer su ljudi uzeli živote drugih ljudi i izdali Eldare, a strah i mržnja probudili se u onima koji su trebali stajati ujedinjeni protiv njega. Od toga su se dana srca vilenjaka otuđila od ljudi, osim od onih iz Triju kuća Edaina.

Fingonovo kraljevstvo više nije postojalo, a Fëanorovi su sinovi lutali poput lišća na vjetru. Njihova vojska se razbježala, njihov savez razbio, a oni se odali životu u divljini i šumama u podnožju Ered Lindona, izmiješavši se sa Zelenim vilenjacima Ossirianda, lišeni svoje stare slave i moći. U Brethilu je nekolicina Haladina i dalje živjela pod zaštitom šumskih lugova, a Handir, Haldir sin, bijaše njihov voda; ali u Hithlum se nije vratio nijedan Fingonov vojnik, ni itko od ljudi iz Hadorove kuće, niti se ondje išta znalo o bici i sudbini njihovih vladara. Ali Morgoth onamo posla Istočnjake koji su mu služili, lišivši ih tako bogatih beleriandskih krajeva koje su priželjkivali; pa ih zatvori u Hithlum i zabrani im da ga napuste. To bijaše nagrada koju im je dao za izdaju Maedhrosa: da robe i zlostavljaju starce, žene i djecu Hadorova naroda. Ostatak Eldara iz Hithluma odveli su u rudnike na sjeveru gdje su radili kao robovi, osim onih koji su im umakli i utekli u divljinu i u planine.

Orci i vukovi slobodno su išli čitavim Sjeverom i spustili se još južnije u Beleriand, sve do Nan-tathrena, Zemlje vrba, i granica Ossirianda i nitko pred njima nije bio siguran ni na polju ni u brdima. Doriath je ipak opstao, a dvori Nargothronda ostali skriveni; ali Morgoth je za njih malo mario, bilo zato što je o njima malo znao ili zato što još nije došao čas da se njegov zao um pozabavi njima. Mnogi tad utekoše u Luke i skloniše se za Círdanovim zidinama, dok su moreplovci krstarili gore-dolje obalom u uništavali neprijatelja brzim iskrcavanjima. Ali već iduće godine, prije negoli je zima došla, Morgoth posla golemu vojnu silu preko Hithluma i Nevrasta, a ta se spusti niz rijeke Brithon i Nenning, opustoši čitav Falas i opkoli zidine Brithombara

i Eglaresta. Sa sobom su povelili kovače, rudare i potpaljivače, te postavili goleme strojeve; premda ih je dočekaao junačan otpor, ipak su na koncu uspjeli probiti njihove zidine. Tad od Luka načiniše ruševine i survaše kubu Barad Nimras; a većinu su Círdanova naroda poubijali ili porobili. Ali neki su se uspjeli ukrcati u brodove i uteći preko mora; a među njima je bio Ereinion Gil-galad, Fingonov sin, kojega je otac poslao u Luke nakon Dagor Bragollacha. Ta skupina preživjelih otplovi s Círdanom južno do Balarskog otoka i ondje izgradi utočište za sve koji bi ondje prispjeli; jer su držali i uporište na ušću Siriona gdje su mnogi lagani i brzi brodovi ležali skriveni u dragama i vodama u kojima je trstika rasla gusta poput šume.

A kad je Turgon dočuo za ovo, on posla ponovno svoje glasnike na ušće Siriona i usrdno zamoli pomoć Círdana Brodograditelja. Na Turgonovu molbu, Círdan sagradi sedam hitrih brodova, a oni se otisnuše na Zapad; no nikakve se vijesti o njima više nisu vratile u Balar, osim o jednom i posljednjem. Mornari toga broda dugo su se borili s morem, a kad su već izgubili svaku nadu, na povratku ih prevrnu velika oluja na domak obali Međuzemlja; ali jednoga od njih Ulmo spasi od Ossëova gnjeva, te ga valovi uzdigoše i izbaciše na obalu Nevrasta. Njegovo ime bijaše Voronwë; on je bio među glasnicima koje je Turgon poslao iz Gondolina.

Morgothova je misao, međutim, neprestano počivala na Turgonu; jer mu je Turgon izmakao šaka, a od svih je svojih dušmana njega najljuće želio zarobiti ili uništiti. Ta ga je misao mučila i kvarila mu pobjedu, jer je Turgon kao potomak moćne Fingonove kuće sad s pravom bio kralj Noldora, a Morgoth se bojao i mrzio Fingonovu kuću, jer su ovi živjeli u prijateljstvu s Ulmom, njegovim neprijateljem, a i zbog rana koje mu je Fingolfin zadao svojim mačem. A najviše od toga cijeloga roda Morgoth se bojao Turgona, jer mu je još u davnini u Valinoru ovaj bio zapeo za oko i kad god bi se našao u njegovoj blizini, crna mu se sjenka nadvijala nad dušu, predosjećajući da će u nekom dalekom, skrivenom času Turgon postati uzrok njegove propasti.

Stoga Húrina privedoše pred Morgotha, jer je Morgoth znao da je ovaj bio u prijateljstvu s kraljem Gondolina; ali Húrin mu se suprotstavi i naruga. Tad Morgoth prokune Húrina i Morwen i njihove potomke i navuče na njih mračnu i nesretnu kob; pa izvukavši Húrina iz tamnice, posjedne ga na kamenu stolicu na vrhu Thangorodrima. Ondje ga za nju sveza Morgothova moć, a Morgoth stojeći uz njega još jedanput baci na nj kletvu i reče:

"Sjedi sad ovdje i promatraj zemlje u kojima će zlo i beznade zateći one koje ljubiš. Meni si se usudio narugati i posumnjati u moć Melkora, Gospodara sudbine Arde. Stoga ćeš sad mojim očima gledati i mojim ušima slušati i nećeš se pomaći s ovog mjesta sve dok cijeli svijet okrutno ne skonča."

Upravo se tako i dogodilo; ali ne kazuje se da je Húrin ikad od Morgotha zatražio milost ili smrt za sebe, ni za ikoga drugog od svojega roda.

Na Morgothovu zapovijed orci teškim trudom skupiše sva tijela palih u velikoj bici i svu njihovu opremu i oružje, pa ih naslagaše na golemu hrpu usred Anfauglitha, a ona je bila poput brijega koji se mogao vidjeti izdaleka. Haudh-en-Ndengin vilenjaci ga nazvaše, Brijeg poginulih, i Haudh-en-Nirnaeth, Brijeg suza. Ali ondje izbi trava i izraste visoka i zelena na tom brijegu, jedinom u cijeloj pustinji koju je Morgoth

stvorio; i nijedno Morgothovo stvorenje otad nije kročilo na tlo pod kojim su hrđali mačevi Eldara i Edaina i pretvarali se u prah.

XXI. POGLAVLJE

O TÚRINU TURAMBARU

Rían, Belegundova kći, bila je žena Huora, Galdorova sina, a udala se za njega dva mjeseca prije nego što je otišao s bratom Húrinom u Nirnaeth Arnoediad. Kad nikakve vijesti nisu stizale o njezinu gospodaru, ona uteče u divljinu; ali joj u pomoć pritekoše Sivi vilenjaci Mithrima, pa kad joj se rodio sin Tuor, oni ga posvojiše. Tad se Rían otputi iz Hithluma i stigavši pred Haudh-en-Ndengin, leže na nj i umre.

Morwen, Baragundova kći, bila je žena Húrina, vladara Dor-lómina, a njihov je sin bio Túrin, koji se rodio u godini u kojoj je Beren Erchamion prvi put susreo Lúthien u neldorethskoj šumi. Imali su i kćer nazvanu Lalaith, što znači Smijeh, a nju je žarko ljubio Túrin, njezin brat; ali kad su joj bile tri godine, Hithlum pohara kuga, nošena opakim vjetrom iz Angbanda, te ona umre.

Nakon Nirnaeth Arnoediada, Morwen je još prebivala u Dor-lóminu, jer Túrinu bijaše tek osam ljeta, a ona je opet čekala dijete. To su bila crna vremena, jer su Istočnjaci koji su pristigli u Hithlum prezreli ostatke Hadorova naroda i ugnjetavali ih, otimali im zemlju i dobra i porobljavali djecu. Ali toliko su veliki bili krasota i dostojanstvo Gospe Dor-lómina da su je se Istočnjaci pribojavali i nisu se usuđivali približiti se ni njoj ni njezinoj obitelji; već su šaputali između sebe, govoreći da im je opasna, da je vještica obdarena mnogim čarolijama i da se roti s vilenjacima. No, u to je doba ona bila sirota i bespomoćna, a potajno joj je pomagala jedino Húrinova rođakinja zvana Aerin, koju je Istočnjak Brodda bio uzeo za ženu; Morwen je usto strepjela da će joj Túrina odvesti u roblje. Stoga joj pade na um da ga kradomice izvuče odatle, pa zamoli kralja Thingola da mu pruži utočište, jer je Beren, Barahirov sin, bio rođak njezina oca i, štoviše, Húrinov prijatelj iz vremena prije nego što ih je zadesilo zlo. U jesen Godine žalosti Morwen dakle posla Túrina preko planina s dvojicom starih slugu, naloživši im da pronađu ulaz u kraljevstvo Doriath, ako ikako uzmognu. Tako je započeo Túrinov usud, koji je potpuno ispričovijedan u spjevu koji se zove *Narn i Hîn Húrin*, Priča o Húrinovoj djeci, i koji je najdulji od svih spjevova koji govore o onim danima. Ovdje je ta priča ukratko ispričana, jer je isprepletena sa sudbinom Silmarila i vilenjaka; nazivaju je i Žalosnom pričom, jer je puna tuge, a u njoj nam se otkrivaju najpodlija djela Morgotha Bauglira.

Početkom godine Morwen rodi drugo dijete, Húrinovu kći, i nadjenu joj ime Nienor, što znači Žalost. Za to vrijeme Túrin i njegovi pratoci, prošavši kroz mnoge opasnosti, stigoše naposljetku do granica Doriatha; ondje na njih nabasa Beleg od Čvrstog luka, vođa graničara kralja Thingola, koji ih povede u Menegroth. Ondje Thingol primi Túrina pa ga čak i posvoji u čast Húrina Nepokolebljivog; jer se Thingolovo raspoloženje prema kućama Prijatelja vilenjaka bilo promijenilo. Tad glasnici podoše na sjever u Hithlum, moleći Morwen da ostavi Dor-lómin i da se s njima vrati u Doriath; ali ona i dalje nije htjela napustiti dom u kojem je živjela s Húrinom. A kad su vilenjaci odlazili, ona po njima posla Zmajski šljem Dor-lómina, najslavniju baštinu Hadorove kuće.

Túrin je izrastao krasan i snažan u Doriathu, ali je nosio biljeg duboke tuge. Devet je godina živio na Thingolovu dvoru i tijekom toga vremena njegova je bol

jenjavala, jer su glasnici povremeno odlazili u Hithlum i vraćajući se donosili vedrije vijesti o Morwen i Nienor. Ali svanu dan kad se glasnici nisu vratili sa sjevera, a Thingol više nije slao druge. Tad Túrina preplavi strepnja za njegovu majku i sestru, pa smrknuta srca pođe kralju i zamoli ga da mu dade oklop i mač, pa metne na glavu Zmajski šljem Dor-lómina i ode u borbu na međama Doriatha, te postade suborac Belega Cúthaliona.

Pa kad su prošle tri godine, Túrin se ponovno vrati u Menegroth; ali kako je stigao iz divljine, onako mu izgled bijaše zapušten, a oprema i ruho iznošeni. Međutim je u Doriathu živio jedan od naroda Nandora, čije je savjete kralj visoko cijenio; Saeros mu bijaše ime. Taj je dugo zavidio Túrinu na časti koja mu se ukazivala kao Thingolovu posinku pa posjednut nasuprot njemu za trpezom, on mu se podrugnu, kazujući:

"Ako su ljudi Hithluma tako divlji i surovi, kakve su im tek žene? Zar jurcaju uokolo poput divljači zaognute jedino svojim vlasima?"

Nato Túrin u velikom bijesu dohvati kalež i baci ga na Saerosu, duboko povrijeđen.

Idućeg dana Saeros postavi Túrinu zasjedu kad se otputio iz Menegrotha natrag prema međama; ali Túrin ga nadvlada, razgoliti i natjera u bijeg kroz šumu poput progonjene zvijeri. Tad Saeros, bježeći u strahu pred njim, propade u riječni ponor, a njegovo se tijelo razbi o golemu stijenu u vodi. A kad ostali pristigoše, vidjeli su što se dogodilo, a među njima je bio i Mablung koji naloži Túrinu da se vrati s njim u Menegroth i pričeka kraljevu presudu, tražeći njegov oprost. Ali Túrin, držeći se u tom času odmetnikom i u strahu da ga ne zarobe, odbi Mablungovu ponudu i žurno se udalji; prošavši kroz Melianin pojas stiže u šume zapadno od Siriona. Ondje se pridruži družini onakvih beskućnika i očajnika kakve se moglo naći u tim crnim danima, skrivene u divljini; a oni su se okretali protiv svakog tko bi im dopao šaka, bio taj vilenjak, čovjek ili ork.

Ali kad je Thingol doznao i istražio sve što se dogodilo, kralj oprostí Túrinu, držeći ga krivo optuženim. U to se doba Beleg od Čvrstog luka vratio s međa i stigao u Menegroth tražeći ga; a Thingol se obrati Belegu, govoreći:

"Ojađen sam, Cúthalion, jer držao sam Húrinova sina svojim sinom, a to će i ostati, ako se pak sam Húrin ne vrati iz sjenki da povрати ono što mu pripada. Neću dopustiti da se pripovijeda kako je Túrin nepravedno otjeran u divljinu, a natrag bih ga primio raširenih ruku, jer sam ga vrlo ljubio."

A Beleg odvrati:

"Tražit ću Túrina sve dok ga ne nađem i dovest ću ga natrag u Menegroth, ako uzmognem, jer ga i ja ljubim."

Tad Beleg otputova iz Menegrotha pa širom Belerianda i kroz brojne opasnosti stade uzalud tragati za glasinama o Túrinu.

Túrin se, naprotiv, dugo zadržao među odmetnicima i postao njihovim kapetanom, te uzeo ime Neithan, Krivooptuženi. Živjeli su u velikom oprezu u šumovitim krajevima južno od Teiglina; ali kad je prošla godina dana od Túrinova bijega iz Doriatha, Beleg usred noći nabasa na njihov logor; odmetnici ga pograbiše i svezaše, okrutno postupajući s njime, jer su se bojali da je uhoda kralja Doriatha. Ali kad se Túrin vratio i vidio što su učinili, obuze ga grizodušje zbog njihova opaka i

nepravedna čina; pa oslobodi Belega, s kojim se ponovno sprijatelji i zakune se da neće ni ratovati ni robiti nikoga tko nije angbandski sluga.

Tad Beleg ispriča Túrinu o oprost kralja Thingola i svim ga svojim moćima pokuša nagovoriti da se vrati s njim u Doriath, kazujući mu koliko su njegova snaga i junaštvo potrebni na Sjevernoj međi kraljevstva.

"Odnedavna su orci pronašli prolaz kojim se spuštaju s Taur-nu-Fuina" reče on "a načinili su cestu kroz prolaz Anach."

"Ne spominjem ga se" reče Túrin.

"Nikad se nismo toliko udaljavali od granice" reče Beleg. "Ali vidio si vrhunce Crissaegrima u daljini i na istoku tamne zidine Gorgorotha. Anach leži između njih, ponad visokih vrela Mindeba, naporna je to i opasna cesta; ali se sad mnogi njome služe, pa Dimbar kojim je nekoć vladao mir, propada pod Crnom rukom, a ljudi Brethila žive u strahu. Potrebni smo im ondje."

Ali u ponosu svojega srca Túrin odbi primiti kraljev oprost, dok Belegove riječi nisu uspijevale promijeniti njegovu odluku. On je pak na svoju ruku nagovarao Belega da ostane s njim u zemlji zapadno od Siriona, ali Beleg to nije htio učiniti, već reče:

"Tvrda si srca, Túrine, i tvrdoglav. Sad sam ja na redu. Ako doista želiš Čvrsti luk uza se, tad me potraži u Dimbaru, jer onamo se vraćam."

Sljedećeg se dana Beleg otputi, a Túrin ga otprati na strelomet od logora, ali ne reče ni riječi.

"Ovo je, dakle, zbogom, Húrinov sine?" upita ga Beleg.

Nato Túrin pogleda prema zapadu i opazi u daljini visoko brdo Amon Rûdh; pa nesvjestan što ga još čeka na putu, odvrati:

"Rekao si, potraži me u Dimbaru. A moj je odgovor, potraži me na Amon Rûdhu! Ako ne, onda je ovo naše posljednje zbogom."

Tad se oprostiše, u prijateljstvu, ali i u tuzi.

Beleg se, međutim, vrati u Tisuće pećina i stupivši pred Thingola i Melian ispriповjedi im o svemu što se dogodilo, osim o lošim postupcima Túrinovih suputnika prema njemu. Nato Thingol uzdahnu i reče:

"Što još Túrin želi od mene?"

"S vašim dopuštenjem, gospodaru" reče Beleg "pazit ću na njega i voditi ga koliko mogu; i tako nitko neće reći da vilenjaci olako zadaju svoju riječ. A ni ja sam ne želim da tolika valjanost propadne u divljini."

Tad Thingol udijeli Belegu svoje dopuštenje da čini kako ga je volja, pa reče:

"Belegu Cúthalionu! Mnogim si svojim djelima zaslužio moju hvalu, a pogotovo pronalaskom mojega posinka. Na našem rastanku možeš zatražiti bilo kakav dar i ja ti ga neću odbiti."

"U tom slučaju htio bih vrijedan mač" reče Beleg "jer za orke koji sad sve guše i bliže nadiru, luk više nije dovoljan, dok se oštrica koju imam ne može mjeriti s njihovim oklopima."

"Odaberi bilo koji od onih koje posjedujem" odvrati Thingol "osim Aranrútha, mojeg vlastitog."

Tad Beleg odabra Anglachela, a to bijaše mač od velike vrijednosti, zvao se tako jer je bio načinjen od željeza što je palo s neba poput plamteće zvijezde; moglo je rasjeći sve željezo iskopano iz zemlje. Samo mu je još jedan mač u Međuzemlju bio ravan. Taj se mač ne spominje u ovoj priči, iako ga je od iste rude načinio isti kovač, a

taj je kovač bio Eöl, Mrki vilenjak, koji je uzeo za ženu Aredhel, Turgonovu sestru. On je dao Anglachela Thingolu u naplatu, nerado priuštenu, za dopuštenje da boravi u Nan Elmothu, ali njegova je suputnika Anguirela zadržao, sve dok mu ga nije ukrao njegov sin Maeglin.

Ali kad je Thingol okrenuo Anglachelov balčak prema Belegu, Melian se obazre na oštricu i reče:

"U ovom maču ima zlobe. Crno kovačevo srce još živi u njemu. Neće ljubiti ruku kojoj služi, niti će dugo ostati uza te."

"Unatoč tome, zadržat ću ga dokle mogu" reče Beleg.

"Još ti jedan dar želim dati, Cúthalione" reče Melian "koji će ti biti od pomoći u divljini, a i od pomoći onima koje sam odabereš."

I pokloni mu zalihu *lembasa*, vilenjačkog kruha za popudbinu, umotanog u srebrno lišće, dok su niti koje su ga povezivale na uzlovima bile zapečaćene kraljičnim pečatom, hostijom od bijelog voska u obliku cvijeta Telperiona; jer je prema običaju Eldaliëa, pravo čuvanja i darivanja *lembasa* pripadalo jedino kraljici. Ničim drugim Melian nije Túrinu ukazala veću naklonost nego ovim darom, jer Eldari nikad prije nisu dopustili ljudima da koriste ovaj kruh, a poslije su rijetko kad to činili.

Tad Beleg s ovakvim darovima ostavi Menegroth i vrati se na Sjeverne međe gdje je imao svoj lovački stan i mnogo prijatelja. Potom oni otjeraše orke iz Dimbara, a Anglachel se poradova kad se našao izvan korica; ali kad je stigla zima, a ratovanje se obustavilo, njegovi suputnici primijetiše da Belega nema, a on im se više nije vratio.

Međutim, kad je Beleg ostavio odmetnike i vratio se u Doriath, Túrin ih povede iz doline Siriona dalje na zapad; budući da im je bio dodijao život bez odmora, na vječitom oprezu i u strahu od progona, pa su tragali za sigurnijim stanom. Zgodilo se stoga da su u večernje doba nabasali na tri patuljka, koji se pred njima dadoše u bijeg; no jednog koji je zaostajao dohvatiše i oboriše; jedan od družine uze luk i odape strelicu za drugom dvojicom dok su iščezavali u sumraku. Međutim, patuljak kojeg su uhvatili zvao se Mîm, a taj je preklinjao Túrina da mu poštedi život i ponudio u otkup da će ih povesti u svoje skrivene dvore koje nitko nije mogao pronaći bez njegove pomoći. Túrin se nato sažali nad Mîmom, poštedi ga i reče:

"Gdje se nalazi tvoja kuća?"

A Mîm mu odgovori:

"Visoko ponad zemlje leži Mîmova kuća, na vrhu velikog brijega; Amon Rûdh nazivaju taj brijeg, otkako su vilenjaci promijenili sva imena."

Nato Túrin ušutje i dugo je promatrao patuljka, pa na kraju reče:

"Odvedi nas do tog mjesta."

Sljedećeg se dana otputiše odatle, slijedeći Mîma do Amon Rûdha. To je brdo stajalo na rubu pustopoljina koje su se uzdizale između dolina Siriona i Naroga, a visoko nad kamenitom vrištinom isticalo se njegovo krunište; ali je njegova strma siva glava bila gola i jedino joj je crveni *seregon* prekrivao stijene. A netom što je Túrinova družina pristupila bliže, kadli sunce, naginjući se prema zapadu, probi oblake i osvijetli krunište, na kojem je *seregon* bio u punom cvatu. Tad jedan od njih reče:

"Vrh brda je obliven krvlju."

Mîm ih pak povede tajnim putevima uzduž strmih obronaka Amon Rûdha, a na ulazu u svoju pećinu nakloni se Túrinu i reče:

"Stupite u Bar-en-Danwedh, Kuću otkupa, jer tako će se odsad zvati."

U taj čas pojavi se drugi patuljak sa svjetiljkom u ruci da ga pozdravi, pa kad su izmijenili nekoliko riječi, žurno se spustiše u tamu pećine; no Túrin pođe za njima i na koncu stiže u duboku odaju, osvijetljenu blijedim svjetilkama što su visjele s lanaca. Ondje je zatekao Mîma gdje kleči pokraj kamene počivaljke, trga bradu i jeca, neprestano dozivajući jedno ime; a na počivaljci je ležao treći patuljak. Ušavši, Túrin zastade pokraj Mîma i ponudi mu pomoć. Tad Mîm podiže pogled prema njemu i odvrati:

"Ne možeš mi pomoći. Jer ovo je Khîm, moj sin, koji je mrtav, proboden strelicom. Umro je u suton. Moj sin Ibun mi je tako rekao."

Tad samilost preplavi Túrinovo srce i on reče Mîmu:

"Jao! Kad bih mogao, pozvao bih natrag tu strelicu. Sad će ovoj kući doista ime biti Bar-en-Danwedh; jer ako se ikad domognem bogatstva, platit ću ti otkupninu u zlatu za tvojega sina, u znak tuge, makar ona nikad neće dostajati da se tvoje srce razveseli."

Mîm se nato podigao na noge i dugo promatrao Túrina.

"Čujem što govoriš" reče. "Zboriš poput patuljačkog kneza iz davnine i čudim se tomu. No moje je srce sad mirno, premda ne i radosno; a u ovoj kući možeš živjeti, ako želiš, jer ja namjeravam platiti svoju otkupninu."

Tako je otpočeo Túrinov život u Mîmovoju skrivenoj kući na Amon Rûdhu; on je šetao po travnjaku na ulazu u pećinu i gledao u smjeru istoka, zapada i sjevera. Na sjever je gledao i opazio šumu Brethil gdje se uspinje zelena oko Amon Obela u njezinu središtu, i onamo su mu se oči najviše vraćale a da ni sam nije znao zašto; jer srce ga je radije vuklo sjeverozapadu, gdje je miljama i miljama daleko na samom rubu neba, kako mu se činilo, mogao nazreti Sjenovito gorje i zidine svojega doma. Ali uvečer je Túrin gledao prema zapadu i sutonu, dok je crveno sunce uranjalo u izmaglice nad dalekim obalama, a dolina Naroga ležala duboko u sjenci između njih.

U vrijeme koje je uslijedilo Túrin je vodio mnoge razgovore s Mîmom, sjedeći nasamo s njim slušao njegovo učenje i priču o njegovu životu. Mîm je, naime, potjecao od patuljaka koji su bili prognani u Drevnim danima iz velebnih patuljačkih gradova na istoku, koji su davno prije Morgothova povratka dospjeli na zapad u Beleriand; ali njihov je rast i kovačko umijeće zakržljalo, pa su se odali skrovitom životu, krećući se pognutih ramena i kradomičnim koracima. Prije negoli su patuljci Nogroda i Belegosta prešli na zapad preko planina, vilenjaci Belerianda nisu znali što su ovi drugi bili, pa su ih proganjali i ubijali; ali su ih poslije ostavili na miru i prozvali Noegyth Nibin, Sitni patuljci, na sindarinskom jeziku. Ti nikoga nisu ljubili doli sebe samih, pa ako su se bojali orkova i mrzili ih, nisu ništa manje mrzili vilenjake, a Prognanike najviše od svih; jer Noldori su im, tako su govorili, bili oteli zemlju i domove. Davno prije nego što je kralj Finrod Felagund stigao preko mora, oni su otkrili pećine Nargothronda i započeli njihovo iskapanje, a pod kruništem Amon Rûdha, Čelavog brda, spore su ručice Sitnih patuljaka vrtale i izdubile pećine tijekom dugih godina što su ondje živjeli, ne hajući za Sive vilenjake u šumama. Ali na kraju su iščezli i izumrli iz Međuzemlja, svi osim Mîma i njegova dva sina; Mîm je bio star čak i prema računanju patuljaka, star i zaboravljen. U njegovim su dvorima vignjevi stajali besposleni, sjekire zahrđale, a njihovo se ime spominjalo jedino u drevnim pričama o Doriathu i Nargothrond.

Ali kad se godina primakla početku zime, sa sjevera se spusti snijeg, gušći nego što je ikad viđen u riječnim dolinama; a Amon Rûdh bijaše duboko zastrt; govorilo se, naime, da su zime u Beleriandu bivale sve ljuće kako je moć Angbanda rasla. U to su se doba jedino najodvažniji usuđivali krenuti na put; neki su se razboljeli, dok je sve tištila glad. Međutim, u bljedi sumrak jednog zimskog dana, među njima se iznenada stvori čovjek, činilo se, krupna i visoka rasta, zaognut u bijelo i glave pokrivene kukuljicom; pa pristupi bliže ognjištu ne izustivši ni riječi. A kad ljudi skočiše na noge od straha, on se nasmija i zabaci kukuljicu; pod širokim se plaštom ukaza da je nosio velik zavežljaj te na svjetlu ognjišta Túrin ponovno ugleda lice Belega Cúthaliona.

Tako se Beleg još jedanput vratio Túrinu, a njihov susret bijaše radostan; sa sobom je donio iz Dimbara Zmajski šljem Dor-lómina, misleći da će on Túrina prisjetiti na život drugačiji od ovog u divljini u kojem je bio tek vođa neznatnoj družini. Ali Túrin se još nije htio vratiti u Doriath, a Beleg, popustivši pred prijateljstvom radije nego pred razumom, ostade uz njega i nije ga ostavljao, već je cijelo to vrijeme svojim trudom pomagao Túrinovoj družini. Bolesne i ozlijeđene je njegovao i hranio ih Melianinim *lembasom*; pa su oni brzo ozdravili, jer premda su Sivi vilenjaci bili slabije vještine i mudrosti od valinorskih prognanika, ipak je njihovo poznavanje prirode Međuzemlja nadilazilo ljudsku mudrost. A kako je Beleg bio jak i izdržljiv, dalekovidnog uma i oka, onako je postao vrlo čašćen među odmetnicima; međutim, Mîmova je mržnja spram vilenjaka koji je došao u Bar-en-Danwedh sve više rasla, te je sjedio sa svojim sinom Ibunom u najtamnijem kutku svoje kuće i ni s kim nije govorio. Ali Túrin je malo mario za patuljka; kad je zima prošla i stiglo proljeće, imali su prečega posla.

Tko, međutim, pozna Morgothove nakane? Tko može izmjeriti doseg misli onoga koji nekoć bijaše Melkor, silnik među Ainurima od Velebne pjesme, a koji je sad sjedio kao Gospodar tame na mračnom prijestolju Sjevera, preispitujući u svojoj pakosti svaku glasinu koja bi do njega doprla i poznavajući djela i osnove svojih neprijatelja bolje negoli su se čak i najmudriji među njima pribojavali, doli jedine kraljice Melian? K njojzi je često sezala Morgothova misao i bila osujećena.

A sad se ponovno moć Angbanda pokrenula i, poput dugih prstiju gramzive ruke, preteče su njegovih četa prodrle u Beleriand. Pristizale su preko Anacha i osvojile Dimbar i sve Sjeverne međe Doriatha. Pristizale su drevnom cestom što je vodila niz dugi tjesnac Siriona, pokraj otoka na kojem je stajao Finrodov Minas Tirith i dalje, preko zemlje između Malduina i Siriona i uz rub Brethila sve do Teiglinskog prijelaza. Odande je cesta vodila u Branjenu ravnicu; ali orci njome još uvijek nisu daleko odmicali, jer je u to doba u divljini obitavala skrivena strava, a sa crvenog ih brda promatrale budne oči na koje ih nitko nije upozorio. Túrin je, naime, ponovno nataknuo Hadorov šljem, a Beleriandom su nadaleko i naširoko putovale glasine, pod krošnjama lugova i preko rijeka i kroz prolaze u brdima, kazujući da su Šljem i Luk što su pali u Dimbaru opet uskrsnuli kad je već svaka nada bila izgubljena. Tad se mnogi koji su lutali bez vodstva, lišeni svega osim hrabrosti, ponovno osokoliše i dadoše u potragu za Družinom dvaju zapovjednika. Dor-Cúarthol, Zemlja luka i šljema, u to su doba prozvali čitav kraj između Teiglina i Zapadne međe Doriatha; dok je Túrin sebi nadjenao novo ime, Gorthol, Strašni šljem, a srce mu dobilo krila. U Menegrothu i podzemnim dvoranama Nargothronda, pa čak i u skrivenom kraljevstvu Gondolina, čulo se za slavna djela Dvojice zapovjednika; a za njih se znalo i u

Angbandu. Morgoth se nato nasmijao, jer je po Zmajskom šljemu ponovno prepoznao Húrinova sina; a Amon Rûdh ubrzo vrvio od uhoda.

Na izmaku godine patuljak Mîm i njegov sin Ibun spustiše se s Amon Rûdha da u divljini prikupe korijenje za zimnicu; pa ih zarobiše orci. Tad Mîm drugi put obeća povesti svoje neprijatelje tajnim putevima do svojega doma na Amon Rûdhu; ali je kušao odgoditi ispunjenje svojega obećanja, te zatražio da Gorthola ne ubiju. Nato se orkovski kapetan nasmijao i odvratio:

"Budi siguran da Túrina, Húrinova sina, nećemo umoriti."

Tako je Bar-en-Danwedh bio izdan, a orci su, vođeni Mîmom, neočekivano nabasali na nj. Ondje su mnoge iz Túrinove družine umorili na spavanju, ali neki, utekavši podzemnim stubištem, stigoše na vrh brda, gdje su se borili sve dok nisu pali, a njihova se krv razlila po *seregonu* koji je prekrivao stijene. No, orci preko Túrina prebaciše mrežu dok se tukao, a on se u nju zapleo, te su ga brzo svladali i odvukli.

A kad je na kraju sve utihnulo, Mîm se išulja iz sjenki svoje kuće; dok se sunce uzdizalo ponad sirionskih maglica, stajao je pored mrtvih tjelesa na vrhu brda. Međutim, on opazi da nisu svi koji su ondje ležali bili mrtvi, jer mu je jedan uzvratio pogled, a on prepoznao oči vilenjaka Belega. Obuzet davno nakupljenom mržnjom, Mîm umah pristupi Belegu i izvuče mač Anglachel što je ležao pod tijelom jednoga koji je pao pokraj njega; no Beleg, posrćući, dograbi mač i navali njime na patuljka, a Mîm u stravi pobježe vičući s vrha brda. A Beleg povika za njim:

"Osveta Hadorove kuće jednom će te ipak pronaći!"

Beleg je bio teško ranjen, no bio je silan među vilenjacima Međuzemlja i, štoviše, posjedovao umijeće liječenja. Stoga nije umro i snaga mu se pomalo vraćala, ali je uzalud tražio među mrtvima Túrina da ga pokopa. Pa kad ga ne nađe, uvidje da je Húrinov sin još bio na životu i da su ga odveli u Angband.

S malo nade u srcu Beleg ostavi Amon Rûdh i uputi se u smjeru sjevera, prema Teiglinskom prijelazu, slijedeći stope orkova; pregazi Brithiach i proputova Dimbar prema prolazu Anacha. U tom času nije zaostajao daleko za njima, jer je išao bez počinka, dok su oni zaostajali na svojem putu, loveći po šumama i ne plašeći se progona na sjevernom putu; ali on ni u jezovitim šumama Taur-nu-Fuina nije skretao s njihova traga, jer je Belegova vještina bila veća od ičije druge što je ikad postojala u Međuzemlju. No, kad je noću prolazio opasnim krajem, nabasa na nekog tko je ležao, snivajući u podnožju visoka mrtvog drveta pa usporivši korak pred spavačem, Beleg opazi da je to vilenjak. On mu se obrati i ponudi mu *lembasa*, te ga priupita kakva ga je zla kob dovela na to strahotno mjesto, a ovaj mu reče da mu je ime Gwindor i da je sin Guilinov.

Ožalošćen, Beleg ga je promatrao; jer je Gwindor sad bio tek pogrbljena i bojažljiva sjenka svojega prijašnjeg lika i čudi, kad je onomad u Nirnaeth Arnoediadu taj nargothrondski knez brzopletom hrabrošću dojahao pred sama vrata Angbanda i ondje bio uhvaćen. Jer malo je onih koje je Morgoth zarobio bilo pogubljeno, upravo zbog njihove vještine kovanja i iskapanja željeza i dragog kamenja; pa Gwindor nije bio umoren, već poslan na rad u rudnike Sjevera. Tajnim su rovovima, za koje su jedino oni znali, vilenjački rudari katkada bježali; pa se tako zgodilo da ga je Beleg pronašao izmorenog i zalutalog u labirintima Taur-nu-Fuina.

Gwindor mu pak ispriповjedi kako je, dok je ležao i skrivao se među drvećem, opazio veliku četu orkova koja je putovala na sjever, a uz njih su išli vuci; dok je među njima stupao neki čovjek s rukama u lancima, kojega su bičevima gonili naprijed.

"Bio je vrlo visok" reče Gwindor "gotovo kao i ljudi s maglovitih bregova Hithluma."

Nato mu Beleg reče kakva ga je zadaća dovela u Taur-nu-Fuin; a Gwindor ga pokuša odvratiti od potrage, kazujući da će se tako jedino pridružiti Túrinu u patnjama koje su ga čekale. Ali Beleg nije htio ostaviti Túrina i, premda je sam očajavao, uspije mu probuditi nadu u Gwindorovu srcu te su zajedno pošli dalje, slijedeći orke sve dok nisu izašli iz šume na visokim obroncima što su se spuštali prema pješčanim humcima Anfauglitha. Ondje nadomak thangorodrimskih vrhunaca orci podigoše logor u goloj udolini, dok je svjetlost dana jenjavala, a nakon što su uokolo postavili vučju stražu, okrenuše se pijančevanju. Velika se oluja primicala sa zapada, a munje se ljeskale na Sjenovitom gorju u daljini, kad su se Beleg i Gwindor prišuljali onoj udolini.

Kad je čitav logor pozaspao, Beleg uze svoj luk i u mraku nastrijeli vučje stražare, nečujno, jednog za drugim. U velikoj pogibelji tad stupiše unutra i pronađoše Túrina sputanih ruku i nogu i vezanog za uvelo drvo; svud uokolo iz drveta su stršali noževi koje su bili bacali na njega, dok je on bez svijesti snivao teško umoran. Beleg i Gwindor odsjekoše sponе koje su ga držale te ga podigoše i odniješe iz udoline; ali nisu ga imali snage nositi dalje od guštika trnovitog drveća nedaleko odatle. Ondje su ga položili na zemlju, a u taj se čas oluja već posve približila. Beleg isuče svoj mač Anglachel i njime odsiječe lisičine kojima je Túrin bio sputan; ali zla je kob bila jaka toga dana, te mu se oštrica omakla dok je sjekao okove i ubola Túrina u nogu. On se umah probudi svjestan jedino bijesa i straha, pa netom što ugleda nekog kako se nad njim nagine s golim mačem, on poskoči ispuštajući prodoran krik, uvjeren da su se to orci vratili da ga muče; pa hrvajući se s njime u mraku, dohvati Anglachel i umori Belega Cúthaliona držeći ga svojim dušmaninom.

Čim se uspravio, vidjevši da je slobodan i spreman skupo prodati svoj život prividnome neprijatelju, nad njima jasno bljesnu munja, a na njezinu svjetlu on ugleda pod sobom Belegovo lice. Nato se Túrin uspravi tih i okamenjen, buljeći u užasnu smrt pred sobom, svjestan onoga što je počinio; lice mu bijaše toliko strašno, onako osvijetljeno munjama koje su bljeskale oko njih, da se Gwindor šćućurio na zemlji i nije se usuđivao podići pogled.

Uto se u dolini pod njima probudiše orci i čitav se logor podiže na noge, jer svi su se prepali gromova što su stigli sa zapada, vjerujući da su ih na njih poslali Neprijatelji s onu stranu Mora. Tad se podiže vihor i spusti teška kiša; a bujica se slije niz strmine Taur-nu-Fuina; pa premda je Gwindor vrisnuo, upozoravajući Túrina na pogibelj koja im se bližila, on mu nije odgovorio, već nepomičan i suha oka sjedio posred oluje uz tijelo Belega Cúthaliona.

Kad je svanulo, oluja je prošla preko Lothlanna dalje na istok, a jesenje se sunce uzdiglo žarko i blistavo; no kako su orci vjerovali da je Túrin utekao daleko odatle i da je oluja isprala sve njegove tragove, onako su žurno ostavili to mjesto bez daljnje potrage, a Gwindor ih je u daljini vidio kako stupaju preko sparnog pijeska Anfauglitha. Tako se zgodilo da su se Morgothu vratili praznih ruku i za sobom ostavili Húrinova sina, koji je izvan sebe i pomahnitao sjedio na obronciina Taur-nu-Fuina, pritisnut teretom težim od njihovih okova.

Potom Gwindor probudi Túrina iz omame kako bi mu pomogao pokopati Belega, a ovaj ustade poput mjesečara; pa su zajedno položili Belega u plitak grob, a do njega položili Belthranding, njegov veliki luk načinjen od crne tisovine. Ali strašni mač Anglachel uze Gwindor, kazujući da će biti bolje ako ga se upotrijebi u osveti protiv Morgothovih slugu, nego da beskoristan leži u zemlji, a uzeo je i Melianin *lembas* da ih osnaži u divljini.

Tako je skončao Beleg od Čvrstog luka, najvjerniji prijatelj, najvještiji od svih kojima su šume Belerianda pružale utočište u Drevnim danima, umoren od ruke onoga kojega je najviše volio; a na Túrinovo se lice urezala teška bol koja nikad nije nestala. Ali hrabrost i snaga obnovile su se u srcu vilenjaka iz Nargothronda, te je napuštajući Taur-nu-Fuin poveo Túrina daleko odatle. Ni jednom za sve vrijeme njihova dugog i teškog puta Túrin nije progovorio ni riječi, već je stupao poput nekog tko je izgubio svaki cilj i smisao, a za to je vrijeme godina jenjavala i zima se primicala sjevernim krajevima. Ali Gwindor je vječito bio uz njega, čuvajući ga i vodeći te su tako pregazili Sirion prema zapadu i naposljetku prispjeli do Eithel Ivrina, izvora odakle je istjecao Narog podno Sjenovita gorja. Ondje se Gwindor obrati Túrinu, kazujući:

"Ustaj, Túrine, sine Húrina Thaliona! Na jezeru Ivrin naći ćeš vječiti smijeh. Njega napajaju bistri, nepresušni vodoskoci, a od oskvrnuća štiti Ulmo, Gospodar voda, koji je saznao njegovu krasotu u davnini."

Nato Túrin pokleknu i napije se te vode pa se u isti mah baci na zemlju, a suze mu napokon potekoše niz lice i izliječiše ga od bezumlja.

Ondje on ispjeva pjesmu za Belega i nazove je *Laer Cú Beleg*, Pjesma velikog luka, te ju je pjevao punim glasom ne hajući za opasnost. Gwindor mu pak položi u ruke mač Anglachel, a Túrin pozna da je bio težak i čvrst i imao veliku moć; ali je njegova oštrica bila crna i bez sjaja, a bridovi tupi. Nato Gwindor progovori:

"Ovo je neobičan mač i u cijelom Međuzemlju nisam mu vidio ravna. Oplakuje Belega upravo kao i ti. Ali ovo neka ti bude utjeha: ja se, naime, vraćam u Nargothrond od Finarfinove kuće, a ti ćeš poći sa mnom i tamo se uzdraviti i obnoviti svoju snagu."

"Tko si ti?" upita Túrin.

"Lutajući vilenjak, odbjegli uznik kojega je Beleg susreo i utješio" odvrati Gwindor. "Ali nekoć sam bio Gwindor, Guilinov sin, nargothrondski knez, sve dok nisam pošao u Nirnaeth Arnoediad i postao zatočenik Angbanda."

"Jesi li onda vidio Húrina, Galdorova sina, ratnika iz Dor-lómina?" upita Túrin.

"Nisam ga vidio" reče Gwindor. "Ali glasine o njemu kruže Angbandom da još prkosi Morgothu i da je Morgoth prokleo i njega i sav njegov rod."

"To ti vjerujem" odvrati Túrin.

Potom su ustali i ostavljajući za sobom Eithel Ivrin otputovali na jug niz obalu Naroga, sve dok ih nisu uhvatili vilenjački izvidnici i odveli zarobljene u skrivenu utvrdu. Tako je Túrin stigao u Nargothrond.

U prvi mah njegov vlastiti narod nije prepoznao Gwindora, koji je otišao od njih mlad i snažan, a vratio se, nakon dugotrajnih muka i teškog robovanja, nalik na ostarjelog smrtnika; no prepozna ga Finduilas, kći kralja Orodretha, i srdačno ga dočeka, budući da ga je ljubila prije Nirnaetha, a Gwindor zauzvrat toliko ljubio njezinu ljepotu da ju je nazvao Faelivrin, što znači sunčev sjaj u jezerima Ivrina.

Gwindoru za volju, Túrina primiše u Nargothrond gdje je stao boraviti u časti. Ali kad mu je Gwindor htio izreći ime, Túrin ga zadrža, govoreći:

"Ja sam Agarwaen, sin Úmartha (što znači Okaljan krvlju, sin Zlosretnika), šumski lovac."

Vilenjaci Nargothronda nisu ga dalje ispitivali.

U vrijeme koje je uslijedilo Túrin je stekao veliku naklonost Orodretha i gotovo sva su se srca Nargothronda okrenula njemu. On je, naime, bio mlad i netom dosegao muževno doba; već na prvi pogled bijaše jasno da je bio pravi sin Morwen Eledhwen: bio je vrane kose i blijede puti, sivih očiju i lica krasnijeg od ijednog drugog među smrtnicima iz Drevnih dana. Govorio je i držao se poput stanovnika drevnog doriathskog kraljevstva, te su ga čak i vilenjaci znali zamijeniti za potomka kakve plemenite kuće Noldora; pa su ga stoga mnogi prozvali Adanedhel, Vilin-čovjek. Mač Anglachel iznova su mu prekovali vješti nargothrondski kovači, i premda je ostao crn, rubovi su mu svijetlili blijedim plamenom; on gaje nazvao Gurthang, Željezo smrti. Tolika bijaše njegova neustrašivost i ratna vještina na rubovima Branjene ravnice da je postao poznat kao Mormegil, Crni mač; a vilenjaci su govorili:

"Mormegil ne može poginuti, doli nesretnim slučajem ili od kobne strelice iz velike daljine."

Stoga mu darovaše patuljački oklop da ga štiti, a dok je sam u mračnim mislima tumarao oružarnicom, pronašao je pozlaćene patukljačke maske te ih metao na glavu prije bitke, a njegovi bi se neprijatelji razbježali pred njegovim licem.

Tad se Finduilasino srce odvratilo od Gwindora i protiv njezine volje ono pokloni ljubav Túrinu a da Túrin nije ni opazio što se dogodilo. Pa kako joj se srce cijepalo, Finduilas postade žalosna i stade venuti i mukom šutjeti. Gwindor je pak sjedio obavijen mračnim mislima te nakon nekog vremena pošao k Finduilas, kazujući joj ovako:

"Kćeri Finarfinove kuće, ne dopusti da nas ova nesreća razdijeli; premda je Morgoth uništio moj život, ja te još ljubim. Slijedi svoju ljubav kamo god te ona bude vodila, ali čuvaj se! Ne priliči Starijoj Ilúvatarovoj djeci da sklapaju brak s Mladom, niti je ta odluka mudra, jer njihovi su životi kratki i brzo prolete, ostavljajući nas u udovištvu do kraja svijeta. Čak i sudbina dopušta da se takvo što dogodi tek jedanput ili dvaput i to radi kakve sveopće dobrobiti koju mi ne možemo predvidjeti. Ali ovaj čovjek nije Beren. Velika kob leži na njemu, što ti i vlastite oči mogu posvjedočiti, ali ta je kob crna. Ne sudjeluj u njoj! No, kad već hoćeš, čuvaj se da te vlastita ljubav ne izda i ne donese ti jedino gorčinu i smrt. Poslušaj što ti govorim! Makar mu ime uistinu bilo *agarwaen*, sin *úmartha*, njegovo pravo ime je Túrin, sin Húrina, kojega je Morgoth zatočio u Angbandu i čiji je rod prokleo. Ne podcjenjuj moć Morgotha Bauglira! Zar nije ispisana na mojem licu?"

Finduilas je nato dugo sjedila promišljajući, ali na kraju jedino odvrati:

"Túrin, sin Húrina, me ne ljubi, niti će me ikad ljubiti."

Kad je Túrin doznao od Finduilas što se dogodilo, obuze ga gnjev, pa reče Gwindoru:

"Dugujem ti ljubav jer si me spasio i čuvao. Ali, sad si mi naudio, prijatelju, odavši moje pravo ime i ponovno probudivši zlu kob od koje sam se želio sakriti."

Ali Gwindor odgovori:

"Kob ta počiva u tebi, a ne u tvom imenu."

Kad je Orodreth doznao da je Mormegil zapravo bio sin Húrina Thaliona, obaspe ga častima, a Túrin postade silan među stanovnicima Nargothronda. Njemu se, međutim, nije svidao njihov način ratovanja, zasjeda, kradomičnosti i skrivenih strelica, već je žudio za odvažnim udarcima i otvorenom bitkom, a njegovi su savjeti u kralja, što dalje to više, dobivali na važnosti. U to su se doba vilenjaci Nargothronda okanili skrovitosti i stupili u otvoreni boj, a dali su iskovati i veliku količinu oružja, te prema Túrinovu savjetu podigli velik most od Felagundovih dveri preko Naroga, kako bi brže mogli prenositi oružje. Tad su istjerali angbandske sluge iz svih krajeva između Naroga i Siriona prema istoku i između Nenninga i opustošenog Falasa na zapadu; a kako je Gwindor na kraljevskom vijećanju uvijek govorio protiv Túrina, držeći njegovu politiku nerazboritom, onako su se svi prema njemu stali odnositi s prezirom i prestali hajati za nj, jer njegova je snaga bila oslabjela i više nije prednjačio u boju. Tako se Nargothrond razotkrio Morgothovu gnjevu i mržnji; ali na Túrinovu molbu njegovo pravo ime još nisu izgovarali, i premda je slava njegovih djela doprla i do Doriatha i Thingolovih ušiju, glasine su spominjale tek Crni mač Nargothronda.

U to doba oporavka i nadanja, kada su Mormegilova djela ustavila Morgothovu moć zapadno od Siriona, Morwen konačno uteče iz Dor-lómina sa svojom kćeri Nienor i odvaži se krenuti na dugo putovanje do Thingolovih dvora. Ondje ju je dočekala nova bol, jer je Túrin već bio otišao, a u Doriath nisu pristizale nove vijesti otkad je Zmajski šljem nestao iz krajeva zapadno od Siriona; ali Morwen s Nienor ostade u Doriathu kao gošća Thingola i Melian, a svi su se prema njima odnosili s poštovanjem.

Zgodilo se, međutim, kad je prošlo četiristo devedeset pet ljeta od prvog izlaska Mjeseca, da su u proljeće te godine u Nargothrond stigla dva vilenjaka, a zvali su se Gelmir i Arminas; pripadali su Angrodovu narodu, ali su od Dagor Bragollacha boravili na jugu s Círdanom Brodograditeljem. Sa svojih su dalekih putovanja donijeli novosti o velikom postrojavanju orkova i opakih stvorova pod obroncima Ered Wethrina i u Sirionskom prolazu; a kazivali su usto da se Ulmo ukazao Círdanu, upozoravajući ga kako se velika opasnost približava Nargothrond.

"Počujte riječi Gospodara vodâ" rekoše oni kralju. "Ovako je kazao Círdanu Brodograditelju: "Zlo sa sjevera okaljalo je izvore Siriona, a moja moć izmiče pod prstima vodâ tekućica. Ali sprema se nešto još strašnije. Recite stoga Gospodaru Nargothronda: Zatvori vrata tvrđave i ne napuštaj je. Baci kamenje svojega ponosa u bučnu rijeku da zlo što se šuljajući bliži ne uzmogne pronaći ulaz."

Orodretha uznemiriše zlokobne riječi glasonoša, ali Túrin nikako nije htio poslušati ove savjete, a još manje dopustiti da se velebni most sruši; jer je postao bahat i neumoljiv i upravljao svime po svojoj volji.

Ubrzo nakon toga pade Handir, vladar u Brethilu, jer su orci provalili u njegovu zemlju, a Handir im se suprotstavio; međutim, oni su ljude Brethila potukli i natjerali ih da se povuku u svoje lugove. A u jesen je te godine, čekajući pravi čas, Morgoth navalio na narod Naroga s golemom vojskom koju je dugo pripremao; a Glaurung Urulóki prešao Anfauglith i stigao odatle u sjevernu dolinu Siriona i ondje počinio veliko zlo. Pod sjenkama Ered Wethrina zagadio je Eithel Ivrin i odatle nastavio prema nargothrondskom kraljevstvu te zapalio Talath Dirnen, Branjenu ravnici, između Naroga i Teiglina.

Tad ratnici Naroga krenuše u napad, a visok je i strahotan toga dana izgledao Túrin, te se srca vojske ojunačiše dok je jahao s Orodrethove desne strane. Ali Morgothova je vojska bila brojnija negoli je ijedan izvidnik bio dojavio, a nitko osim Túrina, kojega je branila njegova patuljačka maska, nije mogao pružiti otpor Glaurungovu nasrtaju; dok su vilenjake orci potjerali natrag i nagurali u Tumhaladsko polje između Ginglitha i Naroga i ondje ih zatvorili. Toga su dana sav ponos i sila Nargothronda izumrli; a Orodreth pao u prvim redovima bitke, dok je Gwindor, Guilinov sin, bio nasmrt ranjen. Ali Túrin mu priskoči u pomoć i svi se pred njim razbježaše; a on ponese Gwindora iz gomile i utekavši u šumu, položi ga na travu.

Ondje Gwindor reče Túrinu:

"Ovim mi vraćaš dug što sam te i sam nekoć nosio na rukama! Ali taj je moj čin bio koban, dok je ovaj tvoj uzaludan; jer nema trava koje bi mogle zaliječiti moje rane pa moram ostaviti Međuzemlje. I premda te volim, Húrinov sine, ipak proklinjem dan kad sam te oteo orcima. Da nije bilo tvoje neustrašivosti i ponosa, još bih imao ljubav i život, a Nargothrond bi i dalje ustrajao. A sad, ako me štuješ, ostavi me samog! Požuri se u Nargothrond i spasi Finduilas. A ovo ti na koncu kazujem: ona je jedino što leži između tebe i tvoje zle kobi. Ako je iznevjeriš, sudba će te pronaći. Zbogom!"

Nato Turin pohita natrag u Nargothrond okupivši onakve čete na kakve je usput naišao; a lišće je padalo s drveća u naletima vjetra dok su išli, jer je jesen prelazila u oštru zimu. Ali vojska orkova i zmaj Glaurung pristigoše onamo prije njega i krenuše u iznenadni napad prije negoli su oni koje su ostavili na straži dočuli što se dogodilo na Tumhaladskom polju. Tog se dana most preko Naroga pokazao nesretnim; bijaše, naime, golem i čvrsto izgrađen i nije ga se lako moglo srušiti, te je neprijatelj bez muke prešao duboku rijeku, a Glaurung punim plamenom navalio na Felagundove dveri, srušio ih i ušao unutra.

U času kad je Túrin pristigao, stravično pustošenje Nargothronda već je gotovo bilo dovršeno. Orci su poubijali ili otjerali sve što je preostalo od vojske i upravo su u tom trenutku prekapali po velebnim dvoranama i odajama, pljačkajući i uništavajući; a one žene i djevojke koje nisu izginule u vatri ili pod sječivom, skupili su na gomilu na terasama ispred dveri da ih kao robinje odvedu Morgothu. Ovu propast i žalost zateče Túrin i nitko ga nije mogao zaustaviti, ili nije htio, iako je on sve pred sobom rušio na zemlju i prešao preko mosta, te sasjekao sebi prolaz prema zarobljenicama.

Ostao je, međutim, sam, jer se ona nekolicina koja ga je slijedila bila razbježala. Ali u taj čas Glaurung stupi van kroz razjapljene dveri i povali se na zemlju za njegovim leđima, između Túrina i mosta. Izenada on prozbori uz pomoć zlog duha koji bijaše u njemu kazujući:

"Pozdravljen budi, Húrinov sine! Ovo je sretan susret!"

Nato se Túrin skokom okrenu i pođe prema njemu, a Gurthangova oštrica zasja bijelim plamenom; ali Glaurung zadrža svoj ognjeni dah i širom rastvori svoje zmijske oči pa se upilji u Túrina. Túrin neustrašivo odvrati pogled dok je podizao svoj mač; ali ga čarolija zmajevih očiju bez kapaka umah sputa i ukoči na mjestu. Dugo je vremena stajao kao iz stijene isklesan; njih su dvojica ostali sami i mučaljivi pred vratima Nargothronda. Međutim, Glaurung ponovno prozbori, rugajući se Túrinu, pa reče:

"Zlo je i naopako završilo sve što si ikad otpočeo, Húrinov sine. Nezahvalniče, posvojče, odmetniče, ubojico prijatelja, otimaču ljubavi, uzurpatore Nargothronda, vratolomni vojskovođa koji si napustio vlastiti rod. U ropstvu žive tvoja majka i sestra

u Dor-lóminu, u bijedi i oskudici. Dok se ti odjevaš poput kraljevića, one hodaju u krpama i čeznu za tobom, ali ti za to ne haješ. Milo će biti tvojem ocu kad dozna kakvog sina ima, a vjeruj mi, doznat će."

A Túrin, jer ga je Glaurung začarao, povjerova njegovim riječima i ugleda samog sebe u pakošću iskrivljenom zrcalu i zgadi se nad onim što je vidio.

I dok je pod pogledom zmajevih očiju gubio razum i nije se mogao pomaknuti, orci za to vrijeme odvukoše okupljene zarobljenike, te prodoše pored Túrina i pregaziše most. Među njima se nalaziba Finduilas koja je dozivala Túrina dok su prolazili, ali tek kad su njezini krici i jadikovke zarobljenika utihnuli na sjevernoj cesti, Glaurung oslobodi Túrina, no nije mu mogao začepiti uši pred onim glasom koji ga je poslije proganjao.

U taj čas Glaurung iznenada skrenu pogled i pričeka; Túrin se polako pomače, kao onaj koji se budi iz užasna sna. Došavši k sebi, baci se na zmaja s krikom na usnama. Ali, Glaurung se nasmija, govoreći:

"Ako želiš umrijeti, rado ću ti ispuniti želju. Ali teško ćeš time pomoći Morwen i Nienor. Nisi se obazreo na krike vilenjačke žene. Zar ćeš se odreći i onih s kojima te vlastita krv veže?"

Ali Túrin zamahnuvši mačem udari prema zmajevim očima; Glaurung se brzo izmaknu izvivši se, pa se nadvi nad njim, govoreći:

"Nećeš! No, barem si junak, veći od ijednog kojeg sam dosad upoznao. A lažu kad govore da naš soj ne vrednuje hrabrost protivnika. Evo, gledaj! Poklanjam ti slobodu. Vрати se svojem rodu, ako uzmogneš. Odlazi! Pa ako ostane ijedan vilenjak ili čovjek koji će jednom ispričati priču o ovim danima, tad će zasigurno s prezirom spominjati tvoje ime, odbiješ li ovaj dar."

Bivajući još smućen zmajevim pogledom i misleći da pregovara s neprijateljem koji znade za milost, Túrin povjerova Glaurungovim riječima pa mu okrenu leđa i pobrza preko mosta. Ali dok je išao, Glaurung poviče za njim groznim glasom:

"Pohitaj, Húrinov sine, što prije u Dor-lómin! Ili će te orci opet preteći. Ali ako budeš oklijevao zbog Finduilas, nećeš ponovno vidjeti Morwen, niti ćeš ikad vidjeti svoju sestru Nienor, a one će te proklinjati."

Túrin pak nastavi cestom prema sjeveru, a Glaurung se još jednom nasmija, jer je ispunio zadaću svojega Gospodara. Potom se lati svojih užitaka i izbljuje mlaz vatre te zapali sve uokolo sebe. Sve orke koji su bili zaposleni pljačkom on istjera otamo i natjera u bijeg te im uskrati čitav onaj plijen, sve do najsitnije vrijedne stvarčice. Onda sruši most i surva ga u pjenu Naroga; pa ovako osiguran, prikupi sve Felagundovo blago i obilje i nagomila ih na hrpu te poleže na nju u najdubljoj dvorani kako bi na trenutak otpočinuo.

Túrin je za to vrijeme hitao sjevernim putevima kroz sad opustošene krajeve između Naroga i Teiglina, a oštra zima silazila mu je u susret; jer je te godine snijeg pao prije nego što je jesen prošla, a proljeće došlo kasno i hladno. Neprestano mu se činilo dok je išao da čuje Finduilasine krike kojima je dozivala njegovo ime iz šuma i s bregova, a njegova je patnja bila pregolema; ali kako mu je srce još kipjelo od Glaurungovih laži i kako je u mašti neprestano gledao orke kako pale Húrinovu kuću i stavljaju Morwen i Nienor na muke, onako se držao svojega puta i nije s njega skretao.

Na kraju, iznuren žurbom i dugom cestom (četrdeset starih milja i više bio je proputovao bez odmora) stiže on zajedno s prvim zimskim ledom na Ivrińska jezera, gdje je ranije bio uzdravljen. Ali ona sad bijahu tek zaleđen glib i više se iz njih nije dalo piti.

Tako je na jedvite jade prošao dor-lóminskim prolazima kroz oštar snijeg sa sjevera i ponovno pronašao zemlju svojega djetinjstva. Gola i pusta bijaše, jer Morwen je bila otišla. Njezina je kuća stajala prazna, porušena i hladna, i nitko živ nije boravio u blizini. Túrin stoga ode odatle i stiže pred kuću Istočnjaka Brodde, onog čija je žena bila Aerin, Húrinova rođakinja; ondje od stare služavke dozna da je Morwen odavno otišla i s Nienor utekla iz Dor-lómina, ali nitko osim Aerin nije znao kamo.

Tad Túrin stupi pred Broddin stol i, dohativši ga, povuče svoj mač pa zatraži da mu se oda kamo je Morwen otišla; Aerin mu prizna da je pošla u Doriath tražiti svojega sina.

"U to je vrijeme zemlja bila slobodna od zla" reče ona "zahvaljujući Crnom maču s juga, koji je sad pao, tako kažu."

Túrinu se u taj čas otvoriše oči i odriješi posljednja nit Glaurungove čarolije pa ga od bola i srdžbe zbog laži koje su ga zavele i od mržnje prema Morweninim ugnjetavačima, zahvati poguban bijes i on umori Broddu u njegovu domu zajedno s ostalim Istočnjacima koji su mu bili u gostima. Odatle je utekao u zimu, progonjen čovjek; ali pomogli su mu neki koji su preostali od Hadorova naroda i dobro poznavali divljinu, te je s njima pobjegao kroz snježnu vijavicu i dospio u odmetničko utočište u južnom gorju Dor-lómina. Odatle Túrin ponovno ostavi zemlju svojega djetinjstva i vrati se u dolinu Siriona. U srcu je osjećao gorčinu, jer je sa sobom u Dor-lómin doveo jedino još veću patnju za ostatak svojega naroda, a oni su se radovali njegovu odlasku; dok je njemu jedina utjeha bila ova: da je neustrašivost Crnog mača otvorila Morwen put u Doriath. Pa reče u sebi:

"To znači da moja djela nisu baš svima nanijela zlo. Jer, postoji li bolje mjesto na kojem sam mogao smjestiti svoju obitelj, čak i da sam stigao na vrijeme? Ako slome Melianin pojas, tad će i posljednja nada biti izgubljena. Ne, doista je bolje što stvari stoje kakve jesu; jer ja sijem oko sebe nesreću kamo god pođem. Neka ih čuva Melian! Aja ću ih barem nakratko ostaviti na miru i u sreći."

Túrin je, međutim, spustivši se s Ered Wethrina, uzalud tragao za Finduilas, krstareći šumama u podnožju gorja, plah i oprezan poput zvijeri, a vrebao je na svaku cestu koja je vodila na sjever od Sirionskog prolaza. Ali stigao je prekasno, jer svi su tragovi već bili stari ili ih je isprala zima. Ipak, pošavši dalje na jug niz Teiglin, Túrin nabasa na neke od ljudi iz Brethila koje su orci bili opkolili i oslobodi ih, jer su se orci razbježali pred Gurthangom. Sebe je nazvao Divljim čovjekom iz šume, a oni su ga molili da im se pridruži i boravi s njima; no on im odvrati kako je imao pred sobom jedan neizvršen zadatak, da pronade Finduilas, kći Orodretha od Nargothronda. Nato Dorlas, vođa ovih šumskih ljudi, ispriповjedi žalosnu vijest o njezinoj smrti. Naime, ljudi iz Brethila bili su uhvatili u zasjedi kod Teiglinskog prijelaza orkovsku vojsku koja je vodila nargothrondske zarobljenike, nadajući se da će ih osloboditi; orci su, međutim, umah okrutno umorili njihove uznike, a Finduilas priboli kopljem uz drvo. Tako je izdahnula, kazujući:

"Recite Mormegilu da je Finduilas ovdje."

Oni su je pak položili u humak u blizini toga mjesta te ga nazvali Haudh-en-Elleth, Humak vilin-djevice.

Túrin ih umoli da ga onamo odvedu te ondje propade u bezdan duboke tuge koja bijaše bliska smrti. Po njegovu crnom maču i slavi koja je dospjela čak i u dubine Brethila, te njegovoj potrazi za kraljevom kćeri, Dorlas tad prepozna u ovom Divljem čovjeku Mormegila od Nargothronda, o kojem su kružile glasine da je bio sin Húrina od Dor-lómina. Zbog toga ga ljudi iz šume podigoše i odniješe svojim domovima. A domovi im bijahu stisnuti u ogradi od kolja na šumskoj uzvisini, Ephel Brandiru na Amon Obelu; jer se broj Halethina naroda smanjio ratom; a Brandir, Handirov sin, koji je njima vladao, bijaše čovjek blage ćudi i hrom od djetinjstva, a uzdao se u to da će ih tajnovitost prije nego ratni podvizi spasiti od sile sa Sjevera. Zato se prepao vijesti koje mu je donio Dorlas, a kad je ugledao Túrinovo lice dok je ležao na nosiljci, oblak zle slutnje plegao mu je na srce. Unatoč tome, ganut njegovom boli, on ga primi u svoj dom i stade ga njegovati, jer je posjedovao vještinu liječenja. Početkom proljeća Túrina ostavi smutnja i on ponovno ozdravi, te ustade iz postelje i pomisli da će moći u Brethilu ostati skriven i za sobom ostaviti svoju zlu kob i izbrisati prošlost. Zbog toga si nadjene novo ime, Turambar, što na jeziku plemenitih vilenjaka znači Gospodar sudbine; umoli šumske ljude da zaborave da je bio stranac među njima i da je ikad nosio neko drugo ime. Unatoč tome nije posve htio prestati s ratnim pothvatima; jer nije mogao otpjeti da orci osvoje Teiglini prijelaz ili dođu u blizinu Haudh-en-Elleth, te je od njega načinio mjesto užasa kojeg su se oni klonili. Svoj je crni mač, međutim, odložio na stranu i radije išao naoružan lukom i kopljem.

Za to vrijeme nove vijesti stigoše u Doriath odnoseći se na Nargothrond, jer su neki koji su utekli iz poraza na bojnopolju i razaranja grada, te preživjeli Zlu zimu u divljini, dospjeli napokon k Thingolu tražeći utočište, a graničari su ih doveli kralju. Neki rekoše da su se svi neprijatelji povukli na sjever, a drugi da je Glaurung još obitavao u Felagundovim dvorima; dok su neki govorili da je Mormegil pao, a drugi da ga je zmaj začarao i da ga se ondje može naći preobraženog u kamen. Ali svi izjaviše da je mnogima u Nargothrundu bilo znano prije kraja da Mormegil nije bio nitko drugi doli Túrin, sin Húrina od Dor-lómina.

Nato Morwen izvan sebe od boli, i odbijajući poslušati Melianine savjete, odjaše sama u divljinu da potraži svojega sina ili kakve istinite glase o njemu. Thingol stoga poslao Mablunga za njom zajedno s velikim brojem odvažnih graničara da je pronađu i pruže joj zaštitu, te da pokušaju doznati bilo kakve vijesti; Nienor bijaše naređeno da ostane. Ipak u njoj je bilo neustrašivosti njezina roda, te se u zao čas i u nadi da će se Morwen vratiti kad uvidi da joj se i kći pridružila na opasnom putu, Nienor pruruši u Thingolova podanika i pođe za zlosretnim jahačima.

Ovi su nabasali na Morwen na obali Siriona, a Mablung je stade preklinjati da se vrati u Menegroth; ali ona se nije mogla othrvati svojem usudu i nije ju se dalo nagovoriti. Uto se razotkri i prisutnost Nienor koja, unatoč Morweninoj zapovijedi nije htjela poći natrag, pa ih Mablung nevoljko povede do skrivene skele na Jezerima sumraka i tako preploviše Sirion. A nakon tri dana putovanja dospješe pod Amon Ethir, Brdo uhoda, koje je Felagund u davnini dao teškom mukom podići staru milju od dveri Nargothronda. Ondje Mablung postavi stražu jahača oko Morwen i njezine

kćeri i zabrani im da pođu dalje. A on se, jer s brda nije vidio ni traga neprijatelju, zajedno sa svojim izvidnicima, spusti prema Narogu što je opreznije mogao.

Ali, Glaurung im je znao za svaki korak i krenuo u napad u plamenu bijesa, te plegao u rijeku odakle se uzdigla golema para i gadan vonj od kojega su Mablung i njegova družina oslijepljeli i u kojem su se izgubili. Glaurung potom prijede na istok preko Naroga.

Ugledavši zmajev juriš, straža na Amon Ethiru htjede odvesti Morwen i Nienor odatle i pobjeći s njima svom brzinom natrag na istok; ali vjetar ponese bijelu magluštinu u njihovu smjeru, te im konji pomahnitaše od zmajeva zadaha i postadoše neobuzdani; trčali su sad amo sad tamo tako da su se neki razbili o drveće i uginuli, a drugi odbjegli daleko odatle. Tako su se gospe izgubile, a o Morwen nikakve sigurne vijesti više nisu dospjele u Doriath. Nienor je, međutim, bila zbačena s konja, ali ne i ozlijeđena, pa pođe natrag na Amon Ethir kako bi ondje pričekala Mablunga i uspe se ponad dima na svjetlo sunca te, bacivši pogled prema zapadu, ugleda ravno pred sobom oči Glaurunga čija je glava ležala na vrhu brda.

Njezina se volja neko vrijeme hrvala s njegovom, no on upotrijebi svu svoju moć i, doznajući tko je, primora je da mu zuri u oči i začara je čarolijom posvemašnje tame i zaborava, tako da se nije mogla sjetiti ničega što joj se ikad u životu dogodilo, ni vlastita imena, niti imena ičega drugog; dugo vremena nije mogla ni čuti, ni vidjeti, ni pomaći se s mjesta od svoje volje. Glaurung je tako ostavi samu na Amon Ethiru i vrati se u Nargothrond.

Za to vrijeme Mablung, koji je velikom neustrašivošću istražio Felagundove dvore pošto ih je Glaurung ostavio, pobježe iz njih pred dolaskom zmaja i vrati se na Amon Ethir. Sunce je zašlo i noć pala dok se uspinjao na brdo i na njem pronašao nikog doli Nienor, koja je stajala sama pod zvijezdama kao lik od kamena. Nije progovorila ni čula riječi, ali ga je slijedila ako bi je uhvatio za ruku. Tako je on u dubokoj tuzi odvede odande, iako mu se to činilo uzaludnim, jer ih je oboje onako bespomoćne u divljini čekala vjerojatna propast.

Pronađoše ih, međutim, tri Mablungova suborca, te polako nastaviše put na sjever i istok prema međama Doriathske zemlje za Sirionom i čuvanom mostu u blizini utoka Esgalduina. Nienor se snaga polako vraćala što su se više bližili Doriathu; ali i dalje nije mogla ni govoriti ni čuti, već je slijepo išla kamo su je vodili. Ali čim su se približili međi, ona konačno sklopi svoje umorne oči i zaspi; oni je položiše na zemlju i sami legoše da se odmore, neoprezni, jer bijahu premoreni. Ondje ih napade četa orkova, kakve su u to doba često krstarile onoliko blizu granice Doriatha koliko su se usuđivali. Ali Nienor se u taj čas povратиše sluh i vid te, probuđena povicima orkova, ona skoči na noge i dade se u bijeg prije nego što su joj se mogli približiti.

Orci tad pojuriše za njom, a vilenjaci za njima; te pretekoše orke i umoriše ih prije nego što su joj stigli nauditi, ali Nienor im uteče. Ona je naime bježala gotovo mahnita od straha, brža od srne, a trkala je sa sebe svu odjeću dok je trčala, sve dok nije ostala posve naga te im nestala iz vida, bježeći na sjever, i premda su za njom dugo tragali, nisu pronašli ni nju, ni ikakav njezin trag. Naposljetku se Mablung u očaju vrati u Menegroth i ispriповjedi što im se dogodilo. Thingola i Melian preplavi tuga; ali Mablung se vrati, te je dugo uzalud tragao za vijestima o Morwen i Nienor.

Nienor je, međutim, bježala dalje kroz šumu sve dok nije bila posve izmorena, srušila se na zemlju i zaspala, pa se probudila; a oko nje bijaše sunčano jutro i ona se

obradova svjetlu kao nečem dotad neviđenom, a sve joj se drugo što je vidjela činilo novo i nepoznato, jer za to nije imala imena. Ničeg se nije sjećala doli tame koja je ležala za njom i sjenke straha; te je tako išla oprezno poput progonjene zvijeri i postala posve izgladnjela jer nije imala hrane niti znala kako je potražiti. No, dospjevši konačno do Teiglinskog prijelaza, ona ga pregazi na drugu stranu, tražeći zaklon među visokim drvećem Brethila, jer je bila u strahu i činilo joj se da je ponovno sustiže ona tama od koje je pobjegla.

Ali strahotna se gromovita oluja uspe s juga, a ona se u stravi baci na tlo brijega Haudh-en-Elleth, začepivši uši pred grmljavinom; no pljusak udari po njoj i okupa je cijelu dok je ležala poput divlje zvijeri na samrti. Na tom mjestu pronađe je Turambar, koji se vraćao s Teiglinskog prijelaza, dočuvši glasine o orcima koji su krstarili u blizini; pa ugledavši u bljesku munje tijelo, činilo se, umorene djevojke gdje leži na Finduilasinom brežuljku, on osjeti duboku bol u srcu. No, ljudi iz šume je podigoše, a Turambar prebaci svoj plašt preko nje, pa je povedoše u kolibu u blizini, utopliše je i dadoše joj hrane. A netom što je ugledaba Turambara, umah se primirila, jer joj se učinilo da je konačno pronašla nešto za čim je tragala u tami i nije se dala od njega odvojiti. Ali, kad ju je on upitao za ime, rod i nesreću koja ju je zadesila, istom se zbunila poput djeteta koje osjeća da se od njega nešto traži, ali ne može razumjeti što to može biti, te se rasplakala. Stoga Turambar reče:

"Ne brini. Priča može pričekati. Ali ja ću ti nadjenuti ime i prozvat ću te Níniel, Suzna-djevica."

A ona na to ime klimnu glavom i reče: Níniel. To bijaše prva riječ koju je izgovorila nakon svojega pomračenja, te je ona ostala zauvijek njezinim imenom među šumskim narodom.

Sljedećeg dana odnijeli su je prema Ephel Brandiru; ali kad su prispjeli na Dimrost, Kišne stube, odakle se brzi potok Celebros rušio prema Teiglinu, nju zahvati strašna drhtavica, zbog koje se otad to mjesto zove Nen Girith, Drhtava voda. Prije nego što je stigla do doma šumskih ljudi na Amon Obelu, ona se razbolje od groznice; dugo je tako ležaba dok su je njegovale žene iz Brethila i učile ju jezik poput malog djeteta. Ali prije negoli je došla jesen, zahvaljujući Brandirovoj vještini, bila je izliječena od svoje bolesti i mogla je govoriti; ali nije se sjećala ničeg iz vremena prije nego što ju je Turambar pronašao na brežuljku Haudh-en-Elleth. Brandir se pak u nju zaljubi, no ona čitavo svoje srce pokloni Turambaru.

U to vrijeme orci nisu uznemiravali stanovnike šume, a Turambar nije odlazio u rat i u Brethilu je vladao mir. Njegovo se srce okrenulo Níniel i on ju je zaprosio, ali u to je doba ona odgađala brak, unatoč svojoj ljubavi. Brandira su, naime, zahvatile zle slutnje kojima ni sam nije znao uzroka, te ju je kušao spriječiti u tomu za njezino dobro radije nego za svoje ili zbog suparništva s Túrinom; a usto joj je otkrio da je Turambar bio Túrin, Húrinov sin, i premda ona nije prepoznala ime, ipak joj je sjenka poglela na dušu.

No, kad su tri godine prošle od razorenja Nargothronda, Turambar ponovno zaprosi Níniel i prisegne joj da će se ili oženiti njome ili se vratiti u rat u divljini. A Níniel radosno pristade, te su se vjenčali na početku ljeta, a šumski je narod Brethila priredio veliko slavlje. Međutim, prije negoli je godina skončala, Glaurung posla orke pod njegovom vlašću na Brethil; dok je Turambar sjedio kod kuće besposlen, jer je bio obećao Níniel da će poći u rat tek kad im vlastiti domovi budu napadnuti. Međutim,

ljudi su iz šume doživjeli poraz, pa mu Dorlas stade predbacivati da nije htio pomoći ljudima koji su ga prihvatili kao svojega. Nato Turambar ustade i ponovno uze svoj crni mač te okupi veliku četu ljudi iz Brethila koja je posve porazila orke. Glaurung pak doču da se Crni mač nalazi u Brethilu i stade se premišljati nad onim što je čuo, snjući novo zlo.

U proljeće iduće godine Níniel zatrudnje i postade bljedunjava i žalosna; a u isto vrijeme u Ephel Brandir stigoše prve glasine da je Glaurung ostavio Nargothrond. Turambar nato otposla izvidnike diljem zemlje, jer je sad upravljao svime kako je htio i malo ih je bilo koji su slušali Brandira. Kad se približilo ljeto, Glaurung stiže na rub Brethila i leže u blizini zapadne obale Teiglina; a velik strah zavlada šumskim narodom, jer im postade jasno da će ih Veliki crv napasti i opustošiti njihovu zemlju, a ne samo mimoići ih na povratku u Angband, kako su se nadali. Potražiše stoga Turambarov savjet; on ih posavjetova kako je bilo uzalud napasti Glaurunga svom silom, jer su ga jedino lukavošću i dobrom srećom mogli pobijediti. Ponudi se, dakle, da će potražiti zmaja na granicama zemlje i naloži ostatku naroda da ostane u Ephel Brandiru, ali da bude pripravan na bijeg. Jer bude li pobjeda Glaurungova, on će prvo krenuti na domove šumskog naroda da ih uništi, a oni se nisu mogli nadati da će mu se oduprijeti; ali kad bi se u tom času nadaleko i naširoko razbježali, tad bi mnogi od njih možda uspjeli pobjeći, jer Glaurung ne bi ostao boraviti u Brethilu, već bi se brzo vratio u Nargothrond.

Potom Turambar potraži pratiocice voljne da mu pomognu u njegovoj pogibelji; Dorlas iskorači naprijed, ali nitko drugi. Dorlas zbog toga izgrdi ljude i s prezirom se obrati Brandiru, koji nije mogao preuzeti na sebe ulogu nasljednika Halethine kuće; Brandir bude posramljen pred svojim narodom i osjeti gorčinu u srcu. No Hunthor, Brandirov rođak, zatraži dopuštenje da pođe u njegovo ime. Tad se Turambar oprosti s Níniel, a nju ispuniše strah i slutnja, te im je rastanak bio žalostan; no Turambar krenu dalje zajedno sa svoja dva pratioca i uputi se na Nen Girith.

Nato Níniel, budući da nije mogla zatomiti svoja strahovanja i nevoljko čekati u Ephelu na vijesti o Turambarovoj sudbini, krenu za njim, a s njom pođe velika družina. Ovo Brandira ispuni još većim užasom, te je kušao odvratiti nju i ljude koji su je htjeli pratiti na tom nesmotrenom putu, ali oni se na nj nisu obazirali. Stoga se on odreče vladavine i ljubavi prema narodu koji ga je prezreo, pa kako mu ništa nije preostalo doli ljubavi spram Níniel, on se opaše mačem i pođe za njom; ali kako je bio hrom, daleko je zaostao.

U međuvremenu Turambar stiže na Nen Girith u zalazak sunca i dozna da je Glaurung ležao na rubu strme obale Teiglina i da će se po svoj prilici pomaći kad padne noć. Ove je vijesti držao dobrima; jer je zmaj ležao kod Cabed-en-Arasa gdje je rijeka protjecala dubokim i uskim klancem koji je i progonjena srna mogla preskočiti, a Turambar odluči kako neće tragati dalje, već pokušati prijeći klanac. Namjeravao se odšuljati onamo u sumrak i spustiti se u klanac pod maskom noći i prijeći divlju vodu, a potom se uspeti drugom liticom te tako uhvatiti zmaja na prepad.

Oni podoše izvršiti ovaj naum, ali Dorlasa izdade hrabrost kad su u mraku dospjeli pred brzace Teiglina, pa nije imao odvažnosti pokušati pogibeljni prijelaz, već se povukao natrag i sakrio u šumi pod teretom srama. Turambar i Hunthor unatoč tome prijeđoše rijeku neozlijeđeni, jer je glasna grmljavina vode zaglušila sve druge zvukove, a Glaurung spavao. Međutim, nešto prije pola noći zmaj se probudi i s

velikom bukom i praskom prebaci prednji dio tijela preko ponora i stade ostatak tijela vući za sobom. Turambara i Hunthora umalo svladaše vrućina i vonj dok su u žurbi tragali za putem do Glaurunga; a Hunthora umori golema stijena koja se omakla s visine zmajevim prolaskom, udarila ga u glavu i srušila u rijeku. Tako je skončao jedan od hrabrijih iz Halethine kuće.

Turambar pak prikupi svu svoju snagu i hrabrost i uspe se sam liticom, te stiže podno zmaja. Tad isuče Gurthanga i svom ga snagom svoje ruke i svoje mržnje zari sve do balčaka u meki trbuh Crva. Ali, kad je Glaurung osjetio smrtonosni udar, urliknu i u strahotnoj patnji izvi svoje tijelo i prebaci se preko ponora, te je ležao ondje trzajući se i previjajući od boli. Sve je uokolo sebe zapalio i smrvio udarcima dok na koncu njegova vatra nije ugasla, a on ležao miran.

Međutim, Gurthanga su Glaurungove patnje istrgle iz Turambarove ruke, te je stršio iz zmajeva trbuha. Turambar stoga još jednom pregazi rijeku želeći povratiti svoj mač i promotriti svojega dušmanina; te ga pronade ispružena svom dužinom i prevaljena na bok, a Gurthangov mu je balčak virio iz trbuha. Tad Turambar dohvati balčak i metnu svoju nogu na zmajev trbuh te povika izrugujući se Zmaju i njegovim riječima u Nargothrundu:

"Budi pozdravljen, Morgothov crve! I ovo je sretan susret! Crkni sad i neka te pakao nosi! Ovim je Túrin, Húrinov sin, osvećen."

Onda izvuče mač, ali za njim prokulja mlaz crne krvi i pade na njegovu ruku, a otrov je oprži. A uslijed toga Glaurung otvori oči pogleda Turambara s toliko zlobe da ga je omamila poput udarca; a zbog njega i zbog boli od otrova on se sruši u duboku nesvijest te je ležao poput mrtvaca s mačem pod sobom.

Glaurungovi urlici odjeknuli su šumama i dospjeli do ljudi koji su čekali kod Nen Giritha; a kad su ih stražari čuli i kad su vidjeli u daljini pustoš i palež koje je počinio zmaj, držali su da je on pobijedio i uništio one koji su ga napali. A Níniel je sjedila i drhtala pored slapova, dok joj se od Glaurungova glasa ponovno prišuljala tmina, te se svojom voljom nije mogla pomaći s mjesta.

Takvu je pronade Brandir, koji je oprezno hramljući napokon stigao do Nen Giritha; pa kad je dočuo da je zmaj prešao rijeku i nadvladao svoje neprijatelje, srce ga zaboli od žalosti zbog Níniel. No, usto pomisli:

"Turambar je mrtav, ali Níniel živi. Možda će sad htjeti poći sa mnom, a ja ću je odvesti odavde i zajedno ćemo pobjeći zmaju."

Nakon nekog vremena on stade pred Níniel i reče:

"Dodite! Vrijeme je da krenemo. Ako dopustite, ja ću vas povesti."

I uze je za ruku, a ona ustade u tišini i pođe za njim; a u tami nitko nije zamijetio da su otišli.

Međutim, dok su se spuštali puteljkom do Prijelaza, izađe mjesec i sivom svjetlošću osvijetli zemlju, a Níniel upita:

"Je li ovo pravi put?"

A Brandir odvrati kako nije znao drugog puta doli onog kojim će umaknuti Glaurungu i pobjeći u divljinu. Ali Níniel reče:

"Crni mač bio je moj ljubljeni i moj muž. Pošla sam s vama jedino da ga potražim. Što ste drugo mogli pomisliti?"

I ona požuri naprijed. Tako je stigla do Teiglinskog prijelaza i ugledala Haudh-en-Elleth na bijeloj mjesečini, pa ju je zahvatila golema strava. S krikom na usnama

okrenula se natrag odbacivši svoj plašt i utekla na jug niz rijeku dok joj je bijela haljina blistala na mjesecini.

Takvu je ugleda Brandir s obronka i uputi se da joj prepriječi put, ali je još hitao za njom u času kad je dospjela u Glaurungovu pustoš u blizini ruba Cabed-en-Arasa. Ondje je ugledala zmaja gdje leži, ali nije se obazrela na nj, jer uz njega je ležao čovjek, već je požurila Turambaru i uzalud dozivala njegovo ime. A kad je otkrila da mu je ruka opečena, ispere je suzama i poveže trakom svojega ruha, poljubi ga i ponovno stade dozivati da se probudi. Uto se Glaurung probudi posljednji put prije negoli je umro i prozbori posljednjim dahom, kazujući:

"Pozdravljena da si, Níenor, Húrinova kćeri. Ponovno se susrećemo prije kraja. Poklanjam ti ovu radosnu spoznaju da si konačno pronašla svojega brata. A sad ćeš doznati tko je on: ubojica iz potaje, izdajnik dušmana, vjerolomnik prijatelja i prokletstvo cijelom svojem rodu, Túrin, Húrinov sin! No, najogavnije od svih njegovih djela oćutjet ćeš u sebi."

Tad Glaurung izdahnu, a veo se njegove zlobe podiže s nje i ona se prisjeti svih dana u svojem životu. Spustivši pogled na Túrina, ona kriknu:

"Zbogom, dvaput voljeni! *A Túrin Turambar turun ambartanen*: Gospodaru sudbine, sudbinom savladan! O sretne li smrti!"

Tad Brandir koji je sve čuo i stajao pogođen na rubu pustoši, pohita prema njoj; ali ona pobježe pred njim izvan sebe od užasa i boli i, stigavši na rub Cabed-en-Arasa, surva se s nje i nestala u podivljaloj vodi.

Uto pristiže Brandir i pogleda dolje pa obrati lice u stravi; premda više nije želio živjeti, ipak nije mogao potražiti smrt u tim hućecim vodama. Otad nijedan čovjek nije pogledao u Cabed-en-Aras, niti je ijedna zvijer ili ptica onamo dolazila, niti ijedno drvo raslo, a prozvaše ga Cabed Naeramarth, Skok strašne kobi.

Brandir, međutim, pođe natrag k Nen Girithu da donese vijest svojim ljudima te nabasa na Dorlasu u šumi i umori ga; bijaše to prva i posljednja krv što ju je ikad prolio. A kad je stigao u Nan Girith, ljudi povikaše:

"Jeste li je vidjeli? Níniel je nestala."

A on im odvrati:

"Níniel je nestala zauvijek. Zmaj je mrtav, i Turambar je mrtav, a to su dobre vijesti."

Na te riječi ljudi stadoše žagoriti, govoreći da je izgubio razum, ali Brandir reče:

"Čujte me do kraja! I ljubljena Níniel je mrtva. Bacila se u Teiglin, ne htijući dalje živjeti, jer je doznala da nije bila nitko drugi doli Nienor, kći Húrina od Dorlómína, prije nego što je oboljela od zaborava, a da je Turambar bio njezin brat Túrin, Húrinov sin."

Ali tek što je umukao, a ljudi zaplakali, kadli sam Túrin dođe među njih. Naime, kad je zmaj umro, njegova ga je nesvjestica ostavila te je zapao u dubok i težak san. A kako ga je hladna noć mučila, a Gurthangov mu balčak probadao slabine, onako se probudio. Potom je opazio da mu je netko povezao ruku i začudio se što su ga unatoč tome ostavili ležati na ledenom tlu; pa stade dozivati, ali ne dobivši odgovora, pođe potražiti pomoć, jer bijaše umoran i bolan.

Ali kad ga ljudi ugledaše, ustuknuše od straha misleći da je to bio njegov nemiran duh, no on reče:

"Ne, veselite se; jer zmaj je mrtav, a ja živim. Ali zašto niste poslušali moj savjet, već ste se izložili pogibelji? I gdje je Níniel, jer želim je vidjeti. Niste je valjda doveli ovamo iz njezina doma?"

Tad mu Brandir reče da se tako i dogodilo te da je Níniel mrtva. Ali Dorlasova žena povika:

"Ne vjerujte mu, gospodaru, izgubio je razum. Stigao je ovamo govoreći da ste mrtvi, nazivajući to dobrim vijestima. Ali, vi ste živi."

Nato se Turambar razgnjevi i povjerova da je sve što je Brandir govorio i činio bilo iz zlobe prema njemu i Níniel i iz zavisti zbog njihove ljubavi; pa se osu kletvama na Brandira, nazivajući ga Ópavcem. Brandir mu tad ispriповjedi sve što je čuo i prozva Níniel Nienor, Húrinovom kćeri, te baci Turambaru u lice posljednje Glaurungove riječi, da je bio prokletstvo svojem rodu i svima koji su mu pružili utočište.

Nato Turambara obuze srdžba, jer je u tim riječima čuo korake njegove zle kobi kako ga sustižu, pa optuži Brandira da je Níniel odveo u smrt i da s užitkom širi Glaurungove laži, ako ih pak nije sam izmislio. Pa prokune Brandira i umori ga te uteče pred ljudima u šumu. Ali, nakon nekog vremena ostavi ga bezumlje te on stiže na Haudh-en-Elleth i sjede na nj premišljajući o svojim djelima. Tu stade dozivati Finduilas da ga posavjetuje, jer nije znao hoće li više zla počiniti ako se vrati u Doriath da potraži svoj rod ili ako ih zauvijek ostavi i potraži smrt u bici.

No, dok je ondje sjedio, Mablung s družinom prijeđe Teiglinški prijelaz i prepozna Túrina, te ga pozdravi i doista se obradova što ga je zatekao živa; jer je bio dočuo za Glaurungov pohod i da ga je njegov put vodio u Brethil, a još je čuo i glase da je Crni mač Nargothronda ondje boravio. Zbog toga je krenuo upozoriti Túrina i pružiti pomoć gdje je bila potrebna, ali Túrin mu reče:

"Dolaziš prekasno. Zmaj je mrtav."

Oni se zadiviše i stadoše ga hvaliti; ali on za to nije mario, već reče:

"Jedino ovo tražim: recite mi štogod o mojem rodu, jer u Dor-lóminu sam saznao da su pošli u Skriveno kraljevstvo."

Nato se Mablung snuždi, ali morade ispriповjediti Túrinu da se Morwen izgubio svaki trag i da je Nienor začarana čarolijom nijema zaborava, te da im je utekla pred samom granicom Doriatha i pobjegla na sjever. Tad konačno Túrin spozna da ga je sustigla njegova zla kob i da je nepravедno umorio Brandira, te time potvrdio Glaurungove riječi. Pa se nasmija poput osuđenika na smrt, povikavši:

"Kako se usud sa mnorn grubo šali!"

Onda zapovjedi Mablungu da ode i vrati se u Doriath, proklinjući ga.

"Prokleta da je tvoja zadaća!" kriknu. "Samo je još ovo nedostajalo. I sad je svuda oko mene noć."

Pa pobježe od njih poput vjetra, a oni se zaprepastiše, čudeći se kakva ga je to mahnitost spopala; no podoše za njim. Ali Túrin je od njih trčao mnogo brže te dospio do Cabed-en-Arasa i začuo huk vode te opazio da se sve lišće osušilo i popadalo s drveća, kao da je stigla zima. Ondje isuče svoj mač koji mu je sad jedini preostao od svega što je imao, pa reče:

"Pozdravljen budi, Gurthanže! Nemaš drugoga gospodara niti kome duguješ vjernost doli ruci koja te držala. Nikad nisi ustuknuo i pred čijom krví. Hoćeš li dakle uzeti život Túrina Turambara, hoćeš li me brzo umoriti?"

A iz oštrice zazvoni leden glas u odgovoru:

"Hoću, rado ću popiti tvoju krv, kako bih zaboravio na krv Belega, mojega gospodara i na krv nepravedno umorenog Brandira. Umorit ću te brzo."

Tad Túrin položi balčak na zemlju i baci se na vrh Gurthanga, a crna mu oštrica oduze život. Uto pristigoše Mablung i vilenjaci i ugledaše tijelo Glaurunga kako leži mrtvo i tijelo Túrina pa zaplakaše; a kad su onamo prispjeli ljudi iz Brethila i doznali uzrok Túrinove mahnitosti i smrti, bili su užasnuti; Mablung gorko reče:

"I ja sam se zapleo u sudbinu Húrinove djece i vijestima koje sam donio umorio onoga kojega sam volio."

Tad podigoše Túrina i opaziše da se Gurthang prelomio na dva dijela. Vilenjaci i ljudi pak prikupiše veliku količinu drva i načiniše velebnu lomaču na kojoj se zmaj pretvorio u pepeo. Túrina su položili u humak na mjestu gdje je pao, a krhotine Gurthanga položili do njega. Pa kad je sve bilo gotovo, vilenjaci zapjevaše tužaljku za Húrinovom djecom i položiše veliku sivu stijenu na humak na kojoj je doriathskim runama bilo urezano:

TÚRIN TURAMBAR DAGNIR GLAURUNGA

a pod tim su napisali:

NIENOR NÍNIEL

Ali ona nije bila ondje, niti se ikada doznalo kamo su je odnijele hladne vode Teiglina.

XXII. POGLAVLJE

O PROPASTI DORIATHA

Tako je skončala priča o Túrinu Turambaru; ali Morgoth nije drijemao niti počivao od zla, a njegovi poslovi s Hadorovom kućom još nisu bili zgotovljeni. Njegova mržnja spram njih bijaše nezasitna, iako mu je Húrin bio pred očima, a Morwen smućena lutala divljinom.

Nesretna bijaše Húrinova sudbina; premda je sva djela Morgothove pakosti i Húrin dobro poznao, ipak su se laži ispreplitale s istinom i sve što je bilo dobro bilo je skriveno ili iskrivljeno.

Morgoth je na sve načine ponajviše težio prikazati u naopakom svjetlu sve ono što su Thingol i Melian činili, jer ih je mrzio i bojao ih se. Kad je, dakle, prosudio da je vrijeme sazrelo, oslobodio je Húrina iz okova, zapovjedi mu da pođe kamo mu drago i hinio kako ga je na ovo nagnala samilost prema neprijatelju kojega je do kraja porazio. Ali lagao je, jer njegova je nakana bila da Húrin, prije negoli umre, još više proširi njegovu mržnju spram vilenjaka i ljudi.

Koliko je god malo vjerovao Morgothovim riječima, znajući dobro da je ovaj bio bez samilosti, Húrin tad prihvati svoju slobodu i pođe dalje u tuzi, ogorčen riječima Mračnoga gospodara; a bila je prošla godina dana od smrti njegova sina Túrina. Dvadeset osam godina bio je zatočenik u Angbandu i dobio jezovit izgled. Njegova kosa i brada bijahu bijeli i dugi, ali je išao nepogrljen, noseći veleban crni štap, a bio je opasan mačem. Takav je stuplo u Hithlum, a glasine stigoše poglavaru Istočnjaka da je golema vojska zapovjednika i crnih vojnika iz Angbanda jahala preko pijeska Anfauglitha, a s njima da je išao neki starac, kojega su svi duboko poštivali. Stoga Húrina nisu zarobili, već ga pustili da ide kuda želi po onoj zemlji; a mudro bijahu postupili, jer ga se ostatak njegova naroda klonio, budući da im se, zbog svojega povratka iz Angbanda, činio poput jednog od Morgothovih urotnika i čašćenika.

Tako je sloboda jedino povećala gorčinu u Húrinovu srcu; on ostavi hithlumsku zemlju i uputi se u planine. Odatle nazre u daljini, među oblacima, vrhunce Crissaegrime i sjeti se Turgona; pa se poželi ponovno vratiti u skriveno Gondolinsko kraljevstvo. Spusti se stoga s Ered Wethrina, ne znajući da mu Morgothova stvorenja paze na svaki korak pa, pregazivši Brithiach, stupi u Dimbar i stiže pred mračno podnožje Echoriatha. Cijela je zemlja bila studena i pusta, a on sve beznadnije tragao uokolo, stojeći u podnožju visoke gomile strovaljena kamenja, pod strmim stjenovitim zidinama a da nije znao da je to bilo sve što se sad moglo vidjeti od starog Puta izlaza; Suha rijeka bijaše ustavljena, a nadsvođene dveri zakopane. Tad Húrin podiže pogled prema sivom nebu, misleći da će ponovno moći nazreti orlove, kao što je jednoć davno učinio u svojoj mladosti; ali vidio je tek sjenke koje je vjetar donosio s istoka i vrtloge oblaka oko nedosežnih vrhunaca i čuo jedino kako vjetar zviždi među stijenama.

Međutim, straža je velebnih orlova sad bila udvostručena, a oni su dobro uočili Húrina, daleko pod njima, samotna na svjetlu što je iščezavalo; i umah sam Thorondor, jer su se vijesti činile važnima, donese glase Turgonu. Međutim, Turgon reče:

"Zar Morgoth spava? Sigurno ste se prevarili."

"Nije tako" reče Thorondor. "Da su Manwëovi orlovi običavali ovako griješiti, davno bi vam, gospodaru, uzaludno bilo svako skrivanje."

"Onda tvoje riječi slute na zlo" odvrati Turgon "jer im značenje može biti samo jedno. Čak se i Húrin Thalion predao volji Morgothovoj. Nemam za njega milosti."

Ali kad je Thorondor otišao, Turgon je dugo sjedio u mislima i uznemiren, prisjećajući se djela Húrina od Dor-lómina; pa je stoga otvorio svoje srce i poslao orlove da potraže Húrina i da ga, ako uzmognu, dovedu u Gondolin. Ali bijaše prekasno i nisu ga više vidjeli ni na svjetlu ni u sjenci.

Húrin je, naime, u očaju stajao pred nijemim liticama Echoriatha, a sunce na zapadu, probijajući oblake, bojilo je njegove bijele vlasi u crveno. Tad kriknu glasno u divljini, ne mareći za to da ga tkogod može čuti, i prokune nemilosrdnu zemlju; pa uspevši se napokon na visoku stijenu, pogleda prema Gondolinu i zaviče gromoglasno:

"Turgone, Turgone, sjeti se močvare Serech! O Turgone, zar me ne želiš čuti iz svojih skrivenih dvora?"

Ali nije bilo drugoga zvuka doli vjetra u suhoj travi.

"Isto je ovako šuštalala u Serechu kad je sunce zapadalo" reče on. A dok je govorio, sunce zađe za Sjenovito gorje, tama ga opklopi sa svih strana, vjetar utihnu, a pustošijom zavlada tišina.

Međutim, bilo je ušiju što su čule riječi koje je Húrin izgovorio, a izvještaj o svemu ubrzo je stigao pred Mračno prijestolje na sjeveru; a Morgoth se nasmiješio, jer je sad točno znao u kojem je kraju boravio Turgon, iako zbog orlova nijedna uhoda još nije mogla doći u blizinu zemlje za Kružnim gorjem. Ovo bijaše prvo zlo koje je Húrinova sloboda provela.

Dok se spuštala tama Húrin se posrćući spusti sa stijene i zapade u dubok, bolan san. Ali u svojem snu začu Morwenin glas kako jadikuje i često izgovara njegovo ime; a njemu se učini da njezin glas dopire iz Brethila. Stoga, kad se probudio u svitanje dana, on ustade i pođe natrag u Brithiach te, prošavši uz rub Brethila, stiže jedne noći do Teiglinskog prijelaza. Noćni ga stražari opaziše, ali ih ispuni strava, jer su mislili da gledaju avet iz kakvog drevnog bojnog humka kako ide obavijena tamom, te tako Húrina nisu zadržali, a on je na koncu stigao na mjesto Glaurungove lomače i ugledao visoku stijenu što je stajala u blizini ruba Cabed Naeramatha.

Ali Húrin ne pogleda stijenu, jer je znao što na njoj piše; već njegove oči opaziše da nije bio sam. U sjenci stijene sjedila je žena, prignuta nad svoja koljena; dok je Húrin ondje stajao u tišini, ona zabaci svoju pohabanu kukuljicu i podiže glavu. Bijaše sijeda i stara, ali iznenada njezine oči pogledaše u njegove i on ih prepozna; jer premda su bile divlje i prestravljene, u njima je još sjalo ono svjetlo koje joj je davno prije steklo ime Eledhwen, najponosnije i najkrasnije smrtnice iz Drevnih dana.

"Napokon si stigao" reče ona. "Predugo sam čekala."

"Cesta je bila mračna. Došao sam što sam prije mogao" odvrati on.

"Ali zakasnio si" reče Morwen. "Oni su izgubljeni."

"Znam" reče on. "Ali ti nisi."

No, Morwen odgovori:

"Gotovo da i jesam. Iscrpljena sam. Otići ću sa suncem. Malo je vremena preostalo; ako znaš, reci mi! Kako ga je pronašla?"

Ali Húrin joj ne odgovori, pa su sjedili pokraj stijene i više nisu rekli ni riječi; a kad je sunce zašlo, Morwen uzdahnu, uhvati ga za ruku i utihnu, i Húrin je znao da je

umrla. Promatrao ju je u sumraku i činilo mu se da su se bore od žalosti i teških patnji izgladile.

"Nisu je pobijedili" reče i sklopi joj oči, te osta sjedeći uz nju dok se spuštala noć. Vode Cabed Naeramatha i dalje su grmile, ali on nije čuo nikakva zvuka i ništa nije vidio, niti išta osjećao, jer mu je srce bilo poput kamena u grudima. Ali uto zapuha hladan vjetar koji mu je prskao oštru kišu u lice; i to ga osvijesti, a gnjev se u njemu uzvitla poput dima, nadjačavši razum, te mu je jedina želja bila da se osveti za svu nepravdu nanesenu njemu i njegovu rodu, optužujući u svojoj boli sve one s kojima se ikad susreo. Tad ustade i načini grob za Morwen ponad Cabed Naeramatha na zapadnoj strani stijene; a na njemu uklesao ove riječi: *Ovdje leži i Morwen Eledhwen*.

Kazuje se da je vidovnjak i svirač harfe iz Brethila, zvan Glirhuin, ispjevao pjesmu koja govori kako Stijenu nesretnika Morgoth nije mogao ni oskvrnuti ni survati, pa ni onda kad bi svu zemlju potopila mora; kao što se kasnije i dogodilo, i da Tol Morwen još stoji sam u vodi za novim obalama što su bile stvorene u danima gnjeva Valara. Ali Húrin ondje ne počiva, jer njegov ga je usud gonio dalje, a Sjena ga još pratila.

Húrin je, dakle, pregazio Teiglin i spustio se na jug drevnom cestom koja je vodila u Nargothrond; te ugledao daleko na istoku osamljenu uzvisinu Amon Rûdh i znao što se ondje dogodilo. Naposljetku je stigao na obalu Naroga i pokušao prijeći divlju rijeku po palom kamenju mosta, kao što je Mablung od Doriatha pokušao prije njega; te stao pred slomljena Felagundova vrata, oslanjajući se na svoj štap.

Ovdje se mora spomenuti da je nakon Glaurungova odlaska, Mîm, Sitni patuljak, našao put do Nargothronda i ušuljao se u razorene dvore; te ih prisvojio i sjedio ondje opipavajući zlato i dragulje, puštajući da mu sipe kroz ruke, a nitko nije dolazio da ga opljačka iz straha od Glaurungova duha i same uspomene na nj. Ali jedan je sad došao i stajao na pragu; pa Mîm stupi naprijed i htjede doznati njegove namjere. Ali Húrin reče:

"Tko si ti da mi možeš braniti ulazak u kuću Finroda Felagunda?"

Nato patuljak odvrati:

"Ja sam Mîm; i prije nego što su oholi stigli preko Mora, patuljci su dubili dvorane Nulukkidîna. Ja sam se samo vratio da uzmem što mi pripada, jer sam posljednji od svojega roda."

"Ako je tako, nećeš više moći uživati u svojem nasljedstvu" reče Húrin "jer ja sam Húrin, Galdorov sin, koji se vratio iz Angbanda, a moj je sin bio Túrin Turambar kojega nisi zaboravio; a on je umorio zmaja Glaurunga koji je uništio ove dvorane u kojima sad sjediš ti; i nije mi neznano od koga je Zmajski šljem od Dor-lómina bio izdan."

Nato Mîm u velikom strahu zamoli Húrina da uzme što mu drago, ali da poštedi njegov život; no Húrin se ne obazre na njegovu molitvu, već ga umori ondje pred vratima Nargothronda. Tad stupi unutra i zadrži se neko vrijeme na tom strahotnom mjestu gdje je valinorsko blago ležalo razasuto po podovima u mraku i truleži; ali kazuje se da je Húrin, kad se vratio iz ruševina Nargothronda i stajao ponovno pod nebom, ponio sa sobom od čitava toga golemog blaga samo jednu stvarcu.

Sad je Húrin putovao na istok i stigao na Jezera sumraka ponad Sirionskih slapova; a ondje su ga uhvatili vilenjaci koji su čuvali Zapadne međe Doriatha i doveli

ga pred kralja Thingola u Tisuću pećina. Tad Thingola ispuniše čuđenje i tuga kad ga je ugledao i u sablasnom, ostarjelom čovjeku prepoznao Húrina Thaliona, Morgothova zatočenika; ali ljubazno ga pozdravi i iskaza mu počast. Húrin ne odvrati kralju ni jednom riječju, već izvadi ispod plašta onu jednu stvarcu koju je bio ponio sa sobom iz Nargothronda; a to nije bilo maleno blago, već Nauglamir, Ogrlica patuljaka, koju su majstori Nogroda i Belegosta bili načinili za Finroda Felagunda prije mnogo godina, i najslavnije od svih njihovih djela iz Drevnih dana koje je Finrod za života cijenio više od čitava nargothrondskog blaga. No, Húrin ga baci Thingolu pred noge uz surove i gorke riječi.

"Primi svoju plaću" poviče on "za to što si mi dobro čuvao djecu i ženu! Jer ovo je Nauglamir, čije ime poznaju mnogi među vilenjacima i ljudima; ja ti ga donosim iz mraka Nargothronda, gdje ga je tvoj rođak Finrod ostavio kad je odlazio s Berenom, Barahirovim sinom, da izvrši zadaću Thingola Doriathskog!"

Nato Thingol pogleda veliko blago I prepozna Nauglamír, a dobro shvati i Húrinovu namjeru; ali, bivajući ispunjen sažaljenjem, on obuzda svoj bijes i pretrpi Húrinovu porugu. A na kraju prozbori Melian i reče:

"Húrine Thalione, Morgoth te začarao; jer onaj koji vidi kroz Morgothove oči, htio-ne htio, vidi sve stvari iskrivljene. Dugo smo Túrina, tvojega sina, odgajali u dvorima Menegrotha i ukazali mu ljubav i čast dostojne kraljevskoga sina; a to što se on nikad nije vratio u Doriath, nije bilo ni kraljevom ni mojom voljom. Poslije smo i tvojoj ženi i kćeri ovdje pružili utočište sa svim častima i dobrim željama; tražili smo sve moguće načine kako bismo Morwen odgovorili od puta u Nargothrond. To Morgothov glas iz tebe kudi tvoje prijatelje."

Čuvši Melianine riječi, Húrin osta nepomičan te je dugo zurio u kraljičine oči; a ondje u Menegrothu, još zaštićenom Melianinim pojasom od Neprijateljeve tame, on pročitava istinu o svemu što se dogodilo i okusi konačno cijelost jada koji mu je namjerio Morgoth Bauglir. I više nije govorio o onom što je prošlo, već, sagnuvši se, podiže Nauglamír s mjesta gdje je ležao pred Thingolovim stolcem, pa mu ga preda, govoreći:

"Primate sad, gospodaru, Ogrlicu patuljaka, kao dar onoga koji nema ništa i kao uspomenu na Húrina iz Dor-lómina. Jer sad je moja sudbina ispunjena, a Morgothova nakana postignuta, no ja više nisam njegov rob."

Tad se okrenu natrag i ostavi Tisuću pećina, a svi koji su ga vidjeli uzmaknuše pred njegovim licem, te nitko nije težio zaustaviti njegov pohod, niti je itko znao kamo se uputio. Ali kazuje se da Húrin otad nije htio živjeti, bivajući lišen svake svrhe i želje, te se na koncu bacio u Zapadno more. Tako je skončao najmoćniji ratnik među smrtnim ljudima.

No, kad je Húrin otišao iz Menegrotha, Thingol je dugo sjedio u tišini, zureći u velebno blago što mu je počivalo na koljenima; pade mu na um da bi ga trebalo prekovati i u njega umetnuti Silmaril. Jer kako su ljeta prolazila, Thingolova se misao sveudilj vraćala Fëanorovu dragulju i postala vezana uza nj, te ga on nije volio ostavljati čak ni za vratima svoje najdublje riznice; sad je namjeravao da ga uvijek nosi sa sobom, dok hoda i spava.

Tih su dana patuljci još na svojim putovanjima dolazili u Beleriand iz svojih palača u Ered Lindonu te, prelazeći Gelion kod Sarn Athrada, Kamenoga gaza,

putovali drevnom cestom u Doriath; njihova je vještina u obradi kovine i kamena bila vrlo velika, kao i potreba za njihovim umijećem u dvorima Menegrotha.

Ali više nisu dolazili u malim družinama kao ranije, već u velikim skupinama dobro naoružanim kako bi se zaštitili u opasnim krajevima između Arosa i Geliona, a u Menegrothu su u tim prilikama boravili u odajama i kovačnicama odvojenima od ostalih. Upravo u to su doba veliki majstori iz Nogroda stigli u Doriath, pa im stoga kralj, pozvavši ih, objavi svoju želju, da, ako im vještina bude dovoljno velika, prekuju Nauglamír i u nj umetnu Silmaril. Tad patuljci vidješe djelo svojih očeva i zaprepašteni ugledaše sjajni Fëanorov dragulj te ih ispuni velika žudnja da ih se domognu i odnesu odatle u svoje daleke domove u planinama. No, zatajili su svoje misli i prihvatili zadatak.

Dug bijaše njihov rad, a Thingol je sam silazio u njihove duboke kovačnice i vječito sjedio uz njih dok su radili. U neko doba njegova se želja ispuni, a najveća djela vilenjaka i patuljaka spojiše se i učiniše jednim; njegova krasota bijaše prevelika, jer sad su bezbrojni dragulji Nauglamíra odražavali i bacali uokolo u čudesnim nijansama svjetlo Silmarila u sredini. Tad ga Thingol, koji je bio sam među njima, htjede uzeti i zakopčati oko vrata, ali patuljci ga u taj čas spriječiše i zatražiše da im ga preda, govoreći:

"Kojim pravom vilenjački kralj zahtijeva Nauglamír, koji su naši očevi načinili za Finroda Felagunda koji je mrtav? Njemu ga je u posjed predala ruka Húrina, čovjeka iz Dor-lómina, koji ga je uzeo poput tata iz tame Nargothronda."

Međutim je Thingol progledao u njihova srca i vidio da su, žudeći za Silmarilom, tražili izliku i ljepoliku krinku za svoju pravu namjeru; te se u svojem bijesu i oholosti ne obazre na opasnost koja mu je prijetila, već ih oslovi s prezirom, kazujući:

"Kako se vi od tako neugledne rase usuđujete išta zahtijevati od mene, Elu Thingola, gospodara Belerianda, čiji je život započeo uz vode Cuiviénena bezbroj godina prije nego što su se probudili očevi zakrčljala naroda?"

Pa, uspravivši se visok i ponosan među njima, zapovjedi im sramotnim riječima da odu iz Doriatha nenaplaćeni.

Umah kraljeve riječi raspališe žudnju patuljaka u jarost i oni se postaviše protiv njega i dohvatiše ga svojim rukama i umoriše na mjestu. Tako je umro u dubokim pećinama Menegrotha Elwë Singollo, kralj Doriatha, koji se jedini od sve Ilúvatarove djece združio s jednom od Ainura; a njemu, koji je jedini od Napuštenih vilenjaka ugledao svjetlo Valinorskog drveća, posljednji je pogled počivao na Silmarilu.

Tad patuljci, uzevši Nauglamír, ostaviše Menegroth i utekoše na istok kroz Region. Ali vijesti su brzo putovale šumom i tek je nekolicina te družine uspjela prijeći Aros, jer su ih progonili do smrti dok su tragali za istočnom cestom; a Nauglamír in ponovno oteli i donijeli natrag u gorkoj tuzi kraljici Melian. Međutim, dvojica od Thingolovih ubojica uspjela su uteći hajci na Istočnim međama i vratili se na kraju u svoj grad daleko u Modrom gorju; a ondje u Nogrodu ispričali su donekle o onome što se dogodilo, kazujući da su patuljke umorili u Doriathu po zapovijedi Vilin-kralja, koji im je ovako na prijevaru htio uskratiti nagradu.

Nato patuljke Nogroda zahvati strahovit gnjev i žalost zbog smrti njihovih rodaka i njihovih vještih majstora, pa stadoše trgati svoje brade i kukati; dugo su sjedili razmišljajući o osveti. Kazuje se da su zatražili pomoć od Belegosta, ali da im je

ona bila zanijekana, te da su ih patuljci Belegosta kušali odvratiti od te namjere, ali su njihovi savjeti bili bez učinka, pa je nedugo zatim velika vojska krenula iz Nogroda i, pregazivši Gelion, odmarširala na zapad preko Belerianda.

Doriath je trpio velike promjene. Melian je dugo sjedila u tišini uz kralja Thingola; njezine misli odlutale su u zvjezdana ljeta i njihov prvi susret među slavujima Nan Elmotha prije mnogo vjekova; znala je da je njezin rastanak od Thingola prethodio još većem rastanku, te da se Doriathu bližila propast. Jer Melian bijaše od božanskoga roda Valara, i Maia vrlo moćna i mudra; koja je zbog ljubavi prena Elwëu Singollu uzela na se lik Ilúvatarove djece i tim se brakom sputala lancima i okovima od Ardina mesa. U tom mu je liku donijela na svijet Lúthien Tinúviel i u tom liku dobila moć nad stvari Arde, te je Melianin pojas štitio Doriath kroz duge vjekove od vanjskoga zla. Ali sad je Thingol ležao mrtav, a njegov duh otišao u Mandosove dvore; a njegovom smrću promijenila se i Melian. Tako se dogodilo da se njezina moć u to doba povukla iz šuma Neldoretha i Regiona, a Esgalduin, začarana rijeka, žuborila je drugačijim glasom, dok je Doriath ležao otvoren neprijatelju.

Otad Melian nije ni s kim zborila doli jedino s Mablungom, moleći ga da pripazi na Silmaril, te da što brže pošalje glase Berenu i Lúthien u Ossiriandu; ona pak nestade iz Međuzemlja i ode u zemlju Valara za Zapadnim morem, da premišlja nad svojim jadima u vrtovima Lóriena, odakle je bila došla, te ova priča više o njoj ne govori.

Tako se dogodilo da je vojska Naugrima, prešavši Aros, nesmetano stupila u šume Doriatha a da im se nitko nije ispriječio na putu, jer bilo ih je mnogo i bili su razjareni, dok su kapetani Sivih vilenjaka zapali u sumnju i očaj i išli tamo-amo bez svrhe. Patuljci su se, pak, držali svojega puta, i prešli preko velikog mosta te ušli u Menegroth; a ondje se dogodilo najžalosnije od svih djela iz Drevnih dana. Jer, u Tisućama se pećina vodila bitka i mnogo je vilenjaka i patuljaka izginulo, a na to se nije zaboravilo. No patuljci izadoše odatle pobjedonosni, a Thingolovi dvori bijahu ispremetani i opljačkani. Ondje pade Mablung od Teške ruke pred vratima riznice u kojoj je ležao Nauglamír; dok su Silmaril oteli.

U to su vrijeme Beren i Lúthien još boravili na Tol Galenu, Zelenom otoku, na rijeci Adurant, najjužnijoj od rijeka što su, rušeći se s Ered Lindona, tekle da se pridruže Gelionu; a njihov je sin Dior Eluchíl imao za ženu Nimloth, rođakinju Celeborna, princa Doriatha, koji se oženio gospom Galadriel. Sinovi Dora i Nimloth bijahu Eluréd i Elurín; a rodila im se i kći, pa nju nazvaše Elwing, što znači Zvezdana pjena, jer je rođena jedne noći pune zvijezda čija se svjetlost iskrila u pjeni vodopada Lanthir Lamatha u blizini kuće njezina oca.

Međutim, vijest je brzo putovala među vilenjacima Ossirianda da se velika vojska patuljaka naoružana ratnom opremom spustila s planina i pregazila Gelion na Kamenom gazu. Ove vijesti ubrzo dospješe do Berena i Lúthien; u to je doba stigao k njima i glasnik iz Doriatha izvijestivši ih o onom što se tamo dogodilo. Nato Beren ustade i ostavi Tol Galen pa, pozvavši k sebi Dora, svojega sina, zajedno pođoše na sjever k rijeci Ascar, a s njima je pošlo mnogo Zelenih vilenjaka iz Ossirianda.

Tako se dogodilo da su nogrodske patuljke kad su, vraćajući se iz Menegrotha s prorijeđenom vojskom, ponovno stigli do Sarn Athrada, napali nevidljivi neprijatelji;

jer dok su se oni uspinjali obalama Geliona pod teretom doriathskog plijena, najednom se cijela šuma ispunila zvucima vilenjačkih trubli, a strelice doletjele na njih sa svih strana. Ondje je mnogo patuljaka palo već u prvom napadu, ali neki se, utekavši iz zasjede, okupiše, te stadoše bježati na istok prema planinama. A dok su se uspinjali dugim obroncima podno gore Dolmed, nabasaše na Pastire drveća, koji zatjeraše patuljke u sjenovite lugove Ered Lindona; odakle, pripovijeda se, nijedan više nije izašao kako bi se popeo visokim puteljcima koji su vodili u njihove domove.

U toj bici kod Sarn Athrada Beren je izvojevao svoj posljednji boj i sam umorio gospodara Nogroda, te mu oteo Ogrlicu patuljaka; no ovaj je, umirući, prokleo sve blago. Tad Beren u čudu pogleda onaj isti dragulj koji je sam bio odsjekao iz Morgothove željezne krune, a koji je sad blistao umetnut patuljačkom vještinom među zlato i dragulje, pa ispere s njega krv u vodama rijeke. A kad je sve bilo gotovo, doriathsko blago potopiše u rijeci Ascaru, a od tog časa rijeka dobi novo ime, Rathlóriel, Zlatno korito; Beren pak uze Nauglamír i vrati se na Tol Galen. Malo je Lúthieninu tugu olakšalo saznanje da su gospodara Nogroda umorili i još mnoge patuljke uz njega; no kazuje se i pjeva da je Lúthien, noseći onu ogrlicu i onaj besmrtni dragulj, bila slika najveće krasote i slave koja je ikad postojala izvan Valinorskog kraljevstva; i na kratko vrijeme Zemlja je živućih mrtvaca postala poput odraza zemlje Valara i ni jedno mjesto nije otad bilo tako lijepo, tako plodno, ni tako okupano svjetlom.

Međutim, Dior, Thingolov nasljednik, oprostio se s Berenom i Lúthien te, otišavši iz Lanthir Lamatha sa svojom ženom Nimloth, stiže u Menegroth i nastani se ondje, a s njim pođoše njihovi mladi sinovi Eluréd i Elurín, i Elwing, njihova kći. Ondje ih Sindari primiše s radošću, te se uzdigoše iz tame nastale u tuzi za svojim palim rođacima i kraljem i za Melianinim odlaskom; a Dior Eluchíl odluči povratiti slavu doriathskog kraljevstva.

Jedne je jesenje večeri, kad je već postajalo kasno, netko zakucao na vrata Menegrotha, zatraživši prijem kod kralja. Bio je to knez Zelenih vilenjaka koji je hitao iz Ossirianda, a vratari ga dovedoše ondje gdje je Dior sjedio sam u svojoj odaji; tu je u tišini predao kralju jedan kovčeg i otišao. U tom je kovčegu ležala Ogrlica patuljaka u kojoj je bio umetnut Silmaril; a Dior je, gledajući je, znao kako je bila znak da su Beren Erchamion i Lúthien Tinúviel doista umrli i otišli gdje ljudski rod odlazi, u sudbinu izvan svijeta.

Dugo je Dior zurio u Silmaril, koji su njegov otac i mati dobavili mimo svake nade iz Morgothova užasa; njegova je tuga bila golema, jer ih je smrt stigla tako brzo. Ali mudri su govorili da im je Silmaril skratio dane, jer je plamen Lúthienine ljepote, dok ga je nosila, bio presvijetao za zemlje smrtnika.

Nato Dior ustade i oko svojega vrata zakopča Nauglamír; sad se činio poput najkrasnijeg od sve djece svijeta, od trostruka roda: od Edaina, i od Eldara, i od Maiara iz Blaženog kraljevstva.

Ali uto glasine stadoše kolati među raštrkanim vilenjacima Belerianda da je Dior, Thingolov nasljednik, nosio Nauglamír, pa rekoše:

"Fëanorov Silmaril ponovno gori u šumama Doriatha."

Zakletva se Fëanorovih sinova ponovno probudila iz sna. Naime, dok je Lúthien nosila Ogrlicu patuljaka nijedan je se vilenjak nije usuđivao napasti; ali sad se, dočuvši za obnovu Doriatha i Diorov ponos, sedmorica ponovno okupiše nakon lutanja, te mu poslaše glase kako traže ono što im pripada.

Ali Dior nije poslao odgovora Fëanorovim sinovima, pa Celegorm podiže svoju braću da pripreme napad na Doriath. Stigli su neočekivano usred zime i tukli se s Diorom u Tisuću pećina; tako se drugi put dogodilo da je vilenjak ubijao vilenjaka. Ondje pade Celegorm od Diorove ruke; ondje pade Curufin i tamnokosi Caranthir; ali i Dora isto umoriše, zajedno s Nimloth, njegovom ženom, a okrutni Celegormovi sluge zarobiše njegove mlade sinove i ostaviše ih da umru od gladi u šumi. Zbog ovog se jedino Maedhros uistinu pokajao, te ih dugo tražio po šumama Doriatha, ali njegova je potraga bila neplodna; i o sudbini Eluréda i Elurína nijedna priča ne kazuje.

Tako je Doriath pao i više se nikad nije uzdigao. No, Fëanorovi sinovi nisu dobili ono za čim su tragali, jer je ostatak naroda utekao pred njima, a s njima je bila Elwing, Diorova kći, te su pobjegli i, noseći sa sobom Silmaril, stigli nakon nekog vremena do ušća rijeke Sirion pokraj mora.

XXIII. POGLAVLJE

O TUORU I PADU GONDOLINA

Već je bilo rečeno da je Huor, Húrinov brat, bio umoren u bici Suza nebrojenih i da je u zimu te godine Rían, njegova žena, donijela na svijet dijete u divljini Mithrima, da je njegovo ime bilo Tuor i da ga je posvojio Annael, jedan od Sivih vilenjaka, koji su još živjeli u tim brdima. Međutim, kad je Tuoru bilo šesnaest godina, vilenjaci odlučiše napustiti pećine Androtha, gdje su boravili, i potajno otići u Sirionske luke na dalekom jugu; ali napadoše ih orci i Istočnjaci prije negoli su ostvarili svoj bijeg, a Tuora zarobi i podjarmi Lorgan, vođa hithlumskih Istočnjaka. Tri je godine izdržao to sužanjstvo, ali je pri njihovu isteku pobjegao i, vrativši se u pećine Androtha, boravio ondje sam samcat i nanio toliko udaraca Istočnjacima da je Lorgan dao ucijeniti njegovu glavu.

Ali kad je Tuor ovako u samoći proživio četiri godine, Ulmo mu u srce zasadi želju za odlaskom iz zemlje njegovih očeva, jer je bio izabrao Tuora za izvršitelja svojih zamisli, a ovaj, ostavivši još jedanput pećine Androtha, ode na zapad preko Dor-lómina i pronade Annon-in-Gelydh, Dveri Noldora, koje je Turgonov narod izgradio dok su boravili u Nevrastu prije mnogo godina. Odatle je vodio mračan hodnik podno planina i završavao u Cirith Ninniachu, Duginoj pukotini, kroz koju je uzburkana voda protjecala prema Zapadnom moru. Tako se zgodilo da Tuorov bijeg iz Hithluma nisu zamijetili ni ljudi ni orci, a nikakvo saznanje o njemu nije dospjelo do Morgothovih ušiju.

Tuor je, dakle, stigao u Nevrast i, ugledavši Belegaer, Veliko more, zaljubio se u njega, te su njegov šum i čežnja za njim zauvijek ostali u njegovu srcu i uhu, a njega je zahvatio nemir koji ga je na kraju doveo u dubine Ulmova kraljevstva. Stoga se on nastani u Nevrastu sam samcat i ljetu te godine prođe, a propast se stade bližiti Nargothrundu; no, kad je stigla jesen, on opazi sedam velikih labudova gdje lete na jug i prepozna u njima znak da je dugo oklijevao, te stade slijediti njihov let niz morske obale. Tako na kraju stiže u napuštene dvore Vinyamara podno gore Taras, stupi unutra, te pronade ondje štit i oklop od veriga, mač i kacigu, koje je Turgon davno prije ostavio ondje prema Ulmovoј zapovijedi; pa se opremi onim oružjem i spusti na obalu. Ali sa zapada se podiže velika oluja, a iz te se oluje pojavi Ulmo, Gospodar voda, u svoj svojoj slavi pa se obrati Tuoru koji je stajao pokraj mora. Ulmo mu naloži da ostavi to mjesto i potraži skriveno kraljevstvo Gondolin; dade Tuoru velik plašt, da ga sjenkama zakloni od očiju njegovih neprijatelja.

No, kad je ujutro oluja utihnula, Tuor nabasa na jednog vilenjaka koji je stajao pred zidinama Vinyamara; taj bijaše Voronwë, sin Aranwëa od Gondolina, koji je plovio na posljednjem brodu što ga je Turgon poslao na Zapad. Ali kad se taj brod, vraćajući se konačno iz duboka oceana, potopio u velikoj oluji nadomak obale Međuzemlja, Ulmo ga je, jedinog od njegovih mornara, podigao i izbacio na obalu u blizini Vinyamara; a doznajući za zapovijed koju je Tuoru dao Gospodar voda, Voronwë osta iznenađen, te mu nije odbio svoje vodstvo do skrivenih vrata Gondolina. Stoga oni zajedno krenuše odande, a kako im je Zla zima te godine dolazila ususret sa sjevera, išli su oprezno na istok pod obroncima Sjenovita gorja.

Nakon nekog vremena stigoše na svojem putovanju do Ivrijskih jezeraca, i s tugom promotriše nečist koja je ondje nastala od prolaska zmaja Glaurunga; ali dok su još zurili u nj, opaziše nekoga kako hita na sjever, a taj bijaše čovjek visoka rasta, odjeven u crno i s crnim mačem u ruci. No, oni nisu znali tko je on, niti što se sve dogodilo na jugu te je on prošao pokraj njih a da nisu izmijenili riječ.

A na kraju su, zahvaljujući Ulmovoj moći koja ih je štitila, dospjeli pred skrivena vrata Gondolina i, spustivši se niz podzemni hodnik, stigli do unutrašnjih dveri, gdje su ih zarobili stražari. Tad su ih povelili uz velebitni klanac Orfalch Echor, ograđen sedmorim vratima, i doveli ih pred Ectheliona od Vrela, čuvara velikih dveri na kraju strme ceste; ondje Tuor zbaci svoj plašt, te se po opremi koju je nosio sa sobom iz Vinyamara moglo vidjeti da ga je doista sam Ulmo poslao. Uto Tuor pogleda dolje prema krasnoj dolini Tumladen, umetnutoj poput zelena dragulja sred prstenastih gora i vidje u daljini na kamenitom visu Amon Gwaretha Gondolin veličanstveni, grad od sedmero imena, čija slava i divota nadvisuju u pjesmama sva ostala prebivališta vilenjaka u Oviem zemljama. Na Ecthelionovu zapovijed oglasiše se trublje s tornjeva visokih dveri i one odjeknuše u brdima; a iz velike se daljine, ali jasno, začu odgovor trubli koje su svirale s bijelih zidina grada, okupanog u ružičastoj zori nad dolinom.

Tako se zgodilo da je Huorov sin odjahao preko Tumladena i stigao na vrata Gondolina te, uspevši se širokim gradskim stubištem, bio sproveden na kraju u Kraljevu kulu ugledavši prikaze valinorskog Drveća. Tad se Tuor zaustavi pred Turgonom, Fingolfinovim sinom, Vrhovnim kraljem Noldora, uz kraljevu desnicu stajao je Maeglin, sin njegove sestre, dok mu je uz ljevicu sjedila Idril Celebrindal, njegova kći; i svi koji su čuli Tuorov glas zapanjiše se, sumnjajući da je ovo doista čovjek od smrtno rase, jer njegove riječi bijahu riječi Gospodara voda koje su ga u tom času opsjele. A on upozori Turgona da se Mandosovo prokletstvo žurno bliži svojem ispunjenju, kad će sva djela Noldora propasti; te ga zamoli da ode i ostavi krasan i velebitan grad koji je izgradio, te se spusti Sirionom do mora.

Turgon je dugo pomišljao nad Ulmovim savjetom pa mu padoše na um riječi koje je čuo u Vinyamaru:

"Ne ljubi odviše djelo svojih ruku i zamisli svojega srca; sjeti se da jedina nada Noldora leži na Zapadu i dolazi s Mora."

Međutim, Turgon je postao ponosan, a Gondolin krasan poput uspomene na vilenjački Tirion, te je on još imao povjerenja u svoju skrovitost i neoborivu snagu, makar je i jedan Vala pobijao; a nakon Nirnaeth Arnoediada narod se toga grada nikad više nije želio miješati u jade vilenjaka i ljudi s onu stranu, niti se kroz grozu i opasnost vratiti na Zapad. Zatvoreni unutar svojih neprohodnih i začaranih gora, nisu nikome dopuštali da uđe, makar taj bježao pred Morgothovom osvetničkom mržnjom; vijesti su o drugim krajevima pristizale k njima nejasne i daleke, i malo su se na njih obazirali. Angbandske su uhode uzalud za njima tragale; njihovo je boravište bilo poput glasine, poput tajne koju nitko ne može otkriti. Maeglin je uvijek govorio protiv Tuora na kraljevskim vijećanjima, a njegove su riječi dobivale na snazi to više što su se slagale s Turgonom željom; te se on naposljetku oglušio na Ulmovu molbu i odbio njegov savjet. Ali, u Valinom upozorenju čuo je ponovno riječi izgovorene prije odlaska Noldora na obali Aramana u davnini; te se strah od izdaje probudio u Turgonovu srcu. Stoga su u to doba sam pristup skrivenim vratima u Kružnom gorju zatrpali; a otad nitko nije odlazio iz Gondolina ni po kakvom mirotvornom ili ratnom

zadatku, dokle god je taj grad stajao. Vijesti je donio Thorondor, knez orlova, o padu Nargothronda, a poslije o umorstvu Thingola i Diora njegova nasljednika, i o propasti Doriatha; ali Turgon se oglušio na glasove o patnji izvana, te se zakleo da nikad neće kročiti ni uz kojeg Fëanorova sina; a svojem je narodu zabranio da ikad stupi izvan brdovitoga tabora.

A Tuor ostade u Gondolinu, jer njegovo ga je blaženstvo i krasota, te mudrost njegovih stanovnika očarala; on je postao moćan rastom i umom, te se udubio u svladavanje nauka izgnanih vilenjaka. Tad se Idrilino srce okrenu njemu, a njegovo njojzi; dok je Maeglinova skrivena mržnja bivala sve veća, jer on je nadasve htio imati nju, jedinu nasljednicu gondolinskog kralja. Ali kralj je tako visoko cijenio Tuora da mu, kad je ovaj proboravio ondje sedam godina, Turgon nije odbio čak ni ruku svoje kćeri; jer premda nije htio poslušati Ulmov nalog, uvidio je da je sudbina Noldora bila isprepletena s njim, kojega je poslao Ulmo; a nije zaboravio ni na riječi koje mu je Huor rekao prije nego što je gondolinska vojska otišla iz bitke Suza nebrojenih.

Tad su priredili veliku i radosnu gozbu, jer je Tuor pridobio srca cijeloga tog naroda, osim jedinog Maeglina i njegovih sljedbenika; tako se sklopio drugi brak između vilenjaka i ljudi.

U proljeće sljedeće godine rodio se u Gondolinu Eärendil Poluvilenjak, sin Tuora i Idril Celebrindal; a to bijaše petsto tri godine od dolaska Noldora u Međuzemlje. Izvanredne ljepote bijaše Eärendil, jer mu je na licu blistalo svjetlo poput svjetla nebeskoga, a posjedovao je krasotu i mudrost Eldara, te snagu i odvažnost ljudi iz starine; dok mu je More vječito zborilo u ušima i srcu, kao i Tuoru, njegovu ocu.

U to su doba dani Gondolina još bili puni radosti i spokoja; nitko nije znao da su onaj kraj u kojem je ležalo Skriveno kraljevstvo Morgothu naposljetku razotkrili Húrinovi krici, kad je ono, stojeći u divljini za Kružnim gorjem i ne nalazeći ulaza, zazivao Turgona u očaju. Otad se Morgothova misao neprestano okretala planinskome kraju između Anacha i gornjih tokova Siriona, kojim njegovi sluge nikad nisu prolazili; ali još nijedna uhoda ni stvorenje iz Angbanda nije moglo tamo stići zbog budnosti orlova, koji su tako osujećivali ostvarenje Morgothovih namjera. No, Idril Celebrindal bijaše mudra i dalekovidna, te je slutila zlo u svojem srcu, a ta je slutnja zakrila njezin vedar duh poput oblaka. Stoga ona u to doba dade prirediti tajni put, koji će voditi iz grada i, prolazeći pod površinom ravni, izlaziti daleko za zidinana sjeverno od Amon Gwaretha; pa još učini da je za to djelo znala tek nekolicina, a nikakve glasine o njemu nisu dospjele do Maeglinovih ušiju.

Međutim, jednog se dana, dok je Eärendil još bio dijete, Maeglin izgubio. On, je naime, kako je već bilo rečeno, iznad svih drugih zanata volio rudarenje i iskapanje kovina, a bio je majstor i vođa vilenjaka koji su obrađivali planine daleko od grada, tražeći kovine kako bi ih prekovali u predmete mira i rata. Ali Maeglin je često odlazio s nekolicinom svoje družine na vanjsku stranu brdovita tabora a da kralj nije ni slutio kako netko krši njegov nalog; tako se zgodilo, kao što je usud htio, da su Maeglina zarobili orci i odveli u Angband. Maeglin nije bio nikakav slabić ni kukavica, ali muke kojima su mu prijetili oslabiše njegov duh, te on otkupi svoj život i slobodu razotkrivši Morgothu mjesto na kojem se nalazio Gondolin i puteve kojima ga se može naći i napasti. Veliko je uistinu bilo Morgothovo veselje, pa je Maeglinu obećao vlast nad Gondolinom kao njegovim vazalom i ruku Idril Celebrindal, kad grad bude osvojen;

zapravo su žudnja za Idril i mržnja prema Tuoru navele Maeglina to lakše na izdaju, najzloglasniju u cijeloj povijesti Drevnih dana. Morgoth ga, međutim, poslao natrag u Gondolin, da ne bi tkogod posumnjao u prijevaru, te da Maeglin može pomoći napadu iznutra, kad za nj dođe čas; te je on stao boraviti na kraljevskome dvoru nasmiješena lica i s pakošću u srcu, dok je tama sve više rasla u Idrilinoj duši.

Na koncu, u godini kad je Eärendilu bilo sedam ljeta, Morgoth se osjeti spremnim, te odasla na Gondolin svoje Balroge, svoje orke i vukove; a s njima stigoše zmajevi iz Glaurungova legla, koji su postali brojni i strahotni. Morgothova je vojska prešla sjeverna brda tamo gdje su bila najviša, a straža manje oprezna, i stigla noću u vrijeme svetkovine, kad je sav narod Gondolina stajao na zidinama iščekujući izlazak sunca i pjevajući pjesme njegovu uzdignuću; jer sljedeći je dan bilo veliko slavlje koje su nazivali Vrata ljeta. No, crvena se svjetlost uspela brdima na sjeveru, a ne na istoku; nikoga nije bilo da zadrži navalu neprijatelja, sve dok on nije stigao pred same zidine Gondolina, a grad opsjeo bez nade u spas. O djelima očajničke hrabrosti koja su ondje izvršili poglavari plemenitih kuća i njihovi ratnici, a ništa manje Tuor, rečeno je mnogo u *Padu Gondolina*: o boju Ectheliona od Vrela s Gothmogom, knezom Balroga, na samom Kraljevu trgu, gdje su obojica usmrtila onog drugog, i o Turgonovim dvorjanima i njihovoj obrani Turgonove kule, sve dok nije bila srušena; a strašan je bio njezin pad i pad Turgonov sred njezinih ruševina.

Tuor je kušao spasiti Idril iz razorena grada, ali je Maeglin dohvatio i nju i Eärendila, te se Tuor potukao s Maeglinom na zidinama i bacio ga s njih, a njegovo je tijelo, padajući, triput udarilo o stjenovite obronke Amon Gwaretha prije negoli ga je nestalo u plamenu pod njima. Tad Tuor i Idril povedoše one ostatke gondolinskoga naroda, koje su mogli okupiti u pometnji požara, tajnim putem koji je Idril bila pripremila; a o tom prolazu angbandski zapovjednici nisu ništa znali, niti im je palo na um da će ikoji od bjegunaca odabrati cestu prema sjeveru i najvišim planinama i kraju najbližem Angbandu. Dim požara i para krasnih gondolinskih vrela, koja su presušila od plamena zmajeva sa sjevera, polegoše na dolinu Tumladen poput žalosne magle; tako osiguraše bijeg Tuora i njegove družine, budući da ih je još čekala duga cesta na otvorenom, od kraja podzemnog hodnika do brežuljaka u podnožju gora. Unatoč tome, oni ih se domogoše i mimo svake nade stadoše se njima uspinjati u jadu i u čemeru, zato što su visovi ondje bili hladni i strahotni, dok je među njima bilo mnogo ranjenih, žena i djece.

Postojao je ondje grozan klanac, Cirith Thoronath bijaše zvan, Orlovski rascjep, gdje je u sjeni najviših vrhunaca zavijao uzak puteljak; s desne strane ograđivala ga je klisura, a s lijeve stravična se provalija rušila u prazninu. Napredovali su u nizu tim uzanim putem kad ih u zasjedi dočekaše orci, jer je Morgoth bio postavio promatrače svuda po kružnim brdima; a jedan je Balrog bio s njima. Beznadan tad bijaše njihov položaj i jedva bi ih spasila hrabrost plavokosog Glorfindela, glave kuće Zlatnog cvijeta Gondolina, da im nije Thorondor u pravi čas pristigao u pomoć.

Mnogo se pjesama pjevalo o dvoboju Glorfindela s Balrogom navrh stijene na toj uzvisini, s koje su obojica propala u bezdan. Ali orlovi se, pristigavši, strelovito oboriše na orke i otjeraše ih kričeći natrag; te su svi pomrli ili popadali u dubinu, a glasina o bijegu iz Gondolina stigla je tek nakon mnogo vremena do Morgothovih ušiju. Thorondor je, pak, iznio Glorfindelovo tijelo iz ponora, pa su ga pokopali u

kamenitom humku pokraj klanca; a ondje je izrasla zelena tratina i po njoj je raslo žuto cvijeće među ogoljelim stijenama sve dok se svijet nije izmijenio.

Tako je pod vodstvom Tuora, Huorova sina, ostatak gondolinskog naroda prešao planine i spustio se u dolinu Siriona; te, hitajući na jug tegobnim i opasnim krajevima, dospio na koncu u Nan-tathren, Zemlju vrba, budući da je Ulmova moć još tekla tom velikom rijekom i obavijala ih. Ondje otpočinuše neko vrijeme i zaliječiše svoje rane i umor; ali tugu nisu mogli zaliječiti. Stoga prirediše gozbu u sjećanje na Gondolin i vilenjake koji su ondje izginuli, djevojke i žene, i kraljeve ratnike; a voljenom Glorfindelu ispjevaše u čast mnoge pjesme pod vrbama Nan-tathrena, na izmaku godine. Ondje Tuor ispjeva pjesmu svojem sinu Eärendilu i o tome kako je nekoć Ulmo, Gospodar voda, stigao na obale Nevrista i čežnja za morem probudi mu se u srcu, i u srcu njegova sina. Stoga Idril i Tuor ostaviše Nan-tathren i spustiše se na jug niz rijeku do mora; te se nastaniše na ušću Siriona i pridružiše se sa svojim narodom družini Elwing, Diorove kćeri, koja je onamo bila utekla nešto prije. A kad su vijesti stigle na Balar o padu Gondolina i Turgonovoj smrti, Ereiniona Gil-galada, Fingonova sina, proglasiše Vrhovnim kraljem Noldora u Međuzemlju.

Morgoth je za to vrijeme mislio da mu je pobjeda potpuna, te se malo obazirao na Fëanorove sinove i na njihovu zakletvu, koja mu nikad nije naškodila, već se uvijek okretala njemu u korist; pa se u svojim crnim mislima on nasmija, ne žaleći za onim jednim Silmarilom što ga je izgubio, jer će s pomoću njega, držao je, posljednji trag naroda Eldara nestati iz Međuzemlja i više ga neće uznemiravati. Ako je znao za prebivalište uz tok Siriona, nije to odavao nikakvim znakom, čekajući povoljnu priliku i računajući da će zakletva i laž učiniti svoje. Međutim, uz Sirion i more rastao je novi vilenjački narod, pabirci Doriatha i Gondolina; a s Balara Círdanovi pomorci stigoše među njih, te su oni zavoljeli valove i gradnju brodova, boraveći sve bliže obalama Arverniena, pod sjenkom Ulmove ruke.

Kazuje se da je u to doba Ulmo stigao u Valinor iz dubokih voda i govorio s Valarima o nevolji vilenjaka, te ih pozvao da im oprostite i da ih spase od nadmoćne Morgothove sile, te povrate Silmarile u kojima je sad jedino cvjetala svjetlost Blaženih dana kad su još Dva drveta sjala u Valinoru. Ali Manwë se nije ganuo; a što je u svojem srcu pomislio, tko može reći? Mudri su govorili da još nije bilo došlo vrijeme i da je samo jedan koji bi se osobno zauzeo za dobrobit i vilenjaka i ljudi, moleći oprost za njihova nedjela i milost nad njihovom nesrećom, mogao dirnuti srca Sila; dok Fëanorovu zakletvu možda čak ni sam Manwë nije mogao razriješiti, sve dok se nije izvršila, a Fëanorovi se sinovi odrekli Silmarila koje su nemilosrdno tražili kao svoje pravo. Jer svjetlo što je obasjavalo Silmarile sami su Valari načinili.

Tih je dana Tuor osjetio kako mu se došuljala starost, a čežnja za morskim dubinama vječito je jačala u njegovu srcu. Stoga on izgradi veliki brod i nadjenu mu ime Eärráme, što znači Morsko krilo; te s Idril Celebrindal razvi jedra prema zalasku sunca i Zapadu, i više se ne pojavi ni u jednoj priči ni pjesmi. Ali, u kasnijem dobu, pjevalo se kako je Tuor jedini od smrtnika bio pribrojen među stariju rasu, te se pridružio Noldorima koje je volio; a njegova se sudbina odijelila od sudbine ljudi.

XXIV. POGLAVLJE

O EÄRENDILOVU PUTOVANJU I GNJEVNOM RATU

Svijetli je Eärendil bio, dakle, poglavar naroda koji je živio u blizini ušća Siriona; za ženu je uzeo krasnu Elwing, te mu je ona na svijet donijela Elronda i Elrosa, koji se nazivaju Poluvilenjaci. No, Eärendil nije imao spokoja, a njegova putovanja duž obala Ovijeh zemalja nisu tažila njegov nemir. Dvije odluke jačale su u njegovu srcu, a u jednu ih je spajala čežnja za širokim Morem: težio je otploviti na njemu, tražeći Tuora i Idril koji se nisu vraćali; kanio je pronaći možda i posljednju obalu, te donijeti, prije no što umre, poruku vilenjaka i ljudi Valarima na Zapadu, koja bi nagnala njihova srca na milost nad jadima Međuzemlja.

Za to se vrijeme Eärendil brzo sprijateljio s Círdanom Brodograditeljem, koji je boravio na Balarskom otoku s onima od svojega naroda koji su bili utekli iz razaranja luka Brithombara i Eglaresta. Uz Círdanovu pomoć Eärendil izgradi Vingilot, Cvijet pjene, najkrasniji od svih brodova iz pjesme; zlačana mu bijahu vesla i bijela rebra, istesana iz brezovine Nimbrethila, a njegova su jedra bila poput srebrna mjeseca. U Spjevu o Eärendilu mnogo je toga ispjevano o njegovim pustolovinama u dubinama i po neistraženim zemljama, i na mnogim morima i mnogim otocima; no Elwing nije bila s njim, već je sjedila u tuzi pokraj ušća Siriona.

Eärendil nije pronašao ni Tuora ni Idril, niti je ikad dospio na onaj put do obala Valinora, poražen sjenkama i čarolijama, progonjen divljim vjetrovima, sve dok od čežnje za Elwing nije krenuo natrag svojem domu na obali Belerianda. A srce mu je zapovijedalo da pohita, jer se nenadani strah okomio na nj iz snova; dok ga vjetrovi, s kojima se prije hrvao, nisu, činilo se, nosili natrag onako brzo kako je htio.

Međutim, kad su prve glasine stigle Maedhrosu da je Elwing još živjela i držala u svojem posjedu Silmaril na ušću Siriona, on, kajući se zbog djela u Doriathu, nije posegnuo za njime. Ali za malo vremena spoznaja o njihovoj neispunjenoj prisezi vratila se da muči njega i njegovu braću te oni, okupivši se nakon svojih lovačkih lutanja, odaslaše u Luke poruke prijateljstva, ali i nepokolebljive zahtjeve. No, Elwing i sirionski narod ne htjedoše predati dragulj koji je Beren izvojevao, a Lúthien nosila i zbog kojega je krasni Dior bio umoren; pogotovo ne dok je Eärendil, njihov vladar, bio na moru, jer im se činilo su u Silmarilu ležali blagotvornost i blagoslov što su se spustili na njihove kuće i brodove. I tako je došlo do posljednjeg i najokrutnijeg krvoprolića između vilenjaka; to bijaše treća od najvećih nepravdi koje je počinila prokleta zakletva.

Naime, oni Fëanorovi sinovi, koji su još bili na životu, oboriše se iznenada na prognanike iz Gondolina i ostatak naroda iz Doriatha i uništiše ih. U toj bici neki su od njihova naroda stajali postrance, a nekolicina se pobunila i bila umorena na drugoj strani, pomažući Elwing protiv svojih vlastitih gospodara (jer takove bijahu bol i smutnja u srcima Eldara tih dana); ali Maedhros i Maglor dobiše bitku, iako su otada bili jedini preostali od Fëanorovih sinova, jer su i Amrod i Amras pali. Prekasno su brodovi Círdana i Gil-galada Vrhovnog kralja hitajući stigli u pomoć vilenjacima sa Siriona; Elwing je nestala zajedno sa sinovima. Tad se ona nekolicina toga naroda, koja nije izginula u napadu, priključila Gil-galadu te otiđe s njim na Balar; kazivali su da

su Elros i Elrond zarobljeni, ali da se Elwing sa Silmarilom na svojim grudima bacila u more.

Tako Maedhros i Maglor nisu povratili dragulj, no on nije bio izgubljen. Naime, Ulmo je uzdigao Elwing iz valova i darovao joj lik velike bijele ptice, a na njezinim je grudima poput zvijezde blistao Silmaril dok je ona letjela preko vode tražeći Eärendila, svojega ljubljenog. Jedne noći, za kormilom svojega broda, Eärendil je opazi kako mu ide ususret poput bijela oblaka, strahovito brzog podno mjeseca, poput zvijezde nad morem koja se kretala po neobičnoj putanji, poput kakva bijela plamena na krilima oluje. I pjeva se da se ona surva iz zraka na rebra Vingilota, u nesvjestici, gotovo mrtva od prijeke žurbe, a Eärendil ju je uzeo na grudi; no ujutro, s čuđenjem u očima, ugledao je svoju ženu u vlastitom liku pokraj sebe s njezinom kosom na svojem licu, dok je ona snivala.

Prevelika bijaše Eärendilova i Elwingina tuga zbog propasti Sirionskih luka i sužanjstva njihovih sinova, bojali su se da će ih umoriti, ali nije bilo tako. Jer Maglor se smilovao nad Elrosom i Elrondom, te ih pazio, a ljubav je poslije porasla među njima, kakvu je malotko mogao zamisliti; no Maglorovo je srce bilo bolno i umorno od tereta užasne zakletve.

Pa ipak Eärendil nije sad vidio nikakvu nadu u zemljama Međuzemlja, pa se ponovno okrenuo u očaju i nije se vraćao kući, već potražio još jedanput put do Valinora s Elwing uza se. Stajao je sad najčešće na pramcu Vingilota, a Silmaril mu bijaše povezan na čelu i neprestano je njegovo svjetlo bivalo sve jače kako su se približavali Zapadu. A mudraci su govorili da su radi moći toga svetog dragulja oni napokon stupili u vode koje ničije lađe doli onih telerskih nisu poznavale; i da su došli do Začaranih otoka i utekli njihovim čarolijama; da su došli u Sjenovita mora i prošli njihovim sjenama, te ugledali Tol Eressëu, Osamljeni otok, ali nisu se zadržavali; već su na kraju bacili sidro u Eldamarskom zaljevu, a Teleri su vidjeli dolazak toga broda s Istoka i zapanjili se, zureći izdaleka u svjetlo Silmarila, koje je bilo presjajno. Tad Eärendil, prvi od živućih ljudi, pristade uz besmrtnih obale; te se ondje obrati Elwing i onima koji su bili s njim, a bilo ih je trojica pomoraca koji su preplovili sva mora uz njega: Falathar, Erellont i Aerandir bijahu njihova imena. A Eärendil im reče:

"Ovdje nitko osim mene neće stupiti nogom, kako ne biste navukli na sebe gnjev Valara. Ali toj ću se pogibelji izložiti ja sam, zaradi Dvaju rodova."

Ali Elwing odvrati:

"Tad bi se naši putevi zauvijek rastali, no ja svaku pogibelj želim dijeliti s tobom."

I skoči u bijelu pjenu te pohita prema njemu; Eärendil se ražalosti, jer se plašio ljutnje Gospodara Zapada prema ikome iz Međuzemlja tko bi se usudio prijeći bedeme Amana. Ondje se oprostio od suputnika s njihova putovanja i zauvijek ih ostaviše.

Tad Eärendil reče Elwing:

"Čekaj me ovdje, jer samo jedan može donijeti poruku koju mi je suđeno donijeti."

I pođe sam u tu zemlju, te stiže u Calaciryu, a ona mu se učini prazna i nijema, jer kao što su Morgoth i Ungoliant došli u minulim vjekovima, tako je sad i Eärendil stigao u vrijeme svetkovine i gotovo je sav vilinski narod bio otišao u Valimar ili se okupio u Manwëovim dvorima na Taniquetil, te ih je malo ostalo da čuvaju stražu na zidinama Tiriona.

Ali bilo je nekih koji ga opaziše izdaleka i veliku svjetlost koju je nosio; te se požuriše u Valimar. Eärendil se, pak, uspe na zeleni brijeg Túne i zateče ga posve opustjelog; pa stupi na ulice Tiriona, a one bijahu prazne; njegovo se srce potišti, jer se bojao da se nije kakvo zlo uvuklo u samo Blaženo kraljevstvo. Hodao je pustim drumovina Tiriona, a prašina je na njegovoj odori i obući bila prašina od dijamanta, te je sjao i blistao dok se uspinjao dugim bijelim stubištem. I zazivao je glasno na mnogim jezicima vilenjaka i ljudi, ali nije bilo nikoga da mu odgovori. Stoga se na kraju on okrenu natrag prema moru; ali netom što se dohvatio ceste prema obali, kadli se netko pojavi na brijegu i zazva ga gromoglasno, vičući:

"Pozdravljen da si, Eärendile, najslavniji od pomoraca, traženi koji stiže kad mu se ne nadaš, žučni koji dolazi kad je već sva nada izgubljena! Pozdravljen budi, Eärendile, nositelju svjetla prije Sunca i Mjeseca! Sjaju zemaljske djece, zvijezdo u tmini, dragulju u sutonu, plamenu jutarnji!"

Glas bijaše glas Eönwëa, Manwëova glasnika, a on je stigao iz Valimara te pozvao Eärendila da stupi pred Sile Arde. I Eärendil pođe u Valinor i u dvore Valimara i više nikad ne stupi nogom u zemlje ljudi. Tad Valari stadoše vijećati zajedno, a pozvaše i Ulma iz morskih dubina; dok je Eärendil stajao pred njihovim licima i prenosio poruku Dvaju rodova. Oprost je tražio za Noldore i sažaljenje nad njihovim golemim jadima, milost za vilenjake i ljude te pomoć u njihovoj nuždi. Njegovu molitvu ispuniše.

Kazuje se među vilenjacima da je, pošto je Eärendil otišao da potraži svoju ženu Elwing, Manwë govorio o njegovoj sudbini; te rekao:

"Zar će smrtnik stupiti živ u neumiruće zemlje, a ipak živjeti?"

No Ulmo odvrati:

"Radi ovoga je došao na svijet. A recite mi: je li on Eärendil, Tuorov sin od Hadorove loze, ili sin Idril, Turgonove kćeri, od Finwëove vilenjačke kuće?"

A Mandos odgovori:

"Isto tako se ni Noldori, koji su svojevolutno pošli u progonstvo, ne mogu amo vratiti."

Ali kad je sve bilo rečeno, Manwë donese svoj sud, pa reče:

"U ovoj stvari moć presude posjedujem ja. Pogibelj kojoj se izvrgao zbog ljubavi prema Dvama rodovima neće zadesiti Eärendila, niti će zadesiti Elwing, njegovu ženu, koja se izvrgla pogibelji zbog ljubavi prema njemu; ali oni više neće stupiti među vilenjake i ljude u Vanjskim zemljama. A ovo je moja odluka koja se odnosi na njih: Eärendilu i Elwing, i njihovim sinovima, bit će dano dopuštenje da svaki slobodno izabere kojem će se rodu njegov usud pripojiti i pod kojim će ga se rodом suditi."

Međutim, kako je Eärendil već dugo vremena izbivao, Elwing se osjeti osamljena i preplašena; pa tumačajući uz rub mora, stiže u blizinu Alqualondë gdje su ležale telerske flote. Ondje se Teleri s njom sprijateljiše, te poslušашe njezine priče o Doriathu i Gondolinu i nedaćama Belerianda, pa ih ispuni samilost i čuđenje; a ondje ju Eärendil, vrativši se, zateče u Labuđoj luci. No, nedugo zatim pozvaše ih natrag u Valimar; ondje im obznaniše odluku Drevnog kralja.

Tad Eärendil reče Elwing:

"Odaberi ti, jer ja sam sad umoran od svijeta."

I Elwing odabra da joj sude kao Prvorođenom Ilúvatarovom djetetu zbog Lúthien; a zbog nje i Eärendil prihvati isto, iako je njegovo srce stajalo radije uz ljudski rod i narod njegova oca. Nato, na zahtjev Valara, Eönwë pođe na obalu Amana gdje su Eärendilovi suputnici još stajali, očekujući vijesti; pa on uze jedan brod i postavi u nj tri pomorca, a Valari ih odvezoše prema Istoku na jakom vjetru. Međutim su uzeli Vingilot i posvetili ga, pa ga odnijeli preko Valinora do krajnjeg ruba svijeta; ondje je prošao kroz Vrata noći i uzdigao se sve do samih nebeskih oceana.

Sad su lijepom i čudesnom učinili tu lađu, ispunili je treperavim plamom, čistim i jasnim; a Eärendil Pomorac sjedio je za kormilom, svjetlucajući od praha vilin-dragulja, a Silmaril mu bijaše povezan na čelu. Daleko je plovio na tom brodu, čak i u same praznine bez zvijezda; no najčešće ga se viđalo ujutro i predvečer, kako treperi u izlasku sunca ili u suton, dok se vraćao u Valinor s putovanja izvan granica svijeta.

Na ta putovanja Elwing nije išla, jer nije mogla izdržati zimu i besputne praznine, radije je ljubila zemlju i slatke vjetrove što pušu preko mora i brijega. Stoga su za nju podigli bijelu kulu na sjeveru, na granicama Razdjeljujućih mora; onamo su s vremena na vrijeme odlazile sve morske ptice na zemlji. A kazuje se da je Elwing naučila jezik ptica, koja je sama jednoć nosila njihov lik; te da su je one naučile vještini letenja, a njezina su krila bila bijela i srebrnosiva. A kadikad, kad bi se Eärendil na povratku ponovno približio Ardi, ona bi mu letjela u susret, kao što je letjela u davnini, kad su je spasili iz mora. Tad bi je oni dalekovidni među vilenjacima koji su boravili na Osamljenom otoku vidjeli kao bijelu pticu, blistavu, ružičasto obojenu u suton, dok se dizala u visine od radosti, da pozdravi Vingilotov pristanak u luku.

Međutim, kad se Vingilot prvi put otisnuo u nebeska mora, pojavio se neočekivan, svijetao i jasan; narod ga je Međuzemlja ugledao u daljini i čudio se, te su ga držali znamenjem i prozvali Gil-Estel, Zvijezda dobre nade. A kad se ova zvijezda pojavila i predvečer, Maedhros se obrati Magloru, svojem bratu, i reče:

"Zasigurno je ono Silmaril što sad sjaji na Zapadu?"

A Maglor odgovori:

"Ako se doista Silmaril koji smo vidjeli bačena u more sad ponovno uzdiže valarskom moći, tad budimo radosni; jer njegovu slavu sad vide mnogi, a ipak je siguran od zla."

Nato vilenjaci podigoše poglede i više nisu očajavali; a Morgotha je ispunila sumnja.

Ipak, rečeno je da Morgoth nije očekivao juriš koji ga je snašao sa Zapada; jer toliko je velik postao njegov ponos da je držao kako više nitko nikad ne bi stupio u otvoreni rat protiv njega. Štoviše, mislio je da je zauvijek otuđio Noldore od Gospodara Zapada, te da spokojni u svojem sretnom carstvu Valari više neće hajati za njegovim kraljevstvom u izvanjskom svijetu; jer njemu, koji je nemilosrdan, djela milosrđa uvijek su strana i neočekivana. No, vojska se Valara pripremila za bitku, a pod njihovim bijelim stjegovima stupali su Vanyari, Ingwëov narod, a i oni od Noldora koji nikad nisu otišli iz Valinora, čiji je vođa bio Finarfin, Finwëov sin. Malo je Telera bilo voljno poći u rat, jer su se sjećali Rodoubojstva kod Labuđe luke i otmice svojih brodova; no poslušali su Elwing, koja je bila kći Diora Eluchila i potjecala od njihova vlastitog roda, pa su poslali dovoljno pomoraca da upravljaju

brodovima koji su nosili vojsku Valinora preko mora. Ipak, ovi su ostali na svojim lađama i ni jedan od njih nije stupio na tlo Ovijeh zemalja.

O pohodu vojske Valara na sjever Međuzemlja malo je kazano u bilo kojoj priči; jer među njima nije stupao nijedan od onih vilenjaka koji su boravili i patili u Ovijem zemljama i koji su ispričali priče o onim danima što su još uvijek poznate; a glasine o ovome dočuli su tek nakon dugo vremena od svojih rođaka u Amanu. Ali na kraju su valinorske snage došle sa zapada i izazov je Eönwëovih trubljii ispunio nebesa; Beleriand je plamtio od punog sjaja njihova oružja, jer je valarska vojska bila odjevena u likove mlade, krasne i strahotne, a planine su zvonile pod njihovim stopama.

Susret vojski sa Zapada i Sjevera zove se Velika bitka i Gnjevni rat. Ondje bijaše postrojena sva moć Morgothova prijestolja, a ona je postala velika izvan mjerila, da je ni Anfauglith nije mogao obuhvatiti; i cijeli je Sjever bio u ratnom plamenu.

Ali nije mu bilo pomoći. Balrozi bijahu uništeni, osim nekolicine koja je utekla i sakrila se u nepristupačne špilje u zemljinim korijenima; nebrojene legije orkova bijahu zbrisane poput slame u velikom požaru ili pometene poput uvela lišća na plamtećem vjetru. Malo ih je ostalo koji su uznemiravali svijet dugo godina poslije. A ono malo njih što je preostalo od triju kuća Prijatelja vilenjaka, Očeva ljudi, borilo se na strani Valara, te se osvetilo tih dana za Baragunda i Barahira, Galdora i Gundora, Huora i Húrina, i mnogo drugih svojih knezova. No većina je Ljudskih sinova, bilo od Uldorova naroda ili drugih nedavno pristiglih s istoka, stupala uz Neprijatelja; vilenjaci to nisu zaboravili.

Tad, spoznavši da su mu vojske poražene, a njegova moć rasuta, Morgoth se poplaši i ne usudi se stupiti pred njih sam. On, naprotiv, otposla na svoje protivnike posljednji očajnički juriš koji je bio pripremio, te iz angbandskih jama izletješe krilati zmajevi, kakvih se prije nije vidjelo; toliko je iznenadan i razoran bio nalet toga užasnog jata da se vojska Valara povukla natrag, jer su dolazak zmajeva pratili strašni gromovi, munje i ognjena oluja.

No, stile Eärendil, sjajeći se bijelim plamom, a oko Vingilota bijahu okupljene sve velike nebeske ptice, a Thorondor im bijaše kapetan, te se povede bitka u zraku cijeli dan i kroz dugu neizvjesnu noć. Prije izlaska sunca Eärendil umori Ancalagona Crnog, najvećeg od zmajске vojske, i surva ga s neba; i to tako da je pao na tornjeve Thangorodrima, a oni se prelomili od njegove propasti. Tad izađe sunce, a vojska Valinora prevlada, te su gotovo svi zmajevi bili uništeni, a sve Morgothove jame razorene i zatrpane, pa se snage Valara spustiše u zemljine dubine. Ondje je Morgoth konačno bio opkoljen, ali kao i uvijek kukavica. Utekao je u najdublje svoje rudnike i zamolio za mir i oprost; ali noge mu odsjekoše pod njim i srušiše ga na lice. Tad ga svezaše lancem Angainorom koji je otprije nosio, a krunu mu zdrobiše u ogrlicu za njegov vrat, dok mu je glava bila pognuta nad koljena. Dva Silmarila što su preostala Morgothu, uzeše s njegove krune, te su sjali neoskvrnuti pod nebon; Eönwë ih je držao i čuvao.

Tako je učinjen kraj angbandskoj premoći na Sjeveru, a zlo je kraljevstvo bilo razoreno; iz dubokih je tamnica mnoštvo sužnjeva izašlo, izgubivši već svaku nadu, na svjetlost dana i ugledalo svijet koji se izmijenio. Jer toliko je velika bila srdžba tih suparnika da su se sjeverni predjeli zapadnog svijeta raspukli na komadiće, a more

protutnjalo unutra kroz mnoge pukotine, bilo je pometnije i velike buke; rijeke su nestale ili pronašle nove tokove, doline se uzdigle, a brda zdrobila; i Siriona više nije bilo.

Nato Eönwë, kao glasnik Drevnoga kralja, pozva vilenjake Belerianda da ostave Međuzemlje. Ali Maedhros i Maglor nisu htjeli poslušati, već su se spremali, iako sad umorno i s gnušanjem, da očajnički pokušaju ispuniti svoju zakletvu; jer bili bi se borili za Silmarile da su im oni bili zanijekani, makar to bilo protiv pobjedničke vojske Valinora, i makar stajali sami protiv cijeloga svijeta. Pa poslaše stoga poruku Eönwëu, zapovijedajući mu da istom preda te dragulje koje je u davnini njihov otac Fëanor bio načinio, a koje mu je Morgoth ukrao.

No, Eönwë odvrati da su pravo na djelo svojega oca, koje su Fëanorovi sinovi prije imali, sad izgubili zbog svojih mnogih i nemilosrdnih zlodjela, bivajući zaslijepljeni zakletvom, a ponajviše zbog umorstva Diora i juriša na Luke. Svjetlo Silmarila imalo je sad otići na Zapad odakle je i došlo u početku; a u Valinor se Maedhros i Maglor moraju vratiti i ondje pričekati presudu Valara, jer je jedino njihova naredba mogla natjerati Eönwëa da preda dragulje iz svoje skrbi. Tad se Maglor htjede doista pokoriti, jer njegovo je srce bilo žalosno, pa reče:

"Zakletva ne kaže da ne smijemo čekati pravi čas, a može biti da će u Valinoru sve biti oprošteno i zaboravljeno i da ćemo mi napokon doći na svoje u miru."

No, Maedhros odvrati da ako se vrate u Aman, a milost im Valara ne bude ukazana, tad će njihova zakletva još postojati, ali njezino će ispunjenje biti posve nemoguće; te reče:

"Tko zna kakva će nas zla kob zadesiti otkažemo li poslušnost Silama u njihovoj vlastitoj zemlji i nakanimo li ikad dovesti ponovno rat u njihovo sveto kraljevstvo?"

Ipak je Maglor i dalje oklijevao, govoreći:

"Ako sami Manwë i Varda brane da se ispuni ona ista zakletva pri kojoj smo ih imenovali svjedocima, zar je to ne poništava?"

A Maedhros odgovori:

"Ali kako će naši glasovi doprijeti do Ilúvatara izvan krugova svijeta? A Ilúvatarom smo se kleli u našoj ludosti i zazivali na sebe Vječnu tamu, ne održimo li riječ. Tko nas toga može razriješiti?"

"Ako nas nitko ne može razriješiti" reče Maglor "tad će doista Vječna tama biti naš udes, održimo li zakletvu ili je prekršimno; ali manje ćemo zla počinuti ako je prekršimo."

No, na koncu je ipak popustio Maedhrosovoj volji, te su stali zajedno vijećati kako da se domognu Silmarila. Stoga se prurušise i stigoše u blizinu Eönwëova logora, pa se ušuljaše na ono mjesto gdje su čuvali Silmarile; umoriše stražare i dograbiše dragulje. Tad se sav logor podiže protiv njih i oni se pripremiše na smrt, braneći se sve do posljednjeg. Ali Eönwë nije htio dopustiti da umore Fëanorove sinove; te oni, povlačeći se bez boja, utekoše daleko. Svaki je uzeo jedan od Silmarila za sebe, jer su držali:

"Kad nam je jedan izvan domaka, i dva su preostala, a mi smo dvojica jedini od naše braće, tako je posve očito da sudbina hoće da među sobom podijelimo baštinu našega oca."

No, dragulj je palio Maedhrosovu ruku nepodnošljivom boli, te on uvidje da je upravo onako kako je Eönwë bio rekao i da je stoga njegovo pravo postalo ništavno, a zakletva uzaludna. Pa, našavši se na mukama i u očaju, on se surva u zjapeću provaliju ispunjenu vatrom, te tako skonča; a Silmaril, koji je nosio, ostade u Zemljinim grudima.

O Magloru se pak kazuje kako nije mogao podnijeti bol kojom ga je Silmaril mučio, pa ga je na kraju bacio u more i otad vječito lutao obalama, pjevajući od patnje i žalosti pokraj valova. Jer Maglor bijaše veleban pjevač iz davnina, čije se ime navodi drugo odmah poslije Daerona iz Doriatha; no on se nikad više nije vratio među narod vilenjaka. I tako se zgodilo da su Silmarili pronašli svoje dugotrajne domove: jedan u nebeskim visinama, drugi u plamenom srcu svijeta, a treći u dubokim vodama.

Tih se dana izgradiše mnogi brodovi na obalama Zapadnog mora; a odatle su u mnogobrojnim flotama Eldari otplovili na Zapad i nikad se više nisu vratili u zemlje plaća i rata. Vanyari se pak vratiše pod svojim bijelim stjegovima, nošeni na krilima pobjede, u Valinor; no njihova je sreća bila umanjena, jer su se vraćali bez Silmarilâ iz Morgothove krune, a znali su da te dragulje nisu ponovno mogli pronaći ni ujediniti sve dok svijet ne propadne i iznova se ne stvori.

A kad su došli na Zapad, vilenjaci Belerianda nastaniše se na Tol Eressëi, Osamljenom otoku, koji gleda i na zapad i na istok; odakle su mogli stupiti čak i u Valinor. Ponovno su ih prihvatili Manwëova ljubav i oprost Valara, dok su Teleri zaboravili na svoju drevnu bol i pokopali prokletstvo.

No, nisu svi Eldalië bili voljni otići iz Ovijeh zemalja u kojima su dugo patili i dugo boravili; pa su se neki zadržali mnogo vjekova u Međuzemlju. Među njima bijahu Círdan Brodograditelj i Celeborn od Doriatha s Galadriel, svojom ženom, koja je jedina preostala od onih koji su vodili Noldore u progonstvo u Beleriandu. U Međuzemlju je boravio i Gil-galad, Vrhovni kralj, a s njim bijaše Elrond Poluvilenjak, koji je odabrao, kao što mu je bilo dopušteno, da ga se ubroji među Eldare; no Elros, njegov brat, odabrao je da ostane među ljudima. A upravo je od ove braće među ljudima prokolala krv Prvorođenih i loza božanskih duša koje su postojale prije Arde; jer oni su bili sinovi Elwing, Diorove kćeri, Lúthienina sina, djeteta Thingola i Melian; a Eärendil, njihov otac, bio je sin Idril Celebrindal, Turgonove kćeri od Gondolina.

Međutim, samog Morgotha Valari otjeraše kroz Vrata noći izvan Zidina svijeta, u Bezvremensku prazninu; i čuvar vječno stoji na tim zidinama, dok Eärendil drži stražu na nebeskim bedemima. Pa ipak, laži koje je Melkor, silnik i prokletnik, Morgoth Bauglir, Moć užasa i mržnje, zasijao u srcima vilenjaka i ljudi, sjeme je koje ne ugiba i koje se ne da uništiti; te katkad ono ponovno niče i donosi mračna ploda sve do današnjih dana.

Ovdje je kraj SILMARILLIONU. Ako se survała s visina i krasote u tamu i propast, to je oduvijek bila sudbina Arde Oskvrnjene; a hoće li se ikad štogod izmijeniti i Oskvrnuće ispraviti, to jedino Manwë i Varda znaju; ali oni to nisu otkrili, niti je išta o tom kazano u Mandosovim presudama.

AKALLABËTH

AKALLABËTH

PROFAST NÚMENORA

Eldari kažu da su ljudi došli na svijet u vrijeme Morgothove sjenke i ubrzo pali pod njegov utjecaj, jer je on među njih poslao poslanike, a oni stali slušati njegove zle i lukave riječi i obožavati Tamu koje su se užasavali. Ali bilo je među njima onih koji su okrenuli leđa zlu i napustili rodnu zemlju lutajući uvijek prema zapadu, jer su čuli glasine da je na Zapadu sjalo svjetlo koje Sjenka nije mogla pomutiti. Morgothovi sluge s mržnjom su ih proganjali i njihovi su putevi bili dugi i teški; ali su naposljetku ipak dospjeli do zemalja koje gledahu na More i stupili u Beleriand u vrijeme Rata dragulja. Njihovo ime na sindarinskom jeziku bijaše Edain, oni postadoše prijatelji i saveznici Eldara, te učiniše mnoga junačka djela u ratu protiv Morgotha.

Njihov potomak s očeve strane bijaše Svijetli Eärendil, a *Spjev o Eärendilu* kazuje kako je on, kada se Morgothova pobjeda već činila izvjesnom, izgradio svoj brod Vingilot, koji ljudi nazivaju Rothinzil, i preplovio njime neprohodna mora neprestano tražeći Valinor; htio je, naime, govoriti pred Silama u ime Dvaju rodova kako bi im se Valari smilovali i poslali im pomoć u najcrnjem času. Zbog toga su ga vilenjaci i ljudi prozvali Blagoslovljenim, jer je stigao na cilj svojega puta nakon dugotrajna truda i mnogih opasnosti, a iz Valinora je stigla vojska Gospodara Zapada. Ali Eärendil se nikad više nije vratio u zemlje koje je volio.

U Velikoj bici u kojoj je Morgoth napokon bio pobijeđen, a Thangorodrim srušen sa zemljom, Edaini su jedini od ljudskog roda ratovali na strani Valara, dok su se mnogi drugi borili na strani Morgotha. A nakon pobjede Gospodara Zapada, oni od zlih ljudi koji su preživjeli, utekoše natrag na istok gdje su još mnogi od njihova roda lutali neobrađenom zemljom, divlji i neobuzdani, jednako odbijajući pozive Valara i Morgotha. Zli su ljudi došli među njih i razastrli nad njima sjenku straha, te su ih oni izabrali za kraljeve. Tad su Valari na neko vrijeme napustili ljude Međuzemlja koji su odbili poslušati njihov zov, a uzeli Morgothove prijatelje da im budu gospodarima, te su ljudi živjeli u tami i uznemiravala su ih mnoga zla stvorenja koje je Morgoth stvorio u vrijeme svoje vladavine: demoni i zmajevi, nakazne zvijeri i nečisti orci stvoreni na ruglo Ilúvatarovoj djeci. Svi ti ljudi bijahu nesretni.

No, Manwë zarobi Morgotha i zatvori ga izvan ovog Svijeta u Prazninu koja je s onu stranu, te se on sam ne može ponovno vratiti u Svijet, stvaran i vidljiv, dokle god Gospodari Zapada sjede na svojim prijestoljima. Ipak, sjeme zla koje je posijao i dalje je raslo i granalo se, rađajući trule plodove kad bi ga tkogod pazio i uzgajao. Jer njegova je volja ostala i vodila njegove sluge, vječno ih potičući na sprečavanje izvršenja volje Valara i uništenje onih koji su ih poštivali. Za ovo su Gospodari Zapada predobro znali. Kad je, dakle, Morgoth bio zarobljen, oni stadoše vijećati o nadolazećim vremenima. Eldare pozvaše da se vrate na Zapad, pa se oni koji su ih poslušali nastaniše na otoku Eressëa; a u toj je zemlji luka zvana Avallónë, jer je od svih gradova najbliža Valinoru, a Avallónska kula je prvo što pomorac ugleda kad se konačno približi Neumirućim zemljama preko morskih milja. Očevima ljudi iz triju vjernih kuća bogata je nagrada bila dana. Eönwë je došao među njih i poučio ih i darovao im mudrost, snagu i život trajniji od života drugih smrtnika. Za Edaine je bila

stvorena nova zemlja u kojoj bi živjeli, a nije pripadala ni Međuzemlju ni Valinoru, jer ih je od obje dijelilo široko more; ali je bila bliža Valinoru. Ossë ju je uzdigao iz dubina Velike vode, Aulë učvrstio, a Yavanna oplodila; Eldari su tamo donijeli cvijeće i izvore s Tol Eressëa. Taj otok Valari nazvaše Andor, Darovana zemlja; a Eärendilova je zvijezda zasjala blistavo na Zapadu kao znak da je sve bilo spremno i kao vodič preko mora, a ljudi se zadiviše kad su ugledali taj srebrni plamen na Sunčevoj putanji.

Tada Edaini razviše jedra i zaploviše preko dubokih voda slijedeći Zvijezdu, a Valari umiriše mora na mnogo dana i poslaše sunčanu svjetlost i dobar vjetar, te se voda pred očima Edaina sjajila poput namreškana stakla, a pjena prštala poput snijega pod pramcima njihovih brodova. Toliko svjetao bijaše Rothinzil da su ljudi mogli vidjeti njegovo svjetlucanje na Zapadu u rano jutro, a u vedrim noćima sjao je sam, jer se nijedna zvijezda s njim nije mogla natjecati. Ravnajući se prema njemu, Edaini doploviše preko morskih milja do otoka stvorena za njih, Andora, Darovane zemlje, što je treperila u zlatnoj izmaglici. Kad su napustili brodove i krenuli na kopno, otkrili su da je lijepa i plodna i bili sretni. Tu su zemlju nazvali Elenna, što znači Prema zvijezdama, ali i Anadûnê, Zapadna zemlja, Númenóre na Plemenitom eldarinskom jeziku.

Ovo bijaše početak onoga naroda kojega na jeziku Sivih vilenjaka zovu Dúnedaini, Númenórejci, kraljevi među ljudima. Ali ni oni nisu uspjeli pobjeći usudu smrti koji je Ilúvatar namijenio cijelome ljudskom rodu, te su i dalje bili smrtnici, premda su živjeli dugo i nisu poznavali bolest, sve dok se sjena ne bi spustila nad njih. Postali su tako mudri i slavni, u svemu sličniji Prvorodenima nego ijedna druga ljudska rasa; a bijahu visoki rastom, viši od najviših sinova Međuzemlja, a svjetlost je njihovih očiju bila nalik na blistave zvijezde. No, njihov je broj rastao sporo u toj zemlji, pa premda su im se rađali sinovi i kćeri ljepši od njihovih očeva, ipak je djece bilo malo.

Od starine, glavni je grad i luka Númenora stajala nasred zapadne obale, a zvala se Andúnië, jer je gledala prema zalasku sunca. Ali u sredini zemlje stajala je planina, visoka i strma, a nazvali su je Meneltarma, Nebeski stup, i na njoj se nalazilo mjesto posvećeno Eruu Ilúvataru, a bijaše otvoreno i nenatkriveno, i u zemlji númenorskoj nije bilo drugog hrama ni svetišta do toga. U podnožju planine bijahu sagrađene grobnice kraljeva, a tik do njih na brežuljku uzdizao se Armenelos, najljepši od svih gradova, i u njemu su stajale kula i utvrda koje je podigao Elros, Eärendilov sin, kojega su Valari postavili za prvoga kralja Dúnedaina.

Elros i njegov brat Elrond, bijahu potomci Triju kuća Edaina, ali dijelom su u sebi mali eldarske i maiarske krvi, jer su im Idril od Gondolina i Lúthien, Melianina kći, bile preci. Valari uistinu ne mogu zaniijekati dar smrti koji je ljudima namijenio Ilúvatar, ali u slučaju Poluvilenjaka Ilúvatar im je prepustio odluku, te oni odlučiše da se Eärendilovim sinovima dopusti izbor vlastite sudbine. Tako Elrond izabra ostati među Prvorodenima, te mu je bio darovan život Prvorodenih. Ali, Elrosu koji je izabrao biti kraljem ljudi, bijaše dodijeljen život višestruko duži od života ljudi Međuzemlja, te su svi njegovi potomci, kraljevi i prinčevi vladajuće kuće, imali dug život, čak i prema računanju Númenorejaca. Elros je živio petsto, a vladao Númenorejcima četiristo deset godina.

Godine su prolazile, i dok je Međuzemlje propadalo, a svjetlo i mudrost jenjavali, Dúnedaini su živjeli pod zaštitom Valara i u prijateljstvu s Eldarima, te su

rasli i umom i tijelom. Premda je taj narod nastavio koristiti svoj jezik, njihovi su vladari poznavali i govorili vilenjačkim jezicima koje su naučili u doba njihova saveza i na njima su uvijek razgovarali s vilenjacima, bilo s Eressëa, bilo iz zapadnih zemalja Međuzemlja. Mudraci među njima naučiše i Plemeniti eldarinski jezik Blaženog kraljevstva, na kojemu bijahu sačuvane mnoge pjesme i priče od početka svijeta; a načiniše i pisma, svitke i knjige koje su ispisali mnogim mudrostima i čudesima iz vremena procvata svoje kraljevine, a koje su sve sad zaboravljene. Naposljetku osim svojih imena, svi su kneževi Númenora imali i eldarinska imena, a isto je bilo i s gradovima i lijepim naseljima koja su osnovali u Númenoru i na obalama Ovijeh zemalja.

Dúnedaini su, naime, postali vješti zanatlije, te da su samo htjeli, mogli su lako nadvladati zle kraljeve Međuzemlja u ratovanju i izradi oružja; ali oni bijahu miroljubiv narod. Nad svim umijećima najviše su razvijali brodogradnju i pomorstvo, te su postali moreplovci kakvih više neće biti otkako se svijet smanjio; putovanja širokim morima bijahu najslađi podvizi i pustolovine tih odvažnih ljudi u viteškim danima njihove mladosti.

Ali Gospodari Zapada zabraniše im ploviti tako daleko na zapad da više ne bi mogli vidjeti obale Númenora i dugo su Dúnedaini time bili zadovoljni, premda nisu u cijelosti shvaćali razlog ove zabrane. Manwë je tako činio kako Númenorejci ne bi došli u iskušenje da krenu u potragu za Blaženim kraljevstvom, niti žudjeli prekoračiti granice postavljene njihovu blaženstvu, postavši zaneseni besmrtnošću Valara i Eldara i zemlje u kojoj sve vječno traje.

Jer u to se vrijeme Valinor još nalazio u vidljivom svijetu, a ondje je Ilúvatar dopustio Valarima da zadrže na Zemlji jedino obitavalište, uspomenu na ono što je moglo biti da nije Morgoth razastro svoju sjenku nad svijetom. To su Númenorejci predobro znali; i s vremena na vrijeme, kad je zrak bio čist, a sunce na istoku, promatrali su pučinu i u daljini nazirali na zapadu blistavobijeli grad na dalekoj obali, veliku luku i kulu. U ono su vrijeme, naime, Númenorejci bili dalekovidni; ali ipak su samo oni najoštrijih očiju uspijevali vidjeti ovu viziju, možda s vrha Meneltarme ili s kakvog broda koji bi odmakao od zapadne obale onoliko daleko koliko im je zakon dopuštao da odu. Nisu se još usuđivali prekršiti Zabranu Gospodara Zapada. Ali mudri među njima ipak su znali da ta daleka zemlja nije bila Blaženo kraljevstvo Valinora, već Avallónë, luka Eldara na Eressëi, najistočnijoj od Neumirućih zemalja. Još i tada su Prvorodeni povremeno plovili u Númenor u lađama bez vesala, poput bijelih ptica koje dolijetahu iz sutona. Númenoru su donosili mnoge darove: ptice pjevice, mirisno cvijeće i ljekovito bilje. A donesoše i mladicu Celeborna, Bijelog drveta koje je raslo usred Eressëe; koje bijaše mladica Galathiliona, Drveta Túne i slika i prilika Telperiona koji je Yavanna darovala Eldarima u Blaženom kraljevstvu. A drvo je raslo i cvjetalo u kraljevim dvorima u Armenelosu; Nimloth ga nazvaše te je cvjetalo predvečer i ispunjavalo noćne sjenke svojim mirisom.

Tako se zgodilo da su zbog Zabrane Valara, putovanja Dúnedaina uvijek vodila na istok, a ne na zapad, od tame Sjevera do vrućina Juga, i iza juga u Donju tamu, a dospjeli su čak i u unutarnja mora i plovili oko Međuzemlja, te sa svojih visokih pramaca spazili načas Jutarnje dveri na Istoku. Dúnedaini su se kadikad iskrcavali na obalama Velikih zemalja i smilovali se zaboravljenom svijetu Međuzemlja, a kneževi su Númenora ponovno stupili na zapadne obale u Ljudskim godinama tame i nitko im

se nije usudio stati na put. Jer većina ljudi toga doba koje je čamilo pod Sjenkom bijaše postala slaba i plašljiva. Stupivši među njih, Númenorejci ih mnogočemu naučiše. Doniješe im kukuruz i vinovu lozu, te podučiše ljude u sijanju usjeva i pobiranju žita, rezbarenju drva i klesanju stijena, te uređenju vlastita života kakav je mogao biti u zemljama brze smrti i kratkotrajne sreće.

Tad se ljudi Međuzemlja utješiše, a ovdje-ondje su se sa zapadnih obala povukle divlje šume, a ljudi zbacili jaram Morgothova potomstva i odučili se straha od tame. Poštivali su uspomenu na visoke Morske kraljeve, a kad su oni otišli, nazivali su ih bozima, nadajući se njihovu povratku; u to vrijeme, naime, Númenorejci nisu dugo boravili u Međuzemlju niti ondje gradili svoje nastambe. Ploviti su možda morali na istok, ali srca su ih uvijek vukla prema zapadu.

Ova je čežnja rasla i bujala iz godine u godinu, a Númenorejci počеше žudjeti za besmrtnim gradom koji su gledali u daljini, a želja za vječnim životom, za bijegom od smrti i prestankom radosti, jačala je u njima, a što su njihova slava i moć bivale veće, to je i njihov nemir rastao. Jer premda su Valari nagradili Dúnedaine dugim životom, nisu ih mogli osloboditi umora od svijeta koji ih je obuzimao potkraj života, te su oni umirali, čak i njihovi kraljevi od Eärendilove loze; a godine njihova života bile su kratke u očima Eldara. Tako se zgodilo da se sjenka nadvila nad njih: u čemu je možda udjela imao Morgothov duh koji je još lutao svijetom. I Númenorejci stadoše žamoriti, isprva u svojim srcima, a potom i otvorenim riječima protiv ljudskoga usuda, a ponajviše protiv Zabrane koja im je branila ploviti na Zapad.

I govorahu međusobno:

"Zašto Gospodari Zapada sjede u beskonačnom blaženstvu, dok mi moramo umrijeti i otići ni sami ne znamo kamo, ostavljajući svoj dom i sve što smo stvorili? A Eldari ne umiru, čak ni oni koji su se pobunili protiv Gospodara. A kako smo pokorili sva mora i nema vode koja je tako divlja ili tako široka da je naši brodovi ne mogu savladati, zašto ne bismo pošli u Avallónë i pozdravili ondje naše prijatelje?"

A neki pak govorahu:

"Zašto ne bismo pošli u sam Aman i okusili ondje, makar na jedan dan, blaženstvo Sila? Nismo li postali najmoćniji narod Arde?"

Eldari preniješe ove riječi Valarima, a Manwë se ražalosti ugledavši oblake kako se skupljaju nad podnevnom plimom Númenora. On posla glasnike Dúnedainima koji su iskreno govorili s kraljem i svima koji su htjeli slušati o sudbini i zakonima svijeta.

"Usud Svijeta" kazivahu oni "može promijeniti samo Onaj koji ga je stvorio. Čak i kad biste putovali tako da biste, utekavši svim varkama i zamkama, doista stigli u Aman, u Blaženo kraljevstvo, mala bi bila vaša dobit. Jer, ne čini Manwëova zemlja svoje stanovnike besmrtnima, već su Besmrtni koji žive u njoj posvetili samu zemlju; tamo biste još brže uvenuli i ostarjeli, kao noćni leptiri na prejakom i postojanom svjetlu."

Ali kralj reče:

"Zar Eärendil, moj predak, ne živi? Zar više ne boravi u Amanu?"

Na ovo oni odvratiše:

"I sami znate da je njegova sudbina posebna i da je pribrojen među Prvorođene koji ne umiru, ali njegov je usud i taj da se više nikad ne može vratiti u zemlje smrtnika. Međutim, vi i vaš narod niste Prvorođeni, već smrtni ljudi kakvima vas je

učinio Ilúvatar. Ipak, čini se da vi sad želite posjedovati dobro obaju rodova, ploviti u Valinor kada vam se prohtije i vraćati se, kad vam dozlogrdi, domu. To ne može biti. Niti mogu Valari oduzeti Ilúvatarove darove. Eldari su, kažete, nekažnjeni, čak i oni koji su se pobunili ne umiru. Ali za njih to nije ni nagrada ni kazna, već ispunjenje njihova postojanja. Oni ne mogu pobjeći, već su vezani uz ovaj svijet i neće ga napustiti dokle god on potraje; jer njegov je život njihov. A vi ste, kažete, kažnjeni zbog pobune ljudi u kojoj ste sami imali malo udjela i zbog toga umirete. Ali to u početku nije bilo namijenjeno kao kazna. Na taj način vi odlazite i ostavljate ovaj svijet i niste vezani uza nj ni u nadi ni u umoru. Koji od nas, dakle, treba zavidjeti drugome?"

A Númenorejci odvratiliše:

"Zašto ne bismo zavidjeli Valarima ili čak i najslabijima od Besmrtnih? Jer od nas se očekuje slijepa poslušnost i nada bez potvrde, a da ne znamo što sve leži pred nama u bliskoj budućnosti. A mi isto tako ljubimo Zemlju i ne želimo je izgubiti."

Tada Glasnici rekoše:

"Uistinu, Ilúvatarove zamisli koje se odnose na vas nepoznate su Valarima, a on nije otkrio sve što će budućnost donijeti. Ali ovo držimo istinitim, da vaš dom nije ovdje, a nije ni u zemlji Amanu niti igdje drugdje unutar Krugova Svijeta. Usud ljudi prema kojem moraju otići bio je u početku Ilúvatarov dar. Postao im je nesretnim jedino zbog toga što im se, dospjevši pod Morgothovu sjenku, činilo da su okruženi dubokom tamom koje su se bojali; a neki su postali tvrdoglavi i ponosni, i nisu se htjeli pokoriti sve dok im život nije bio oduzet. Mi koji nosimo vječito rastući teret godina, ne razumijemo ovo u potpunosti; ali ako se ova tuga vratila da vas muči, kako velite, tada se bojimo da se Sjena ponovno uzdigla i raste u vašim srcima. Ako je tako, unatoč tome što ste Dúnedaini, najkrasniji ljudi, koji ste utekli Sjenci iz davnina i ratovali hrabro protiv nje, kažemo vam: Čuvajte se! Eruova se volja ne može zanijekati; a Valari vas iskreno mole da ne odbacite poklonjeno vam povjerenje, jer ono bi uskoro moglo postati okov kojim ste sputani. Radije se nadajte da će na kraju i vaša najmanja sanja uroditi plodom. Ljubav prema Ardi u vaša je srca usadio sam Ilúvatar, a on ne sadi bez razloga. Ipak, mnogi će vjekovi još nerođenih ljudi proći prije nego što se taj razlog otkrije; a otkrit će se vama, a ne Valarima."

Ovo se dogodilo u doba vladavine Tar-Ciryatana, Brodograditelja, i Tar-Atanamira, njegova sina; oni bijahu ponosni ljudi, željni bogatstva, te su ljudima Međuzemlja nametnuli danak, uzimavši sad radije nego što su davali. Glasnici su došli Tar-Atanamiru; on bijaše trinaesti kralj i u vrijeme njegove vladavine kraljevstvo Númenora trajalo je već više od dvije tisuće godina i doseglo vrhunac svojega blaženstva, ako ne i svoje moći. Ali Atanamira nisu zadovoljili savjeti Glasnika i malo je za njih hajao, a većina ga je podanika slijedila, jer su još uvijek htjeli uteći smrti tijekom svojega života i nisu gajili nadu. Tako Atanamir doživje duboku starost, držeći se životne niti sve dok mu sva radost nije prestala; a bio je prvi Númenorejac koji je ovako postupio, odbijajući otići sve dok nije postao bezuman i bezvoljan, lišavajući sina vlasti na vrhuncu njegove muževnosti. Naime, kneževi su se Númenora ženili kasno u svojim dugim životima te su odlazili i predavali vlast sinovima kada bi se ovi umno i tjelesno posve razvili.

Tad Tar-Ancalimon, Atanamirov sin, posta kralj, a razmišljao je jednako kao i otac mu; te se u njegovo doba narod Númenora počeo razdvajati. Na jednoj je strani

stajala većina koja se prozvala Kraljevim ljudima, postala ponosna i udaljila se od Eldara i Valara. A na drugoj je strani stajala manjina koja se prozvala Elendilima, Prijateljima vilenjaka; jer premda su ostali odani kralju i Elrosovoj kući, htjeli su zadržati prijateljstvo Eldara te su poslušali savjete Gospodara Zapada. Međutim, čak i oni koji sebe nazivahu Vjernima nisu posve uspjeli uteći bolesti njihova roda, pa ih je mučila pomisao na smrt.

Tako je blaženstvo Zapadnih strana bilo umanjeno; no ipak su njihova moć i bogatstvo rasli. Jer kraljeve i njihov narod još nije ostavljala mudrost i premda više nisu voljeli Valare, ipak su ih se još bojali. Nisu se usuđivali otvoreno pogaziti Zabranu ni otploviti preko dogovorenih granica. Svoje su visoke brodove i dalje usmjeravali na istok. No, strah od smrti nadvijao se sve više nad njihove živote, a oni su je odugovlačili na sve moguće načine; počeli su graditi velike kuće za svoje mrtve dok su mudraci među njima neprestano radili na otkrivanju tajne prizivanja života ili barem produženja ljudskih dana. No, doznaše jedino kako očuvati mrtvo ljudsko meso od truljenja, te ispuniše zemlju tihim grobnicama u kojima je misao na smrt sama sebi podigla mračni oltar. Oni pak, koji su živjeli, okrenuše se tjelesnim zadovoljstvima i pijančevanju, žudeći za još većim dobrima i još većim bogatstvom; a nakon vladavine Tar-Ancalimona zanemariše nuđenje prvih plodova Eruu, pa su ljudi rijetko kad pohodili Svetište na vrhu Meneltarne u središtu zemlje.

Tih su dana Númenorejci osnovali velike naseobine na zapadnim obalama drevnih zemalja; budući da im se njihova zemlja činila sićušnom i u njoj za njih više nije bilo ni spokoja ni zadovoljstva, te su sad žudjeli za bogatstvom i prevlašću nad Međuzemljem kad im je Zapad bio zanijekan. Sagrađili su velike luke i jake kule i mnogi su od njih počeli ondje živjeti; no sada su se doimali poput gospodara i vladara i skupljača danka, a ne poput pomagača i učitelja. Velike je númenorske brodove vjetar nosio na istok i vraćao uvijek krcate, te se moć i veličina njihovih kraljeva povećavala; a oni pijančevali i gostili se i odijevali u srebro i zlato.

U svemu su ovom Prijatelji vilenjaka imali malo udjela. Jedino su oni sad odlazili na sjever i u zemlju Gil-galada, zadržavši prijateljstvo s vilenjacima i pomažući im u ratovima protiv Saurona; a njihova luka bijaše Pelargir iznad ušća Anduina Velikog. Kraljevi su ljudi međutim plovili na jug; a o gospodstvima i utvrdama koje su tamo izgradili još se među ljudima pričaju legende.

U ovo se doba, kako se drugdje pripovijeda, Sauron ponovno uzdigao u Međuzemlju i ojačao te se okrenuo zlu kojim ga je hranio Morgoth kako bi ga učinio svojim najstrašnijim slugom. Još za vrijeme Tar-Minastira, jedanaestoga kralja Númenora, on utvrdi zemlju Mordor i podiže ondje kulu Barad-dûr, te je otad neprestano težio zavladata Međuzemljem i postati kraljem nad kraljevima i bogom među ljudima. Sauron je mrzio Númenorejce zbog djela njihovih očeva i njihova drevnog saveza s vilenjacima i odanosti Valarima; a nije ni zaboravio pomoć koju je Tar-Minastir pružio Gil-galadu u davnini, u ono vrijeme kad je bio iskovan Prsten Jedan, a rat bjesnio između Saurona i vilenjaka iz Eriadora. Sad je doznao koliko su se povećali moć i sjaj Númenorskih kraljeva te ih je zamrzio još više i bojao se da će mu oni provaliti u zemlju i oteti mu vlast nad Istokom. No, dugo se nije usuđivao otvoreno izazvati Morske kneževe, te se povukao s obala.

Ali Sauron je bio odveć lukav, a ljudi su kazivali da su među onima koje je zarobio s pomoću Devet prstenova čak trojica bili visoki plemići númenorskog roda. A kad su se uzdigli Úlairi, Prstenove utvare i njegovi sluge, i jačina njegove strahovlade i moći nad ljudima postala iznimno velika, on započe osvajati tvrđave Númenorejaca na obalama mora.

Tih je dana Sjenka sve više rasla nad Númenorom, a životi kraljeva Elrosove kuće jenjavali zbog njihove pobune, dok su se njihova srca još više okretala protiv Valara. Dvadeseti je kralj preuzeo žezlo svojih očeva i naslijedio prijestolje pod imenom Adûnakhôr, Gospodar Zapada, odrekavši se vilenjačkih jezika i zabranivši njihovu uporabu u svojoj prisutnosti. U Popisu kraljeva bilo je ipak zapisano ime Herunúmen na jeziku Plemenitih vilenjaka prema drevnom običaju koji su se kraljevi bojali posve prekršiti kako ih ne bi zadesilo zlo. Međutim, ova se titula Vjernima učinila preponosnom, budući da je bila titulom Valara; a njihova su se srca našla na kušnji između vjernosti Elrosovoj kući i štovanju vladajućih Sila. Ali gore je tek moralo doći. Jer Ar-Gimilzôr, dvadeset drugi kralj, bijaše najveći neprijatelj Vjernih. U doba njegove vladavine prestalo se brinuti za Bijelo drvo te je ono stalo venuti, a on je posve zabranio uporabu vilenjačkih jezika i kažnjavao one koji su dočekivali brodove s Eressë što su i dalje potajno plovili do zapadnih obala zemlje.

Prijatelji vilenjaka većinom su nastanjivali zapadne krajeve Númenora, ali je Ar-Gimilzôr naredio svima za koje je mogao otkriti da su pripadali ovoj skupini da se presele sa zapada i borave na istoku zemlje; a ondje se na njih budno pazilo. Tako, u kasnijem dobu, glavno boravište Vjernih bijaše luka Rómenna, odakle su mnogi plovili u Međuzemlje, tražeći sjeverne obale gdje su još mogli razgovarati s Eldarima u kraljevstvu Gil-galada. Kraljevi su za ovo doznali, ali ih nisu sprečavali dokle god su Elendili ostavljali njihovu zemlju i nisu se vraćali; jer oni su htjeli prekinuti svako prijateljstvo između njihova naroda i Eldara s Eressë, koje su nazivali Valarskim uhodama, nadajući se da će njihova djela i nakane ostati tako skriveni Gospodarima Zapada. No, Manwë je znao sve što su činili, a Valari su bjesnjeli na Númenorske kraljeve i prestali ih savjetovati i štititi; brodovi s Eressë više nisu dolazili iz sumraka, a luke su Andúnië opustjele.

Najplemenitiji poslije vladajuće kuće bijahu prinčevi Andúnië jer su i oni vukli lozu od Elrosa, bivajući potomci Silmarien, kćeri Tar-Elendila, četvrtog kralja Númenora. Svi ovi plemići bijahu vjerni kraljevima i poštivahu ih, a jedan od prinčeva Andúnië bijaše uvijek među vrhovnim savjetodavcima Žezla. Ipak su od samog početka gajili posebnu ljubav prema Eldarima i poštovanje prema Valarima; a kako je Sjenka rasla, pomagali su Vjerne kako god su mogli. No, dugo se nisu otvoreno pokazivali, već su radije kušali promijeniti srca gospodara Žezla mudrim savjetima.

Živjela u to doba gospa Inzilbêth, poznata po svojoj krasoti, a njezina majka bijaše Lindórië, sestra Eärendura, princa Andúnië u vrijeme Ar-Sakalthôra, oca Ar-Gimilzôra. Gimilzôr je uze za ženu protiv njezine volje, jer je bila jedna od Vjernih kako ju je učila mati; no kraljevi i njihovi sinovi postali su ponosni i njihovim se željama nije bilo mudro protiviti. Ljubavi ne bijaše između Ar-Gimilzôra i njegove kraljice, niti između njihovih sinova. Inzilahdûn, stariji, bijaše umom i tijelom nalik na majku; ali Gimilkhâd, mlađi, slijedio je svojega oca u svemu, osim što je možda bio još ponosniji i samovoljniji. Njemu je Ar-Gimilzôr htio predati žezlo radije nego starijem sinu, da mu je samo zakon to dopuštao.

Kad je pak Inzilahdûn prihvatio žezlo, uzeo je ponovno titulu na vilenjačkom jeziku kao u davnini, nazvavši se Tar-Palantir zato što je bio dalekovidna oka i uma, pa su se čak i oni koji su ga mrzili bojali njegovih riječi, znajući da govori istinu. Za njegove vladavine Vjerni su imali mira; a on je ponovno, u za to određeno vrijeme, pohodio Eruovo Svetište na Meneltarmi, što je Ar-Gimilzôr bio zapustio. Bijelo je drvo ponovno s poštovanjem uzgajao; i prerekao je da će, kad ono usahne, usahnuti i kraljevska loza. Ali njegovo je kajanje došlo prekasno da bi moglo umiriti ljutnju Valara zbog neposluha njegovih očeva zbog kojega se većina njegova naroda nije kajala. A Gimilkhâd bijaše jak i surov, te je preuzeo vodstvo nad onima koje su nazivali Kraljevim ljudima i suprotstavljao se volji svojega brata onoliko otvoreno koliko se usuđivao, a potajice još i više. Tako je doba vladavine Tar-Palantira bilo zastrto tugom, a on najveći dio vremena provodio na zapadu i ondje se često uspinjao na staru kulu kralja Minastira na brijegu Oromet u blizini Andúnië, odakle je zurio u smjeru zapada u težnji i nadi da će možda ugledati kakvo jedro na pučini. Ali ni jedan brod više nije plovio sa Zapada u Númenor a Avallónë su obavijali oblaci.

Umre Gimilkhâd dvije godine prije svojeg dvjestotog rođendana (što smatrahu ranom smrću za nekoga od Elrosova roda, čak i u propadanju), ali ovo nije umirilo kralja. Naime, Pharazôn, Gimilkhâdov sin izrastao je u čovjeka još nemirnijeg i žednijeg bogatstva i moći nego mu je otac ikad bio. Često je plovio izvan zemlje kao vojskovođa u ratovima koje su Númenorejci vodili na obalama Međuzemlja, žudeći da prošire svoju vlast nad ljudima; te tako stekao veliku slavu kao kapetan i na kopnu i na moru. Stoga, kad se vratio u Númenor, dočuvši o smrti svojega oca, srca su se naroda okrenula njemu; jer je donio sa sobom veliko blago koje je kratko vrijeme velikodušno dijelio.

Zgodilo se tako da se Tar-Palantir umorio od tuge i umro. Nije imao sina, već kćer jedinicu, koju je nazvao Míriel na vilinskom jeziku; i njojzi je sad prema pravu i zakonima Númenorejaca imalo pripasti žezlo. Ali Pharazôn je uze za ženu protiv njezine volje, počinivši pritom dva zla jer zakoni Númenora nisu dopuštali brak, čak ni u vladajućoj kući, između onih koji bijahu u bližem rodu od rođaka u trećem koljenu. Kad su se vjenčali, on preuze žezlo u svoje ruke, uzevši titulu Ar-Pharazôna (Tar-Caliona na vilenjačkom jeziku), a ime svoje kraljice promijeni u Ar-Zimraphel.

Ar-Pharazôn, Zlatni, bijaše najmoćniji i najponosniji od svih koji su držali Žezlo Morskih kraljeva od osnutka Númenora; a dvadeset četiri kralja i kraljice vladali su dotad Númenorom, a sad snivali u svojim dubokim grobnicama pod gorom Meneltarmom, ležeći na posteljama od zlata.

A sjedeći na svojem izrezbarenom prijestolju u gradu Armenelosu, na vrhuncu svoje moći, njega su zaokupljale mračne misli, misli o ratu. Naime, u Međuzemlju se bio susreo sa snagom Sauronova carstva i njegovom mržnjom prema Zapadnim stranama. A sad su mu došli njegovi kapetani, vrativši se s Istoka, i javili da se Sauronova moć proširila otkako je Ar-Pharazôn napustio Međuzemlje, te da je on jurišao na gradove uz obalu i preuzeo naslov Kralja ljudi te objelodanio svoj naum da otjera Númenorejce natrag na more i, ako bude moguće, uništi i sam Númenor.

Na ove se vijesti Ar-Pharazôn strašno razbjesni, a dok je dugo potajice premišljao, srce mu ispuni žudnja za neograničenom moći i sveopćom prevlasti vlastite samovolje. Odluči, a da se nije posavjetovao s Valarima ni zatražio pomoć ičije zdrave pameti osim svoje, da će sam za sebe zatražiti naslov Kralja ljudi, te

prisiliti Saurona da mu postane podanikom i slugom; jer je u svojem ponosu držao da nijedan kralj nikad neće postati tako moćan da bi se mogao natjecati s Eärendilovim nasljednikom. Stoga on stade u to doba kovati veliku gomilu oružja i izgradi mnogo ratnih brodova pa ih nakrca ratnom opremom; a kada sve bijaše spremno, otisnu se sam sa svojom vojskom na Istok.

A ljudi ugledaše jedra njegovih lađa kako plove iz sumraka kao grimizom obojena i blistajući crvenilom i zlatom, pa strah obuze stanovnike obala te su utekli glavom bez obzira. Njegova pak flota stiže na koncu do onog mjesta koje se nazivalo Umbar, gdje bijaše silna luka Númenorejaca, koju ljudska ruka nije bila izdubila. Pusta i prazna bijaše sva krajina uokolo dok je Morski kralj stupao naprijed Međuzemljem. Sedam je dana putovao pod stjegovima i trubljama i dospio do jednog brda, uspeo se na nj i tamo postavio svoj veliki šator i svoje prijestolje; i sjeo na nj u središtu zemlje, dok su šatore njegove vojske postavili svuda oko njegova, modre, zlatne i bijele, poput polja divovskih cvjetova. Tad on odasla glasnike i zapovijedi Sauronu da stupi preda nj i zakune se na vjernost.

I Sauron dođe. Čak iz svoje kule Barad-dûra siđe i ne predloži boj. Uvidio je, naime, da su moć i veličina Morskih kraljeva nadilazile sve glasine o njima i nije vjerovao da bi im se i najveći od njegovih slugu mogao suprotstaviti; te je shvatio kako mu vrijeme još nije sazrelo da provede ono što je naumio s Dúnedainima. Bijaše on spretan, znao je ostvariti ono što bi zamislio, lukavošću kad sila ne bi koristila. Stoga se ponizi pred Ar-Pharazônem i svojom slatkorječivošću iznenadi ljude koji se začudiše kako je sve što je izrekao bilo lijepo i mudro.

No, Ar-Pharazôn još nije bio zavaran, te mu pade na um, ako je želio bolje pripaziti na Saurona i na iskrenost njegove zakletve, da ga je trebalo odvesti u Númenor da ondje boravi kao talac za sebe i sve slugu mu u Međuzemlju. Na ovo Sauron pristade kao da ga na to prisiljavaju, ali u dnu se duše povese, jer ovo se posve poklapalo s njegovom željom. I Sauron preplovi more i ugleda númenorsku zemlju i grad Armenelos u doba njegove najveće slave, te osta zapanjen, a njegovo se srce ispuni još većom zavisti i mržnjom.

Ali tolika bijaše prepredenost njegova uma i riječi, i snaga njegove skrivene volje, da je, prije nego što su jedva tri godine prošle, postao najbliži kraljevski savjetnik; jer laskanja slatka poput meda bila su mu uvijek na usnama, a poznavao je mnogo toga što ljudi dotad nisu znali. A vidjevši koliku je milost uživao u njihova gospodara, svi mu se ostali savjetodavci stadoše ulagivati, doli jednog jedinog, Amandila, princa Andúnië. Uto se zemlja stade polako mijenjati, a srca se Prijatelja vilenjaka nađoše na kušnji, te se mnogi iznevjeriše iz samog straha; i premda su se oni koji su preostali nazivali Vjernima, njihov ih je neprijatelj proglasio pobunjenicima. Jer sad, kad ga je narod slušao, Sauron stade brojnim dokazima nijekati sve što su Valari poučavali; te navede ljude da razmišljaju kako na svijetu, na istoku, pa čak i na zapadu, leže još mnoga mora i mnoge zemlje koje bi mogli osvojiti, prepune neizmjerne blaga. A još dalje, ako bi na kraju dospjeli do nakraj tih zemalja i mora, iza svega toga leži Prastara tama.

"A iz nje je načinjen svijet. Jer samo je Tama vrijedna obožavanja, a njezin Gospodar može stvoriti i druge svjetove, kako bi nagradio one koji mu služe, te im beskonačno povećati moć."

A Ar-Pharazôn reče:

"Tko je Gospodar tame?"

Iza zaključanih vrata Sauron se obrati kralju i slaže, kazujući:

"To je onaj čije se ime sad ne spominje, jer su vas Valari prevarili u svezi s njim, promaknuvši ime Erua, izmišljotine nastale u njihovim glupim srcima čija je jedina želja staviti ljude u okove da im služe. Jer oni su proroci ovog Erua, koji govori jedino ono što oni žele. Ali onaj koji je njihov gospodar naposljetku će ipak prevladati, a vas osloboditi ove zablude; jer njegovo je ime Melkor, Gospodar svega, Darovatelj slobode, i on će vas učiniti moćnijima od njih!"

Tad se Ar-Pharazôn okrenu obožavanju Tame i njezina gospodara Melkora, u početku potajice, ali nedugo zatim otvoreno i u lice svojem narodu; a oni su ga većinom slijedili. Međutim, postojala je još uvijek grupica Vjernih, kako bijaše rečeno, u Rómmeni i okolnim područjima, te nekolicina tu i tamo u zemlji. Glavni među njima, u kojemu su gledali vođu i junaka u tim crnin danima, bijaše Amandil, kraljevski savjetnik, te njegov sin Elendil, čiji sinovi bijahu Isildur i Anárion, u to doba još dječaci prema računanju Númenora. Amandil i Elendil bijahu veliki pomorski kapetani; vukli su lozu od Elrosa Tar-Minyatura, premda ne od vladajuće kuće kojoj su pripadali kruna i prijestolje u gradu Armenelosu. U danima njihove zajedničke mladosti, Pharazôn ljubljao Amandila i premda je on bio Prijatelj vilenjaka, ostao je njegov savjetnik sve do dolaska Saurona. Sad je bio otpušten, jer je Sauron mrzio Amandila više od ikoga drugog u Númenoru. Ali ovaj bijaše toliko plemenit i toliko silan kapetan na moru, da ga je još većina naroda poštivala, pa ga se ni kralj ni Sauron dotad nisu usuđivali otvoreno napasti.

Amandil se stoga povuče u Rómennu i pozva sve u čiju je vjernost još vjerovao da mu se potajno pridruže; jer se bojao da će se zlo sad širiti sve brže i da su Prijatelji vilenjaka u opasnosti. To se uskoro i ostvarilo. Naime, Meneltarma je u to doba bila posve zapuštena; unatoč tome što se čak ni Sauron nije usuđivao oskvrnuti to sveto mjesto, kralj ipak nije dopuštao nikomu, pod prijetnjom smrti, da se na nju uspne, pa čak ni Vjernima koji su čuvali Ilúvatara u svojim srcima. Sauron je pak nagovarao kralja da posiječe Bijelo drvo, Nimloth Lijepi, koje je raslo u njegovu vrtu, budući da je ono bilo uspomena na Eldare i svjetlo Valinora.

U početku kralj ne htjede pristati na ovo, jer je vjerovao da je sudbina njegova roda povezana s Drvetom, kao što je bio prorekao Tar-Palantir. Tako se u svojoj gluposti on, koji je sad mrzio Eldare i Valare, uzalud držao sjenke starog númenorskog saveza. Ali kad je Amandil dočuo glasine o zloj Sauronovoj nakani, duboko se ražalostio, znajući da će na kraju Sauron zasigurno doći na svoje. Tad se obrati Elendilu i njegovim sinovima, sjetivši se povijesti valinorskog Drveća; Isildur ne prozbori ni riječi, već se iste noći iskrade i odvaži na djelo koje ga je poslije proslavilo. Prerušivši se, ušulja se krišom u Armenelos i kraljeve dvore u koje Vjerni nisu imali pristupa, te stiže na mjesto na kojem je raslo Drvo, a koje bijaše svima zabranjeno prema Sauronovim naredbama, dok su Drvo danonoćno čuvali stražari u njegovoj službi. U to doba Nimloth bijaše taman i nije nosio cvijeta, jer je bila kasna jesen i zima na pragu; no, Isildur je prošao pokraj stražara i s Drveta otkinuo jedan plod koji je s njega visio te krenuo uteći. Istom se uzbuniše stražari i napadoše ga, te se izborio za izlaz i bio ranjen na više mjesta, ali je utekao, a zato što je bio prerušen, nikad se nije doznalo tko se usudio približiti Drvetu. Isildur se, međutim, na jedvite jade domogao Rómenne i predao plod u Amandilove ruke, prije nego što su ga izdale

snage. Potom su plod potajno zasadili, a Amandil ga blagoslovio, te je već u proljeće iz njega nikla i izrasla mladica. A kad je na njoj prolistao prvi list, Isildur, koji je dugo ležao na smrti, postavi se na noge i zaboravi na svoje rane.

Ovo djelo bijaše učinjeno u posljednjem trenutku, jer je ubrzo nakon napada kralj popustio Sauronu i srušio Bijelo drvo, te potpuno okrenuo leđa savezu njegovih predaka. Sauron je pak dao da se izgradi veliki hram na brijegu u središtu grada Númenorejaca, zlatnog Armenelosa; a njemu temelji bijahu u obliku kruga, a zidovi petnaest metara debeli, u promjeru je imao više od sto pedeset metara, a zidovi mu se uzdizahu sto pedeset metara u visinu i završavahu velikom kupolom. Ta kupola bijaše cijela obložena srebrom i uzdizala se blistajući na suncu, te se njezina svjetlost mogla vidjeti iz velike daljine; ali je svjetlost ubrzo potamnijela, a srebro postalo crno. Naime, u središtu se hrama nalazio oltar u obliku lomače, a u središtu kupole bio je otvoren dimnjak kroz koji je izlazio gust dim. Prvi je oganj na oltaru zapalio Sauron posjećenim drvetom Nimlotha koje je pucketalo i izgaralo; ljudi se začudiše dimu koji se iz njega izvio, da je zemlja ležala pod oblakom sedam dana, sve dok ga vjetar nije odnio na zapad.

Otad su se vatra i dim dizali bez prestanka, jer se moć Sauronova danonoćno povećavala, a u tom su Hramu, lijući krv, mučeći i čineći velika zlodjela, ljudi prinosili žrtve Melkoru kako bi ih ovaj oslobodio od smrti. Najčešće su među Vjernima birali svoje žrtve, ali ih nikad nisu otvoreno optuživali da nisu htjeli obožavati Melkora, Darovatelja slobode, već su tražili razloge protiv njih u tome da su ovi mrzili kralja i bili buntovnici, te da su kovali urote protiv vlastita roda, izmišljali laži i spravljali otrove. Ove optužbe bijahu većma lažne, ali to su bili crni dani, a mržnja rađa mržnju.

Uza sve to, smrt nije napustila zemlju, već je dolazila brže i češće i u mnogim stravičnim vidovima. Prije su ljudi starjeli postupno i na kraju lijegali u san, kad bi se naposljetku umorili od svijeta, a sad ih je počelo obuzimati bjesnilo i boleština; još su se bojali smrti i odlaska u tamu, carstvo gospodara kojega su sad poštivali; te su proklinjali sami sebe u mucu. Ljudi se u to doba stadoše naoružavati i ubijati jedni druge za najmanju sitnicu, jer ih je ljutnja sve brže obuzimala, a Sauron ili oni koje je uza se sputao, išli su zemljom huškajući ljude međusobno, pa su oni počeli mrmljati protiv kralja i kneževa, ili protiv ikoga tko je posjedovao nešto što oni nisu; a moćnici su se zauzvrat okrutno osvećivali.

Unatoč tome, Númenorejciima se dugo činilo da napreduju, pa ako nisu bivali sretniji, a ono su postajali sve silniji, a njihovi bogataši sve bogatiji. Naime, uz Sauronovu pomoć i savjete utrostručili su svoje posjede i izumjeli strojeve te izgradili još velebnije brodove. I plovili su sad, moćni i naoružani u Međuzemlje, ali više nisu dolazili noseći darove, ni kao vladari, već kao okrutni ratnici. Gonili su ljude Međuzemlja, otimali njihove posjede i porobljavali ih, a mnoge okrutno umorili na svojim oltarima. U svojim su tvrđavama, naime, u to doba podigli hramove i goleme grobnice, a ljudi su ih se užasavali te je uspomena na dobrostive kraljeve iz Drevnih dana izbljedjela sa svijeta i potamnijela pred mnogim stravičnim pričama.

Tako Ar-Pharazôn, kralj Zvezdane zemlje, posta najveći tiranin kakvog ne bijaše na svijetu još od Morgothove vladavine, ali je zapravo Sauron vladao svime, skrivajući se iza prijestolja. No, godine su prolazile, a kralj osjeti da mu se bliži sjenka smrti, dok su mu dani bivali sve duži, a dušu mu ispunili strah i bijes. Približio se čas koji je Sauron pripremao i na koji je dugo čekao. I Sauron se obrati kralju govoreći

kako je njegova moć sad tako velika da može biti siguran u to da će mu se svaki naum ispuniti i da se ne mora pokoriti ničijoj zapovijedi ni zabrani.

I reče:

"Valari su sebi prisvojili zemlju u kojoj nema smrti i lažu vam u svezi s njom, skrivajući je najbolje što mogu, zbog svoje gramzivosti i straha da im ljudski kraljevi ne otmu besmrtno kraljevstvo i ne zavladaју svijetom umjesto njih. I premda, nesumnjivo, dar vječnoga života nije za svakog, već samo za one koji su toga vrijedni, za ljude moćne i ponosne i najvišega roda, ipak je velika nepravda počinjena kad je ovakav dar, koji mu pripada, bio zanijekan Kralju kraljeva, Ar-Pharazonu, najmoćnijem zemaljskom sinu s kojim se jedino Manwë može usporediti, ako i on. Ali veliki kraljevi ne trpe lišavanje i uzimaju što im pripada."

Tad Ar-Pharazôn, bivajući omamljen, i hodajući pod sjenkom smrti, budući da mu se život bližio kraju, posluša Saurona i stade premišljati u srcu kako bi mogao povesti rat protiv Valara. Dugo je pripremao ovu osnovu i o njoj nikad otvoreno nije zborio, ali ona nije pred svima mogla ostati skrivena. A Amandila, doznajući za kraljeve nakane, zahvati očaj i ispuni užas, jer je znao da ljudi nisu sposobni nadvladati Valare u ratu i da svijet hrli u svoju propast, ako taj rat ne spriječe. Stoga pozva svojega sina Elendila i ovako mu reče:

"Crni su ovo dani i nema više nade za ljude, jer Vjernih je ostalo malob. Zbog toga sam odlučio pokušati isto što je uspjelo našem praocu Eärendilu u davnini; otploviti na Zapad, bilo zabrane ili ne bilo, i govoriti s Valarima, sa samim Manwëom ako je potrebno, te ga zamoliti za pomoć prije nego što sve bude izgubljeno."

"Zar ćete izdati kralja?" upita Elendil. "Jer dobro znate čime nas optužuju, da smo izdajnici i uhode, a to je do danas bila laž."

"Kad bih mislio da je Manwëu od potrebe ovakav glasnik" odgovori Amandil "izdao bih kralja. Jer postoji samo jedna odanost koje se nijedan čovjek ne smije u svojem srcu ni zbog čega odreći. Ali ja ću moliti za milost nad ljudima i za njihovo oslobođenje od Saurona Varalice, jer ima još onih koji su ostali vjerni. A što se Zabrane tiče, na sebe preuzimam svu odgovornost, kako cijeli moj narod ne bi proglasili krivim."

"Ali što mislite, moj oče, da će se dogoditi onima iz vaše kuće koje ostavljate za sobom kada se za vaše djelo sazna?"

"Ono mora ostati tajna" reče Amandil. "Svoj ću odlazak provesti tajno i otploviti na istok kamo svakog dana plove brodovi iz naših luka; a poslije, kada mi vjetar i prilike dopuste, okrenut ću se, preko juga ili sjevera, natrag na zapad i potražiti ono što uzmognem naći. Ali tebi i tvom narodu, sine moj, savjetujem da za sebe pripremite druge brodove i utovarite u njih sve ono od čega se vaša srca ne mogu rastaviti; a kad brodovi budu spremni, pritaji se u luci Rómenne i razglasi među ljudima kako me, kad za to dode čas, namjeravaš slijediti na istok. Amandil više nije tako mio našem rođaku na prijestolju da bi on previše žalio kad bismo odlučili otputovati, bilo na neko vrijeme ili zauvijek. Ali ne dopusti da se sazna kako namjeravaš sa sobom povesti mnogo ljudi ili će on posumnjati zbog rata koji sad sprema, a za koji će mu trebati sva snaga koju može okupiti. Potraži Vjerne za koje se još zna da su iskreni, pa nek ti se oni potajice pridruže, budu li voljni poći s tobom i imati udjela u tvojoj zadaći."

"A koja je to zadaća?" upita Elendil.

"Ne miješati se u ovaj rat i dobro paziti" odvrati Amandil. "Do svojega ti povratka više ne mogu reći. No, najvjerojatnije ćeš morati uteći iz Zvezdane zemlje bez zvijezde koja bi te vodila; jer ova je zemlja oskvrnuta. Tad ćeš izgubiti sve one koje si ikad ljubio i okusiti smrt usred života, tražeći drugdje zemlju svojega utočišta. Hoće li ona biti na istoku ili na zapadu, samo Valari znaju."

Tad se Amandil oprostio s cijelim svojim domaćinstvom, kao onaj koji se sprema umrijeti.

"Jer" reče on "lako se može dogoditi da me više ne vidite i da vam na nebu ne ukažem onakav znak kakav je ukazao Eärendil u davnini. Ali budite uvijek pripravní, jer konac svijeta kakva poznajemo sve nam je bliži."

Kazuje se da se Amandil otisnuo na more noću na malenom brodu i u početku kormilario na istok, a zatim okrenuo natrag i otišao na zapad. Sa sobom je uzeo trojicu slugu koji mu bijahu najmiliji i više ih se nije ni čulo ni vidjelo na ovome svijetu, niti postoji priča ili odgonetka njihove sudbine. Ljude nije drugi put moglo spasiti takvo poslanstvo, a za Númenorsku izdaju nije bilo laka oprosta.

Elendil pak učini onako kako ga otac savjetovao, te su njegovi brodovi ležali nedaleko od istočne obale zemlje, a Vjerni su u njih ukrcali svoje žene i djecu, svoja nasljedstva i veliku zalihu dobara. Bijaše među njima mnogo moćnih i divotnih predmeta koje su Númenorejci osmislili u danima svoje mudrosti, posuda i dragulja, i znanstvenih spisa ispisanih grimizom i crnilom. Imali su i Sedam kamenova, dar Eldara; a na Isildurovu se brodu čuvalo mlado drvo, izdanak Nimlotha Lijepog. Tako je Elendil bio spreman i nije se uplitao u zlodjela počinjena tih dana, već je neprestano tražio znak koji se nije ukazivao. Tad je potajice oputovao na zapadne obale i zurio na pučinu obuzet tugom i čežnjom, jer je veoma ljubio svojega oca. No, na pučini nije vidio ništa doli flote Ar-Pharazôna koja se okupljala u zapadnim lukama.

Prije je vrijeme na otoku Númenora oduvijek odgovaralo potrebama i sklonosti ljudi: kišilo je u za to određeno vrijeme i uvijek umjereno; sunce je sjalo, sad toplije, sad hladnije, a dobri vjetrovi puhali s mora. A kad je vjetar puhao sa zapada, mnogima se činilo da je bio ispunjen mirisom, nestalnim, ali slatkim, od kojega bi zaigrala srca, kao od cvijeća što je vječito cvalo na besmrtnim livadama i koje nema imena na obalama smrtnika. Ali sve se to izmijenilo; jer je samo nebo potamnilo, a tih su dana bjesnile oluje kiše i tuče i divlji vjetrovi; i svako bi se malo jedan od velikih brodova Númenorejaca potopio i više se ne bi vratio u luku, premda ih takva nesreća nije pogodila još od izlaska Zvijezde. Sa zapada kadikad bi u predvečerje doplovio golem oblak, oblikom nalik na orla s krilima raširenim na sjever i jug; i polako bi se pomaljao, zakrivši sunce na zalazu i tad bi posvemašnja noć pala na Númenor. Neki od orlova nosili su munje pod svojim krilima, a gromovi su odjekivali između mora i oblaka.

Ljude zahvati strava.

"Pogledajte orlove Gospodara Zapada!" povikaše oni. "Manwëovi orlovi napadaju Númenor!"

I popadaše na zemlju.

Tad su se neki na neko vrijeme htjeli pokajati, ali drugi su još više otvrdnuli svoja srca, te su mahali šakama prema nebu, govoreći:

"Gospodari Zapada urotili su se protiv nas. Napadaju prvi. Slijedeći udarac zadat ćemo mi!"

Te je riječi izgovorio sam kralj, ali ga je njima podučio Sauron.

Međutim su munje udarale jače i umorile ljude na bregovima, u polju i na ulicama grada; a vatrena je strijela pogodila samu kupolu Hrama, prepолоvila je i zavila u plamen. Ali sam Hram ostade čitav, a Sauron je stajao ondje na vrhu i prkosio munjama koje ga nisu ozlijedile; i u tom ga času ljudi prozvaše bogom i činiše sve što je zapovijedao. Kad se, dakle, posljednje znamenje ukazalo, malo su se na nj obazirali. Zemlja se pod njima tresla, a grmljavina nalik na gromove pod zemljom stapala se s urlikom olujnoga mora, dok se dim uzdizao s vrha Meneltarme. Ali Ar-Pharazôn sve je žešće nastavljao s naoružavanjem.

U to su doba flote Númenorejaca zacrnile more na zapadu zemlje, a bijahu nalik na arhipelag bezbrojnih otoka; njihovi jarboli nalik na planinsku šumu, jedra poput gusta oblaka; a stjegovi su im bili zlatni i crni. Sve je čekalo na rijel Ar-Pharazôna, a Sauron se povukao u najdublji unutarnji krug Hrama gdje su mu ljudi prinosili žrtve paljenice.

Tad orlovi Gospodara Zapada doletješe iz sutona, a bijahu naoružani za bitku, napredujući u nizu čiji se kraj nije mogao nazreti; i kako su dolazili bliže, krila su im se sve više širila, grabeći nebom. Ali Zapad je za njima gorio crveno, a tijela su im bila odozdo obasjana, kao da su osvijetljeni plamenom strašnog bijesa, te je cijeli Númenor bio kao preliven gorućim sjajem, a ljudi su gledali u lica svojih suputnika i činilo im se da se ona crvene od gnjeva.

Uto Ar-Pharazôn otvrdnu svoje srce i ukrca se u svoj velebni brod Alcarondas, Morski dvorac. Imao je bezbroj vesala i mnoštvo jarbola, bio zlatan i tmast, a na njemu bijaše smješteno Ar-Pharazônovo prijestolje. On se tad odjenu u ratnu opremu i metnu krunu na glavu, te naredi da se izvjesi njegov stijeg i dade znak za podizanje sidra; a u taj čas númenorske trublje nadglasaše gromove.

Tako je flota Númenorejaca krenula naprijed, unatoč prijetnjama Zapada; vjetrov bijaše malo, no oni su imali mnogo vesala i mnogo snažnih sužnjeva koji su veslali pod stražom bičeva. Sunce je zašlo i spustila se duboka tišina. Tama je plegla na zemlju, more se umirilo dok je svijet čekao što će se dogoditi. Flota je polako otplovila iz vida promatrača u lukama, a njezina svjetla izbljedadila su i nestala u noći; ujutro joj nije bilo traga. Naime, s istoka se podigao vjetar i odnio je daleko, te su tako pogazili Zabranu Valara i uplovili u mora u koja nisu imali pravo pristupa, polazeći u rat protiv Besmrtnih da im otmu vječni život unutar Krugova Svijeta.

Ar-Pharazônova flota doplovi iz daleka mora i opkoli Avallónë i cijeli otok Eressëu, a Eldari se ražalostiše, jer je svjetlost zalazećega sunca zakrio oblak Númenorejaca. A na koncu Ar-Pharazôn stiže i u sam Aman, Blaženo kraljevstvo i na obale Valinora, gdje je još posvuda vladala tišina, a mač sudbine visio na tankoj niti. Naime, na samom se kraju Ar-Pharazôn pokolebao i umalo krenuo natrag. Srce ga je izdalo u trenutku kad je ugledao tihe obale i vidio Taniquetil kako bliješti, bjelji od snijega, hladniji od smrti, nijem, nepromjenjiv, strašan poput sjenke Ilúvatarova svjetla. Ali ponos je sad gospodario njime te je na kraju napustio brod i stupio na obalu, proglasivši zemlju svojom iako se za nju nitko nije htio boriti. A vojska se Númenorejaca utaborila u golemom broju oko Túne, odakle su svi Eldari bili utekli.

Nato Manwë s Planine zazva Ilúvataru, a u to vrijeme Valari prekinuše svoju vladavinu nad Ardóm. A Ilúvatar pokaza svoju moć i promijeni oblik svijeta, i velika se provalija otvori u moru između Númenora i Besmrtnih zemalja, a sva se voda u nju

izli i iz kratera se uzdigoše u nebo grmljavina i dim i cijeli se svijet potrese. Cijela se númenorska flota potopila i propala zauvijek. No, Ar-Pharazôna i smrtni ratnici koji su stupili na zemlju Amansku pokopaše propadajuća brda: ondje, kazuje se, leže zatočeni u Pećinama zaboravljenih, sve do Posljednje bitke i Sudbonosnog dana.

Ali zemlja Amanska i Eressëa Eldara bijahu zauvijek uklonjeni sa svijeta i preneseni izvan dosega ljudi. A Andor, Darovana zemlja, kraljevski Númenor, Elenna Eärendilove zvijezde, bijaše potpuno uništena. Kako je stajala blizu istočne strane velike provalije, onako se prevrnula i propala u tamu i nema je više. Na Zemlji više nema mjesta na kojem je sačuvana uspomena na vrijeme kada svijetom nije vladalo zlo. Jer Ilúvatar je povukao Veliko more zapadno od Međuzemlja i Pustih zemalja na istoku, te načinio nove zemlje i nova mora; te se svijet smanjio, jer su mu Valinor i Eressëa bili odneseni u carstvo nevidljivih.

Ova se zla kob dogodila u trenutku koji ljudi nisu očekivali, trideset devetog dana od odlaska flote. Tad je iznenada plamen suknuo s Meneltarme, zapuhao moćan vjetar, zemlja zadrhtala, nebo se pomaklo i brda propala, a Númenor nestao u dubini mora sa svom svojom djecom, ženama, djevojkama i ponosnim gospama; i svi njegovi vrtovi, dvorane i kule, grobnice, riznice, dragulji i mreže i oslikani i izrezbareni predmeti, njegov smijeh i veselje i glazba, njegova mudrost i znanje: nestali su zauvijek. A na kraju svega golem val, zelen i hladan s perjanicom od pjene, uspinjući se preko zemlje, uze na svoje grudi kraljicu Tar-Míriel, bjelju od srebra, od slonovače i biserja. Prekasno se kušala uspeti strmim puteljcima Meneltarme do svetišta; jer vodena ju je bujica dostigla, a njezin se krik izgubio u zavijanju vjetra.

Ali, bilo da je Amandil uistinu dospio u Valinor ili ne, i bilo da je Manwë uslišio njegovu molitvu ili nije, milošću Valara Elendil i njegovi sinovi bijahu pošteđeni od propasti toga dana. Elendil je, naime, ostao u Rómenni, odbivši kraljeve pozive kad je kretao u rat i, izbjegavši Sauronove vojnike koji su ga došli uhititi i odvući do lomače u Hramu, ukrcao se u svoj brod i držao daleko od obale, čekajući pravi čas. Ondje ga je kopno zaštitilo od snažnog vihora s mora koji je sve vukao prema bezdanu, a poslije ga je zaštitilo i od prvog olujnog bijesa. Ali kad se proždirući val prevalio preko zemlje, a Númenor strmoglavio u svoju propast, umalo se i sam bio potopio, a svoju bi pogibelj dočekaao raširenih ruku, budući da se nikakva smrtna bol nije mogla mjeriti s gorčinom gubitka i patnje toga dana; no, njega je dohvatio snažan vjetar, divljiji od ijednog što su ga ljudi poznavali i, urlajući sa zapada, odnio njegov brod daleko odatle; otrgnuo mu vesla i polomio jarbole, goneći nesretne ljude kao slamke preko vode.

Devet je brodova bilo; četiri za Elendila, za Isildura tri, a za Anáriona dva; i svi utekoše crnoj oluji iz sumraka zle kobi u tamu svijeta. Pod njima su se urušavali ponori u nagomilanom bijesu, a valovi ih, nalik na planine s velebnim klobucima od vijugajućeg snijega, uzdigoše među rastrgane oblake i, nakon mnogo dana, izbaciše na obale Međuzemlja. Sve su obale i primorski krajevi zapadnog svijeta u to doba pretrpjeli velike promjene i razaranja; jer mora su provalila u zemlje, a obale se urušile, drevni otoci potonuli, a novi se otoci uzdigli; brda se odronila, a rijeke promijenile tokove.

Elendil i njegovi sinovi poslije osnovaše kraljevstva u Međuzemlju; pa premda su njihovo znanje i umijeće bili tek odjek onoga što je bilo prije nego što je Sauron

došao u Númenor, ipak su se činili veličanstveni divljim ljudima onoga svijeta. Mnogo se kazuje u drugim predajama o djelima Elendilovih nasljednika u dobu koje je došlo poslije i o njihovoj borbi protiv Saurona koja još nije bila okončana.

Jer samog je Saurona obuzeo užasan strah pred gnjevom Valara i pred prokletstvom koje je Eru bacio na more i kopno. Bilo je ono mnogo veće negoli je očekivao, nadajući se tek smrti Númenorejaca i porazu njihova ponosnog kralja. Sauron se, sjedeći na svojem crnom stolcu u središtu Hrama, posprdno nasmijao kad je začuo trublje Ar-Pharazôna koje su najavile boj: ponovno se nasmijao kad je čuo grmljavinu oluje; a treći put, dok se još smijao svojim vlastitim mislima, zamišljajući što će sve činiti na svijetu sad kad se zauvijek riješio Edaina, našao se pogođen sred veselja, a njegov stolac i hram propali su u bezdan. Ali Sauron nije bio smrtn, premda mu je sad bio otet onaj lik s pomoću kojeg je činio tolika zla, te se ljudskom oku nikada više nije mogao učiniti lijepim, ipak mu se duh uzdigao iz dubina i nestao poput sjene i crnog vjetra preko mora, i vratio se u Međuzemlje, u Mordor koji mu bijaše dom. Tu natakne ponovno svoj Jedinstveni Prsten u Barad-dûru i stade ondje boraviti, mračan i šutljiv, sve dok za sebe nije pronašao novu masku, sliku utjelovljene pakosti i zlobe; jer Oko su Saurona Strašnog samo rijetki mogli podnijeti.

Ali ove se stvari ne dotiču priče o Propasti Númenora o kojoj je sad sve kazano. I samo je ime te zemlje nestalo, te ljudi otad nisu pripovijedali o Elenni, ni o Andoru, Daru koji bje oduzet, ni o Númenóreu s rubova svijeta; već su prognanici na obalama mora, kad bi se njihova čeznutljiva srca osvrnula k Zapadu, govorili o Mar-nu-Falmaru koju su pokopali valovi, Akallabêthu Propalom, Atalantëu na jeziku Eldara.

Među Prognanicima mnogi su vjerovali da se vrh Meneltarme, Nebeskoga stupa, nije zanaovjek potopio, već da se ponovno uzdigao ponad valova poput osamljena otoka izgubljenog sred širokih voda; jer to je bilo sveto mjesto i čak ga ni u Sauronovo doba nitko nije oskvrnuo. A neki su od Eärendilova roda poslije za njim tragali, jer su mudraci govorili kako su dalekovidni ljudi iz starine mogli s Meneltarme ugledati odsjaj Besmrtnne Zemlje. Jer čak i nakon propasti, srca Dúnedaina bijahu i dalje okrenuta zapadu; premda su znali da se svijet promijenio, govorahu:

"Avallónë je nestala sa Zemlje, a zemlja je amanska odnesena daleko i u svijetu sadašnje tame ne može ih se naći. Ali jednom su postojali, i prema tome još postoje, stvarni i cjeloviti u svijetu kakav je bio zamišljen u početku."

Naime, Dúnedaini su držali da su čak i smrtni Ljudi, ako bi bili blagoslovljeni tim darom, mogli vidjeti u druga doba, drugačija od onih u kojima bijahu rođeni; vječito su žudjeli uteći sjenkama svojega progonstva te ugledati u nekom vidu svjetlo koje ne umire; jer ih je tuga od pomisli na smrt gonila preko morskih širina. Tako se zgodilo da su veliki pomorci među njima bez prestanka pretraživali pusta mora, nadajući se da će nabasati na otok Meneltarmu i odatle ugledati sliku negdašnjega svijeta. Ali, nikada ga ne nadoše. Oni koji su otplovili dovoljno daleko, dospjeli su tek u nove zemlje i otkrili da su slične starima i smrtnne. A oni koji su otplovili još dalje, učinili su krug oko Zemlje i umorni se vratili na mjesto svojega polaska, te rekli:

"Svi su putevi sada povijeni!"

I tako, u kasnijem dobu, bilo prekomorskim putovanjima, bilo znanošću ili zvjezdoznanstvom, ljudski kraljevi otkriše da je svijet uistinu okrugao, a unatoč tome, Eldarima bijaše dopušteno otići i stići na Prastari Zapad i u Avallónë, ako su to htjeli. Stoga su ljudski mudraci kazivali da Prava cesta mora još postojati za one kojima je dopušteno nju naći. I poučavali su da, dok novi svijet propada, stara se cesta i put sjećanja na Zapad i dalje

nastavljaju poput nevidljiva zračnog mosta koji je prolazio zrakom daha i leta (koji sad bijahu svinuti kao što je i svijet bio svinut), i prelazio Ilmen čiju hladnoću smrtno tijelo ne može pretrpjeti, sve dok ne bi dospio do Tol Eressëe, Osamljenog otoka, a možda još i dalje, do Valinora, gdje Valari još borave i promatraju otkrivenje sudbine svijeta. Priče i glasine stadoše kružiti morskim obalama o pomorcima i osamljenicima na morima koji su, nekom dobrom srećom, milošću ili naklonošću Valara, stupili na Pravi put i ugledali lice svijeta kako tone pod njima i tako dospjeli do svjetiljkama obasjanih molova Amana, te ondje ugledali Bijelu planinu, strahotnu i prelijepu, prije nego što su umrli.

O PRSTENOVIMA MOĆI I TREĆEM DOBU

O PRSTENOVIMA MOĆI I TREĆEM DOBU

U KOJEM OVE PRIČE DOLAZE SVOJEM KRAJU

Od davnine postojao je Sauron Maia, kojega su Sindari u Beleriandu zvali Gorthaur. U ranim danima Arde Morgoth ga je zaveo na svoju stranu i on je postao najveći i najvjerniji sluga Neprijatelja, ali i najopasniji, jer je mogao preuzeti mnoge oblike, i dugo se, ako je htio, mogao ukazati plemenit i krasan, tako da bi zavarao sve osim onih najopreznijih.

Kad je Thangorodrim bio razoren, a Morgoth zbačen, Sauron ponovno navuče na sebe krasne boje i stade iskazivati podaničku vjernost Eönwëu, Manwëovu glasniku, te se odreče svih svojih zlih djela. Neki drže kako ovo u početku nije bila himba, već da se Sauron uistinu pokajao, makar iz straha, bivajući smeten Morgothovim padom i velikom jarošću Gospodara Zapada. Ali nije bilo na Eönwëu da oprostí onima iz njegova reda, pa on zapovjedi Sauronu da se vrati u Aman i ondje dočeka Mawëovu presudu. Nato se Sauron postidi i ne htjede se vratiti ponižen i primiti od Valara moguću kaznu dugotrajne službe kojom je imao dokazati svoju dobru volju; jer pod Morgothom njegova je moć bila velika. Stoga, netom što je Eönwë otišao, on se sakri u Međuzemlju te popusti zlu, budući da su okovi kojima ga je Morgoth sputao bili prejaki.

U Velikoj bici i metežu pada Thangorodrima u zemlji nastadoše veliki potresi, a Beleriand bijaše raspolučen i poharan; te su na sjeveru i zapadu mnogi krajevi potonuli pod vodama Velikoga mora. Na istoku, u Ossiriandu, planinski lanci Ered Luina se raspukoše i nastala velika pukotina u njima prema jugu, a u nju se izli morski zaljev. U taj je zaljev utjecala rijeka Lhûn novim tokom, pa su ga poslije prozvali Lhûnski zaton. Toj su zemlji u davnini Noldori dali ime Lindon, a ovo je ime nosila i poslije; a mnogi su Eldari ondje i dalje obitavali, oklijevajući, nevoljki napustiti Beleriand u kojem su se borili i dugo trudovali. Gil-galad, Fingonov sin, bijaše njihov kralj, a s njim je bio Elrond Poluvilenjak, sin Eärendila Pomorca i brat Elrosa, prvog kralja Númenora.

Na obali Lhûnskog zatona vilenjaci izgradiše svoje luke i nazvaše ih Mithlond te su ondje usidrili mnoge brodice, jer je zaklon ondje bio dobar. Iz Sivih luka Eldari su kadikad isplovljavali, bježeći iz tame Zemaljskih dana; budući da su milošću Valara Prvorođeni još mogli slijediti Pravu cestu i vratiti se, ako su htjeli, svojem rodu na Eressëu i Valinoru za Kružnim morima.

Bilo je i drugih Eldara koji su se u to doba ispenili uz planine Ered Luina i stupili na drugu stranu u unutrašnjost. Mnogi od ovih bijahu Teleri, koji su preživjeli u Doriathu i Ossiriandu; a oni osnovaše kraljevine među Šumskim vilenjacima, u lugovima i planinama daleko od mora, za kojim su unatoč tome čeznuli u srcima. Jedino u Eregionu, koji ljudi nazivaju Zelenika, vilenjaci noldorskoga roda osnovaše trajnu kraljevinu za Ered Luinom. Eregion bijaše u blizini velebnih palača patuljaka zvanih Khazad-dûm, a koje su vilenjaci nazvali Hadrond, a poslije Moria. Iz Ost-in-Edhila, vilenjačkog grada, vodila je glavna cesta do zapadnih dveri Khazad-dûma, jer je među patuljcima i vilenjacima nastalo prijateljstvo kakva nigdje prije nije bilo, a koje je obogatilo oba roda. U Eregionu majstori Gwaith-i-Mirdaina, Naroda rezača

dragulja, nadvisili su vještinom sve koji su ikad stvarali, doli jedinog Fëanora; a uistinu je najumješniji od njih bio Celebrimbor, Curufinov sin, koji se otudio od svojega oca i ostao u Nargothrond u kad su iz njega Celegorm i Curufin bili protjerani, kako kazuje *Quenta Silmarillion*.

Drugdje u Međuzemlju vladao je mir mnogo godina; no ipak su krajevi većinom bili divlji i pusti, osim onih u koje je došao narod Belerianda. Ondje su doista boravili brojni vilenjaci, kao što su boravili bezbrojna ljeta, slobodno tamarajući prostranim zemljama daleko od Mora; no oni bijahu Avari, kojima su događaji u Beleriondu bili tek glasina, a Valinor gotovo strano ime. A na jugu i još dalje na istoku ljudi su se množili; većina ih se okrenula zlu, budući da je Sauron tu umiješao svoje prste.

Vidjevši pustoš svijeta, Sauron u srcu reče kako su Valari, zbacivši Morgotha, ponovno zaboravili na Međuzemlje; pa je njegov ponos žustro rastao. S mržnjom je promatrao Eldare i bojao se ljudi Númenora koji su se povremeno vraćali svojim brodovima na obale Međuzemlja; no dugo je prikrivao svoje misli i tajio mračne osnove koje je oblikovao u svojem srcu.

Ljudi su, otkrio je, najlakše potpali pod njegov utjecaj od svih zemaljskih naroda; no dugo je kušao navesti vilenjake u svoju službu, jer je znao da su Prvorodeni imali veću moć; te je odlazio nadaleko i široko među njih i nalikovao je na nekoga jednako krasnog koliko i mudrog. Tek u Lindon nije dolazio, jer Gil-galad i Elrond nisu imali vjere u njega ni u njegov ugodan izgled, i premda nisu znali tko je on uistinu bio, ipak ga nisu puštali u tu zemlju. No, drugdje ga vilenjaci srdačno prihvaćaju i malo ih se obaziralo na poruke iz Lindona koje su ih upozoravale na oprez; jer Sauron uze ime Annatar, Gospodar darova, te su oni u početku imali mnogo koristi od njegova prijateljstva. A on im reče:

"Jao, kakve li slabosti u moćnika! Jer moćan kralj je Gil-galad, a svu mudrost posjeduje gospodar Elrond, pa ipak mi ne žele pomoći u mojim poslima. Je li moguće da ne žele vidjeti kako druge zemlje postaju jednako sretne kao što je njihova? Ali zbog čega bi Međuzemlje ostalo zauvijek pusto i mračno, kad bi ga vilenjaci mogli učiniti krasnim poput Eresëe, ne, čak i poput samog Valinora? A budući da se onamo niste vratili, makar ste mogli, vidim da ljubite ovo Međuzemlje poput mene. Nije li nam onda zadaća da zajedno radimo na njegovu obogaćenju i na buđenju svih vilenjačkih plemena koja lutaju njime, nesvjesna veličine moći i znanja koja posjeduju oni što su za Morem?"

Upravo su u Eregionu Sauronove savjete najspremnije primili, jer su Noldori iz te zemlje neprestano težili povećati svoju vještinu i istančanost svojih rukotvorina. Štoviše, nisu imali mira u srcima, jer su odbili da se vrata na Zapad, a željeli u isti mah ostati u Međuzemlju, koje su iskreno ljubili, a istovremeno uživati u blaženstvu kao i oni koji su otišli. Stoga poslušao Saurona i naučio se od njega mnogočemu, jer je njegovo znanje bilo golemo. Tih su dana kovači iz Ost-in-Edhila premašili sve što su prije izumjeli te su se duboko zamislili i načinili Prstenove moći. Ali Sauron je nadgledao njihov rad i znao svaki njihov korak; jer njegova je želja bila da sputa vilenjake okovima i dovede ih pod svoj nadzor.

Vilenjaci su načinili mnogo prstenova, ali Sauron krišom načinio Prsten Jedan da upravlja ostalima, te je njihova moć bila nerazdvojivo povezana s njime, kojem su

posve bili podložni i trajali onoliko dugo koliko i on. Mnogo je Sauronove snage i volje ušlo u taj Prsten Jedan, a kako su Vilin prstenovi imali posebne moći, tako je onaj Prsten koji je imao njima upravljati morao biti predmetom izvanredne snage; a Sauron ga je skovao na Ognjenoj gori u Zemlji sjenki. A dok je nosio Prsten Jedan, mogao je opažati sve što su stvarali slabiji prstenovi, i vidjeti i voditi same misli onih koji su ih nosili.

Ali vilenjaci se nisu dali tako lako uhvatiti. Netom je Sauron nataknuo Prsten Jedan na svoj prst kadli ga oni osjete i prepoznaše, te uvidješe da će zagospodariti nad njima i nad svime što su stvorili. Umah od bijesa i straha skinuše prstenove. Njega pak, kad je doznao da je prevaren, preplavi gnjev, te smjesta povede na njih vojnu, zahtijevajući da mu se predaju svi prstenovi, budući da ih Vilin-kovači nisu mogli izrađivati bez njegova učenja i savjeta. No, vilenjaci se dadoše u bijeg pred njim, te su tri svoja prstena spasili, odnijeli ih odatle i sakrili.

Ti pak bijahu ona Tri što su ih posljednje načinili, a koji su imali najveće moći. Narya, Narya i Vilya su im imena, Prstenovi Vatre, Vode i Zraka, optočeni rubinom, dijamantom i safirom; a od svih ih je Vilin prstenova Sauron najljuće želio imati, jer su oni koji su ih imali u svojem posjedu mogli suzbiti trulež vremena i odgoditi umor od svijeta. Ali Sauron ih nije mogao otkriti, jer bijahu predani u ruke Mudrih, koji su ih sakrili i nikad ih nisu otvoreno koristili, dokle god je Sauron čuvao Prsten Vladar. Tako su Tri ostala neokaljana, jer ih je sam Celebrimbor bio skovao, a ruka Sauronova nikad dotakla; pa ipak čak i oni bijahu podložni Jednom.

Od tog vremena rat nije prestajao između Saurona i vilenjaka; Eregion je bio opustošen, Celebrimbor umoren, a dveri Morie zatvorene. U to je doba tvrđavu i utočište Imladris, koji ljudi nazivaju Rivendell, osnovao Elrond Poluvilenjak; a ona je dugo potrajala. Sauron, pak, okupi u svoje ruke sve preostale Prstenove moći, pa ih razdijeli drugim narodima Međuzemlja, nadajući se da će tako imati utjecaj na sve koji su žudjeli za tajnom moći, pregolemom za bilo koga od njihova soja. Sedam je prstenova dao patuljcima, dok je ljudima dao devet, jer su se ljudi u ovome kao i u drugim stvarima pokazali najspremnijima da ga slijede. Sve je te prstenove, kojima je upravljao, izopačio, to lakše jer je i sam imao udjela u njihovu stvaranju, pa oni postadoše prokleti, te bi na koncu iznevjerili svakoga tko ih je koristio. Patuljci se ipak pokazaše čvrsti i nije ih bilo lako pokoriti; oni, naime, teško trpe tuđu prevlast, a misli su njihovih srdaca nedokučive, i ne može ih se pretvoriti u sjenke. Koristili su svoje prstenove samo za zgrtanje bogatstva; ali gnjev i nesputana pohlepa za zlatom stadoše tinjati u njihovim srcima, iz kojih se poslije izrodilo dovoljno zla u Sauronovu korist. Kazuje se da je temelj svake od Sedam riznica patuljačkih kraljeva iz starine bio jedan zlatni prsten; ali sve su te riznice odavna opljačkane, zmajevi su ih proždrlili, a od sedam prstenova neke je progutala vatra, a neke sebi povratio Sauron.

Pokazalo se da je ljude lakše uhvatiti u klopku. Oni koji su koristili devet prstenova postali su moćnici svojega doba, kraljevi, vješci i drevni ratnici. Poželi su slavu i veliko bogatstvo, ali ono je samo ubrzalo njihovu propast. Mogli su, činilo se, zauvijek živjeti, ali im je život postao nepodnošljiv. Mogli su hodati, ako su htjeli, a da ih ne zamijete ničije oči na ovome svijetu, pod suncem, i mogli su vidjeti sve čega ima u svijetu koji je smrtnicima nevidljiv; no ono što bi ugledali prečesto su bile tek Sauronove utvare i tlapnje. Jedan za drugim, prije ili poslije, ovisno o njihovoj urođenoj snazi, te dobroti ili zlu njihovih duša u početku, dospjeli su u sužanjstvo

prstenova koji su nosili i pod vladavinu Jednoga, koji bijaše Sauronov. Tako su zauvijek postali nevidljivi, osim onomu koji je nosio Jedinstveni Prsten, te stupili u carstvo sjenki. Bili su Nazgûli, Prstenove utvare, Neprijateljevi najokrutniji sluge; za njima je išla tama, a kričali su glasovima smrti.

Uto se Sauronova požuda i oholost povećala, sve dok za nj nije postojala granica, pa je odlučio učiniti se gospodarem svega u Međuzemlju, uništiti vilenjake i polučiti, ako uzmogne, propast Númenora. Nije podnosio nikakvu slobodu ni suparništvo, već se prozvao Gospodar Zemlje. Još je mogao nositi masku te je, kad bi poželio, mogao zavarati ljudske oči, čineći se mudrim i krasnim. Ali vladao je radije silom i strahom, kad god su mu mogli poslužiti; te su mu oni, koji su opazili njegovu sjenku kako se širi nad svijetom, nadjenuli ime Mračni gospodar i proglasili ga Neprijateljem; a on je ponovno okupio pod svoje okrilje sva zla stvorenja iz Morgothovih dana, koja su ostala na zemlji ili pod njom, dok su orci izvršavali njegove zapovijedi i množili se kao muhe. Tako započese Crne godine, koje vilenjaci zovu Dani bijega. U to je doba mnogo vilenjaka iz Međuzemlja pobjeglo u Lindon, a odatle preko mora da se nikad ne vrate; dok su mnoge uništili Sauron i njegovi sluge. No, u Lindonu Gil-galad je zadržao svoju vlast, a Sauron se još nije usuđivao prijeći planine Ered Luin, ni napasti Luke; dok su Gil-galadu pomagali Númenorejci. Drugdje Sauron je kraljevaio, a oni, koji su htjeli slobodu, tražili su utočište u šumskim i planinskim utvrdama, dok ih je strava slijedila u stopu. Na istoku i jugu gotovo svi su ljudi bili pod njegovom vlašću, te su tih dana postajali sve silniji i izgradili mnogo kula i kamenih zidina, bili brojni i okrutni u boju i naoružani željezom. Saurona su držali i kraljem i bogom; neizmjereno su ga se bojali, jer je on svoj stan okružio vatrom.

Međutim, nakon nekog vremena obustavi se Sauronov nasrtaj na zapadne krajeve. Naime, kako je ispriповjedano u *Akallabêthu*, njemu pružiše izazov snage Númenora. Toliko su velike bile moć i slava Númenorejaca na vrhuncu njihova kraljevstva da im se Sauronovi sluge nisu htjeli suprotstaviti, a on, nadajući se da će lukavošću postići ono što nije mogao silom, ostavi Međuzemlje na neko vrijeme i ode u Númenor kao talac kralja Tar-Caliona. Ondje je boravio, sve dok na koncu svojom umješnosti nije izopačio srca većine toga naroda i nahuškao ih na rat protiv Valara, te tako polučio njihovu propast, upravo kao što je odavna želio. No, ta propast bijaše užasnija nego što je Sauron predvidio, jer bio je zaboravio silinu Gospodara Zapada u njihovoj srdžbi. Svijet se srušio, zemlje bile progutane, a more se uzdiglo nad njima, te je sam Sauron propao u bezdan. Ali njegov se duh uzdigao i poletio natrag na mračnom vjetru u Međuzemlje, tražeći svoj dom. Ondje dozna kako se Gil-galadova moć veoma povećala za vrijeme njegove odsutnosti, te se sad prostirala širokim pokrajinama sjevera i zapada, prešla Magleno gorje i Veliku rijeku sve do granica Velike Zelenšume i približavala se utvrdama u kojima je nekoć boravio siguran. Umah se Sauron povuče u svoju tvrđavu u Crnoj zemlji i stade premišljati o ratu.

U to vrijeme oni su Númenorejci, koje je razaranje bilo pošteđelo, utekli na istok, kako se pripovijeda u *Akallabêthu*. Vođe ovih bijahu Elendil Visoki i njegovi sinovi, Isildur i Anárion. Oni su bili kraljevi rođaci, Elrosovi potomci, ali nisu htjeli poslušati Saurona te su odbili ratovati protiv Gospodara Zapada. Ukcavši na svoje brodove sve one koji su ostali vjerni, ostavili su númenorsku zemlju prije negoli ju je zadesila propast. Bili su to moćni ljudi, a njihovi brodovi bijahu čvrsti i visoki, ali

zahvati ih bura, te podiže visoko na vodenim bregovima sve do samih oblaka i spusti na Međuzemlje poput olujnih ptica.

Elendila valovi izbaciše u Lindonskoj zemlji, te se ondje sprijateljio s Gilgaladom. Odatle on krenu uz rijeku Lhûn i za Ered Luinom osnova svoje kraljevstvo, dok je njegov narod boravio posvuda u Eriadoru između tokova Lhûna i Baranduina; međutim, njegova prijestolnica bijaše u Annúminasu, pokraj voda jezera Nenuial. U Fornostu, na Sjevernom humlju, također su obitavali Númenorejci, i u Cardolanu, i Rhudaurskim brdima; a podigli su kule na Eryn Beraidu i Amon Sûlu; i ondje se mogu naći brojne grobnice i ruševine tih gradova, no kule Eryn Beraida još gledaju na more.

Isildura i Anáriona odnijela je oluja južnije, te su naposljetku uplovili svojim brodovima uzvodno u Veliku rijeku Anduin, koja istječe iz Rhovaniona u Zapadno more u Belfalaskom zaljevu; i osnovali kraljevinu u onim krajevima koje su poslije nazvali Gondor, dok je Sjeverno kraljevstvo bilo nazvano Arnor. Prije mnogo godina, u doba njihove moći, pomorci Númenora osnovali su luku i utvrde oko ušća Anduina, prkoseći Sauronu u Crnoj zemlji koja je ležala u blizini na istoku. Kasnijih su dana u tu luku dolazili jedino Vjerni Númenorejci, te je stoga velik broj naroda u primorju toga kraja bio posve ili jednim dijelom u rodu s Prijateljima vilenjaka i Elendilovim narodom, pa su njegove sinove srdačno prihvatili. Glavni grad ovog južnog kraljevstva bio je Osgiliath, čijom je sredinom protjecala Velika rijeka; a Númenorejci izgradiše ondje velik most, na kojem bijahu kule i kuće od kamena čudesna izgleda, a visoki su brodovi uplovljavali s mora u gradska пристаништа. Druge utvrde također izgradiše na objema stranama: Minas Ithil, Kulu izlazećeg mjeseca, istočno, na obronku Sumračnoga gorja kao prijetnju Mordoru; a na zapadu Minas Anor, Kulu zapadajućeg sunca, u podnožju gore Mindolluin, kao štit protiv divljih ljudi iz dolja. U Minas Ithilu bijaše kuća Isildurova, a u Minas Anoru kuća Anárionova, no oni podijeliše kraljevstvo među sobom, a svoja prijestolja postaviše jedno uz drugo u Velikoj dvorani Osgiliatha. Ovo su bila glavna boravišta Númenorejaca u Gondoru, ali druge su čudesne i čvrste građevine podigli u zemlji u danima svoje moći, kod Argonatha i kod Aglaronda i kod Erecha; dok su u Agrenostskom krugu, koji ljudi zovu Isengard, načinili toranj Orthanc od nesalomljive stijene.

Mnoga blaga i velebnu baštinu vrednota i čudesa poniješe Prognanici iz Númenora; a od ovih najslavniji bijahu Sedam kamenova i Bijelo drvo. Bijelo drvo izraslo je iz ploda Nimloth Lijepog koje je stajalo u dvorima kralja u Armenelosu u Númenoru, prije nego što ga je Sauron spalio; a Nimloth je svojedobno potekao od Tirionskoga drveta, koje bijaše odraz Najstarijeg drveta, Bijelog Telperiona, čiji je rast začela Yavanna u zemlji Valara. Drvo, uspomenu na Eldare i svjetlo Valinora, posadiše u Minas Ithilu pred Isildurovom kućom, jer je upravo on spasio plod od uništenja, dok su kamenove razdijelili.

Tri uze Elendil, a svaki od njegovih sinova po dva. Elendilovi su bili smješteni u kulama na Eryn Beraidu i na Amon Sûlu, i u gradu Annúminasu. No, oni njegovih sinova bijahu u Minas Ithilu i Minas Anoru, i u Orthancu i Osgiliathu. Ovo, pak, kamenje imalo je odliku da su oni koji bi ih pogledali mogli u njima razabrati stvari iz velike daljine, bilo u prostoru ili u vremenu. Većinom se dalo otkriti ono što je bilo blisko drugom srodnom kamenu, jer su kamenovi dozivali jedan drugoga; međutim, oni koji su posjedovali veliku snagu volje i uma mogli su naučiti kako upravititi svoj

pogled kamo god su htjeli. Tako su Númenorejci bili svjesni mnogočega što su njihovi neprijatelji željeli sakriti i malo je toga izbjeglo njihovoj budnosti u danima njihove moći.

Kazuje se da kule na Eryn Beraidu zapravo nisu izgradili Prognanici Númenora, već ih je podigao Gil-galad za Elendila, svojega prijatelja; a Svevideći kamen Eryn Beraida bio je postavljen u Elostirionu, najvišoj kuli. Onamo je Elendil znao odlaziti i odatle je zurio preko razdjeljujućih mora, kad bi ga zahvatila prognanička čežnja; a vjeruje se da je tako mogao katkad vidjeti na veliku daljinu, sve do Avallónëške kule na Eressëi, gdje je stajao Glavni kamen, i gdje još stoji. Ovi kamenovi bijahu darovi Eldara Amandilu, Elendilovu ocu, za utjehu Vjernima iz Númenora u njihovim crnim danima, kad vilenjaci više nisu dolazili u tu zemlju pod sjenkom Saurona. Zvali su ih palantíri, oni koji promatraju izdaleka; ali svi su oni, što su doneseni u Međuzemlje, odavno izgubljeni.

Tako su Prognanici iz Númenora osnovali svoja kraljevstva u Arnoru i Gondoru, ali prije nego što je prošlo mnogo godina, postade očito da se njihov neprijatelj, Sauron, također vratio. Stigao je kradomice, kako je već bilo kazano, u svoje drevno kraljevstvo Mordor za Ephel Dúathom, Sumračnim gorjem, a ta je zemlja graničila s Gondorom na istoku. Ondje je nad dolinom Gorgoroth podignuta njegova tvrđava, golema i snažna, Barad-dûr, Crna kula; a u tom kraju bijaše plamena gora koju su vilenjaci nazivali Orodruin. Upravo je iz tog razloga Sauron postavio ondje svoj stan u davnini, jer je koristio vatru, koja je ondje izbijala iz srca zemlje, u svojim čarolijama i svojem kovanju; a u sredini Mordorske zemlje izradio je Prsten Vladar. Ondje se sad prepustio mračnim mislima u tami, sve dok za sebe nije načinio novi lik; a taj bijaše stravičan, jer je njegova lijepa vanjština zauvijek nestala od časa kad je propao u bezdan za potopa Númenora. Ponovno je nataknuo Jedinstveni Prsten i ogrnuo se plaštem moći; a pakost Sauronova Oka malo je tko, čak i među vilenjačkim i ljudskim velikanima, mogao otpjeti.

U međuvremenu, Sauron je pripremao rat protiv Eldara i ljudi sa Zapadnih strana, a vatre s Planine ponovno su se probudile. Stoga, opazivši dim Orodruina izdaleka i uvidjevši da se Sauron vratio, Númenorejci nadjenuše toj planini novo ime, Amon Amarth, što znači Kleta gora. A Sauron okupi oko sebe veliku vojnu silu svojih slugu s istoka i juga; a među njima nemalo ih bijaše od plemenita roda númenorskoga. Naime, za vrijeme Sauronova boravka u toj zemlji, srca su se gotovo cijela njezina naroda okrenula tmini. Zbog toga su mnogi od onih, koji su u to doba plovili na istok i podizali utvrde i gradove na obalama, bili već pod njegovom samovoljom, a rado su mu nastavljali služiti i u Međuzemlju. No, zbog Gil-galadove moći ovi su odmetnici, kneževi jednako silni koliko zli, većinom naseljavali područja daleko na jugu; ipak bila su dvojica, Herumor i Fuinur, koji su se uzdigli u moći među Haradrima, brojnom i okrutnom narodu koji je obitavao u prostranim zemljama južno od Mordora, za ušćem Anduina.

Kad je, dakle, Sauron dočekaio svoj čas, on krenu s velikom vojskom na novo kraljevstvo Gondor, pa zauze Minas Ithil i uništi Isildurovo Bijelo drvo koje je ondje raslo. No, Isildur pobježe i, uzevši sa sobom mladicu Drveta, pođe sa svojom ženom i sinovima brodom niz Rijeku, te oni isploviše iz ušća Anduina u potrazi za Elendilom. U međuvremenu, Anárion je držao Osgiliath protiv Neprijatelja, te ih za neko vrijeme

natjerao da se povuku u planine; ali Sauron ponovno skupi svoju snagu, pa Anárion spozna da, ako mu ne pristigne pomoć, njegovo kraljevstvo neće dugo opstati.

Međutim su Elendil i Gil-galad uzeli vijećati među sobom, jer su uvidjeli kako će Sauron postati prejak i nadvladati sve svoje protivnike jednoga za drugim, ako se oni ne ujedine protiv njega. Stoga se oni udružiše u ono što se naziva Posljednji savez, te se otputiše na istok u Međuzemlje, okupljajući veliku vojsku vilenjaka i ljudi; pa se zaustaviše neko vrijeme u Imladrisu. Kazuje se da je vojska koja se ondje sastala bila krasnija i blistavija pod oružjem nego ikoja koja se otada mogla vidjeti u Međuzemlju, te da se veća nije postrojila otkada su Valarske sile kretale na Thangorodrim.

Iz Imladrisa oni mnogim prolazima pregaziše Magleno gorje te se zaputiše niz rijeku Anduin i na koncu nabasaše na Sauronovu vojsku na Dagorladu, Bojnom polju, koje leži pred dverima Crne zemlje. Sve živo stajalo je podijeljeno toga dana, a pojedince svake vrste, čak i od zvijeri i ptica, moglo se vidjeti u objema vojskama, osim samih vilenjaka. Oni su jedini bili nerazdvojni i slijedili Gil-galada. Od patuljaka, malotko se borio na objema stranama; ali se rod Durina od Morie tukao protiv Saurona.

Gil-galadova i Elendilova vojska izvojevala je pobjedu, jer je moć vilenjaka u to doba bila još velika, a Númenorejci bili snažni i visoki, a njihov gnjev strahotan. Aeglosu, Gil-galadovu koplju, nitko nije mogao odolijevati; dok je Elendilov mač ispunjavao orke i ljude stravom, jer je sjao svjetlom sunca i mjeseca, a ime mu bijaše Narsil.

Tad Gil-galad i Elendil stupiše u Mordor i opkoliše Sauronovo uporište; pa su ga opsjedali sedam godina i pretrpjeli teške gubitke pod ognjem, lakim kopljem i strelicama Neprijatelja, dok je Sauron na njih jurišao mnogo puta. Ondje u Gorgorothskoj dolini pade Anárion, Elendilov sin, i mnogi drugi uz njega. Ali na koncu opsada do te mjere pritisnu, da sam Sauron stupi naprijed i potuče se s Gil-galadom i Elendilom, te obojica bijahu umoreni, a Elendilov se mač raspuče pod njim dok je padao. Ali i Sauron se sruši, a krhotinama Narsilove oštrice Isildur odsiječe Prsten Vlada sa Sauronove ruke i uze ga sebi. Sauron je tako na neko vrijeme bio poražen, te je napustio svoje tijelo, a njegov duh pobjegao daleko odatle i sakrio se u opustjelim krajevima; pa je prošlo mnogo dugih godina dok na sebe nije ponovno uzeo vidljiv oblik.

Tako je započelo Treće doba Svijeta, nakon Najdrevnijih dana i Crnih godina; a još su u to vrijeme postojale nada i uspomena na veselje, te je Bijelo drvo Eldara dugo cvjetalo u dvorištima kraljeva ljudi, jer je mladicu, koju je spasio, Isildur zasadio u Anorskoj citadeli kao uspomenu na svojega brata, prije negoli je sam ostavio Gondor. Sauronove sluge natjerali su u bijeg i raspršili, sve dok nisu bili posve uništeni; premda su mnogi ljudi u to doba okrenuli leđa zlu i postali podanici Elendilovih nasljednika, ipak bijaše više onih koji se sjećahu Saurona u svojim srcima i koji su mrzili kraljevstva Zapada. Crna je kula bila sravnjena sa zemljom, ali njezini su temelji ostali i nije ih se zaboravilo. Númenorejci su postavili stražu nad Mordorskom zemljom, ali nitko se nije usuđivao ondje nastaniti iz straha od uspomene na Saurona i zbog Ognjene gore koja je stajala u blizini Barad-dûra; a Gorgorothska je dolina bila ispunjena pepelom. Mnogi vilenjaci i mnogi Númenorejci i ljudi koji bijahu njihovi saveznici izginuše u bici i opsadi; a Elendila Visokog i Gil-galada, Vrhovnog kralja,

više nije bilo. Nikad poslije takva se vojska nije okupila, niti je bilo takva saveza vilenjaka i ljudi; jer nakon Elendilova doba Dva su se roda otuđila.

Na Prsten Vladar u to doba zaboraviše čak i Mudri, ali on nije bio uništen. Naime, Isildur ga nije htio predati Elrond i Círdanu koji stajahu uza nj. Oni su ga savjetovali da ga baci u oganj Orodruina u blizini, u kojem je bio iskovan, te da ga tako nestane i Sauronova se moć zauvijek umanji, a on ostane samo kao sjenka zlobe u divljini. Ali, Isildur odbi ovaj savjet, kazujući:

"Ovo ću si prisvojiti da mi ublaži bol zbog očeve smrti i smrti mog brata. Nisam li upravo ja zadao Neprijatelju smrtonosni udarac?"

A Prsten koji je držao činio mu se oku izvanredno lijep; te on nije mogao podnijeti da ga se uništi. Uzevši ga stoga, on se ponajprije vrati u Minas Anor te ondje zasadi Bijelo drvo u spomen na svojega brata Anáriona. No, uskoro ode odande i, nakon što se posavjetovao s Meneldilom, bratovim sinom, i predao mu vlast nad jugom, odnese Prsten sa sobom, da bude baštinom njegove kuće, te odmaršira sjeverno od Gondora putem kojim je stigao Elendil; ostavi Južno Kraljevstvo, jer je namjeravao preuzeti očevu vladavinu nad Eriadorom, daleko od sjenke Crne zemlje.

Međutim, Isildura napadne orkovska vojska koja je čekala u zasjedi pod Maglenim gorjem; sruši se neočekivano na njegov logor između Zelenšume i Velike rijeke, u blizini Loeg Ninglorona, Gladdenskih polja, jer on bijaše nepažljiv i nije postavio nikakvu stražu, držeći da su svi njegovi protivnici poraženi. Ondje gotovo svi njegovi ljudi izginuše, a među njima bijahu i njegova tri starija sina, Elendur, Aratan i Ciryon; dok je svoju ženu i najmlađeg sina Valandila ostavio u Imladrisu kad je kretao u rat. Sam Isildur uteče s pomoću Prstena, jer dok ga je nosio, bio je nevidljiv svačijem oku; ali orci ga slijediše po mirisu i tragu, sve dok nije dospio do Rijeke i skočio u nju. Ondje ga Prsten izdade i osveti svojega stvoritelja, jer skliznu s njegova prsta dok je plivao i nesta ga u vodi. Uto ga opaziše orci dok se borio s bujicom te ga ustrijeliše mnogim strelicama; takav bijaše njegov kraj. Samo su se trojica njegovih ljudi vratila preko planina nakon dugih lutanja; a od ovih jedan bijaše Ohtar, njegov štitonoša, kojemu je predao na čuvanje krhotine Elendilova mača.

Tako je Narsil dospio na vrijeme u ruke Valandila, Isildurova nasljednika, u Imladrisu; ali oštrica je bila slomljena, a njegova svjetlost utrnuta, te ga se nije ponovno prekovalo. A Gospodar Elrond proreče da se ovo neće učiniti sve dok se Prsten Vladar ponovno ne pronade i Sauron ne vrati; ali vilenjaci i ljudi su se nadali da se ovo nikad neće ostvariti.

Valandil se nastani u Annúminasu, no broj se njegova naroda smanjio, te je Númenorejaca i ljudi Eriadora postalo premalo da bi naselili zemlju ili zadržali sve gradove koje je Elendil bio izgradio; na Dagorladu, i u Mordoru, i na Gladdenskim poljima mnogo ih je palo. Tako se zgodilo da su nakon vladavine Eärendura, sedmog kralja koji je slijedio za Valandilom, ljudi sa Zapadnih strana, Dúnedaini sa Sjevera, bili podijeljeni na sićušne kneževine i vlastelinstva, koja su njihovi protivnici preotimali jednoga za drugim. Svejednako su iščezavali kako su godine prolazile, a njihova slava prolazila, ostavljajući samo zelene humke u travi. Naposljetku ništa nije preostalo od njih doli čudnovata naroda koji je krišom tumarao po divljini, a ostali ljudi nisu znali gdje su domovi tih litalica ni razloge njihovih putovanja te je, osim u Imladrisu, u Elrondovoj kući, njihovo pravo porijeklo bilo zaboravljeno. Ipak, krhotine

su mača brižno i sa štovanjem kroz mnoge ljudske živote čuvali Isildurovi nasljednici, a njihova je loza, od oca do sina, ostala neprekinuta.

Na jugu kraljevstvo je Gondor potrajalo, a neko se vrijeme njegov sjaj povećavao, sve dok nije podsjećao na bogatstvo i veličajnost Númenora prije njegova pada. Visoke kule podigao je narod Gondora, i čvrste tvrđave, i luke prepune brodova; a pred Krilatom krunom ljudskih kraljeva osjećali su strahopoštovanje narodi mnogih zemalja i jezika. Brojnih je godina Bijelo drvo raslo pred kraljevskom kućom u Minas Anoru, sjeme onog drveta koje je Isildur iznio preko morskih dubina iz Númenora; a sjeme prije njega stiglo je iz Avallónëa, a još prije iz Valinora iz Dana prije dana kad je svijet bio mlad.

Ipak, na koncu, od zamora kratkotrajnih godina Međuzemlja, i Gondor je stao propadati, a loza Meneldila, Anárionova sina, usahla. Jer krv je Númenorejaca postala odviše izmiješana s onom drugih ljudi, te se njihova moć i mudrost umanjila, a njihova životna dob skratila, dok je straža nad Mordorom drijemala. A za vrijeme vladavine Telemnara, dvadeset trećeg Meneldilova nasljednika, kuga doleti na crnim krilima s istoka i umori kralja i njegovu djecu, a od nje izdahnu velik broj gondorskog naroda. Nato opustiješe utvrde na mordorskim granicama, a Minas Ithil ostavi njegov narod; i zlo ponovno stupi kradom u Crnu zemlju, a gorgorothski pepeo uznemiri nešto poput ledena vjetra, jer su se ondje okupljala mračna stvorenja. Kazuje se da su ovo doista bili Úlairi, koje je Sauron nazivao Nazgûli, Devet Prstenovih utvara, koji su dugo bili skriveni, ali sad su se vratili da pripreme puteve njihova Vladara, jer se njegova moć počinjala iznova povećavati.

A za vrijeme vladavine Eärnila oni zadaše svoj prvi udarac i pristigoše noću iz Mordora kroz prolaze Sumračnoga gorja, nastaniše se u Minas Ithilu, te ga načiniše mjestom takve strave da ga se nitko nije usuđivao ni pogledati. Otad ga se nazivalo Minas Morgul, Kula crnih čini; a Minas Morgul je vječito ratovao s Minas Anorom na zapadu. Osgiliath, koji je, kako je narod propadao, odavno već bio napušten, postade mjestom ruševina i gradom duhova. Ali Minas Anor ustraja, te mu nadjenuše novo ime Minas Tirith, Kula stražara; jer ondje kraljevi narediše da se sred citadele podigne bijela kula, vrlo visoka i lijepa, a s nje je pucao pogled na mnoge zemlje. Ponosan i čvrst još bijaše taj grad, a u njemu je Bijelo drvo još neko vrijeme cvjetalo pred kraljevskom kućom; dok je ondje ostatak Númenorejaca i dalje branio prijelaz preko Rijeke pred strahotama Minas Morgula i pred svim neprijateljima Zapada, orcima i čudovištima i zlim ljudima; te su tako krajevi za njim, zapadno od Anduina, bili zaštićeni od rata i razaranja.

Minas Tinith je odolijevao čak i nakon vladavine Eärnura, Eärnilova sina, i posljednjeg kralja Gondora. On je bio taj koji je odjahao sam samcat pred dveri Minas Morgula kako bi odgovorio izazovu Morgul-kneza i sukobio se s njim u dvoboju, ali ga Nazgûli prevariše i odvukoše živa u grad mučenja, i više ga nitko živ nije ugledao. Međutim, Eärnur nije ostavio nasljednika pa kad je kraljevska loza usahnula, namjesnici iz kuće Mardila Vjernog zavladaše gradom i njegovim sve više se sužujućim kraljevstvom; a Rohirrimi, Jahači sa Sjevera, pristigoše i nastaniše se u zelenoj krajini Rohan, koja se prije zvala Calenardhon i bila dio gondorskog kraljevstva; i Rohirrimi pružiše pomoć gospodarima grada u njihovim ratovima. A na sjeveru, s onu stranu slapova Raurosa i Argonathskih dveri, bilo je još u to vrijeme drugačije zaštite, sila mnogo drevnijih o kojima su ljudi znali malo, protiv kojih se zla

bića nisu usuđivala ništa poduzimati, sve dok nije sazrelo doba da se njihov mračni gospodar Sauron ponovno ne ukaže. No, sve dok taj čas nije nastupio, nisu se više, nakon Eärnilove vladavine, Nazgûli usuđivali pregaziti Rijeku ili promoliti iz svojega grada u obliku vidljivom ljudima.

Tijekom svih dana Trećega doba, nakon pada Gil-galada, Gospodar Elrond boravio je u Imladrisu, te ondje okupio mnogo vilenjaka i druge mudre i moćne čeljadi od svakojakog roda u Međuzemlju, i očuvao u mnogim ljudskim životima uspomenu na sve što je bilo plemenito; a Elrondova je kuća postala utočište umornima i potlačenima i riznica dobrih savjeta i mudrih naukovanja. U tu kuću sklanjahu se Isildurovi nasljednici, u djetinjstvu i u starosti, zbog krvnog srodstva sa samim Elrondom, a i zbog toga što je on u svojoj mudrosti znao da će ta loza donijeti na svijet jednoga kojemu će biti dodijeljena velika uloga u posljednjim podvizima toga Doba. A do toga vremena, krhotine Elendilova mača bijahu predane Elrondu na čuvanje, kad su dani Dúnedaina bivali sve crniji a oni postali narod lutilica.

U Eriadoru Imladris bijaše glavno boravište Plemenitih vilenjaka; ali je u lindonskim Sivim lukama također živio ostatak naroda Gil-galada, Vilin-kralja. Katkad bi putovali u zemlje Eriadora, ali većinom su se nastanjivali u blizini morskih obala, gradeći i čuvajući vilenjačke brodice na kojima su se oni Prvorođeni, koji bi se umorili od svijeta, otiskivali na krajnji Zapad. Círdan Brodograditelj bijaše gospodar Luka i moćnik među Mudrima.

O Trima prstenovima, koje su vilenjaci očuvali neoskvrnjene, nije se otvoreno razgovaralo među Mudrima, i malo ih je, čak i od Eldara, znalo komu su bili predani. Ipak, nakon Sauronova pada, njihova je moć bila vječito na poslu, a gdje su se oni zadržavali, ondje je i veselje boravilo i sve živo bilo neokaljano patnjama vremena. Stoga, prije kraja Trećega doba, vilenjaci otkriše da je Prsten od safira imao Elrond, u krasnoj dolini Rivendellu, na čiju su kuću nebeske zvijezde najjasnije sjale; dok se Prsten od dijamanta nalazio u zemiji Lórien gdje je živjela gospa Galadriel. Ona bijaše kraljica šumskih vilenjaka, žena Celeborna od Doriatha, no ona sama bila je Noldorka i sjećala se Dana prije dana u Valinoru, te bila najmoćnija i najkrasnija vila koja je ostala u Međuzemlju. Međutim, Crveni je prsten ostao skriven do kraja, i nitko osim Elronda, Galadriel i Círdana nije znao komu je bio povjeren.

Tako se zgodilo da su u dvama područjima blaženstvo i ljepota vilenjaka ostali još uvijek neumanjeni dok je to Doba trajalo: u Imladrisu i u Lothlórienu, skrivenoj zemlji između Celebranta i Anduina, gdje je drveće cvjetalo zlatom, i gdje se ni jedan ork ili opako stvorenje nije usuđivabo stupiti. Ipak, među vilenjacima začuše se mnogi glasovi koji su proricali da će, vrati li se ikad Sauron, tad ili pronaći Prsten Vlada koji je bio izgubljen ili će ga u najboljem slučaju pronaći i uništiti njegovi neprijatelji; no kako god bilo, moć će Trojice tad morati nestati, a sve što su oni održavali na životu, morat će izblijedjeti, te će se tako na vilenjake spustiti sumrak, a započeti Vladavina ljudi.

Tako se doista na kraju i dogodilo: Jedan, Sedam i Devet je uništeno, a Tri su odnesena daleko, i s njima je skončalo Treće doba, a priče o Eldarima u Međuzemlju primakle su se svojem završetku. To bijahu Godine venuća, a tijekom njih na posljednji se cvat vilenjaka istočno od Mora spustila zima. U to su doba Noldori još hodali Ovijem zemljama, moćniji i krasniji od sve djece svijeta, a njihove su jezike

nadalje slušale uši smrtnika. Mnoge krasote i čudesa zadržale su se na zemlji u to vrijeme, ali i mnoga zla i strahote: orkova bijaše, i trolova, zmajeva i opakih zvijeri, i čudnovatih stvorenja, drevnih i mudrih, u šumama čija su imena zaboravljena; patuljci su još trudbovali u brdima i izrađivali strpljivim umijećem predmete od kovine i kamena s kojima se ništa sada ne može natjecati. Ali pripremala se Vladavina ljudi i sve je zahvatila promjena, a na kraju se i Mračni gospodar ponovno pojavio u Mrkodolu.

Od davnina toj je šumi bilo ime Zelenšuma Velika, a njezini su široki trijemovi i prolazi bili skrovištem mnogih zvijeri i ptica vedra pjeva; dok se ondje nalazilo kraljevstvo kralja Thranduila pod hrastovima i bukvama. Ali nakon mnogo godina, kad je gotovo trećina toga vijeka minula, tama se polako prišuljala kroz gaj s juga i strah je išao onuda po sjenovitim proplancima; opake zvijeri krenule su u lov, a okrutna i zla bića razapela svoje zamke.

Tad se ime te šume promijenilo i prozvaše je Mrkodol, jer su noćne sjenke ondje poglele duboko i malo ih se usuđivalo onuda proći, osim na sjeveru gdje je Thranduilov narod još uvijek odbijao zlo. Odakle je ono dolazilo, malotko je znao reći i dugo je vremena prošlo prije nego što su ga čak i Mudri mogli otkriti. Bijaše to Sauronova sjenka i znak njegova povratka. Jer vrativši se iz pustošija na Istoku, on se nastanio na jugu šume i polako stao jačati te ondje ponovno povratio svoj lik; u mračnom je brdu načinio svoj stan i ondje stvarao zle čari, te se sva čeljad bojala Vješća iz Dol Guldura, a ipak u početku nisu znali u kolikoj su se opasnosti nalazili.

Netom su se prve sjenke osjetile u Mrkodolu, kadli se na zapadu Međuzemlja pojaviše Istari, koje ljudi nazivahu čarobnjacima. Nitko u to doba nije znao odakle su, osim Círdana od Lukâ, a jedino je Elrond i Galadriel on odao da su došli preko Mora. Ali poslije se među vilenjacima govorilo da su oni bili glasnici koje su poslali Gospodari Zapada da se odupru Sauronovoj moći, ako bi on ponovno ustao, i da potaknu vilenjake i ljude i sva živa bića dobre volje na hrabra djela. Pojavili su se u ljudskom liku, stari ali krepki, i malo su se mijenjali s godinama, te starjeli tek polako, premda su na njima ležale teške brige; posjedovali su veliku mudrost i mnoge moći uma i tijela. Dugo su putovali nadaleko i naširoko među vilenjake i ljude i razgovarali također sa zvijerima i pticama; a ljudi Međuzemlja nadjenuše im mnoga imena, jer svoja prava imena nisu otkrivali. Vođe među njima bijahu oni koje su vilenjaci nazivali Mithrandir i Curunír, ali koje su ljudi na Sjeveru zvali Gandalf i Saruman. Od ovih je Curunír bio najstariji i stigao prvi, a nakon njega dođoše Mithrandir i Radagast, te drugi Istari koji su otišli na istok Međuzemlja i ne stupaju u ove priče. Radagast je bio prijatelj svih zvijeri i ptica, dok je Curunír najčešće išao među ljudima, te bio spretna na riječima i vješt u svim majstorijama kovačkoga zanata. Mithrandir je najviše vijećao s Elrondom i vilenjacima. Lutao je daleko na Sjever i Zapad i ni u jednoj zemlji nije imao stalan dom; dok je Curunír putovao na Istok, a nakon povratka boravio na Orthancu u Isengardskom prstenu, koji su Númenorejci načinili u doba svoje moći.

Uvijek najbudniji bijaše Mithrandir i upravo je on ponajviše sumnjao u tamu Mrkodola, jer premda su mnogi držali da su je stvorile Prstenove utvare, on se bojao da je to uistinu bila prva sjenka Sauronova povratka; te je pošao u Dol Guldur, a Vještac je utekao pred njim, te je dugo vremena trajao oprezan mir. Ali napokon se Sjenka vrati, a njezina moć poveća; te je u to doba prvi put bilo sazvano Vijeće

Mudrih koje se naziva Bijelo vijeće, a u njemu bijahu Elrond, Galadriel i Círdan, te drugi kneževi Eldara, a s njima su bili Mithrandir i Curunír. Curuníra (koji bijaše Saruman Bijeli) izabraše za njihova vođu, jer je on ponajbolje proučio Sauronova lukavstva iz davnine. Galadriel je zapravo željela da Mithrandir bude na čelu Vijeća i Saruman im to zamjeri, jer su njegov ponos i žudnja za vlašću postale vebike; no Mithrandir odbije službu, jer nije želio ničim biti vezan ni ikome vjeran doli onima koji su ga poslali, i nije htio boraviti ni na jednom mjestu ni ovisiti o bilo kakvim pozivima. Međutim, Saruman tad stade proučavati učenje o Prstenovima moći, njihovu stvaranju i povijesti.

Za to vrijeme Sjenka je postajala sve veća, a srca Elronda i Mithrandira se smrknuše. Stoga, nakon nekog vremena, Mithrandir se uprkos velikoj pogibelji ponovno uputi k Dol Gulduru i Vješćevim jamama, te otkri opravdanost svojih strahova i pobježe. A vrativši se Elrond, on reče:

"Točna je, avaj, naša pretpostavka. Ovo nije jedan od Úlaira, kako su mnogi vjerovali. To je sam Sauron koji je ponovno uzeo oblik i sad raste svom brzinom; te nanovo okuplja sve Prstenove na dohvrat ruke; i vječito traga za novostima o Jednom, i o Isildurovim nasljednicima, ako još žive na zemlji."

A Elrond odvrati:

"U času kad je Isildur uzeo Prsten i odbio ga predati, rodila se ova zla kob, da će se Sauron ipak jednom vratiti."

"Ali Jedan je izgubljen" reče Mithrandir "pa dok još leži skriven, možemo nadvladati Neprijatelja, okupimo li naše snage i ne budemo li predugo oklijevali."

Tad se sazvalo Bijelo vijeće; Mithrandir ih požurivaše na brza djela, no Curunír je govorio protiv njega i savjetovao ih da još malo pričekaju i promatraju.

"Jer ne vjerujem" reče on "da će Jednog ikad pronaći u Međuzemlju. U Anduin je pao i prije mnogo se godina, držim, otkotrljao u More. Ondje će ležati sve do kraja, kad se cijeli ovaj svijet razruši, a bezdani maknu."

Stoga se ništa nije učinilo u to doba, iako se Elrondovo srce ispunilo zlim slutnjama, a on rekao Mithrandiru:

"Unatoč tome, proričem da će Prsten Jedan ipak biti pronađen i tad će ponovno buknuti rat, a u tom ratu ovo će Doba skončati. Zaista, u drugoj će tami nestati, ako nas ne izbavi kakva neobična slučajnost koju moje oči ne mogu vidjeti."

"Mnogo je neobičnih slučajnosti na svijetu" reče Mithrandir "a pomoć će često stići iz ruku slabih kad Mudri posrnu."

Tako je Mudre zahvatio nemir, ali nitko još nije uviđao da se Curunír okrenuo mračnim mislima i već bio izdajnikom u srcu: jer on je želio da nitko osim njega ne pronađe Prsten moći, tako da ga sam samcat uzmogne koristiti i upravljati cijelim svijetom po svojoj volji. Predugo je proučavao Sauronove pute u nadi da će ga poraziti, te mu je sad prije zavidio kao suparniku umjesto da je mrzio njegova zlodjela. I držao je da će Prsten, koji je pripadao Sauronu, potražiti svojega gospodara sad kad se ovaj ponovno pojavio; ali ako ga iznova protjeraju, tad će ostati skriven. Stoga je bio voljan igrati se s opasnošću i ostaviti Saurona neko vrijeme na miru, nadajući se da će svojim umijećem preteći i svoje prijatelje i Neprijatelja, kad se Prsten pojavi.

On postavi stražu nad Gladdenskim poljima; no uskoro otkri da su sluge Dol Guldura pretraživale sve dijelove Rijeke u tom kraju. Tad uvidje da je i Sauron doznao način na koji je Isildur skončao, te se prepade i povuče u Isengand te ga utvrdi; dok je

neprestano sve dublje pretraživao učenje o Prstenovima moći i umijeće njihova kovanja. Ali ni o čemu ovom nije govorio pred Vijećem, i dalje se nadajući da će biti prvi koji će čuti glase o Prstenu. Okupio je veliko mnoštvo uhoda, a mnogi od ovih bijahu ptičjeg roda; jer mu je Radagast pružio pomoć, ne naslutivši ništa od njegove izdaje i smatrajući da je ovo bio tek djelić nužnog stražarenja nad Neprijateljem.

No, vazda je sjenka u Mrkodolu bivala sve dublja, a u Dol Guldur odlazila su zla stvorenja iz svih mračnih krajeva svijeta; ondje se ponovno udružila pod vlašću jednog, a svoju zlobu usmjeravala na vilenjake i preživjele Númenorejce. Stoga se na koncu Vijeće ponovno sazva, a razglabalo se ponajviše o učenju o Prstenovima; međutim se Mithrandir obrati Vijeću, kazujući:

"Nema potrebe da se Prsten pronađe, jer dokle god se on nalazi na zemlji i nije rastaljen, sveudilj će moć koju posjeduje živjeti, a Sauron jačati i gajiti nadu. Snaga vilenjaka i njihovih prijatelja danas je manja nego u davnini. Uskoro će on postati prejak za vas, čak i bez Jedinstvenog Prstena; jer on upravlja Devetoricom, a od Sedam ih je ponovno našao tri. Moramo zadati udarac."

Na ovo Curunír pristade, želeći da se Saurona otjera iz Dol Guldura, koji bijaše u blizini Rijeke, te da više ne može kad god mu je po volji pretraživati onaj kraj. Stoga, posljednji put, on pruži pomoć Vijeću, a oni upotrijebiše svoju silu, pa napadoše Dol Guldur i istjeraše Saurona iz njegova skloništa, te je Mrkodol zakratko ponovno postao cjelovit.

Ali njihov je udarac stigao prekasno. Naime, Mračni ga je gospodar bio previdio i dugo pripremao svaki svoj korak; dok su Úlairi, njegovih Devet slugu, otišli prije njega da sve prirede za njegov dolazak. Stoga je njegov bijeg bio tek prividan, a on se uskoro vratio te je, prije negoli su ga Mudri mogli u tom spriječiti, ponovno stupio u svoje kraljevstvo u Mordoru i podigao još jedanput crne kule Barad-dûra. A te se godine Bijelo vijeće sastalo posljednji put, jer se Curunír povukao u Isengard i ondje vijećao samo sa sobom, ni s kim drugim.

Orci se stadoše okupljati, a daleko na istoku i jugu divlji su se narodi naoružavali. Uto se, sred sve većeg straha i glasina o ratu, Elrondovo proročanstvo pokaza točnim, a Prsten Jedan bje uistinu ponovno pronađen, i to slučajem čudnijim negoli je Mithrandir mogao pretpostaviti; a bio je skriven i od Curuníra i od Saurona. Jer nestao je iz Anduina prije negoli su oni započeli tragati za njim, budući da ga je pronašao jedan od pripadnika ribarskog plemena niska rasta koje je obitavalo uz Rijeku, još prije nego što su kraljevi izumrli u Gondoru. A zatim ga je njegov nalaznik odnio izvan dosega potrage u mračno skrovište ispod njedara planine. Ondje se nalazio, sve dok ga upravo u godini napada na Dol Guldur nije iznova pronašao jedan putnik, bježeći u dubine zemlje pred potjerom orkova, i ponio ga u zemlju još udaljeniju, sve do zemlje Periannatha, Malog naroda, Polutana koji naseljavaše zapadne krajeve Eriadora i kojemu nisu pridavali značenje ni vilenjaci ni ljudi, ali ni Sauron niti itko od Mudrih nije ih se u svojim vijećanjima dotakao ni jednom mišlju, nitko doli Mithrandira.

Međutim, zahvaljujući svojoj dobroj sreći i budnosti, Mithrandir prvi dozna za Prsten, prije negoli je Sauron dobio vijesti o njemu; a ipak bje obeshrabren i prepun sumnji. Prejaka je, naime, bila zla moć ove stvarce da bi njome upravljao ijedan od Mudrih, osim ako je kao Curunír sam želio postati tiraninom i mračnim gospodarom svojega doba; ali nije ju se moglo ni zauvijek skrivati od Saurona, ni rastaliti

vilenjačkim umijećima. Stoga uz pomoć Dúnedaina sa Sjevera, Mithrandir postavi stražu nad zemljom Periannatha i stade čekati povoljnu priliku. No Sauron je imao mnogo ušiju i uskoro je dočuo glasine o Prstenu Jednom, za kojim je nadasve žudio, pa on posla Nazgûle da mu ga dobave. Nato se rasplamsa rat, a u bici sa Sauronom Treće je doba skončalo upravo kao što je i počelo.

Ali oni koji su vidjeli svojim očima što je to doba donijelo, kakve sve hrabre i čudesne podvige, drugdje su ispriповјedili priču o Ratu za Prsten, te kako je skončao u neočekivanoj pobjedi i u davno naslućenoj tuzi. Ovdje nek bude rečeno da se u to doba Isildurov nasljednik pojavio na Sjeveru, te uzeo krhotine Elendilova rada i u Imladrisu ih prekovao; pa krenuo u rat kao veliki vojskovođa ljudi. On bijaše Aragorn, Arathornov sin, trideset deveti izravni Isildurov potomak, a ipak sličniji Elendilu nego ijedan prije njega. Bitka se vodila u Rohanu, izdajnik Curunír bio je zbačen, a Isengard slomljen; dok se pred gondorskim gradom nalazilo veliko poprište borbe, gdje je knez Morgula, Sauronov pobočnik, otjeran u tamu; i odakle je Isildurov nasljednik poveo vojsku Zapada na Crna vrata Mordora.

U toj posljednjoj bici bijahu Mithrandir i Elrondovi sinovi, kralj Rohana i kneževi Gondora, te Isildurov nasljednik s Dúnedainima sa Sjevera. Ondje su na kraju stajali licem u lice sa smrću i porazom i sva su njihova junaštva bila uzaludna; jer Sauron bijaše prejak. Ipak, u tom času pronašlo je potvrdu ono o čemu je Mithrandir govorio, a pomoć je pristigla iz ruku slabih kad su Mudri posrnuli. Jer, kao što mnoge pjesme otada pjevaju, upravo su im Periannathi, Mali narod, stanovnici obronaka i livada, donijeli izbavljenje.

Naime, Frodo Polutan, kazuje se, na Mithrandirovu je molbu preuzeo na sebe teret, te sam sa svojim slugom prošao kroz pogibelji i tamu i dospio na kraju, uprkos Sauronu, na samu Kletu goru; a ondje, u vatru u kojoj je bio načinjen, bacio Jedinostveni prsten moći, i tako ga na koncu uništio, dok je njegovo zlo progutao plamen.

Tad Sauron klonu posve pobijeden i otrpnu odatle poput pakosne sjenke; kule Barad-dûra raspadoše se u ruševine, a od grmljavine njihova pada mnoge su zemlje zadrhtale. Tako je ponovno nastupio mir, a novo se proljeće rascvjetalo na zemlji; Isildurova nasljednika okruniše za kralja Gondora i Arnora, te se moć Dúnedaina uzdigla, a njihova slava obnovila. U dvorima Minas Anora opet je cvjetalo Bijelo drvo, jer je njegovu mladicu pronašao Mithrandir sred snijega gore Mindolluin koja se uzdizala visoka i bijela nad gondorskim gradom; a dokle god je ondje raslo, dotle je i uspomena na Drevne dane živjela u srcima kraljeva.

No, sve su ovo postigli najvećim dijelom Mithrandirovi savjeti i budnost, a posljednjih se dana on razotknio kao gospodar vrijedan velika štovanja, odjeven u bijelo jahao u bitku; ali sve dok nije došao čas da otputuje, nije se znalo da je upravo on dugo vremena čuvao Crveni prsten vatre. U početku taj je Prsten bio povjeren Círdanu, gospodaru Luka, ali on ga je predao Mithrandiru, jer je znao odakle je ovaj dolazio i kamo će se naposljetku vratiti.

"Uzmi sad ovaj Prsten" rekao je "jer tvoji će trudovi i brige biti teški; dok će ti on u svemu pružiti podršku i štititi te od umora. Jer ovo je Prsten vatre, i ovime ćeš, možda, uspjeti zapaliti srca junaštvom iz davnina u svijetu koji postaje sve ledeniji. A

što se mene tiče, moje srce je uz More, i ja ću boraviti uz sive obale, čuvajući Luke sve dok posljednji brod ne otplovi. A tad ću čekati na te."

Bijel bijaše taj brod i dugo ga se gradilo, a još je duže čekao kraj o kojem je Círdan govorio. Ali kad se sve ovo izvršilo, a Isildurov nasljednik preuzeo vladavinu nad ljudima i kad je prevlast nad Zapadom prešla u njegove ruke, postalo je očito da je i moćima Triju prstenova došao kraj, te da je Prvorodenima svijet postao star i siv. U to doba posljednji se Noldori otisnuše iz Luka i zauvijek ostaviše Međuzemlje. A posljednji od svih, Čuvari Triju prstenova odjahaše k Moru gdje Gospodar Elrond uze brod koji je Círdan priprazio za nj. U jesenji sumrak taj isplovi iz Mithlonda, sve dok mora Povijenog svijeta nisu propala pod njim, a vjetrovi ga okruglog neba prestali uznemiravati te, nošen visokim zračnim strujama ponad magli svijeta, on uplovi u Drevni zapad i kraj dođe Eldarima u priči i pjesmi.